

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Rapor

PANDEMİDE EVDE BAKIM VE ZAMAN KULLANIMI ARAŞTIRMASI

Aralık, 2021

İÇİNDEKİLER

1. RAPOR HAKKINDA	5
2. YÖNETİCİ ÖZETİ.....	7
3. ÇALIŞMA HAYATI VE PANDEMİNİN ETKİLERİ	11
3.1. Güncel Çalışma Durumları ve Şekilleri.....	11
3.2. Hanenin Geçimi ve Gelir Durumu.....	13
3.3. Haftalık Gelir Karşılığı Çalışma Saatleri ve Sosyal Güvenlik.....	17
3.4. Pandemi Dönemi Çalışma Durumları ve Şekilleri	22
4. EV İŞLERİ VE EVDEKİLERİN BAKIMI	31
4.1. Ev İşleri.....	33
4.2. Bakıma Muhtaç Birey/ler	38
4.3. Salgında Ev İşlerine Ayrılan Zaman	40
4.4. Online Eğitim, Uzaktan Çalışma ve Pandemi Yardımları.....	52
4.5. Salgın Dönemi Yardımları	58
4.6. Salgın Dönemi Aktiviteleri	61
4.7. Kamu Kurumlarının Çocuk ve Bakıma Muhtaç Bireyler Konusundaki Rollerini	70
5. ZAMAN KULLANIMI	76
5.1. Bir Günde Ne Yapıyoruz?	78
5.2. Kadınlar ve Erkeklerin Günü Nasıl Geçiyor?.....	80
5.2.1. Kadınlar.....	83
5.2.2. Erkekler	85
5.3. Televizyon ve İnternete Ayrılan Zaman	86
5.4. Metropolde ve Kırsalda Yaşayanların Zaman Kullanımları	89
6. PANDEMİ BAŞINDAN BU ZAMANA NELER DEĞİŞTİ	94
6.1. Tam Kapanmadan Günümüze Değişen Uyku Düzeni	96
6.2. Ev İşlerine Ayrılan Zaman Nasıl Değişti?.....	97
7. RAPORA DAİR DEĞERLENDİRME.....	100
7.1. İstihdam ve ücret karşılığı çalışma.....	103
7.2. Hane içi bakım işleri ve ücretsiz çalışma.....	104
7.3. Ücretli ve Ücretsiz Çalışma Saatlerinde Toplumsal Cinsiyete göre Değişimler	106
7.4. Bakım hizmetleri ve iş-yaşam dengesi politikalarına yaklaşımlar.....	107
7.5. Sonuç ve Politika Çıkarımları	109
8. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ	112
8.1. Araştırmanın Genel Tanımı	112
8.2. Örneklem.....	112

9. FREKANS TABLOLARI	114
----------------------------	-----

1. RAPOR HAKKINDA

Bu araştırma raporu Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği için 18 yaş ve üzeri Türkiye nüfusunun Koronavirüs Pandemisi sırasında ev içi işler, evde bakım, çalışma pratikleri ve zaman kullanımlarını anlamak, pandemi öncesi ve pandeminin farklı dönemlerindeki farklılaşmaları incelemek amacı ile KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından hazırlanmıştır.

Raporda hane büyüklüğü ve karakteristiği, hane içi ilişkiler ve iş paylaşımı, hanede yaşayan ve bakım ihtiyacı olan bireylerin durumu ve bakımı, pandemi hane içi ilişkiler ve çalışma pratikleri, uzaktan çalışma ve uzaktan eğitim pratikleri ve bu konularda yaşanan zorluklar, zaman kullanımında demografik farklılaşmalara yer verilmiştir. Bu konular hem kendi içinde hem de pandemi öncesi ile pandeminin ilk dönemlerindeki bulgularla kıyaslanarak analiz edilip yorumlanmıştır.

Rapor içeriği 22-24 Ekim 2021 tarihlerinde araştırma örneklemelerinde yer alan bölgelerde, hanelerde yüz yüze görüşülen kişilerin görüş ve tercihlerini yansıtmaktadır.

Pandemi pratikleri ve zaman kullanımına dair bulgular Mayıs 2020 ve Nisan 2018 tarihlerinde gerçekleştirdiğimiz araştırmaların bulgularıyla kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Bu şekilde toplumun pandemi öncesi, pandemi kısıtlamaları sırası ve pandemi kısıtlamaları sonrasında değişen ve dönüşen pratikleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Prof. Dr. İpek İlkcaracan araştırmanın içerik tasarımı ve bulguların yorumlanmasına danışman olarak katkı sağlamıştır.

2. YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu araştırmamızda, görüştüğümüz kişilerin çalışma durumlarını, evin geçiminin nasıl sağlandığını, çalışanların çalışma şekillerini ve bu durumdan ne kadar memnun olduklarını, ortalama çalışma saatleri ve sosyal güvence konularının yanı sıra, pandeminin çalışma hayatını ve ev hayatını nasıl etkilediğini, pandemi döneminde hangi aktivitelere daha çok zaman ayrıldığını inceledik. Ayrıca toplumun bir gününün nasıl geçtiğini, en çok nelere zaman ayrıldığını ve pandemiden bu zamana kadar bu durumda meydana gelen değişiklikleri de detaylı bir şekilde inceledik

Araştırmamızın ana başlıklarından biri “Evde Bakım”dı. Bu başlıkta hanede bakıma muhtaç bireyler bulunup bulunmadığını eğer varsa bu bireylerin bakımından kimlerin sorumlu olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Toplumun yüzde 54’ü şu anda çalışmıyor.

Toplumda işgücüne dahil olanlar toplumun yarısından daha az. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihlerde toplumun yüzde 54’ü çalışmıyor.

İstihdamda olanların yüzde 85’e yakını ofise/fabrikaya/işyerine gidiyor.

Pandemi döneminde evde çalışma veya dönüşümlü olarak ev ve işyerinde çalışma sistemine geçenlerin sayısı artmıştı. Ekim’21 itibarıyla toplumun yüzde 85 gibi önemli bir bölümü çalışmak için ofise/fabrikaya/ işyerine gidiyor.

Hanenin geçimi genellikle hanedekilerin maaşı ile sağlanıyor.

“Evinizin geçimini hangileriyle sağlıyorsunuz” şeklinde sordüğümüz soruya verilen cevaplar neticesinde toplumdaki her 4 haneden 3’ünün geçiminin hanede çalışanların maaşları ile sağlandığını tespit ettik.

Aylık ortalama geliri en fazla olan meslek kümesi beyaz yaka çalışanlar.

Beyaz yaka çalışanların aylık ortalama hane geliri 7492 TL iken Türkiye ortalaması 5158 TL.

Haftalık çalışma saatleri oldukça fazla.

Toplumun çalışan kesimi haftada ortalama 48 saat çalışıyor. Her 5 kişiden 1’i ise 60 saatten daha fazla çalıştığını söylüyor.

Erkekler kadınlara göre, lise altı seviyedekiler ise daha yüksek eğitimlilere göre daha fazla çalışıyor.

Erkekler, kadınlara göre daha uzun süre çalışıyor. Kadınlar haftada ortalama 43 saat erkekler ise 50 saat çalışıyor. Eğitim seviyesi azaldıkça haftalık çalışma süresi artıyor. Üniversite mezunları haftada ortalama 45, lise mezunları ortalama 49, lise altı eğitim almış olanlar ise 50 saat çalıştıklarını söylüyor.

Evden veya dönüşümlü çalışanlar işe gidenlere göre çalışmaya daha az zaman harcıyor.

Yalnızca evden çalışanlar ortalama 42, dönüşümlü çalışanlar 43, işyerine gidenler ise haftada 50 saat çalışıyor.

Çoğunluk işyerinden çalışmayı tercih ediyor.

Bu duruma rağmen her 10 kişiden 4'ü işyerine gitmeyi, 3'ü evden çalışmayı, 3'ü ise dönüşümlü çalışmayı tercih ettiğini söylüyor. Erkekler ve yalnız başına yaşayanlar işyerine giderek çalışmayı tercih etme eğiliminde. Bu durum da işyerine gitmenin çalışma dışında sosyal etkileri olduğunu ve evdeki iş yükünü azalttığını gösteriyor.

Çalışanların 5'te 1'i sigortasız çalışıyor.

Çalışan her 5 kişiden 1'inin sosyal güvencesi yok. Eğitim seviyesi azaldıkça sigortası olmayanların oranı artıyor. Lise altı eğitim seviyesindekilerin 3'te 1'inin sosyal güvencesi yok.

Çalışan her 5 kişiden 1'i pandemi zamanında işten çıkarılmış veya işini bırakmış.

Pandemi dönemi sürekli gündeme gelen işten çıkarılanlar ve işi bırakmak zorunda kalanların toplumun yüzde 20'sini oluşturduğunu görüyoruz.

Çalışan 10 kişiden 7'si pandemi döneminde işyerine gitmeye devam etmiş.

Pandemi döneminde çalışmaya devam edenlerin ise yüzde 70'i çalışmak için işyerine gitmeye devam etmiş, yüzde 15'i bir dönem evden, yüzde 15'i de dönüşümlü olarak çalışmış.

10 haneden 3'ünde bakıma muhtaç bir birey yaşıyor.

Toplumun yüzde 12'sinin hanesinde bebek/ler, yüzde 10'unun hanesinde yaşlı/ler, yüzde 3'ünün hanesinde engelli birey/ler, yüzde 3'ünün hanesinde ise hasta birey/ler yaşıyor.

Ev işleri ve bakıma muhtaç bireylerin bakımından genel olarak kadınlar sorumlu.

Kadınların yüzde 67'si ev işlerini tek başına yaparken evli kadınların yüzde 75'i ev işlerini tek başına yapıyor. Bakıma muhtaç bireylerin bakımından da genellikle kadınlar sorumlu. Hanedeki bebek bakımını tek başına yapanların yüzde 93'ü, engelli, hasta, yaşlı bireylerin bakımı tek başına yapanların ise yüzde 73'ü kadın.

Evde iş yükü en fazla olan küme ev kadınları.

Kadınlar erkeklere göre ev işlerinden daha çok sorumluyken tüm kümeler arasında ev işleri, yaşlı, engelli, hasta, bebek bakımı konusunda en çok yükü olan ve bu işler dolısıyla iş yükü konusunda en çok zorlanan küme ev kadınları.

Pandemi döneminde toplumun önemli bir bölümünün ev işlerine ayırdığı zaman arttı.

Toplumun yüzde 44'ü pandemi döneminde ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını, yüzde 47'si bu zamanda bir değişiklik olmadığını söylüyor. Kadınların yüzde 53'ünün, ev kadınlarının ise yüzde 57'sinin pandemide ev işlerine ayırdığı zamanda artış yaşandığı görülüyor.

Hanesinde bebek olanların pandemi döneminde ev içi yükü daha fazla artmış.

Hanesinde 2 yaş altı bebek olanların yüzde 50'sinin olmayanların ise yüzde 44'ünün bu dönemde evdeki yükü artmış.

Toplulun yarısına yakını ev içi ve ev dışı yükünden şikayetçi.

Mayıs'20'den bu yana toplum genelinde iş yükünden şikayetçi olanların oranında bir artış yaşanmış. Şu anda toplumun yüzde 45'i ev içi ve ev dışı toplam yük konusunda zorlandıklarını ifade ediyor.

Çocukların yaşı azaldıkça yük artıyor.

Evinde çocuk bulunanlar toplam iş yükü konusunda evinde çocuk olmayanlara göre daha fazla zorlanırken, çocukların yaşı azaldıkça da toplam iş yükünün arttığını söyleyebiliriz.

Her 10 öğrenciden 1'i online eğitime katılamadı.

Pandemi döneminde eğitim konusunda kurumların ve bireylerin bu duruma hazırlıksız yakalanması neticesinde online eğitim alması gereken her 10 öğrenciden 1'i bu sürece dahil olmadı.

Online eğitimde en çok yaşanan sorunlar uyum sıkıntısı ve internet.

Her 5 öğrenciden 1'i online eğitim sürecine uyum sağlamada ve internet konusunda sorun yaşadı. Öğrencilerin yüzde 16'sı telefon, tablet, bilgisayar konusunda, yüzde 7'si ise fiziksel ortam konusunda problemler yaşadı.

Evden çalışanların en çok şikayet ettikleri konu işverenden yeterli desteği alamamak.

Çalışanların yarısından fazlası pandemi döneminde işyerinde çalışmaya devam etti. Evden çalışanların yaşadığı en büyük problem ise işverenden yeterli desteği alamamak. Çalışanların yüzde 7'si bu konudan şikayetçi.

Salgın döneminde belediye ve devletten yardım alanların oranı düşük.

Pandemi döneminde belediyeden yardım alanlar toplumun yüzde 27'sini, devletten yardım alanlar ise toplumun yüzde 31'ini oluşturuyor. Hem belediyelerin hem de devletin en çok yaptığı yardım maske yardımı.

Her 3 kişiden 2'si pandemide kendine zaman ayırabildi.

Toplulun yüzde 67'si pandemide kendine zaman ayırabildiğini söylüyor. Kendine en çok zaman ayıranlar ise öğrenciler ve buna paralel olarak gençler.

Pandemide aileyle daha çok vakit geçirdik ve daha fazla televizyon izledik.

Her 4 kişiden 3'ü pandemi döneminde ailesiyle daha fazla vakit geçirebildi. Toplulun yüzde 68'i ise daha fazla televizyon izledi. Kadınların bu dönemde bulaşık, yemek, çamaşır gibi işlere ayırdığı zaman arttı.

Ev işleri, eğitim ve işe toplam 6 saat, televizyon ve internete 4 buçuk saat ayırıyoruz.

Gün içinde zorunlu işlere ayrılan zaman, televizyon ve internete ayrılan zamandan biraz fazla. Ev işleri, eğitim ve işe toplamda 6 saat ayrılırken, internet ve televizyona toplamda 4 buçuk saat zaman ayrılıyor.

Erkeklerin bir günde iş ve işlerine ayırdığı zaman toplamda yaklaşık 5 buçuk saat, kadınlarda ise bu süre 5 saat. Erkekler ev işlerine günde yarım saat ayırırken kadınların yaklaşık 3 buçuk saati ev işleriyle geçiyor.

Çalışan kadınların 9 saati ev işi ve iş ile geçiyor.

Ev işi ve işe ayrılan toplam sürede çalışan kadınların yükü oldukça fazla. Çalışan kadınların bir gününün 9 saati ev işleri ve iş ile geçiyor. Ev kadınlarının ise 4 buçuk saati ev işi ile geçiyor.

Yaşlılar televizyonla gençler internetle daha çok zaman geçiriyor.

Televizyon ve internete ayrılan zamanlarda gençler ve yaşlılar arasında büyük bir fark mevcut. Gençler daha çok internetle yaşlılar ise televizyonla zaman geçirmeyi tercih ediyor. 18-32 yaş arasındakiler bir günde yaklaşık olarak 3 saatlerini internette geçirirken 49 yaş ve üzeri 4 saatini televizyon izleyerek geçiriyor.

Metropolde yaşayanlar daha çok uyuyor ve daha çok çalışıyor.

Metropolde yaşayanlar günde yaklaşık 8 saat, kentte yaşayanlar 7 buçuk saat, kırdaki yaşayanlar ise 7 saat uyuyor. Kırdaki yaşayanlar güne daha erken başlayıp günü daha erken bitiriyor. Metropolde yaşayanlar günde ortalama 3,8 saatini, kentte yaşayanlar 3,3 saatini, kırdaki yaşayanlar ise 2,7 saatini çalışarak geçiriyor.

Pandemi döneminden bu yana uyku ve diğer işlere ayrılan zamanlarda ciddi bir değişim yaşandı.

Pandemi döneminde toplum geneli günde yaklaşık 8 buçuk saat uyurken şu anda yaklaşık 7 buçuk saat uyuyoruz. İnternet ve televizyonla geçirilen zaman ise pandemiden bu yana yaklaşık 4 buçuk saat azaldı.

Haneîçi üretim, ücretli ve ücretsiz bakım emeğinin önemi konusunda farkındalık artıyor.

Bu araştırma raporu için toplanan verilerle Mayıs 2020'de toplanan veriler karşılaştırıldığında, cinsiyet, eğitim ve hane geliri (satın alma gücü) veya istihdam durumu ne olursa olsun, toplumun tüm kesimleri için haneîçi üretim, ücretli ve ücretsiz bakım işçiliği konusunda farkındalığın arttığı görünüyor. Buna ek olarak, anketten çıkan sonuçlar toplumda bakım hizmetlerinin yaygınlaşması ve iş-yaşam dengesi için işgücü piyasası düzenlemelerinin yapılmasına dair beklentilerimizin de ötesinde bir destek olduğunu gösteriyor.

Raporun 7. Bölümünde, Prof. Dr. İpek İlkaracan'ın araştırma sonuçlarına dair değerlendirme yazısını okuyabilirsiniz.

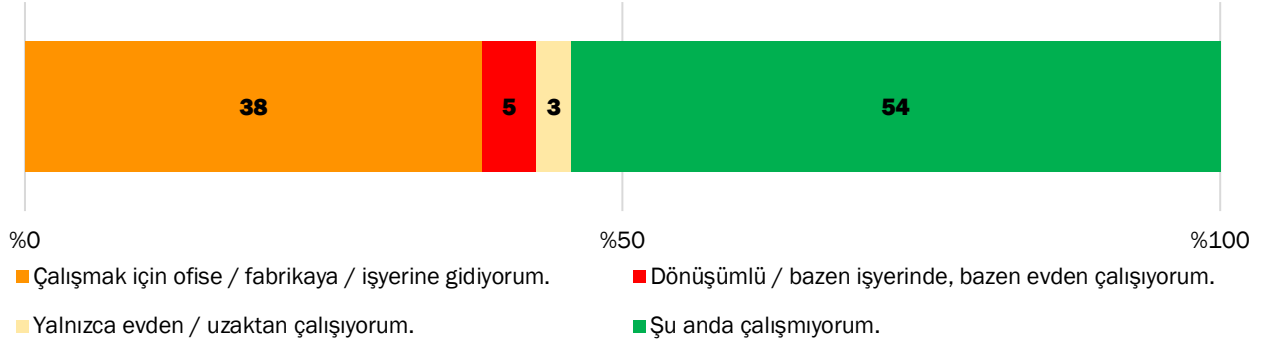
3. ÇALIŞMA HAYATI VE PANDEMİNİN ETKİLERİ

Pandemi sürecinde, hanenin geçimini de doğrudan etkilediği için, en çok konuşulan ve tartışılan konuların başında uzaktan çalışma, kısa çalışma ödeneği ve işten çıkarılmalar gibi alt başlıkları olan çalışma durumu geldi. Bu bölümde toplumun çalışan kesiminin çalışma saatlerini, evden mi yoksa ofis, fabrika vb. gibi işyerlerinden mi çalıştıklarını, sigortaları olup olmadığını öğrenmeye çalıştık. Bunun yanı sıra pandeminin etkisi ile birlikte değişen çalışma durumlarını, iş yükünü ve normalleşme sonrasında bu değişimlerin eski haline dönüp dönmediğini de anlamaya çalıştık.

3.1. Güncel Çalışma Durumları ve Şekilleri

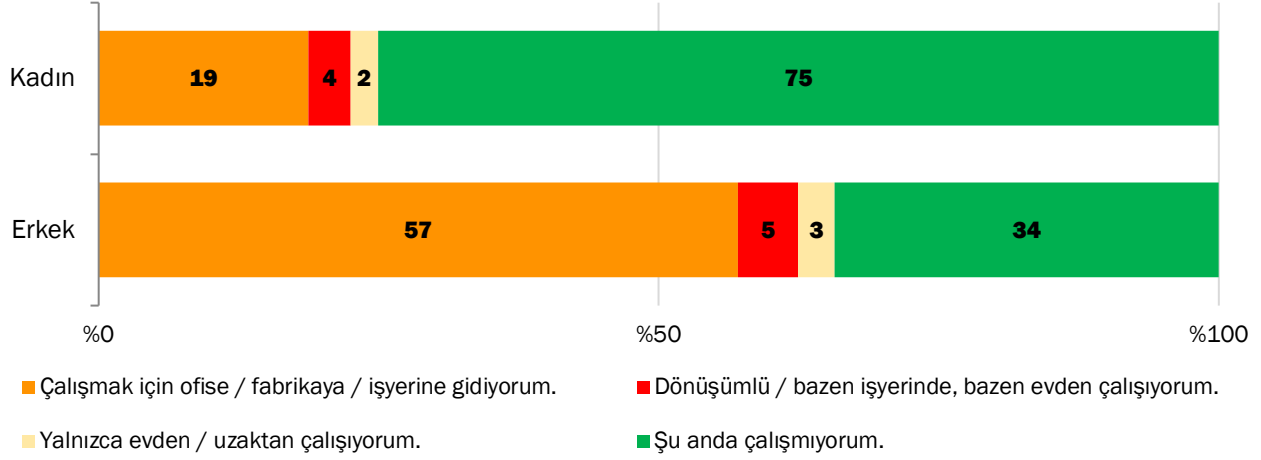
Pandemi ile gündelik hayatımızdaki birçok unsurla birlikte çalışma şekillerimiz de değişti. Teknolojik araçlar sayesinde bir grup çalışan evlerden çalışabiliyorken bir grup çalışan da mecburen fiziksel olarak işyerlerine gitmek zorunda kaldı. Bazı sektörlerde uzaktan çalışma pratiği kalıcı hale gelmişken bazı sektörlerde ise işyerlerine dönüş veya hibrit dediğimiz dönüşümlü olarak bazen evden bazense işyerinden çalışmaya devam ediliyor.

Çalışma şeklinizi şimdi okuyacaklarımdan hangisi açıklıyor?

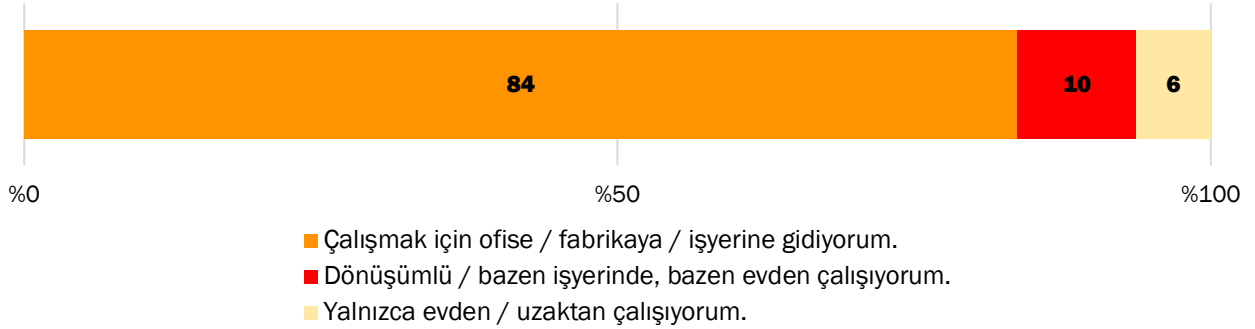
Bireylerin çalışma şekillerine baktığımızda toplumun yüzde 38'inin çalışmak için ofise/fabrikaya/işyerine gittiğini görüyoruz. Bazen evde bazen işte dönüşümlü çalışanların oranı yüzde 5 iken yalnızca evden/uzaktan çalışanların oranı yüzde 3. Toplumun yarısından fazlası ise şu anda çalışmıyor.

Çalışma şeklinizi şimdi okuyacaklarımdan hangisi açıklıyor?

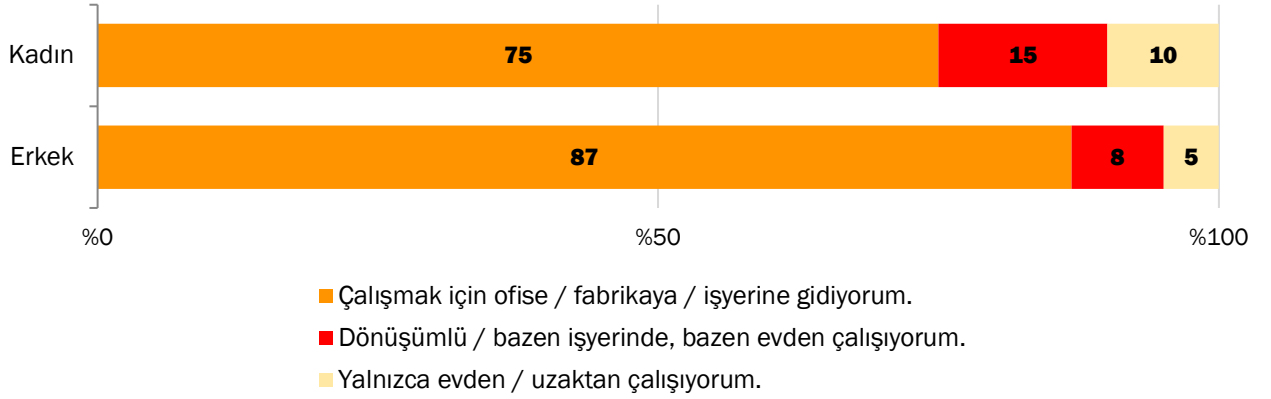
Toplulun yarısından fazlası şu anda çalışmazken kadın ve erkeklerde istihdamda olmayanların oranları arasında ciddi bir fark olduğunu görüyoruz. Kadınların yüzde 75'i işgücüne dahil değilken erkeklerde bu oran yüzde 34.

Çalışma şeklinizi şimdi okuyacaklarımdan hangisi açıklıyor? (Sadece Çalışanlar)

Çalışma şekillerini sadece çalışan kesimi baz alarak değerlendirdiğimizde çalışmak için ofise/fabrikaya/işyerine gidenlerin oranının yüzde 84, evde veya ofiste dönüşümlü olarak çalışanların oranının yüzde 10, yalnızca evden/uzaktan çalışanların oranının ise yüzde 6 olduğunu görüyoruz.

Cinsiyete Göre Çalışma Şekilleri

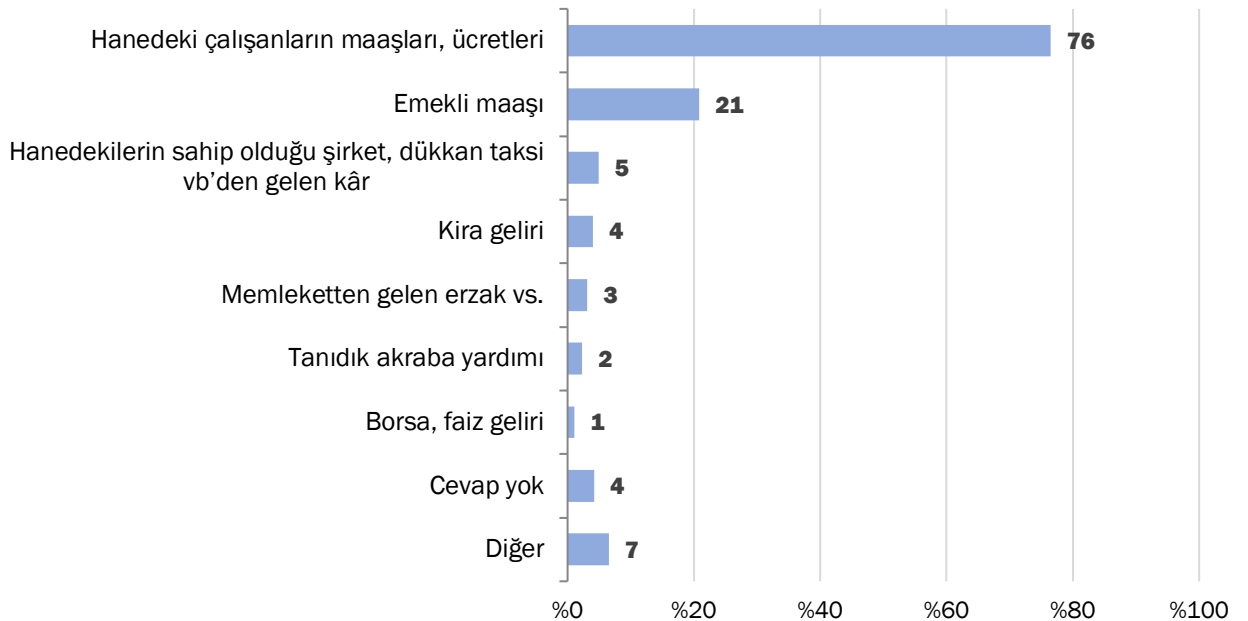

Çalışma şekillerinin cinsiyetlere göre nasıl farklılık gösterdiğine baktığımızda kadın ve erkekler arasında gözle görülür bir fark olduğunu söyleyebiliriz. Kadınların yüzde 75'i çalışmak için ofise/fabrikaya/işyerine giderken erkeklerde bu oran yüzde 87. Kadınların yüzde 15 dönüşümlü olarak bazen işyerinde bazen evden çalışıyor yüzde 10'u yalnızca evden uzaktan çalışıyor. Erkeklerde bu oranlar sırasıyla yüzde 8 ve yüzde 5.

3.2. Hanenin Geçimi ve Gelir Durumu

Bir hanenin geçiminde sabit ücretlerin yanı sıra yan gelirlerin de çok büyük bir payı olabiliyor. Kriptoparaya, borsaya yapılan yatırımlar, faiz gelirleri, dükkan veya evden gelen kiralara, bu durumlara örnek olarak gösterilebilir. Bunların yanında bazı haneler de eş, dost, akrabadan aldığı yardımlarla veya memleketten gelen erzaklarla evin geçimini sağlamaya çalışıyor. Bu bölümde toplumun evin geçimini hangi kaynaklarla sağladığına dair bulguları inceleyeceğiz.

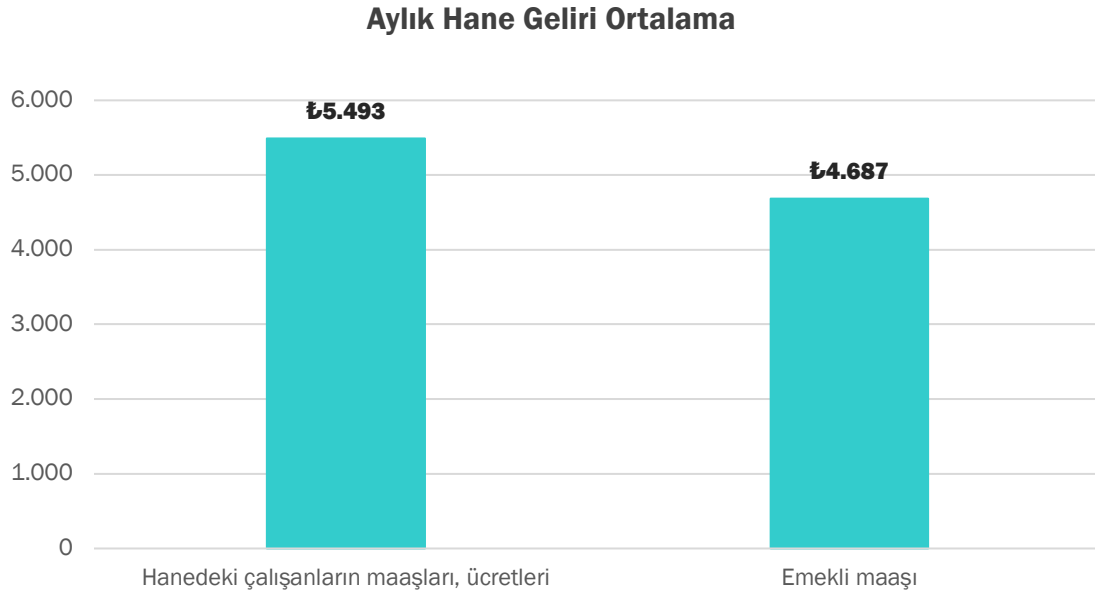
Evinizin geçimini hangileriyle sağlıyorsunuz?

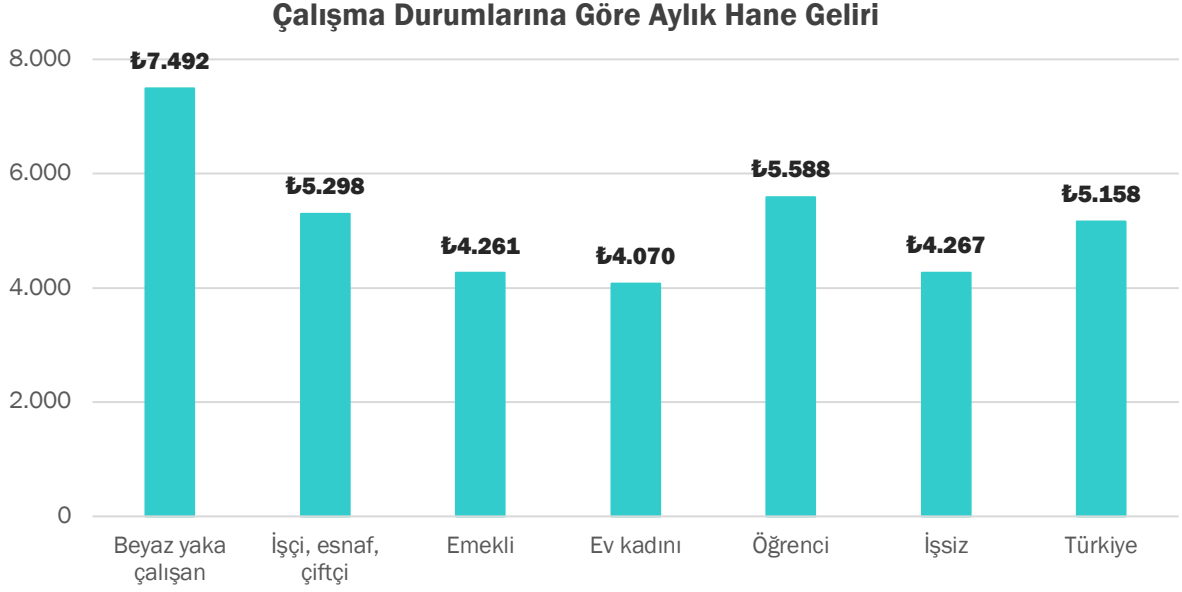
“Evinizin geçimini hangileriyle sağlıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan yola çıkarak toplumun çok büyük bir bölümünün maaşları dışında ekstra bir gelirin olmadığı söyleyebiliriz.

Halkın yüzde 76’sı hanedeki çalışanların maaşları, ücretleri ile yüzde 21’i ise emekli maaşı ile geçindiğini söylüyor. Hanenin sahip olduğu şirketi dükkan, taksi vb’den gelen kârı olanlar toplumun yüzde 5’ini, kira geliri olanlar yüzde 4’ünü, borsa, faiz geliri olanlar ise yüzde 1’ini oluşturuyor. Bunların yanı sıra toplumun yüzde 3’üne memleketten erzak geldiğini, yüzde 2’sinin ise tanıdık akrabadan yardım aldığını görüyoruz. Toplumun yüzde 7’si bu bahsedilen gelirler ve yardımlar dışında bir diğer yolla evin geçimine destek sağlıyor.

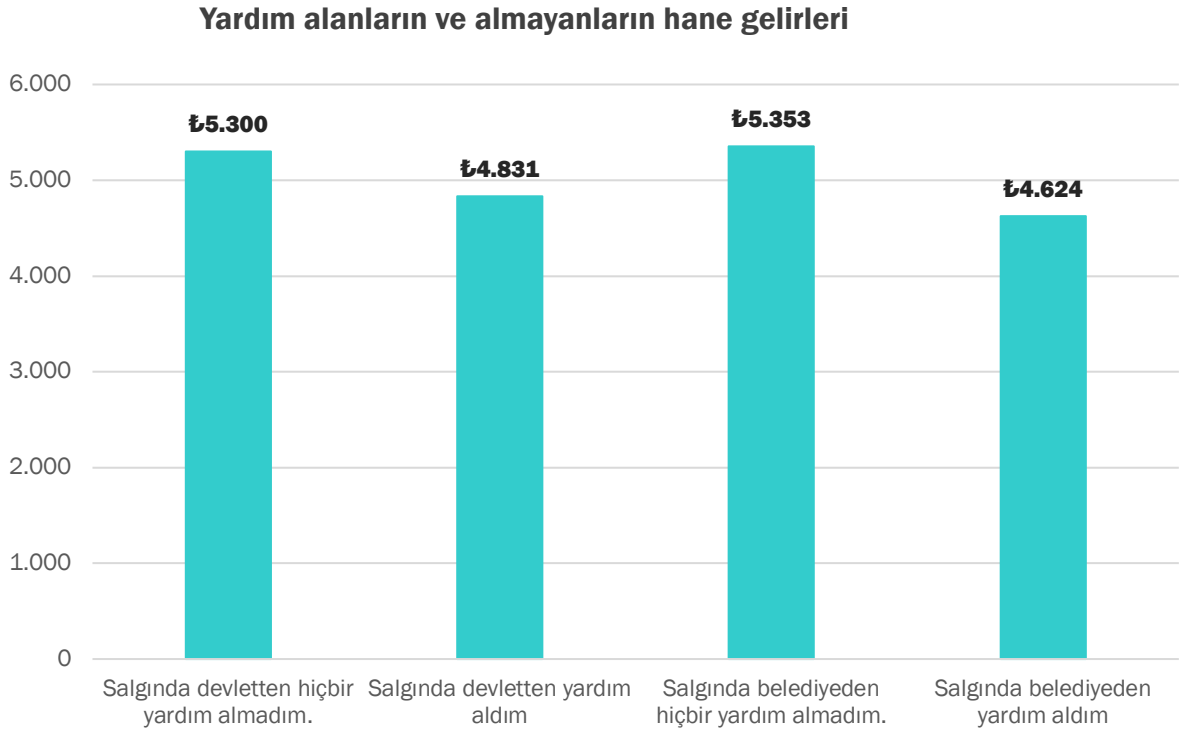
Toplumun büyük bir kesiminin hanedeki çalışanların maaşlarıyla geçimlerini sağladıklarını görüyoruz. Emekli maaşı da sabit ücret ve maaşlardan sonra evlerin geçimine en çok katkı sağlayan bir diğer gelir şekli. Bölümün devamında bu iki gelir kaynağına sahip olanların ve belli başlı diğer kümelerin aylık hane gelirine ve aylık kişi başı hane gelirine bakacağız.

Hanesinin geçimini emekli maaşı ile sağlayanların ve hanedekilerin maaşı, ücretleriyle sağlayanların aylık ortalama hane gelirlerine baktığımızda emekli maaşı ile geçinenlerin aylık hane gelirinin ortalama 4687 TL iken hanedeki çalışanların maaşları, ücretleri ile geçinenlerin ise aylık hane gelirinin ortalama 5493 TL olduğunu görüyoruz. Ancak bu ortalamalar değerlendirilirken bir haneye hem emekli maaşı hem de normal maaş veya ücretin birlikte girebilme ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekiyor.

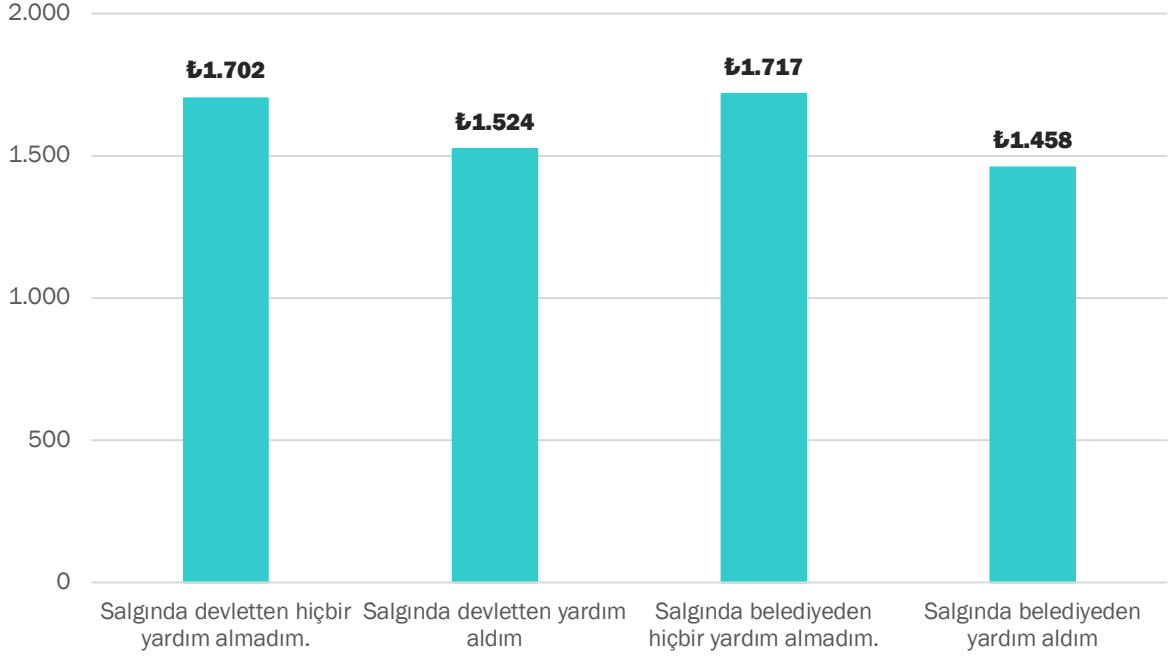
Aylık hane gelirlerini çalışma durumlarına göre aldığımızda ise beyaz yaka çalışanların diğer kümelere göre kayda değer bir ölçüde fazla hane gelirine sahip olduğunu görüyoruz. Beyaz yaka çalışanların aylık hane geliri ortalama 7492 TL iken işçi, esnaf, çiftçilerin 5298 TL, emeklilerin ise 4261 TL aylık hane gelirine sahip olduğunu görüyoruz. Türkiye ortalaması 5158 TL.

Aylık hane geliri ortalamasını salgın dönemimde belediye veya devletten yardım alanlara göre incelediğimizde ise yardım almayanların yardım alanlara göre daha fazla hane gelirine sahip olduğunu görüyoruz. Salgın döneminde devletten yardım alanların aylık hane geliri ortalama

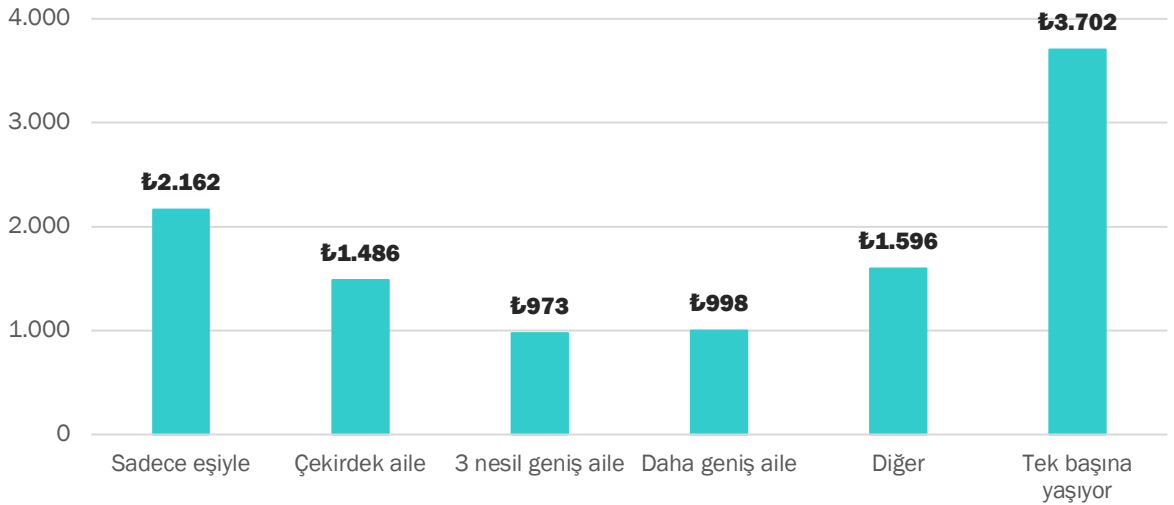
4831 TL iken devletten yardım almayanlarda bu sayı 5300 TL. Salgında belediyeden yardım alanların aylık hane geliri ortalama 4624 TL, belediyeden yardım almayanların aylık hane geliri ise ortalama 5353 TL. Genel anlamda yardım alanların hanesine almayanlara göre aylık ortalama 500-700 TL daha az para girdiğini söylemek mümkün. Bu bahsedilen gruplarda aylık hane geliri kadar kişi başına düşen gelir de önemli.

Yardım alanların ve almayanların kişi başı ortalama gelirleri

Devletten ve/veya belediyeden yardım alanların yardım almayanlara göre kişi başı aylık gelirinin ortalama 250-300 TL daha az olduğunu görüyoruz. Kişi başı hane gelirini etkileyen en önemli durumlardan birinin hanedeki kişi sayısı yani aile tipi olduğunu söyleyebiliriz.

Aile Tipine Göre Kişi Başı Aylık Hane Geliri

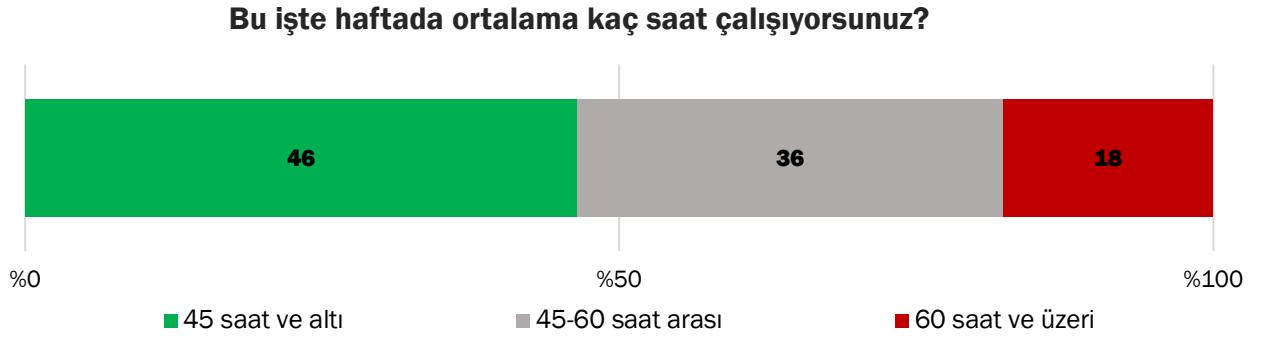
Aile genişledikçe kişi başına düşen gelir azalıyor

Aile tiplerine baktığımızda da hanedeki kişi sayısı arttığında kişi başı gelirin azaldığını görüyoruz. Tek başına yaşayanların aylık geliri ortalama 3702 TL iken sadece eşyle yaşayanların kişi başı geliri 2162 TL, çekirdek ailesiyle yaşayanların ise 1486 TL. Anne, baba ve çocukla birlikte başka aile bireyi veya akrabaların yaşadığı 3 nesil geniş aile veya daha geniş ailelerde kişi başına düşen aylık gelir 950-1000 TL arasında.

Bu bölümde genel olarak evin geçiminin nasıl sağlandığını ve aylık hane gelirlerinin ne durumda olduğunu inceledikten sonra sıradaki bölümde çalışan bireylerin haftalık çalışma saatlerine ve sosyal güvenceli olup olmadıklarına bakacağız.

3.3. Haftalık Gelir Karşılığı Çalışma Saatleri ve Sosyal Güvenlik

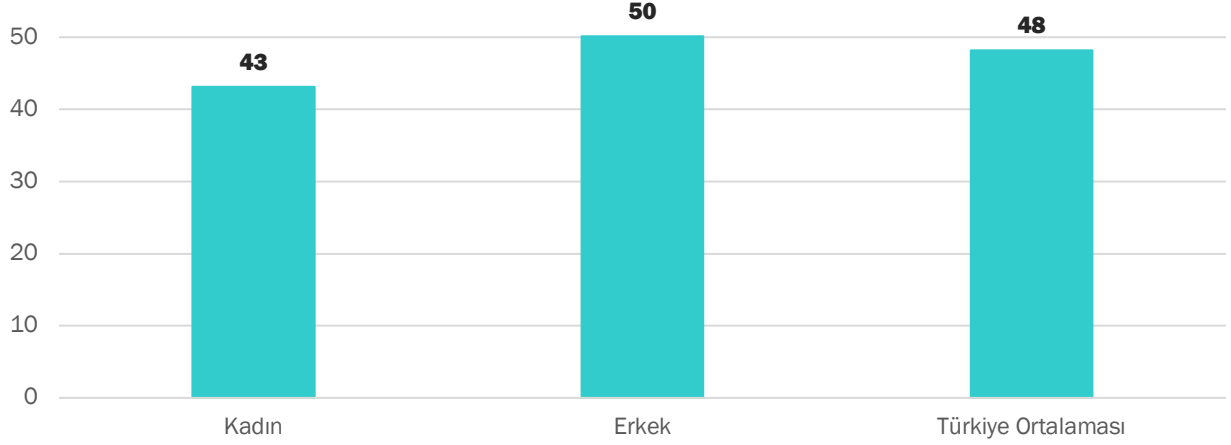
Türkiye’de çalışma şartları ve çalışan hakları yıllardır süregelen ve pandemi döneminde de giderek artan bir tartışma konusu. Araştırma bulgularında haftalık ortalama çalışma saatlerinin ve sigortasız çalışanların oranının oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz.

Her 5 kişiden 1'i haftada 60 saatten fazla çalışıyor

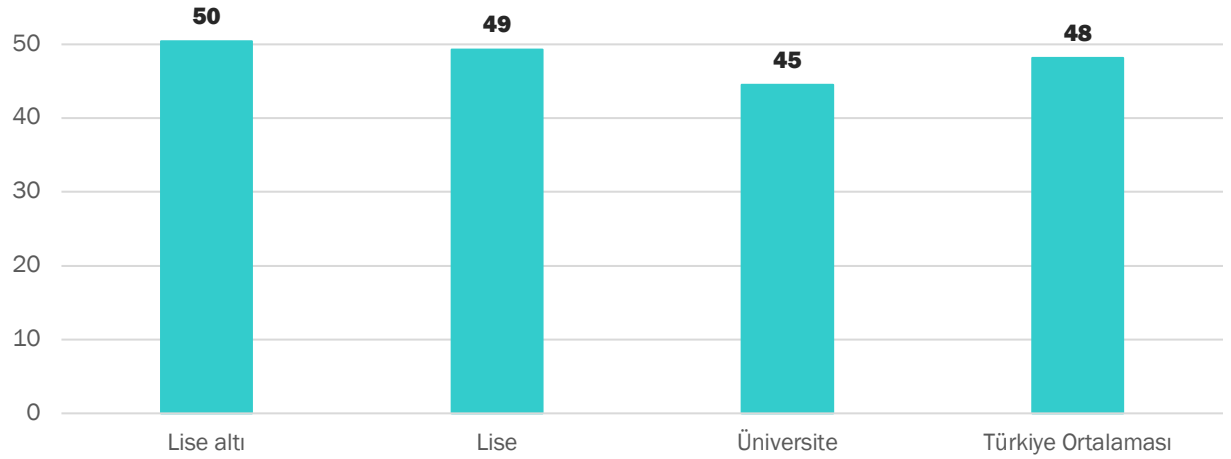
Türkiye’de ortalama çalışma saatinin haftada 48 saat. Türkiye’de haftalık yasal çalışma saati 45 saat iken toplumun sadece yüzde 46’sının haftada 45 saat veya daha az çalıştığını görüyoruz. Bir haftada 45 ila 60 saat arası çalışanların oranı yüzde 36 iken 60 saat ve daha fazla çalışanlar ise toplumun yüzde 18’ini oluşturuyor.

Cinsiyete Göre Haftalık Çalışma Saati

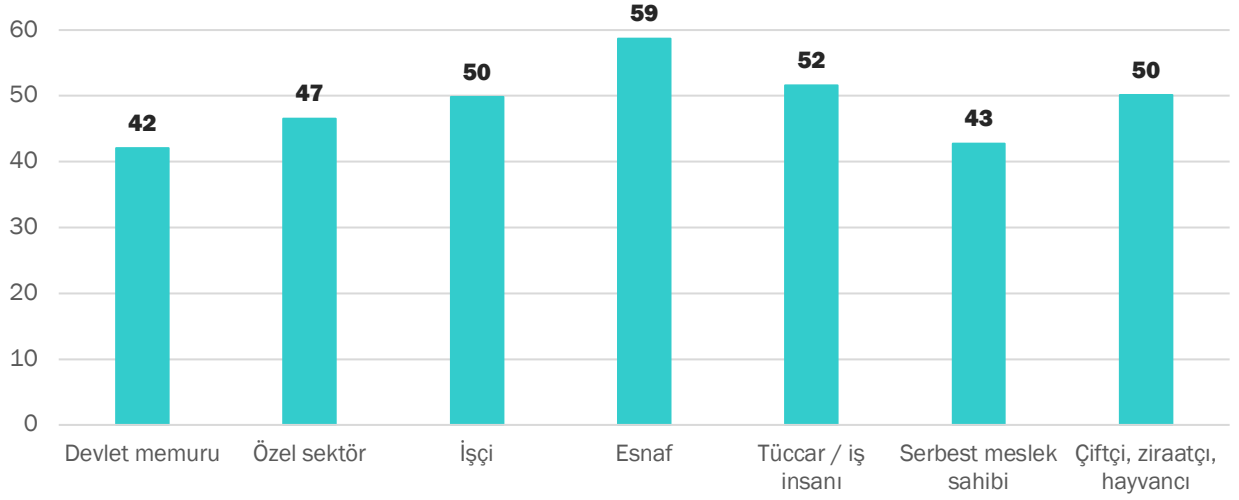
Haftalık çalışma saatlerini en çok etkileyen demografik faktörlerin cinsiyet ve eğitim durumu olduğunu görüyoruz. Kadınlarda haftalık ortalama çalışma saati 43 saat iken erkekler ortalama 50 saat çalışıyor.

Eğitim Durumuna Göre Haftalık Çalışma Saatleri

Eğitim durumu arttıkça haftalık çalışma saatinin azalıyor. Lise altı eğitim seviyesindekilerin haftalık ortalama çalışma saati 50 saat iken lise mezunları haftada ortalama 49, üniversite mezunları ise 45 saat çalışıyor.

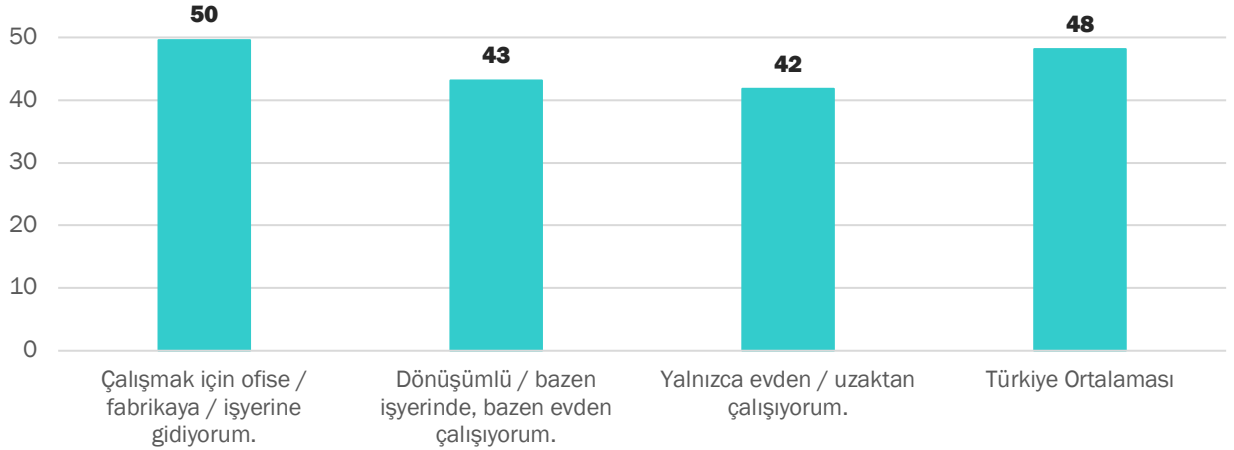
Meslek Gruplarına Göre Haftalık Çalışma Saatleri

Meslek gruplarına göre haftalık çalışma saatlerini incelediğimizde en çok çalışan meslek grubunun esnaflar olduğunu görüyoruz. Esnaflar haftada ortalama 59 saat çalışıyor. Esnafları haftalık ortalama 50 saat ile işçiler ve çiftçi, ziraatçı, hayvancılar takip ediyor.

Özel sektörde çalışanlar haftada ortalama 47 saat çalışırken devlet memurları haftada 40 saat çalışıyor ve tüm meslek grupları arasında haftalık en düşük çalışma saatine sahip olarak dikkat çekiyor.

Çalışma Şekline Göre Haftalık Çalışma Saatleri

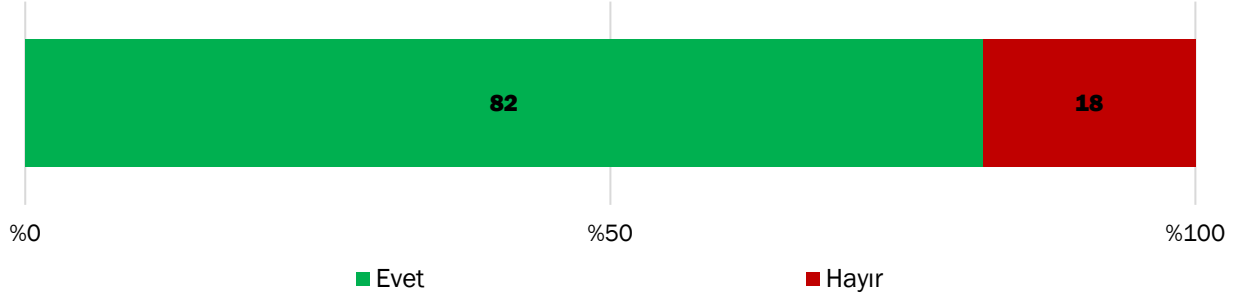

Çalışma şekilleri de haftalık çalışma saatlerini etkileyen bir faktör olarak göze çarpıyor. Şu anki çalışma şekillerine bakıldığında çalışmak için ofise/fabrikaya/işyerine gidenlerin, evden veya ev ve ofisten dönüşümlü çalışanlara göre haftalık çalışma saatlerinin daha fazla olduğunu görüyoruz.

Çalışmak için ofise/fabrikaya/işyerine gidenler haftada ortalama 50 saat, dönüşümlü olarak bazen işyerinden, bazen evden çalışanlar haftada ortalama 43 saat, yalnızca evden/uzaktan

Çalışanlar ise ortalama 42 saat alışıyor. Bu durum bize uzaktan veya dönüşümlü çalışma sisteminin iş yükünü azalttığını gösteriyor.

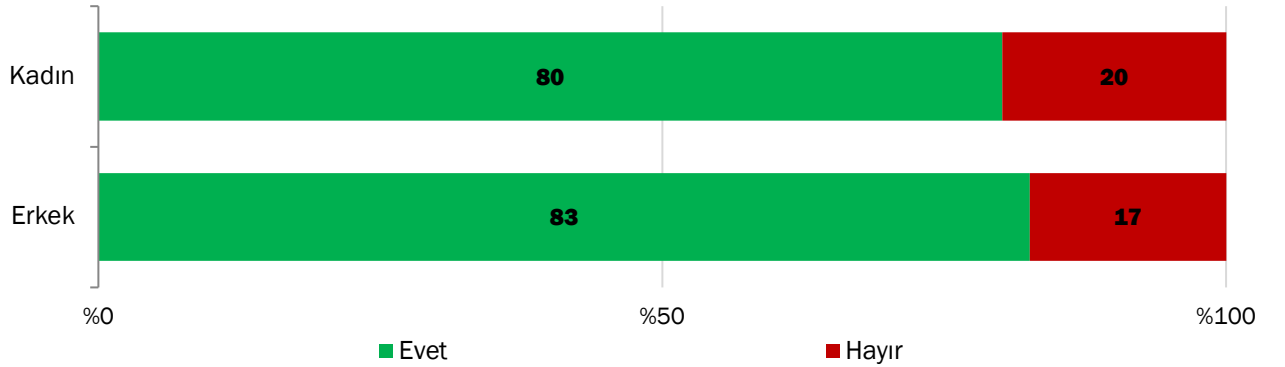
(ÇALIŞIYORSA) mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?

Türkiye’de işçi ve çalışan hakları çerçevesinde çalışma saatleri ile birlikte en çok tartışılan konunun çalışanların sosyal güvencesi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

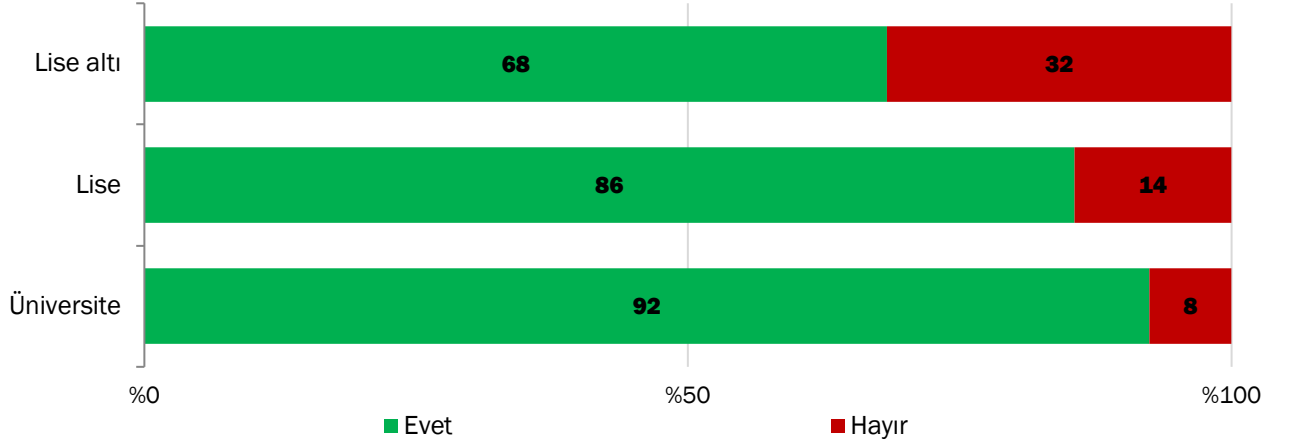
Çalışanlara sorduğumuz “Mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?” sorusuna çalışanların yüzde 82’sinin “Evet”, yüzde 18’inin ise “Hayır” cevabını verdiğini görüyoruz.

(ÇALIŞIYORSA) mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?

alışan kadın ve çalışan erkeklerin sosyal güvencelerini olup olmadığına bakıldığında ise çalışan kadınların yüzde 80’inin, çalışan erkeklerin ise yüzde 83’ünün sosyal güvencesi olduğunu görüyoruz.

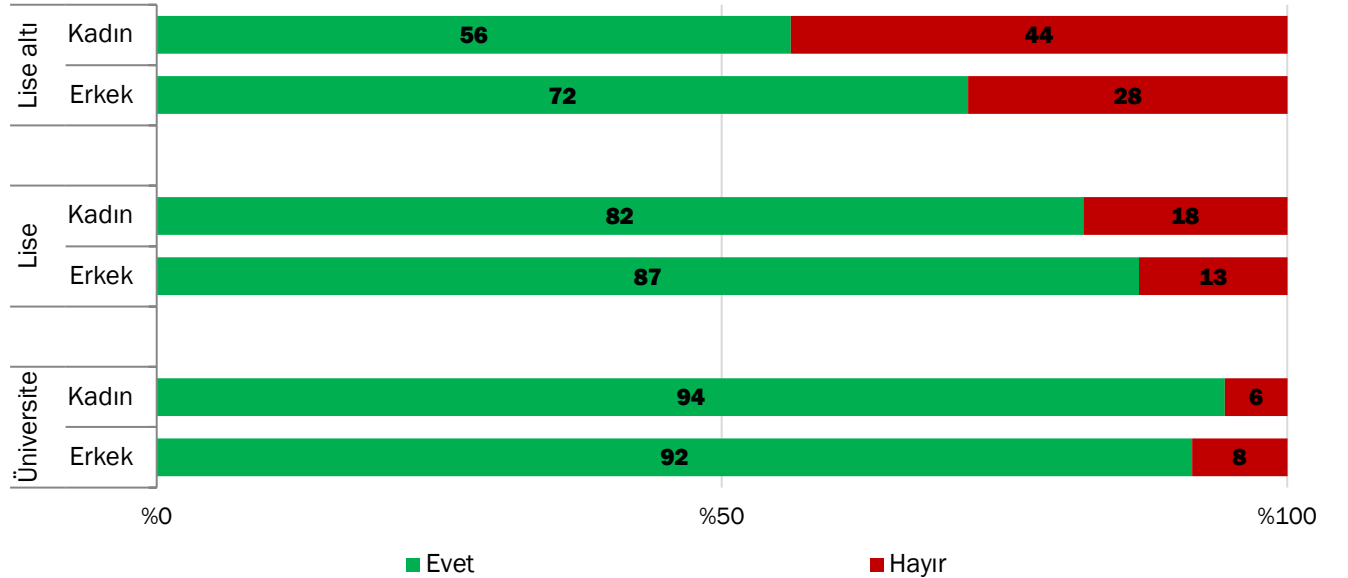
(ÇALIŞIYORSA) mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?

Lise altı eğitim seviyesinde olanların 3'te 1'inin sosyal güvencesi yok

Bu konuyu eğitim durumlarına göre değerlendirdiğimizde lise altı eğitime sahip her 3 çalışandan 1'inin sosyal güvencesinin olmadığını görüyoruz. Eğitim seviyesi arttıkça sosyal güvenceye sahip olma oranı da artıyor. Lise mezunlarının yüzde 86'sı, üniversite mezunlarının yüzde 92'si sosyal güvenceye sahip olduklarını ifade ediyor.

(ÇALIŞIYORSA) mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?

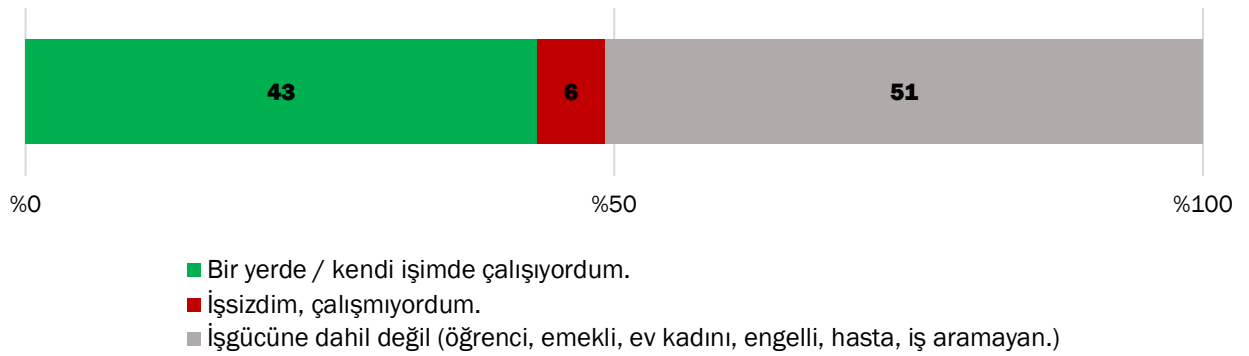
Eğitim durumlarını cinsiyetlerle birlikte incelediğimizde ise lise altı eğitim seviyesinde ve lise mezunu olan kadınlar arasında aynı eğitim seviyesindeki erkeklere göre sosyal güvencesi olanların oranı daha azken, üniversite mezunu kadınların yüzde 94'ü, üniversite mezunu erkeklerin ise yüzde 92'si sosyal güvenceye sahip.

Lise altı eğitim seviyesinde olan çalışan erkeklerin yüzde 72'si sosyal güvenceye sahipken aynı eğitim seviyesindeki çalışan kadınlar arasında bu oranın yüzde 56'sı olması dikkat çekiyor.

3.4. Pandemi Dönemi Çalışma Durumları ve Şekilleri

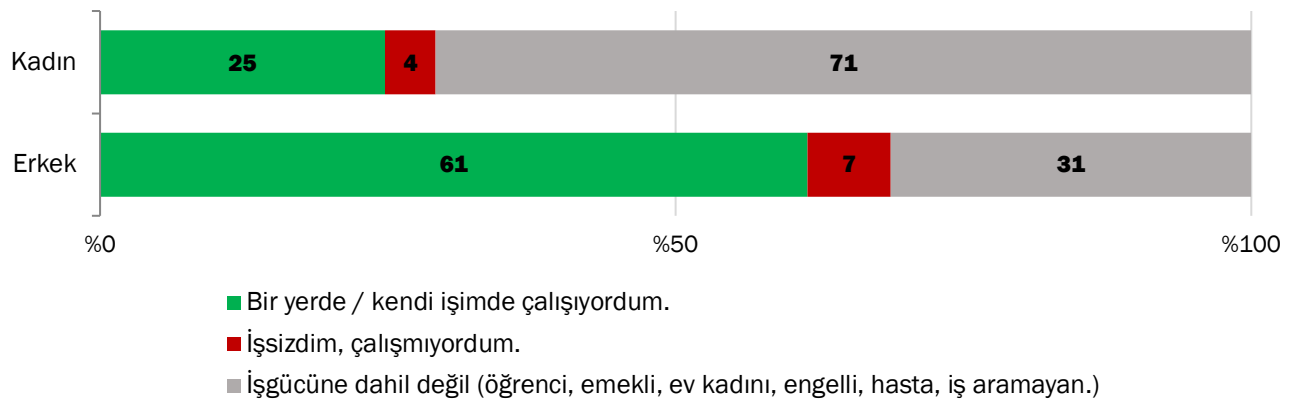
Türkiye'deki çalışma durumlarından ve çalışma koşullarından bahsettikten sonra pandeminin çalışma hayatına etkilerinden de bahsetmek gerekiyor. Pandemiyle birlikte her gün gündeme gelen işten çıkarmalar, ücretli veya ücretsiz izne ayrılanlar, kepenk kapatan esnaflar ve belli sebeplerden dolayı yaptığı işi bırakmak zorunda kalanlar koronavirüsün ekonomik alanda ve çalışma hayatında doğurduğu sorunlardan bazılarıydı. Bunun yanı sıra özellikle sosyal medyada sıkça tartışılan evden çalışma sistemi de 'Yeni Normal' olarak adlandırılan dönemin bir parçası oldu. Araştırma sonucunda bu durumların toplumun büyük bir bölümünü önemli derecede etkilediğini söyleyebiliriz.

Salgından önce yani Mart 2020'den önceki iş durumunuz neydi?

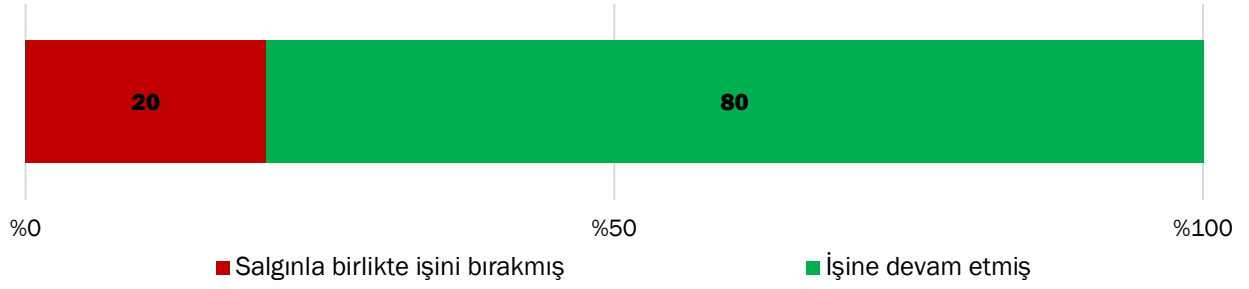

Öncelikle pandemiden önceki iş durumlarına baktığımızda toplumun yüzde 43'ünün pandemiden önce bir yerde veya kendi işinde çalıştığını, yüzde 8'inin işsiz olduğunu, yüzde 51'inin ise işgücüne dahil olmadığını görüyoruz.

Salgından önce yani Mart 2020'den önceki iş durumunuz neydi?

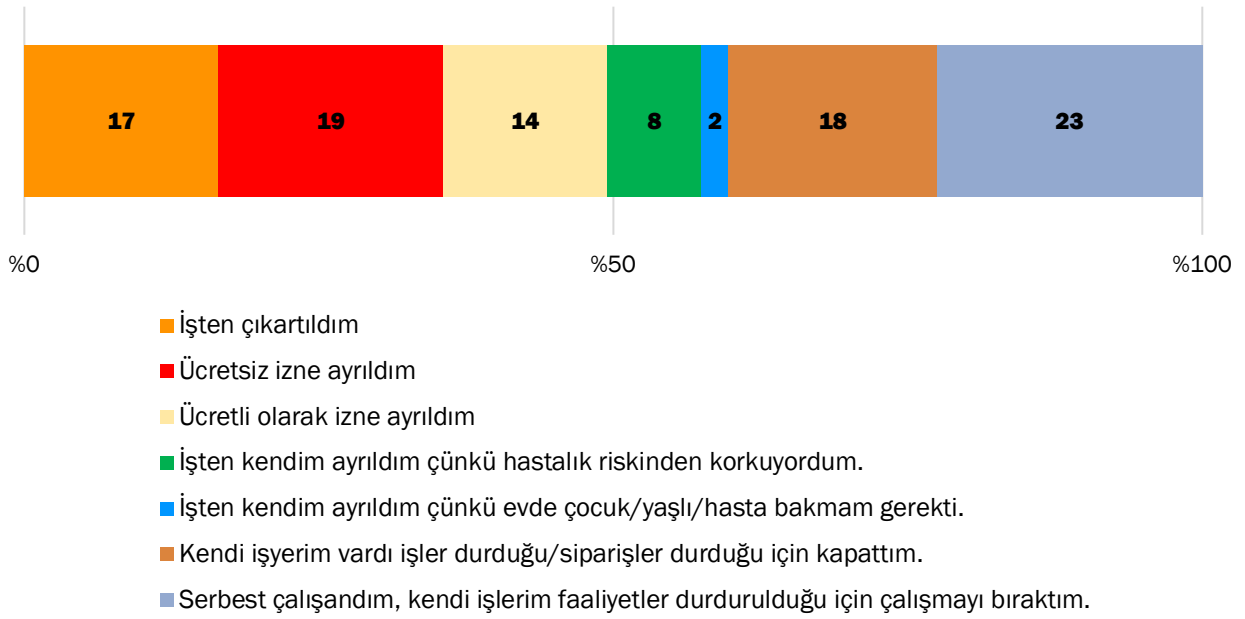

Pandemi döneminde işinizi yapmayı bıraktınız mı?

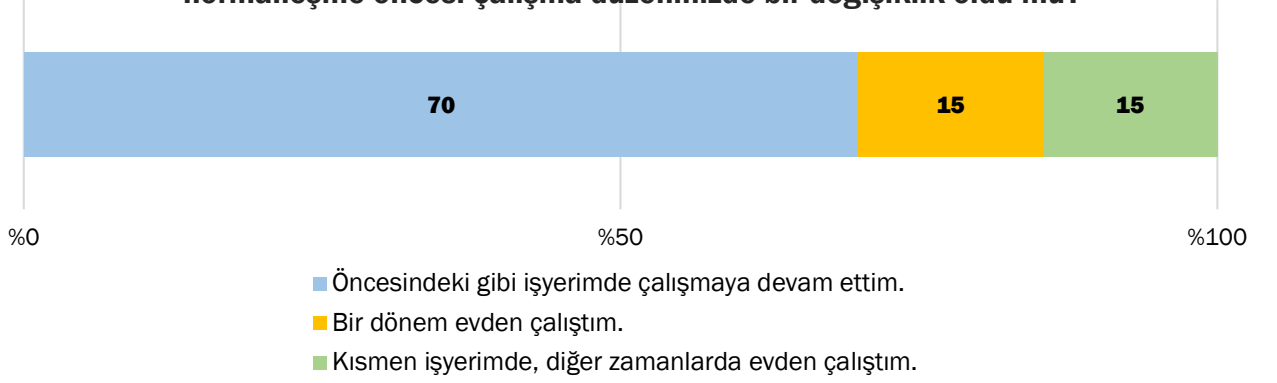
Pandeminin yarattığı en büyük sorunlardan biri de bilindiği üzere işten çıkarmalar oldu. Bu dönemde işsiz kalanların, iş yerini kapatanların veya zorunlu olarak izne çıkarılanların yaşadıkları problemler normalleşme sürecinde de devam ediyor. Toplumun yüzde 20'si belli bir sebepten dolayı pandemi döneminde yaptığı işi bırakmak zorunda kalmış.

Salgınla birlikte, Mart 2020'den sonra işinizi yapmayı bıraktıysanız, neden/nasıl bıraktınız?

Pandemi döneminde işini yapmayı bırakanların yüzde 17'si işten çıkarılmış, yüzde 19'u ücretsiz izne, yüzde 14'ü ücretli izne ayrılmış, yüzde 8'i hastalık riskinden korktuğu için kendisi işi bırakmış, yüzde 2'si hanesinde bakıma muhtaç biri olduğu için işi bırakmak zorunda kalmış, yüzde 18'i işler/siparişler durduğu için işyerini kapatmak zorunda kalmış, yüzde 23'ü ise serbest çalışırken faaliyetleri durduğu için çalışmayı bırakmış.

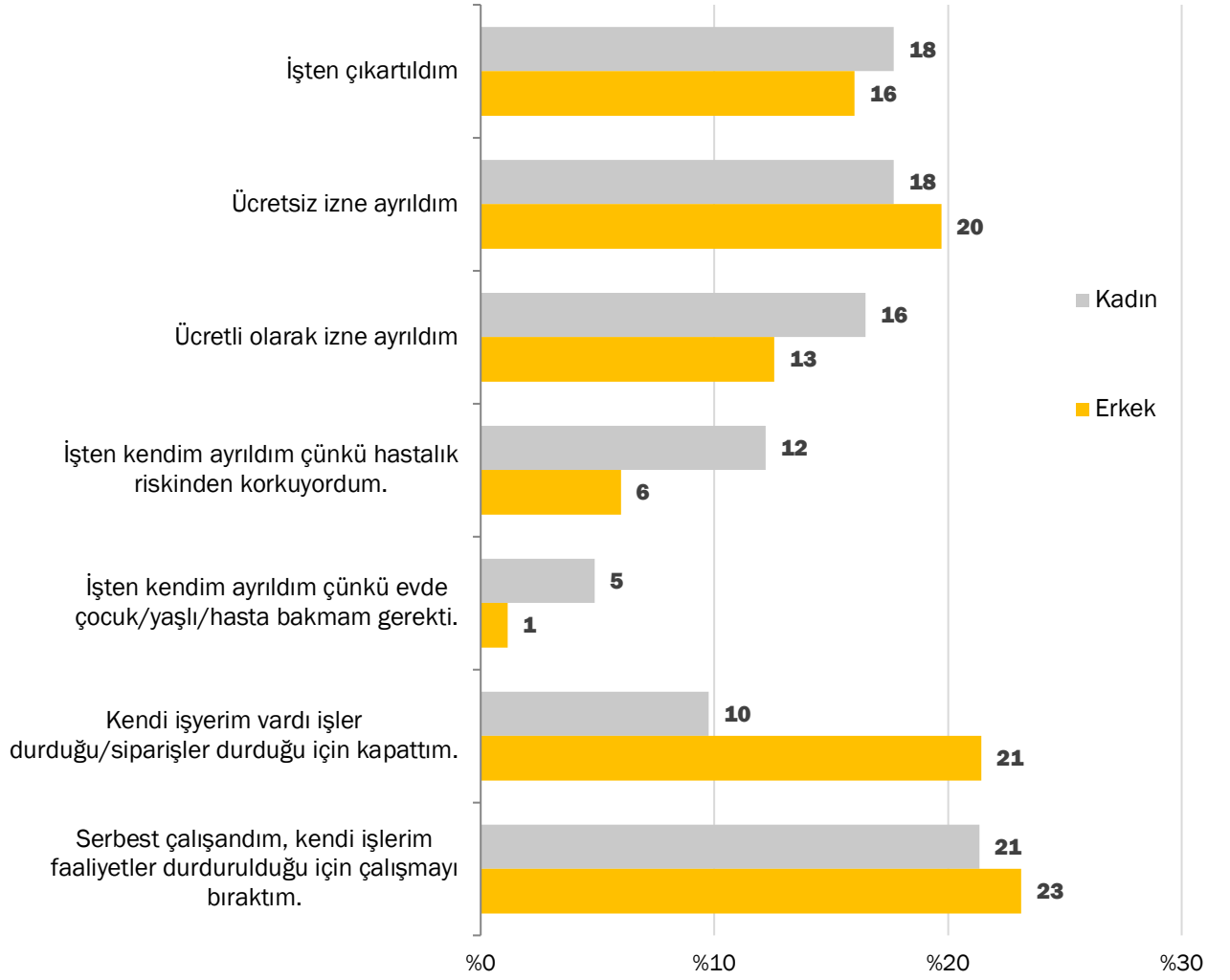
Salgınla birlikte, Mart 2020'den Temmuz 2021'e kadar, yani normalleşme öncesi çalışma düzeninizde bir değişiklik oldu mu?

Salgın döneminde çalışmaya devam edenlere bakıldığında ise her 10 kişiden 7'sinin öncesinde olduğu gibi işyerinde çalışmaya devam ettiğini görüyoruz. Geri kalan yüzde 30'luk kesimin yarısının evden, yarısının ise kısmen işyerinden, diğer zamanlarda da evden çalıştığını görüyoruz.

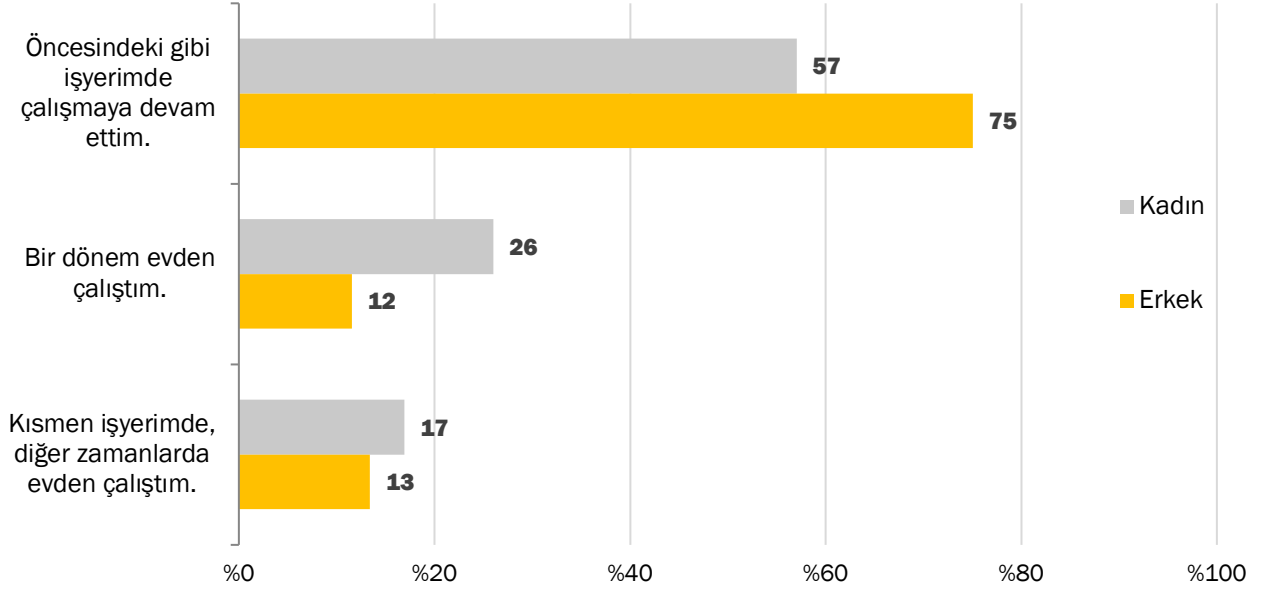
Bahsettiğimiz bu iki durumda cinsiyet faktörünün oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz. Salgınla birlikte işini bırakmak zorunda kalanlara ve çalışma şekillerinin değişimlerine baktığımızda kadın ve erkekler arasında ciddi fark olduğunu görüyoruz.

Salgınla birlikte, Mart 2020'den sonra işinizi yapmayı bıraktıysanız, neden/nasıl bıraktınız?

Mart 2020'den sonra işini bırakmak zorunda kalanların durumlarına baktığımızda kadınların yüzde 12'sinin hastalık riskinden korkup işten kendilerinin ayrıldıklarını görüyoruz, erkekler arasında bu oran yüzde 6. Bunun yanı sıra evdeki çocuk/yaşlı/hastalara bakmak zorunda olduğundan dolayı işten ayrılmak zorunda olanların oranı kadınlar arasında yüzde 5 iken erkekler arasında sadece yüzde 1. Kadınların evdeki görevlerinin erkeklere göre daha fazla olması bu durumlara sebep olarak gösterilebilir. Bu iki durumun yanında erkekler arasında ücretsiz izne ayrılanlar kadınlara göre fazlayken kadınların arasında ücretli izne ayrılanların daha fazla olduğunu görüyoruz.

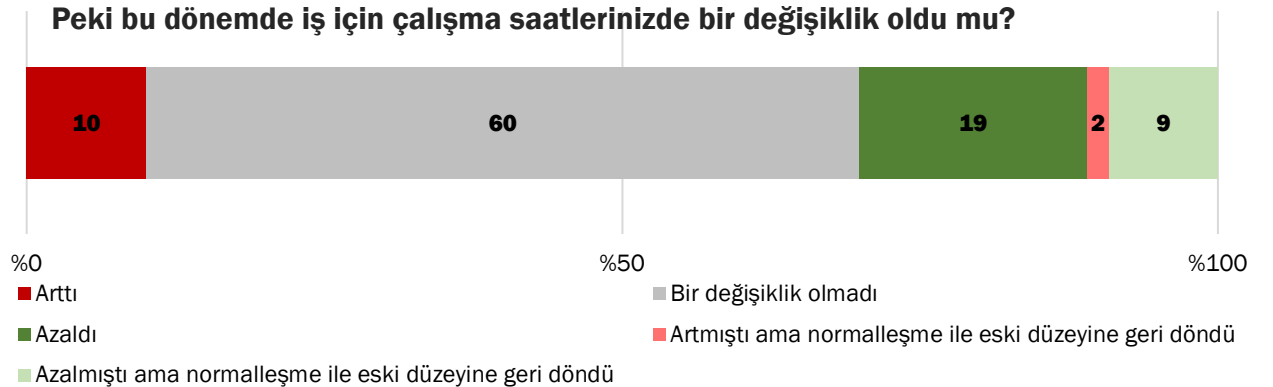
Salgınla birlikte, Mart 2020'den Temmuz 2021'e kadar, yani normalleşme öncesi çalışma düzeninizde bir değişiklik oldu mu?

İstihdamda olan kadınların yüzde 57'si, istihdamda olan erkeklerin ise yüzde 75'i pandemi döneminde öncesindeki gibi işyerinde çalışmaya devam etmiş. Bir dönem evden çalışanlar kadınların 4'te 1'ini erkeklerin ise 10'da 1'ini oluşturuyor. Kısmen işyerinde diğer zamanlarda evden çalışanlara bakıldığında ise pandemi döneminde kadınların yüzde 17'sinin erkeklerin ise yüzde 13'ünün bu şekilde hibrit çalışma sisteminde çalıştıklarını görüyoruz.

Bu veriler, pandemide kadınların daha büyük bir bölümünün evden çalıştığını gösteriyor. Arada oluşan bu farkın sebebi toplumda yerleşmiş olan kadını daha çok evde tutmaya yönelik geleneksel kodların bu ve benzer uygulamalarda da kendini göstermesidir. Kadının “eve ait” olduğu düşüncesi kamu ve özel kurumların pandemi dönemindeki çalışma sistemlerini de doğrudan etkilemiş gözüküyor.

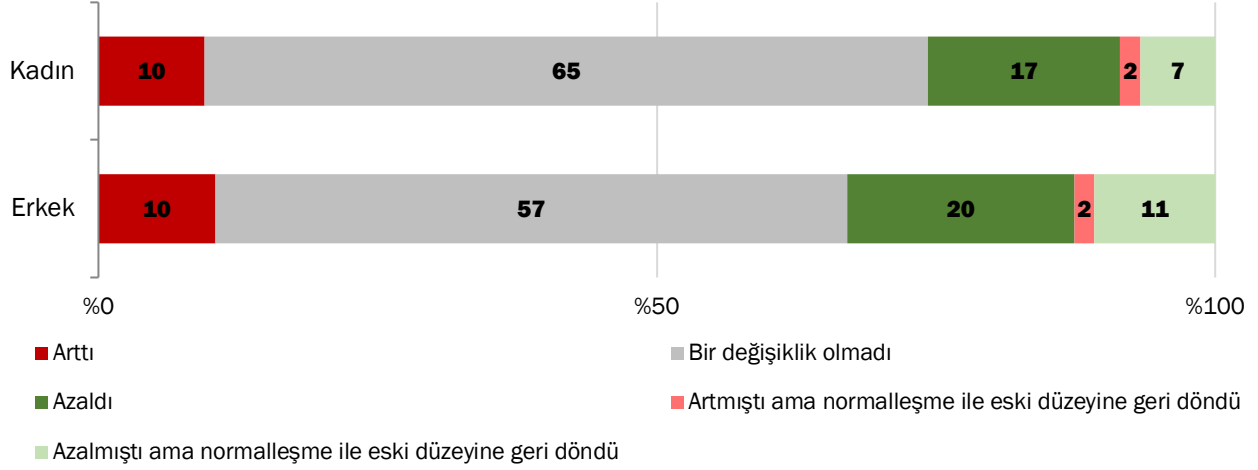
Peki bu dönemde iş için çalışma saatlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Salgın döneminde işten çıkarılanlar kadar belli mesleklerde çalışanların çalışma saatlerin artması ve belirli sektörlerde üretimin durmasından dolayı çalışma saatlerinin azalması da gündeme gelen bir konu olmuştu. Pandemi döneminde çalışma saatlerinde bir değişiklik olup

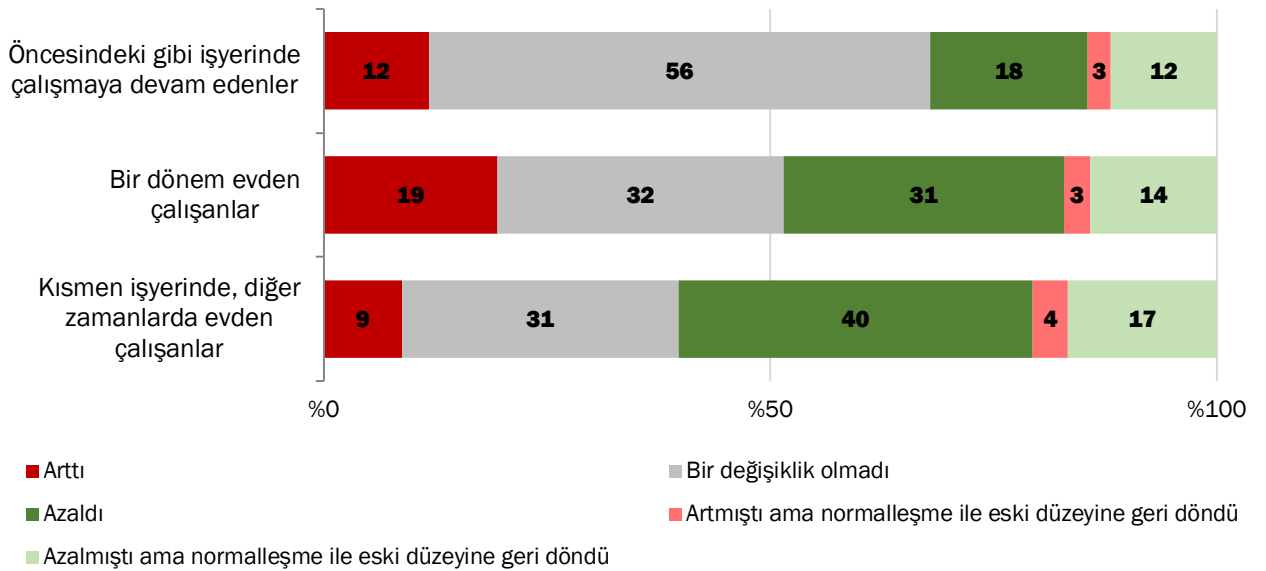
olmadığına baktığımızda her 10 çalışandan 6'sının çalışma saatlerinin değişmediğini, 2'sinin çalışma saatlerinin azaldığını, 1'inin ise çalışma saatlerinin arttığını görüyoruz.

Peki bu dönemde iş için çalışma saatlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Pandemi döneminde çalışma saatlerindeki değişim, cinsiyete göre ciddi bir fark göstermiyor. Hem kadınların hem de erkeklerin yüzde 10'unun bu dönemde çalışma saatleri artmış. Kadınların yüzde 65'inin, erkeklerin yüzde 57'sinin çalışma saati değişmemişken kadınların yüzde 17'sinin, erkeklerin ise yüzde 20'sinin bu dönemde çalışma saatleri azalmış.

Peki bu dönemde iş için çalışma saatlerinizde bir değişiklik oldu mu?

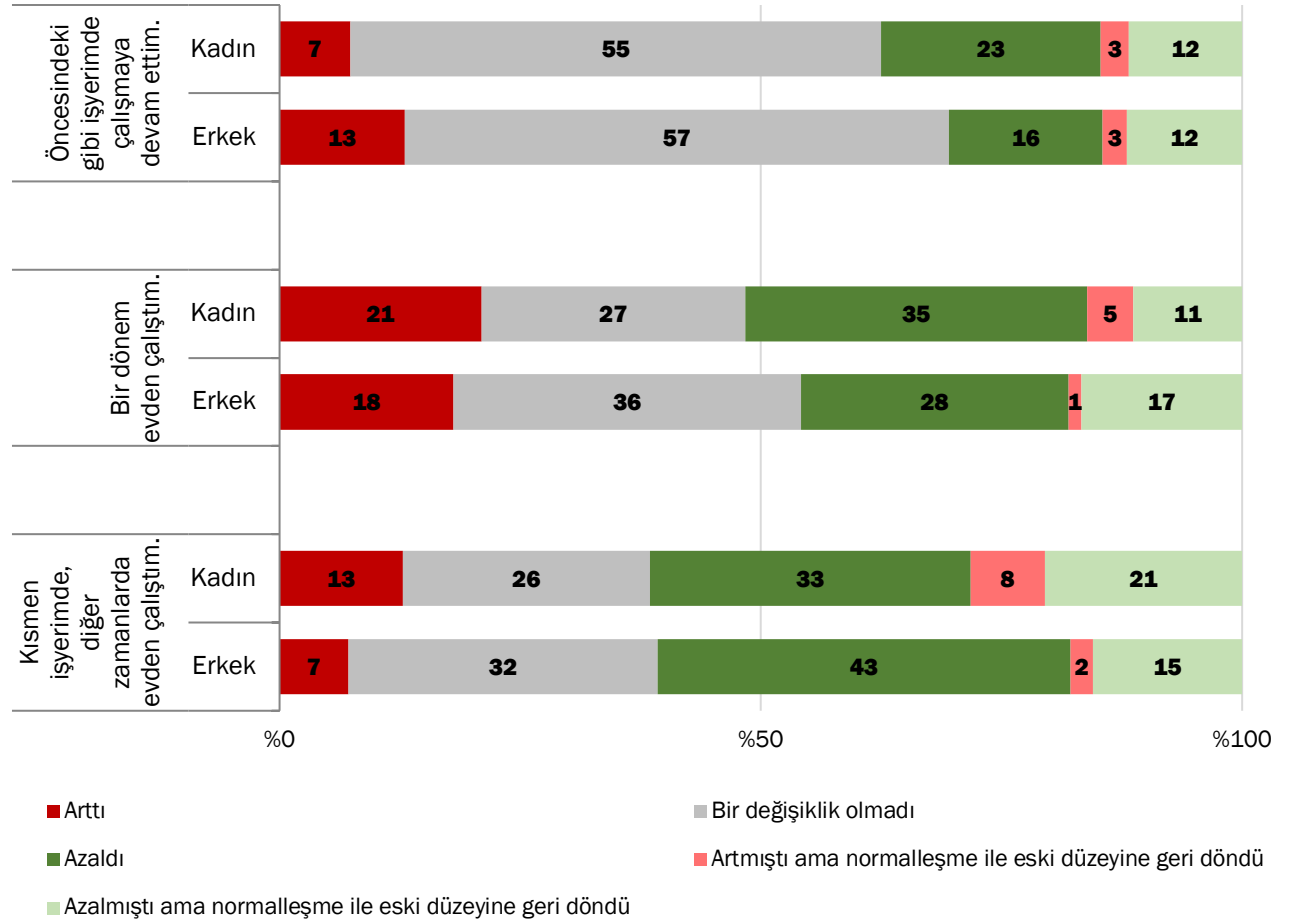

Çalışma şekillerindeki değişimlerin, çalışma saatlerini nasıl etkilediğine baktığımızda eskisi gibi işyerinde çalışmaya devam edenlerin çalışma saatlerinin, uzaktan veya hibrit çalışma sistemine dönen kişilere göre daha az değiştiğini görüyoruz. Önceki gibi işyerinde çalışmaya devam edenlerin yüzde 56'sı çalışma saatlerinde bir değişiklik olmadığını, yüzde 12'si çalışma saatlerinin arttığını, yüzde 18'i çalışma saatlerinin azaldığını söylüyor.

Pandemide bir dönem evden çalışanların çalışma saatlerinin diğer çalışanlara göre daha fazla arttığını görüyoruz. Bu dönemde evden çalışanların yüzde 32'si çalışma saatlerinin değişmediğini söylerken yüzde 19'u çalışma saatlerinin arttığını, yüzde 31'i ise azaldığını ifade ediyor.

Hibrit çalışma sistemine dönüp bazen evden bazen de işyerine giderek çalışmaya devam edenler iş yükleri pandemi döneminde en fazla azalan grup olarak dikkat çekiyor. Bu gruptakilerin yüzde 31'inin çalışma saatleri değişmezken, yüzde 9'unun çalışma saatleri artmış, yüzde 40'ının ise azalmış.

Peki bu dönemde iş için çalışma saatlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Kadınların ve erkeklerin çalışma şekillerindeki değişime göre çalışma saatlerinin nasıl değiştiğine baktığımızda önceki gibi işyerinde çalışan erkeklerin yüzde 13'ünün çalışma saatleri artmışken kadınların yüzde 7'sinin çalışma saatlerinin arttığını görüyoruz. İşyerinden çalışmaya devam eden erkeklerin yüzde 16'sının çalışma saatlerini azalmışken kadınlarda bu oran yüzde 23.

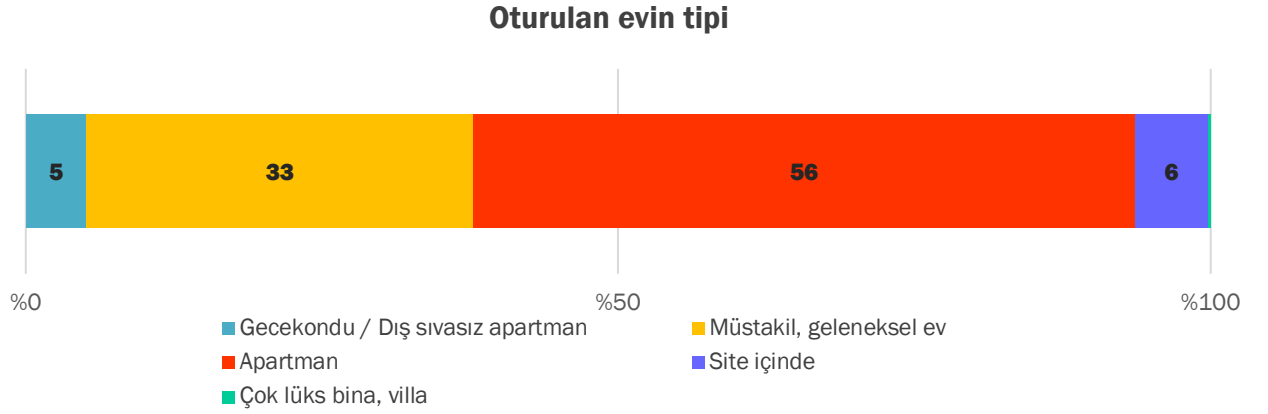
Bir dönem evden çalışan kadınların yüzde 21'inin, erkeklerin yüzde 18'inin çalışma saatleri artmışken bir dönem evden çalışan kadınların yüzde 35'inin erkeklerin ise yüzde 28'inini çalışma saatlerinin azaldığını görüyoruz.

Hibrit alışma sistemi ise kadınlar ve erkekler arasında en büyük farka sebep olan çalışma sistemi olarak göze çarpıyor. Kısmen işyerinden kısmen evden çalışan kadınların yüzde 13'ünün, erkeklerin yüzde 7'sinin çalışma saatleri artarken bu çalışma sistemindeki kadınların yüzde 33'ünün erkeklerin ise yüzde 43'ünün çalışma saatlerinin azaldığını görüyoruz.

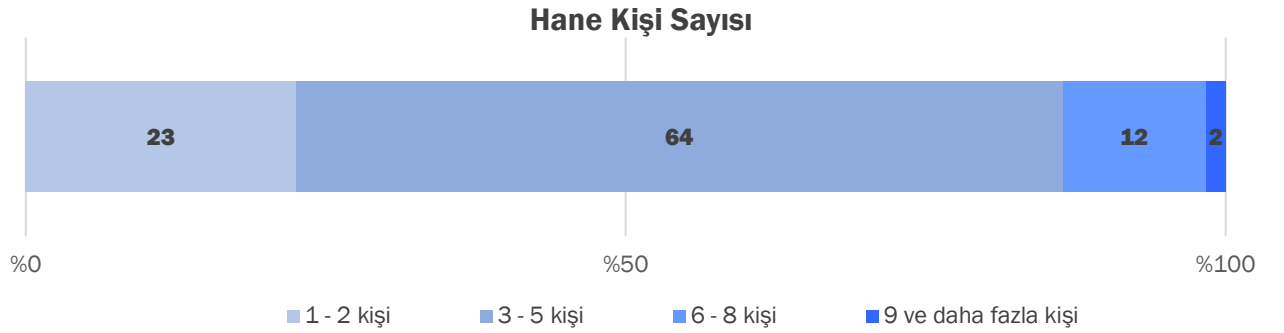
4. EV İŞLERİ VE EVDEKİLERİN BAKIMI

Evde Bakım araştırması kapsamında öğrenmeye çalıştığımız konulardan biri de toplum genelinde ev işlerinden ve evde bakıma ihtiyacı olan kişilerin ihtiyaçlarından kimlerin sorumlu olduğuydu. Ortaya çıkan sonuçlar ışığında geleneksel Türk aile yapısının belirlediği kadın-erkek rollerinin günümüzde de geçerliliğini sürdürdüğü söyleyebiliriz.

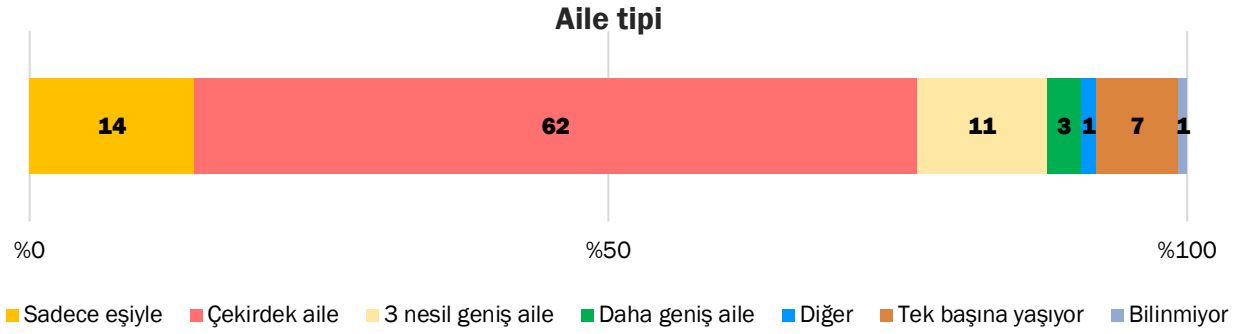
Ev işleri ve evde bakım konulardan önce toplumdaki hanelerin yapısını ve aile tiplerini incelemek bu konuları açıklamakta bize yardımcı olacaktır.

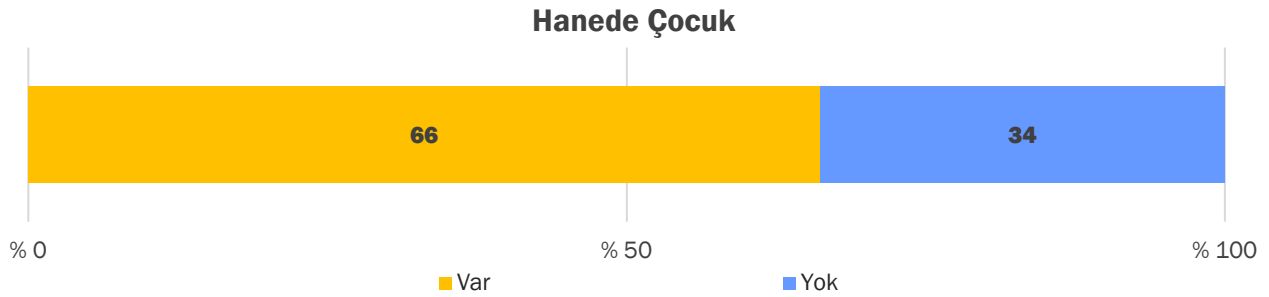
Toplumdun yüzde 5'i gecekondu/dış sivasız apartmanda, yüzde 33'ü müstakil geleneksel evde, yüzde 56'sı apartmanda, yüzde 6'sı site içinde geri kalan yüzde 1'den az bir bölümü ise çok lüks bina, villada oturmakta.

Hane kişi sayılarına bakıldığında ise hanesinde 1-2 kişi yaşayanlar toplumdun yüzde 23'ünü, 3-5 kişi yaşayanlar yüzde 64'ünü, 6-8 kişi yaşayanlar yüzde 12'sini, 9 ve daha fazla kişi yaşayanlar ise yüzde 2'sini oluşturuyor.

Hane kişi sayılarını daha derinlemesine inceleyip aile tipine baktığımızda toplumun yüzde 62 gibi büyük bir bölümünün çekirdek aile yapısına sahip olduğunu görüyoruz. Sadece eşiyle yaşayanlar toplumun yüzde 14'ünü, 3 nesil geniş ailesi ile yaşayanlar toplumun yüzde 11'ini, tek başına yaşayanlar ise toplumun yüzde 7'sini oluşturuyor.

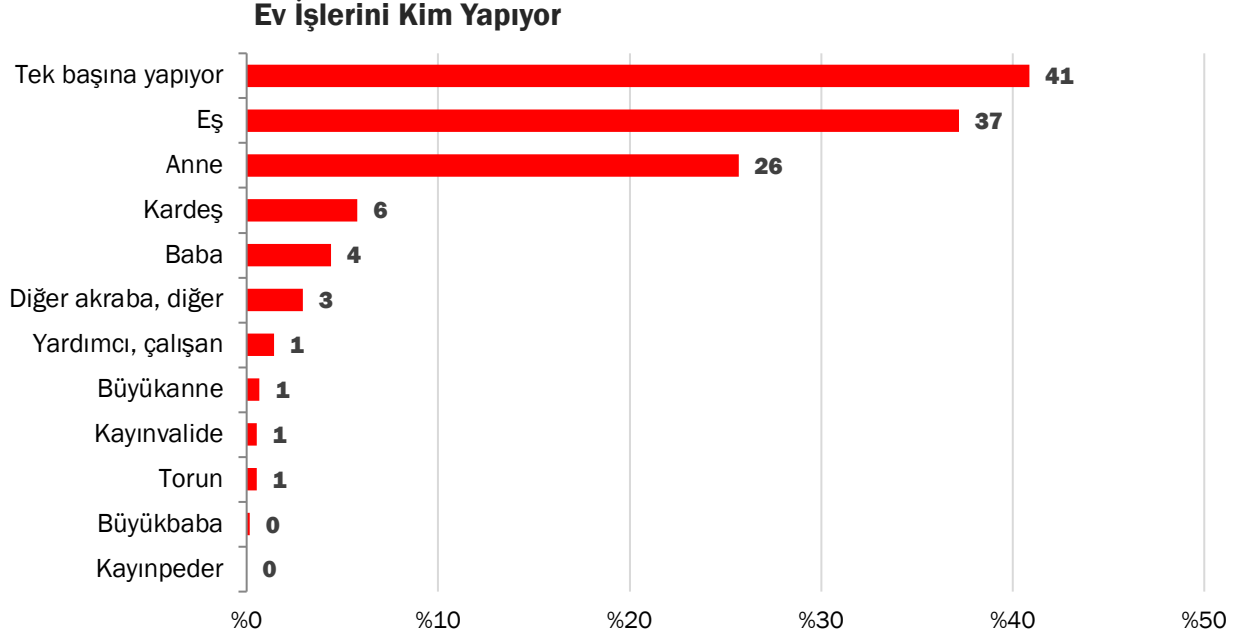
Bunların yanı sıra toplumdaki her 3 kişiden 2'sinin hanesinde bir çocuk yaşıyor.

Ayrıca bu bölümün devamında daha ayrıntılı inceleyeceğimiz evde bakım konusu da bir evi, haneyi tanımlamak ve yorumlamak için önemli bir ayrıntı. Evinde bakıma muhtaç birey/ler olmayanlar toplumun yüzde 71'ini oluşturuyor. Bakıma muhtaç birey/ler bulunan evler incelendiğinde halkın yüzde 12'sinin hanesinde bebek/ler, yüzde 10'unun hanesinde yaşlı birey/ler, yüzde 3'ünün evinde hasta birey/ler, yüzde 3'ünün hanesinde ise engelli birey/ler olduğunu görüyoruz.

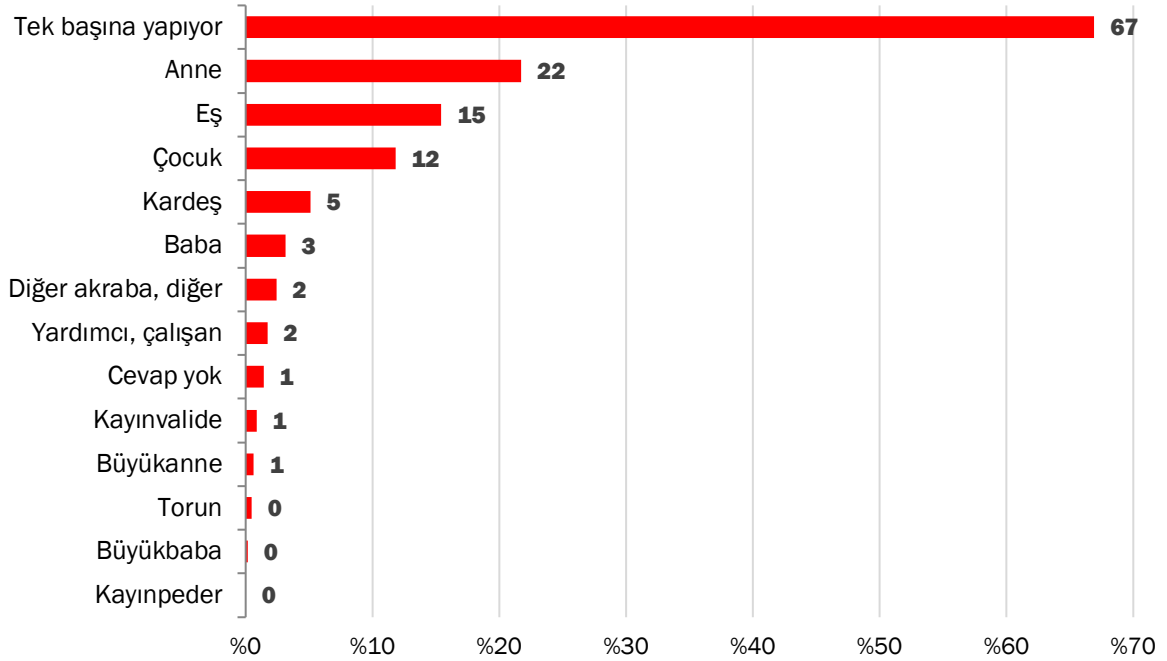
4.1. Ev İşleri

Bakıma muhtaç kişinin bakımı, bulaşık, çamaşır, yemek yapma, tadilat vb. şeyleri ev işleri olarak tanımlıyoruz. Bu kapsamda toplumda ev işlerinin en çok kimlerin üzerinde olduğunu, cinsiyetin, medeni durumunun, çalışma durumunun ev işlerini yapmayı nasıl etkilediğini bu bölümde inceleyeceğiz.

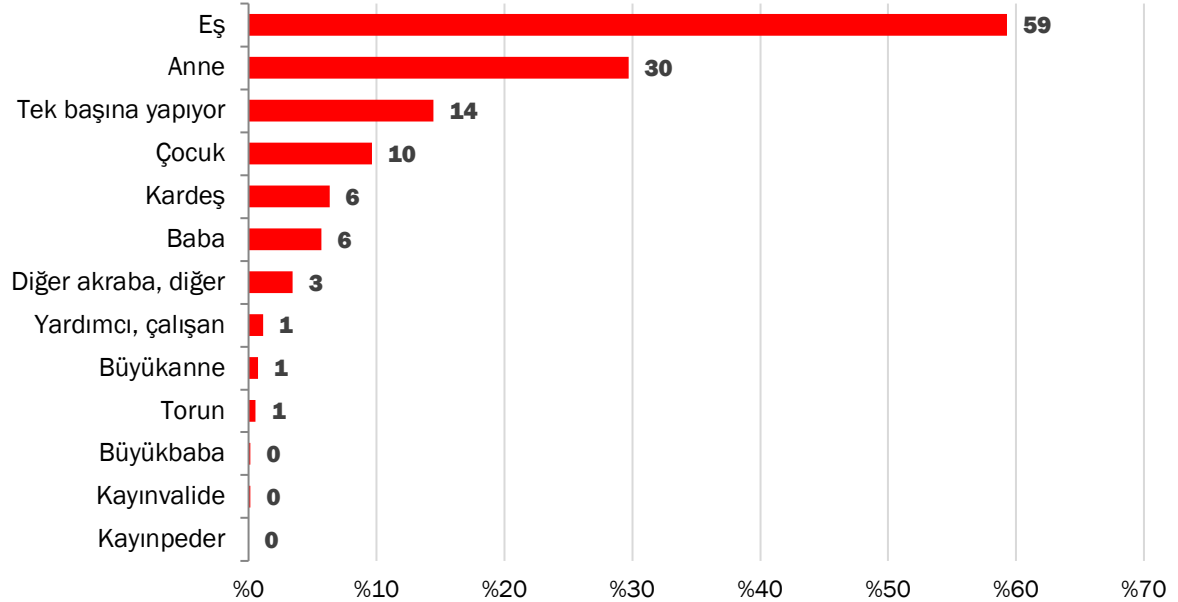
Ortaya çıkan veriler ev işlerinden genel olarak kadınların sorumlu olduğunu gösteriyor. Yukarıda bulunan tabloda 'Ev işlerini kim/ler?' yapıyor sorusunun cevaplarını görüyoruz. Toplumun yüzde 41'i ev işlerini tek başına yaptığını söylese de ev işlerini tek başına yapanların kim olduğuna bakmak ve cinsiyetlere göre ayrı ayrı incelemek bize daha anlamlı bir sonuç verecektir.

Ev işlerini şu günlerde aynı hanede yaşadığınız kişiler arasından kim(ler) yapıyor? (KADINLAR)

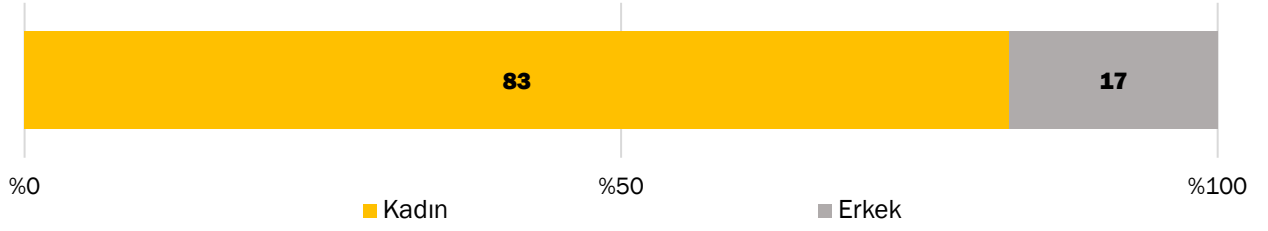
Her 3 kadından 2'si ev işlerini tek başına yaptığını söylüyor. Kadınların sadece yüzde 15'inin eşi ev işlerine yardımcı oluyor.

Ev işlerini şu günlerde aynı hanede yaşadığınız kişiler arasından kim(ler) yapıyor? (ERKEKLER)

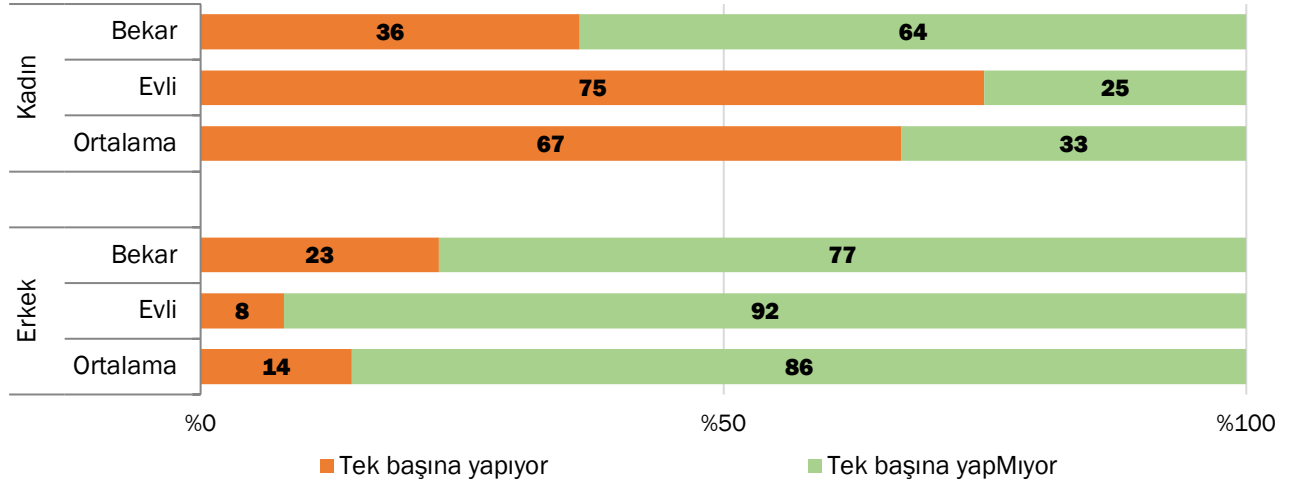
Erkekler arasında ise ev işlerini tek başına yapanların oranı yüzde 14. Erkeklerin yüzde 59'unun eşi, yüzde 30'unun annesi ev işlerini yapan kişiler arasında.

Ev İşlerini Tek Başına Yapanlar

Ev işlerini tek başına yaptığını söyleyenlerin yüzde 83'ü kadın. Bu çok şaşırtıcı bir sonuç olmasa da çok dramatik bir veri olarak göze çarpıyor. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki başlıca neden, ev kadınlarının toplumda oldukça fazla sayıda olması mıdır yoksa geleneksel Türk aile yapısının halen devam ediyor olması mıdır daha iyi anlamak için kadınları kendi içinde medeni durum ve meslek grubuna göre incelemek faydalı olacaktır.

Ev İşlerini Tek Başına Yapanlar

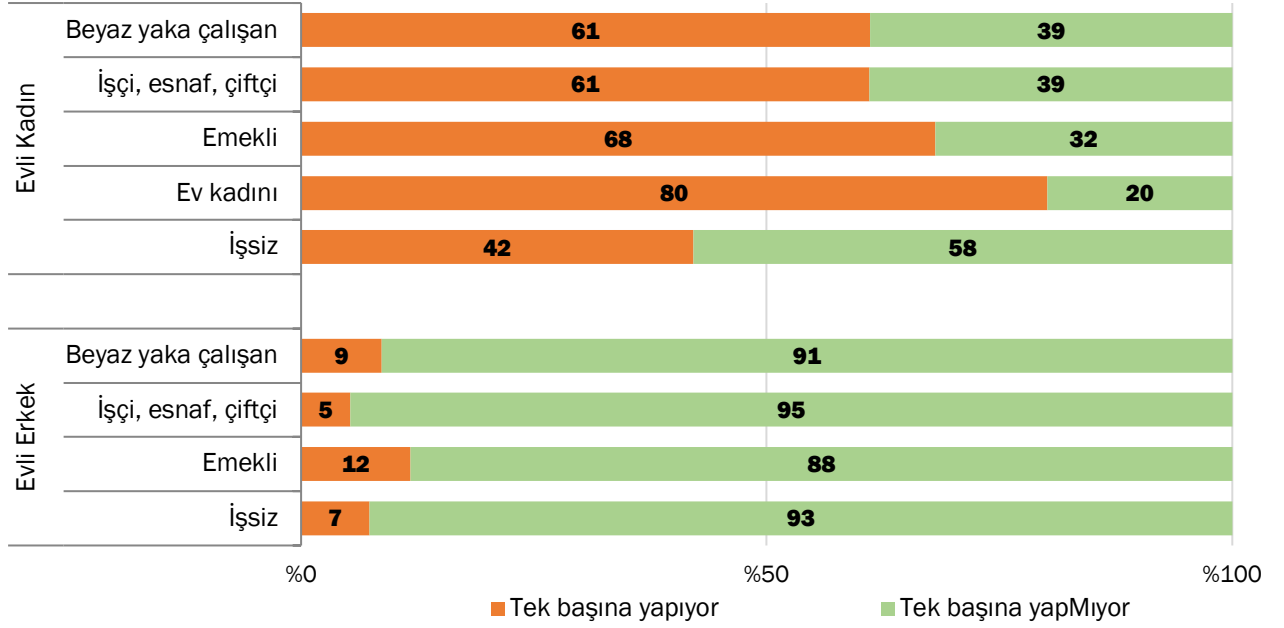

Evli kadınların yüzde 75'i ev işlerini tek başına yapıyor

Ev işlerini tek başına yapma durumunu cinsiyetlere ve medeni durumlara göre incelediğimizde kadınların yüzde 67'sinin erkeklerin ise sadece yüzde 14'ünün ev işlerini tek başına yaptığını görüyoruz. Kadınlarda evlilik ev işlerindeki yükü arttırırken erkeklerde bu durum tam tersi. Bekar kadınların yüzde 36'sı evli kadınların ise yüzde 75'i ev işlerini tek başına yaparken bekar erkeklerin yüzde 23'ü, evli erkeklerin sadece yüzde 8'i ev işlerini tek başına yapıyor.

Hanede tek çalışan olan evlerde ev işlerini yapan kişinin ev kadını olması toplumumuzda alışlagelmiş bir pratiktir. Bu bilgi ışığında evli kadınların ve evli erkeklerin bulundukları meslek kümelerinin ev işlerini yapma alışkanlıklarını nasıl etkilediğine bakmak gerekiyor.

Cinsiyet, Medeni Durum, Meslek ve Ev İşleri

Ev işlerinin yükü meslek fark etmeksizin kadınlarda

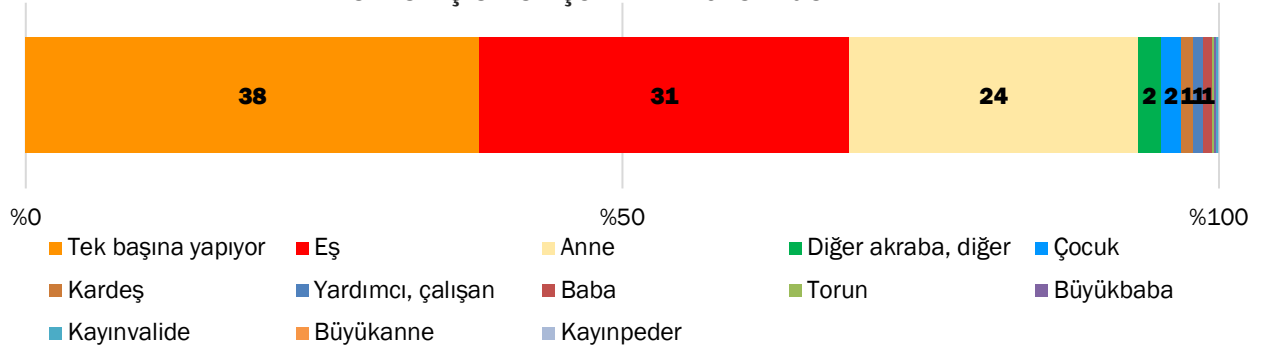
Raporun bu bölümüne kadar olan kısmında 'Çalışanlar' olarak ifade ettiğimiz kümenin istihdamda olanlar ve bir ücret karşılığı emek harcayan kişiler olduğunu hatırlatmakta fayda var. Alttaki paragrafta da özellikle bahsettiğimiz gibi ev kadınlarının da çalıştığını ancak bu çalışmanın 'karşılığı olmayan emek' veya 'ev içi ücretsiz çalışma' olarak nitelendirmesi gerektiğini özellikle vurgulamak gerekiyor. Rapor genelinde de görüleceği üzere ev içi iş yükü konusunda en dezavantajlı kümenin ev kadınları olduğunu ve evde bebek veya çocuk bulunma durumunun da bu dezavantajı artırdığını söyleyebiliriz.

Tahmin edilebileceği üzere ev kadınlarının evdeki iş yükü diğer meslek kümelerine dahil olan evli kadınlara göre daha fazla. Ev kadınlarının yüzde 80'i ev işlerini tek başına yapıyor. Ancak diğer meslek kümelerindeki evli kadınlar arasında da ev işlerini tek başına yapanların oranının oldukça fazla olduğunu görüyoruz. Beyaz yaka çalışan, işçi, esnaf, çiftçi ve emekli evli kadınların da yaklaşık olarak 3'te 2'sinin ev işlerini tek başlarına yaptıklarını görüyoruz.

Evli erkeklere baktığımızda ise ev işlerini tek başına yapanların oranı oldukça düşük. Beyaz yakalı evli erkeklerin yüzde 10'u, işçi, esnaf, çiftçi evli erkeklerin yüzde 5'i, emekli evli erkeklerin ise yüzde 12'si ev işlerini tek başına yapıyor.

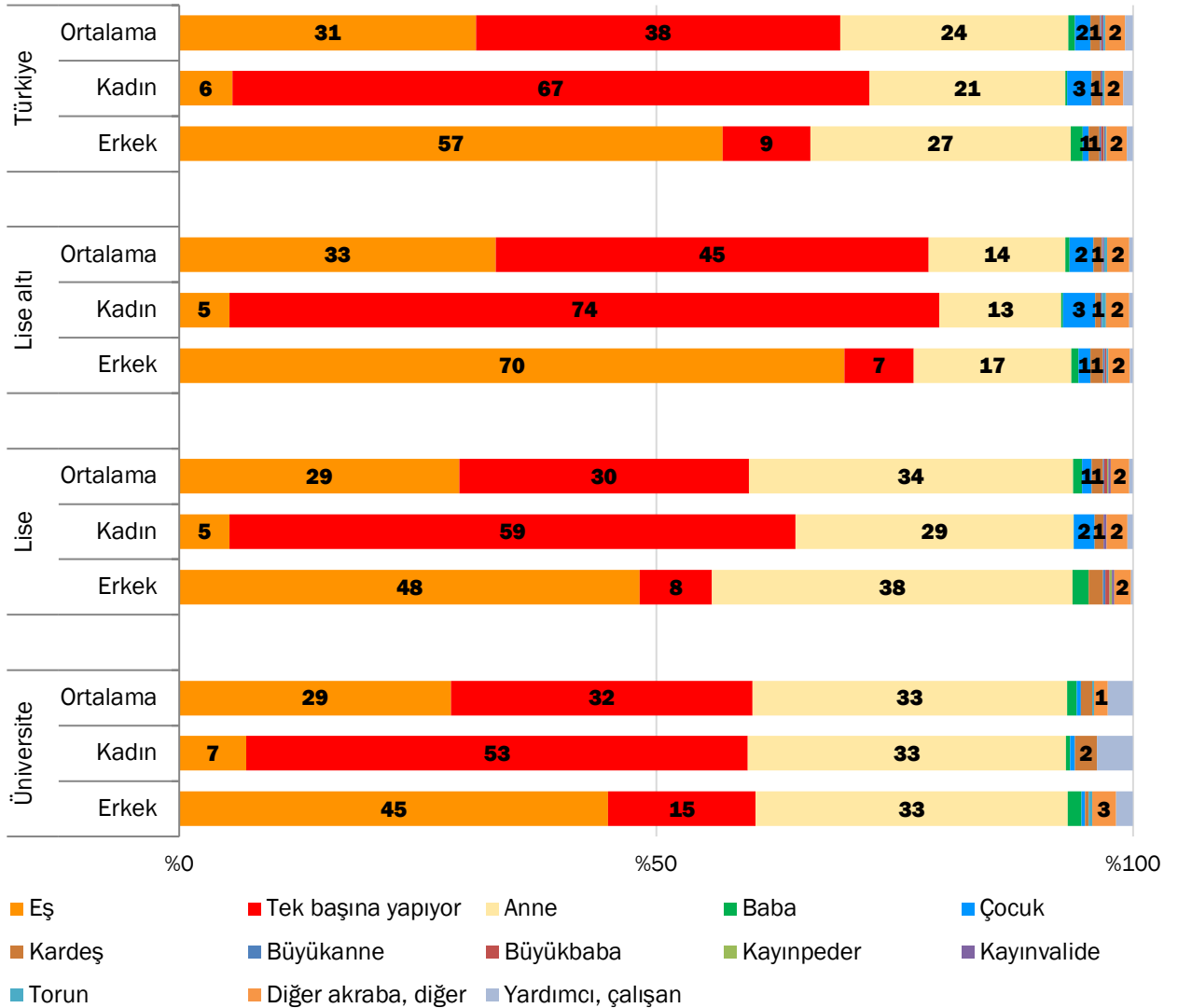
Bu verilerden yola çıkarak özellikle metropollerde değişen aile yapısına ve işgücüne kadınların katılımının artmasına rağmen geleneksel Türk toplumunun atadığı kadın ve erkek rollerinin, 2021 Türkiye'sinde de geçerliliğini sürdürdüğünü söyleyebiliriz.

Peki ev işleri en çok kimin üzerinde?

Ev işleri en çok kimin üzerinde olduğu sorulduğunda toplumun 38'i tek başına yaptığını, yüzde 31'i eşinde olduğunu, yüzde 24'ü annesinde olduğunu geri kalan geri kalan yüzde 7'lik kesim ise diğer kişilerde olduğunu söylüyor. Tabii ki bu veri cinsiyet, meslek, yaş gibi faktörlere göre incelenmeden tek başına bir anlam ifade etmiyor. Yukarıda medeni durum ve meslek kümelerine göre bir incelemede bulunduğumuz için bu durumu eğitim durumunun etkileri üzerinden değerlendirmek bize farklı fikirler sunabilir.

Peki ev işleri en çok kimin üzerinde?

Kadınların yüzde 67'sinin ev işlerini tek başına yaptığını söylemiş ve medeni durum ve meslekle ilişkisini incelemiştik. Aşağıdaki tabloda da ev işlerinin eğitim durumuna ve cinsiyete bağlı nasıl değiştiğini görüyoruz. Eğitim seviyesi arttıkça ev işlerini tek başına yapan kadınların oranı azalırken tek başına yapan erkeklerin oranı artıyor. Lise altı eğitim seviyesindeki kadınların yüzde 74'ü, lise mezunu kadınların yüzde 59'u, üniversite mezunu kadınların ise yüzde 53'ü ev işlerini tek başına yapıyor. Tabii ki bu durumun yukarıda da bahsettiğimiz meslek gruplarıyla ilişki olduğunu tekrar belirtmek gerekiyor.

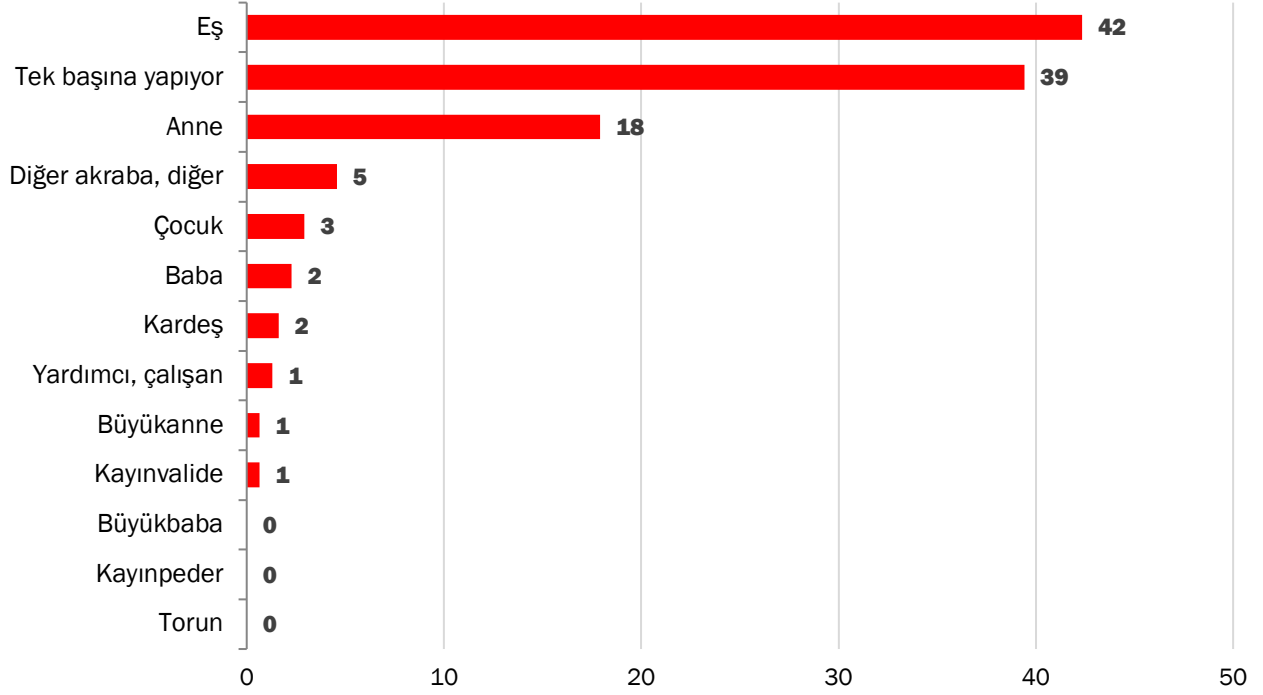
4.2. Bakıma Muhtaç Birey/ler

Bu bölümde ev işlerinin yanında evde bakıma muhtaç birey/bireylerin olup olmadığını ve varsa bu birey/lerin ihtiyaçlarının karşılanmasında hanedeki hangi bireylerin sorumlu olduğunu inceleyeceğiz.

Hanenizde bakım ihtiyacı olan şu sayacağım bireylerden hangileri yaşıyor?	Adet	Yüzde
Bebek/ler	307	12,2
Hasta birey/ler	76	3,0
Engelli birey/ler	76	3,0
Yaşlı birey/ler	256	10,1
Hiçbiri	1795	71,1
Toplam	2523	100,0

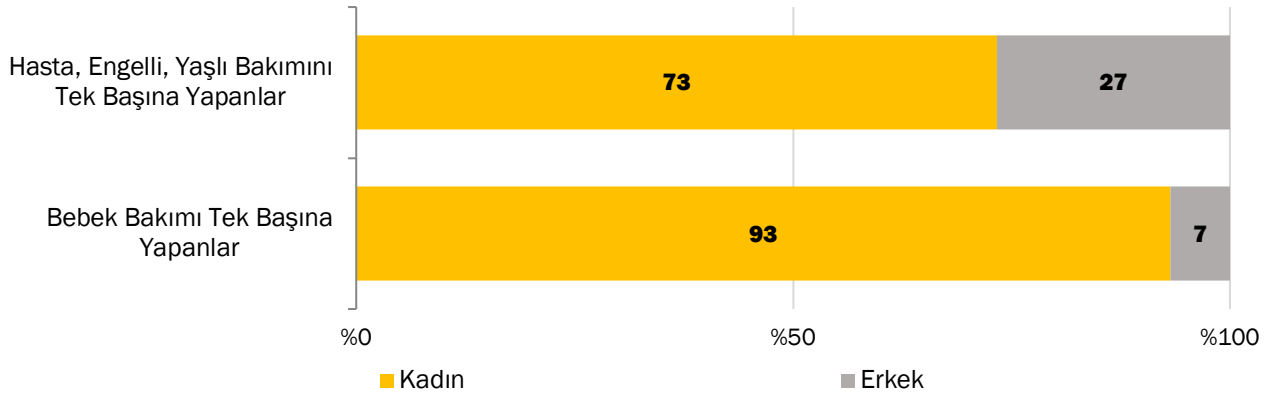
Görüşülen toplam 2523 kişinin 307'sinin hanesinde bebek/ler, 76'sının hanesinde hasta birey/ler, 76'sının hanesinde engelli birey/ler, 256'sının hanesinde ise yaşlı birey/ler yaşıyor. Görüşülen kişilerin yüzde 71,1'inin yani 1795 kişinin hanesinde ise saydığımız bakıma muhtaç bireylerden hiçbiri yaşamıyor.

Bu hanede bebek BAKIMINI kim(ler) yapıyor?

Hanede bebek bakımını kim(ler)in yaptığına baktığımızda ise hanesinde bebek bulunanların yüzde 42'sinin eşi yüzde 18'inin annesi, yüzde 5'inin diğer akrabalarının evdeki bebek/lerin bakımında sorumlu olduğunu görüyoruz. Bebek bakımını tek başına yapanların oranı ise yüzde 39.

Bakıma Muhtaç Birey/lerin Bakımını Tek Başına Yapanlar

Bebek bakımını tek başına yapanların cinsiyetlerine baktığımızda ise bulgularda sık sık yer verdiğimiz kadın ve erkeğin toplumsal rolleri ve ev içi rollerindeki eşitsizliğin bir diğer yansımasını görüyoruz. Evdeki bebeklerin bakımını tek başına yaptığını söyleyenlerin yüzde 93'ü kadın iken sadece yüzde 7'si erkek.

Hasta, engelli, yaşlı bakımını tek başına yapanlardaki fark, bebek bakımındaki kadar fazla olmasa da bu üç bakıma muhtaç grubun bakımını tek başına üstlenen her 4 kişiden 3'ünün kadın olduğunu görüyoruz.

4.3. Salgında Ev İşlerine Ayrılan Zaman

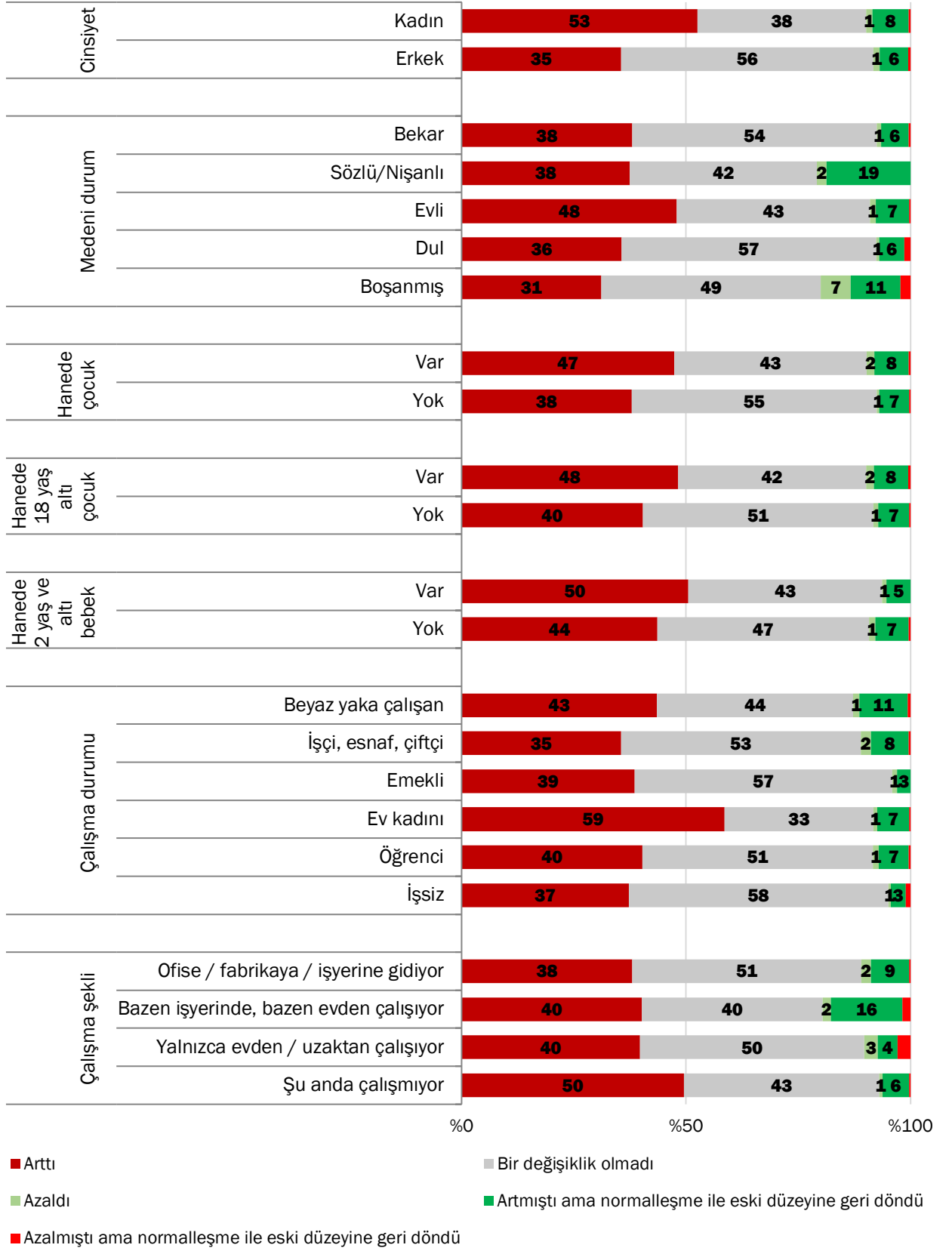
Pandemi döneminde zorunlu kapanmalar ile birlikte toplumun büyük bir kesiminin evde geçirdiği zaman da artmıştı. Bu doğrultuda araştırma kapsamında bu dönemde evdeki her türlü ev işine ayrılan zamanın nasıl değiştiğini sorduk.

Toplumun yüzde 44'ü bu dönemde ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını, yüzde 47'si ise değışmediğini söylüyor. "Ev işlerine ayırdığım zaman azaldı" diyenlerin oranı yüzde 1 iken "Artmıştı ama normalleşme ile eski haline döndü" diyenler de toplumun yüzde 7'sini oluşturuyor.

Ev işlerine ayrılan zamanın değışiminde nelerin etkili olduğuna ve hangi parametrelerin bu durumu daha çok etkilediğine baktığımızda cinsiyetin, medeni durumun, çocuk sahibi olmanın ve çalışma durumunun öne çıkan faktörler olduğunu görüyoruz.

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu?

Kadınların yüzde 53'ünün salgınla birlikte ev işlerine ayırdığı zaman artarken erkeklerde bu oran yüzde 35.

Medeni duruma göre incelediğimizde, bekarların yüzde 38'inin salgın döneminde ev işlerine ayırdığı zaman artmış, yüzde 54'ünün ise değişmemiş. Evlilerin yüzde 48'i ev işlerine ayırdıkları zamanın salgın döneminde arttığını söylerken yüzde 43'ü bir değişiklik olmadığını söylüyor.

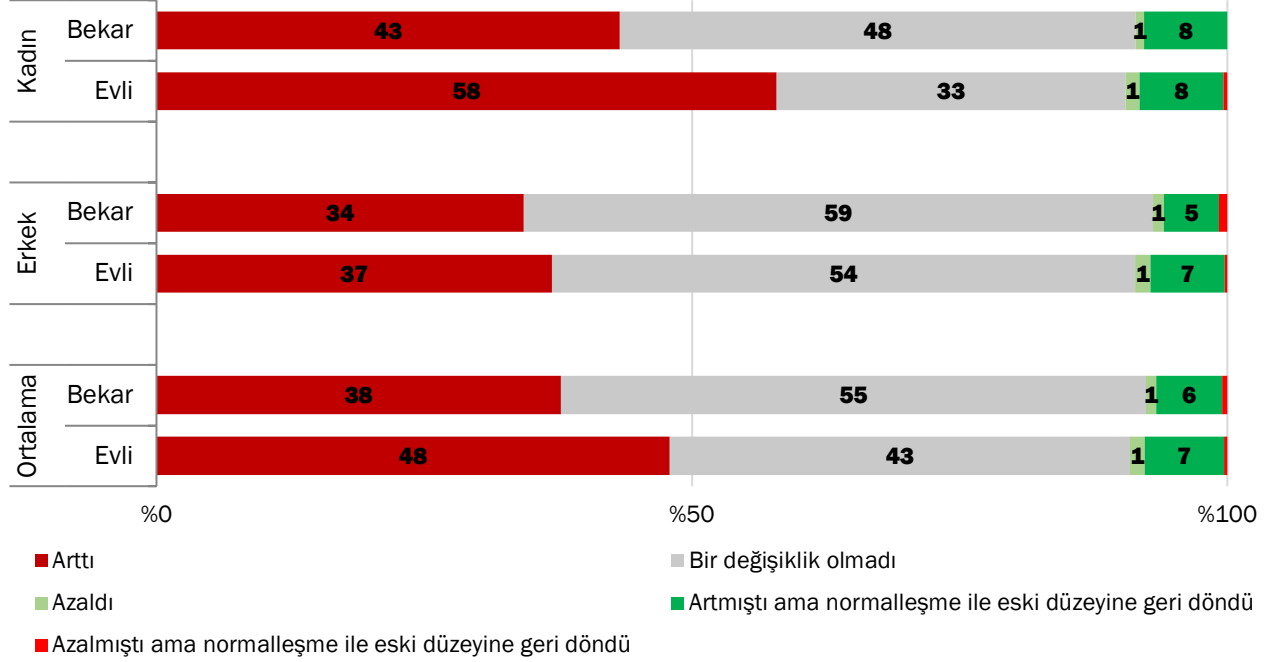
Çocuk sahibi olma ve çocukların yaşları pandemi döneminde ev işlerine ayrılan zamanı önemli ölçüde etkileyen faktörler olarak göze çarpıyor. Hanede kendisiyle birlikte yaşayan çocuğu olanların yüzde 47'sinin her türlü ev işine ayırdığı zaman artarken hanesinde çocuk bulunmayanlarda bu oran yüzde 38.

Hanesinde 18 yaş altı çocuk bulunanların yüzde 48'inin, hanesinde 18 yaş altı çocuk bulunmayanların ise yüzde 40'ının pandemi döneminde ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını görüyoruz. Çocukların yaşı azaldıkça ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını söyleyenlerin oranı artıyor. Hanesinde 2 yaş ve altı çocuk bulunan her 2 kişiden 1'i pandemi döneminde ev işlerine daha çok zaman ayırmaya başladığını söylüyor. Hanesinde 2 yaş altı çocuk bulunmayanların ise yüzde 44'ü bu cevabı veriyor. Uzaktan eğitime geçilmesi ve çocukların okulda geçirecekleri zamanı evde geçirmeye başlamaları bu verilerin ortaya çıkmasında etkili olmuş gözüküyor.

Çalışma durumlarına bakıldığında ise pandemi döneminde ev işlerindeki yükü en çok artan kümenin ev kadınları olduğunu söyleyebiliriz. Her 5 ev kadınından 3'ü pandemi döneminde ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını söylüyor. Bu konuda ev kadınlarını beyaz yakalı çalışanlar ve öğrenciler takip ediyor.

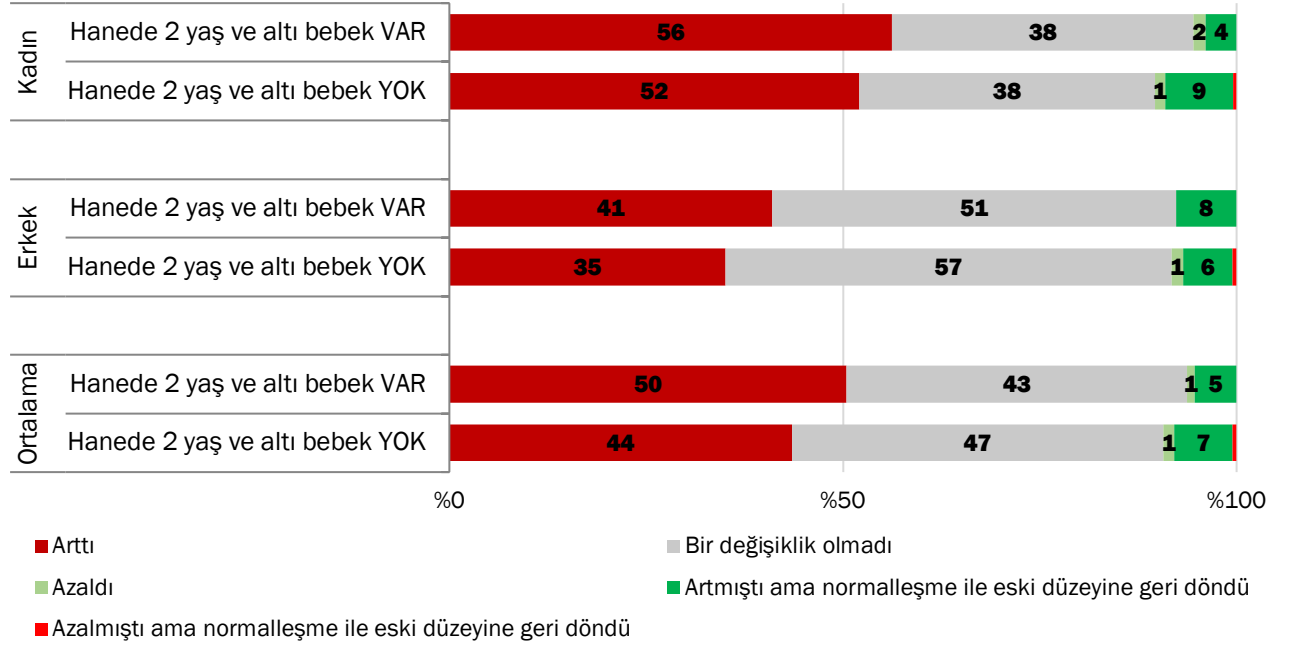
Beyaz yakalı çalışanların yüzde 43'ü, öğrencilerin ise 40'ı bu dönemde ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını söylüyor. Pandemi döneminde uzaktan çalışma ve uzaktan eğitim sistemleriyle birlikte bu iki kümenin evde bulundukları zamanın diğer kümelerle göre daha fazla değişmesi, ev işlerine ayırdıkları zamanın da diğer kümelerle göre daha fazla etkilenmesine sebep olduğunu söyleyebiliriz.

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu?

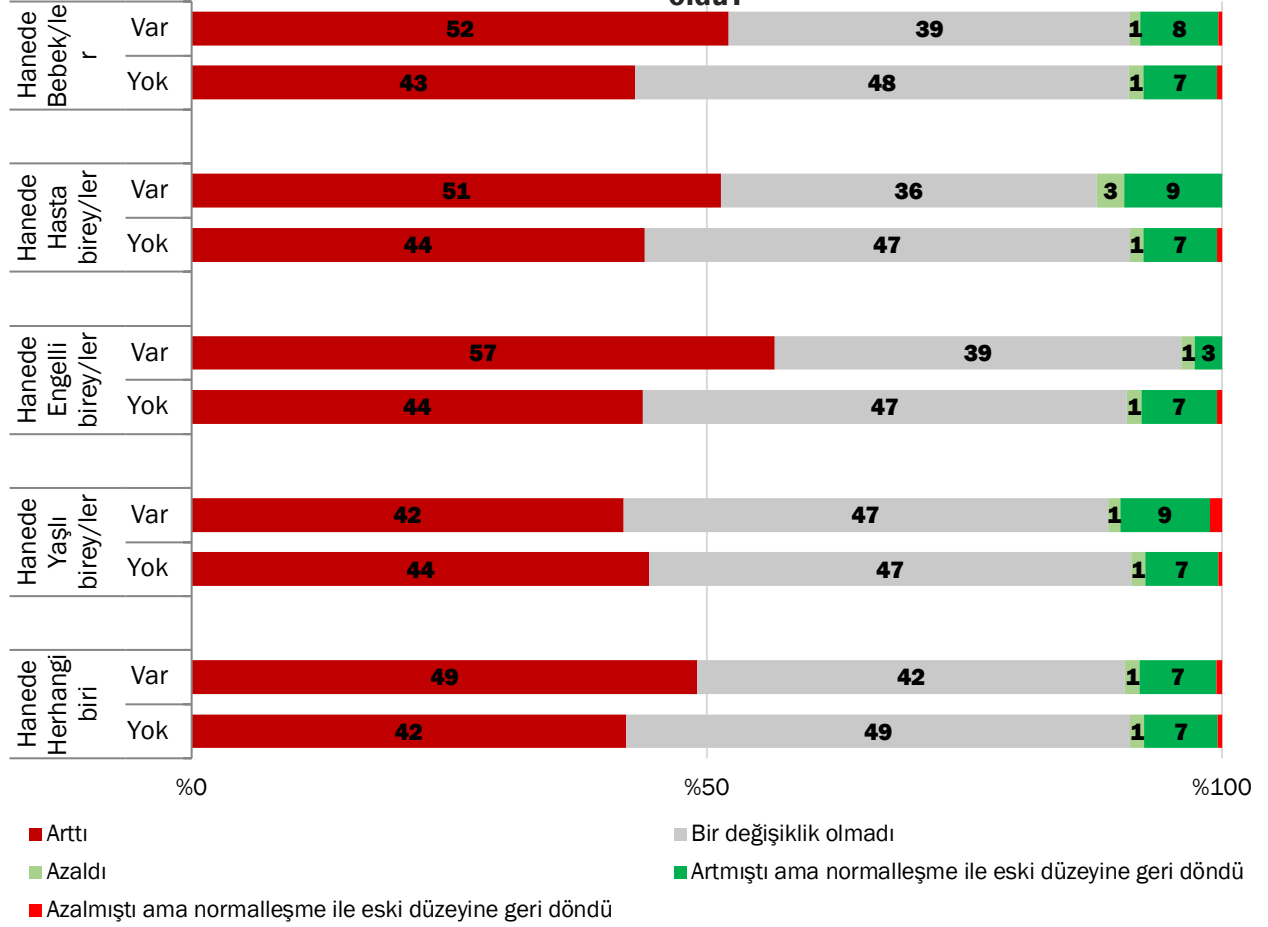
Salgın dönemindeki ev işlerinin artması veya azalmasını etkileyen faktörlerden ikisinin cinsiyet ve medeni durum olduğunu ifade etmiştik. Bu iki değişkeni bir arada incelediğimizde bu dönemde ev işlerine ayırdığı zaman en çok artan kümenin evli kadınlar olduğunu görüyoruz. Evli kadınların yüzde 58'inin, bekar kadınların ise 43'nün salgın döneminde ev işlerine ayırdığı zaman artmış. Erkeklerde ise medeni durum bu konuda kadınlarda olduğu kadar etkili değil. Bekar erkeklerin yüzde 34'ünün, evli erkeklerin ise yüzde 37'sinin salgın döneminde ev işlerine ayırdığı zaman artmış.

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu?

Salgın döneminde evinde 2 yaş ve altı bebek olan kadınların yüzde 56'sının, evinde 2 yaş altı bebek olan erkeklerin ise yüzde 41'inin ev işlerine ayırdığı zaman artmış. Evinde 2 yaş altı bebek olmayan kadınlarda bu oran yüzde 52, erkeklerde ise yüzde 35.

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu?

Pandemi döneminde ev işlerine ayrılan zamanın değişiminde en az yukarıda bahsettiğimiz faktörler kadar önemli olan bir başka durum da evde bakıma muhtaç olan bireylerin olup olmamasıdır. Hanesinde bebek, hasta, engelli veya yaşlı bireyler olan kişilerin, olmayan kişilere göre pandemide ev işlerine ayırdıkları zamanın daha çok arttığını görüyoruz.

Hanesinde bebek/ler bulunanların yüzde 52'si, hanesinde bebek bulunmayanların ise yüzde 43'ü salgın döneminde ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını söylüyor. Hanesinde hasta birey/ler bulunan kişilerin yüzde 51'i, bulunmayanların yüzde 44'ü, hanesinde engelli birey/ler bulunanların yüzde 57'si, bulunmayanların yüzde 44'ü bu dönemde ev işlerini ayırdıkları zamanın arttığını ifade ediyor.

Bu durumu genel olarak ele aldığımızda evinde bakıma muhtaç herhangi bir biri bulunan kişilerin yüzde 49'unun ev işlerine ayırdıkları zaman artmışken, hanesinden bakıma muhtaç biri bulunmayan kişiler arasında bu oran yüzde 42. Buradan yola çıkarak hanede bakıma muhtaç birinin bulunmasının evdeki iş yükünü doğrudan etkileyen bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

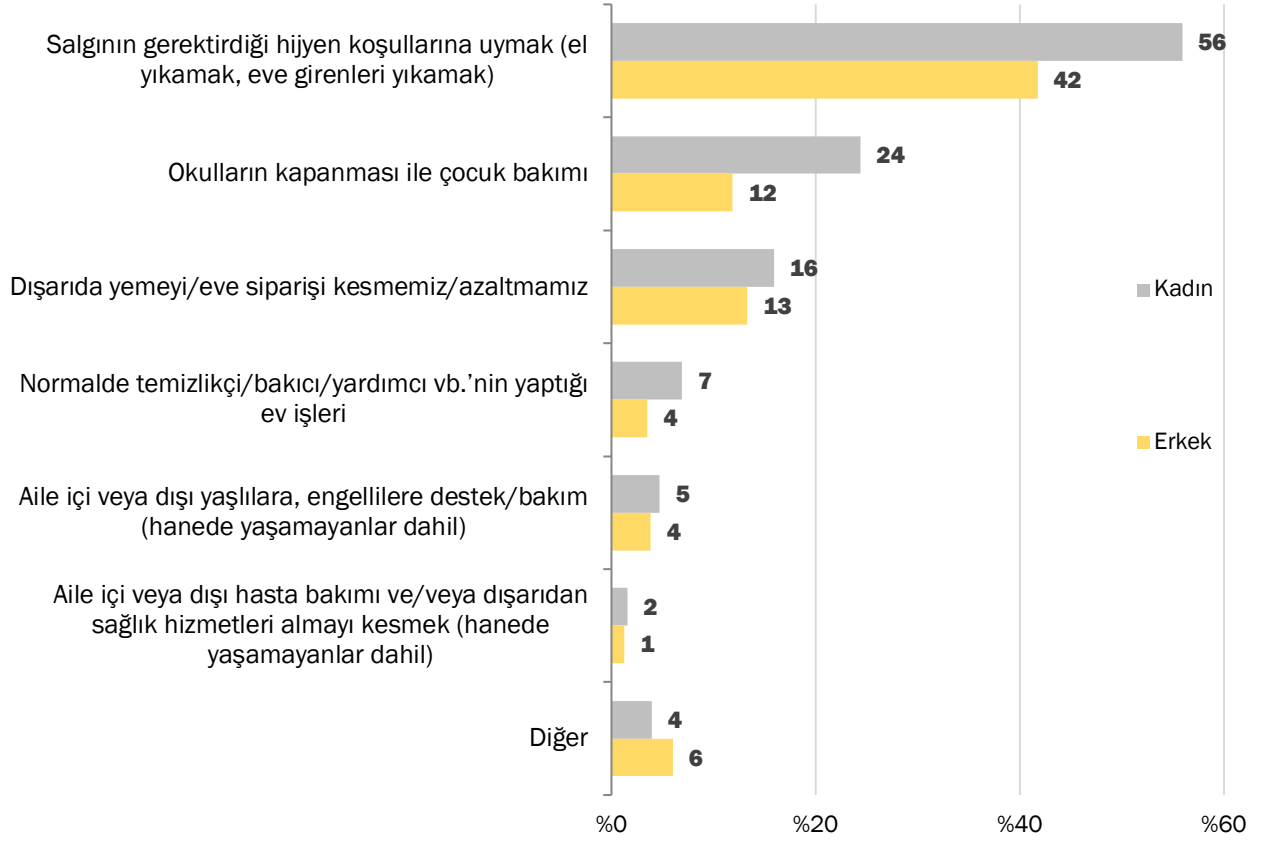
Arttıysa daha fazla zaman ayırmanıza hangileri neden oldu/olmaya devam ediyor?

Salgın döneminde ev işlerine ayrılan sürelerin artmasındaki sebeplerin neler olduğuna bakıldığında en önemli nedenin salgının gerektirdiği hijyen koşullarına uymak olduğunu görüyoruz. Salgın döneminde ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını söyleyen her 2 kişiden 1'i bu durumu nedenlerden biri olarak gösteriyor.

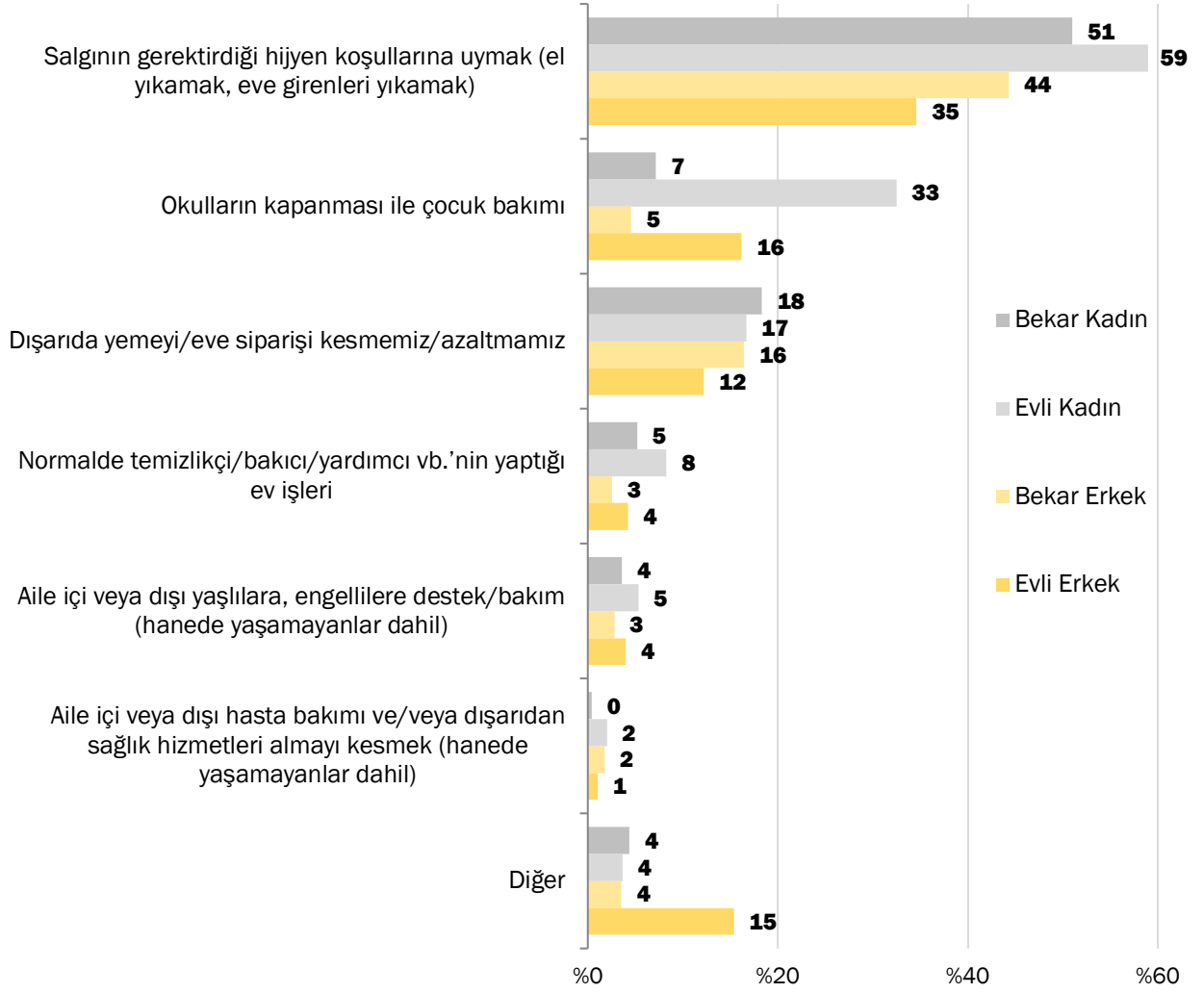
Salgının gerektirdiği koşulları sağlamakla sonra ev işlerine ayrılan zamanın artmasında en etkili 2 durumun okulların kapanması ile çocuk bakımına ayrılan zamanın artması ve dışarıda yemek ve sipariş etmek yerine evde yemek yapmaya ayrılan zamanın artması olduğunu görüyoruz. Ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını ifade eden kişilerin yüzde 18'i okulların kapanması ile çocuk bakımı yükünün artmasını, yüzde 15'i de evde yemek yapmayı, ev işlerine ayrılan zamanı arttıran nedenlerden birisi olarak gösteriyor.

Arttıysa daha fazla zaman ayırmanıza hangileri neden oldu/olmaya devam ediyor?

Kadın ve erkeklerde salgın döneminde ev işlerine ayrılan zamanın artma sebeplerinde en çok dikkat çeken farklılıkların “Salgının gerektirdiği hijyen koşullarına uymak” ve “Okulların kapanması ile çocuk bakımı” olduğunu görüyoruz. Kadınların ev işlerine ayırdığı zamanın artmasında bu iki faktör erkeklere göre daha fazla etkili. Bu da ev işleri ve çocuk bakımı konusunda kadına düşen görevin daha fazla olduğunun bir diğer kanıtı.

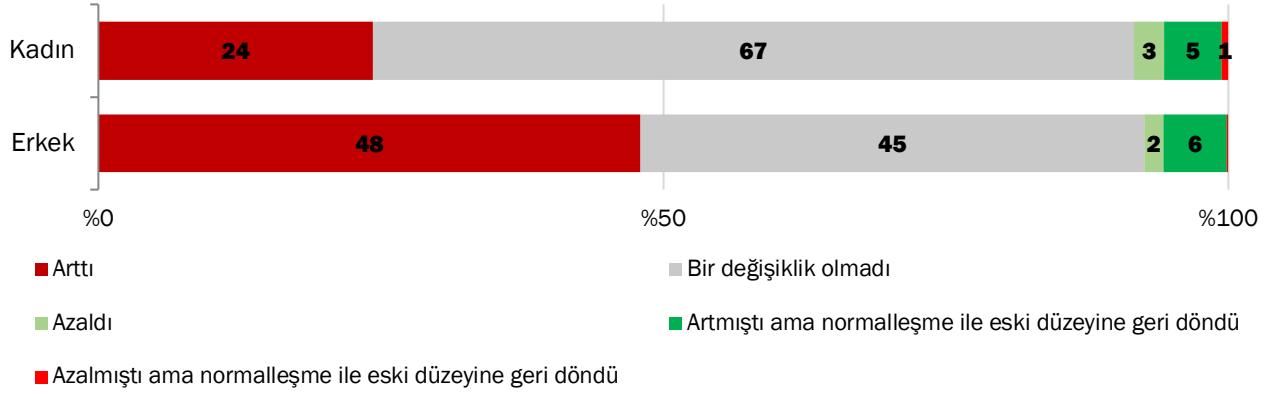
Arttıysa daha fazla zaman ayırmanıza hangileri neden oldu/olmaya devam ediyor?

Kadın ve erkekler arasında ayrıştırıcı durumlardan biri olan “Okulların kapanması ile çocuk bakımı”nın evli kadınların 3’te 1’inde pandemi döneminde ev işlerine ayrılan zamanın artmasına sebep olduğunu görüyoruz. Evli erkeklerin ise yüzde 16’sının bu sebepten dolayı pandemide ev işlerine daha çok zaman ayırdığını söyleyebiliriz.

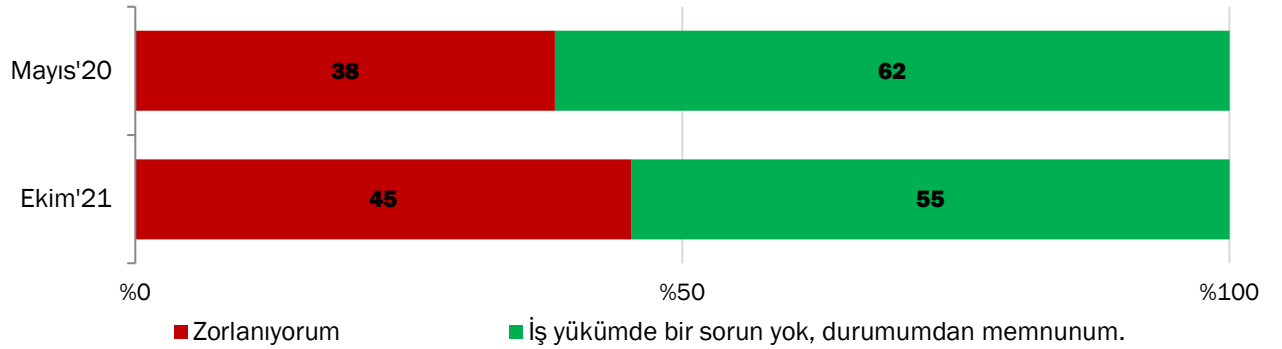
“Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu? ” sorusunun yanı sıra evli olanlara sorduğumuz “Peki salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi?” sorusuna verilen cevaplar da cinsiyetlere göre büyük ölçüde farklılık gösteriyor.

(Evli olanlar için) Peki salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi?

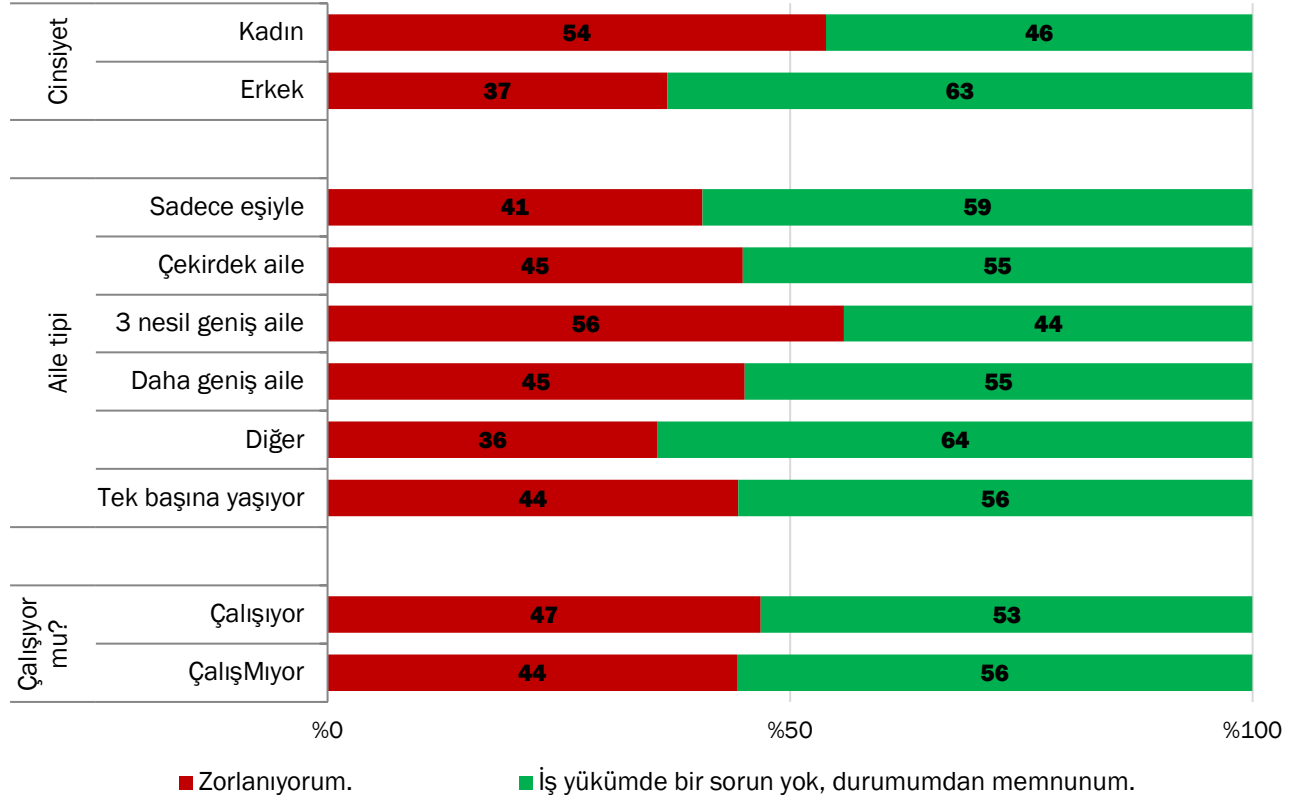
Kadınların sadece yüzde 24'ü salgın döneminde eşlerinin ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını söylerken erkeklerin yüzde 48'i bu cevabı veriyor. Kısacası evli her 2 kadından 1'inin pandemide ev işlerine ayırdığı süre artmış.

Ev içi ve/veya ev dışı toplam iş yükünüz konusunda ne düşünüyorsunuz?

Salgınla birlikte toplumun önemli bir kesiminde ev işlerine ayrılan zamanın arttığını öğrendikten sonra toplumdaki bireylerin genel olarak ev içi ve/veya ev dışı toplam iş yükleri hakkında ne düşündüklerini sorduk. Toplumun yüzde 45'i zorlandığını söylerken yüzde 55'i iş yükünde bir sorun olmadığını, durumdan memnun olduğunu söylüyor. Pandeminin başlangıcında Mayıs'20'de ev içi dışı toplam iş yükü konusunda zorlandığını söyleyenler toplumun yüzde 38'ini oluşturuyordu. Son bir buçuk yılda genel olarak ev içi ve dışı iş yükünün arttığını söyleyebiliriz.

Ev içi ve/veya ev dışı toplam iş yükünüz konusunda ne düşünüyorsunuz?

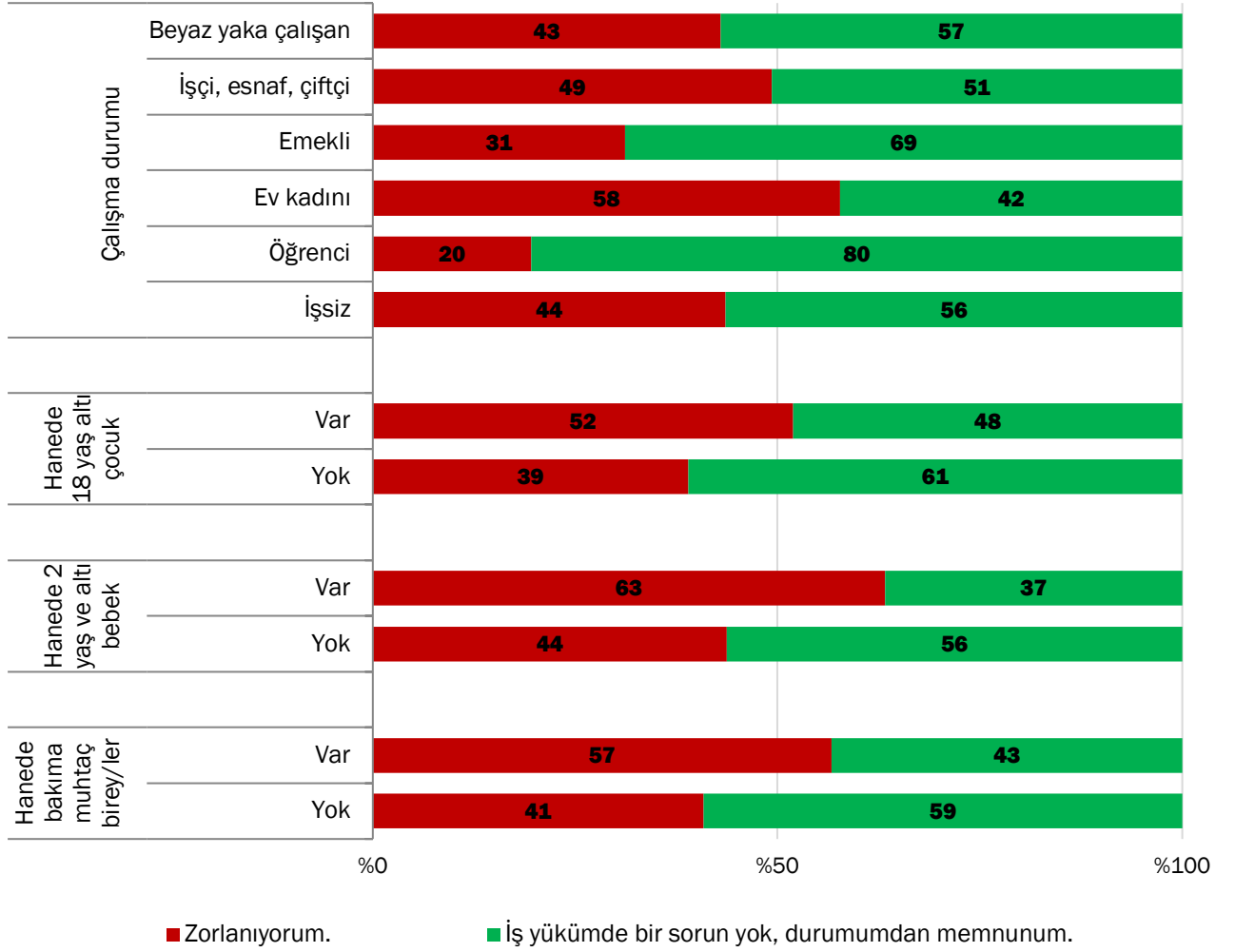
Kadınlar erkeklere, istihdamda olanlar da istihdamda olmayanlara göre iş yükü konusunda daha çok zorlanıyor

Ev içi ve/veya ev dışı toplam yük konusunda zorlanma durumu cinsiyetle ve aile tipi ile doğrudan ilgili. Kadınların yüzde 67'si toplam iş yükü konusunda zorlandığını ifade ediyor, erkeklerde ise bunu söyleyenlerin oranı yüzde 37.

Aile tiplerine göre bakıldığında ise 3 nesil geniş aile ile birlikte yaşayanların yüzde 56'lık oranla toplam iş yükü konusunda en çok zorlanan küme olduğunu görüyoruz. Daha geniş ailelerde ise bu oran yüzde 45. Bu durum daha geniş ailelerde ev işlerinin yükünün tek kişinin üzerinde olmadığı, yardımlaşma olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma durumu da aile tipi ve cinsiyet gibi bu soruya verilen cevapları etkileyen bir faktör, istihdamda olanların yüzde 47'si, istihdamda olmayanların yüzde 44'ü iş yükünden memnun değil ve zorlanıyor. İstihdamda olanlar ile istihdamda olmayanlar arasında bu farkın beklenenden az olmasının sebebi ise ev kadınlarının iş yükünün hali hazırda oldukça fazla olması.

Ev içi ve/veya ev dışı toplam iş yükünüz konusunda ne düşünüyorsunuz?

Ev kadınları, evinde bakıma muhtaç birisi bulunan kişiler ve hanesinde çocuk olanlar, ev içi ve ev dışı yükler konusunda diğer kümeler göre daha çok zorlanıyor.

Ev kadınlarının yüzde 58'i bu yükler konusunda zorlandıklarını belirtiyor. Diğer meslek kümeleri incelendiğinde işçi, esnaf, çiftçilerin yüzde 49'u, beyaz yaka çalışanların yüzde 43'ü ev ve ev dışı iş yükünde zorluk yaşadıklarını belirtiyor.

Çocukların yaşı azaldıkça yük artıyor

Hanesinde 18 yaş altı çocuk olanların yüzde 52'si ev içi ve/veya ev dışı toplam yüklerinde zorlandıklarını söylerken evinde 18 yaş altı çocuk bulunmayanların yüzde 39'u bu cevabı veriyor. Hanede bulunan çocukların yaşı düştükçe hane halkındaki yük de artıyor. Hanesinde 2 yaş ve altı çocuk bulunanların 63'ü ev içi ve ev dışı toplam iş yükünden zorlandıklarını dile getiriyor. Evde bakıma muhtaç birey/lerin bulunmasının bu duruma etkisini direkt olarak incelediğimizde ise hanesinde bebek/hasta/engelli/yaşlı vb. birey/ler bulunanların yüzde 57'sinin toplam iş yükü konusunda zorlandığını görüyoruz, hanesinde bahsedilen bakıma muhtaç bireylerin bulunmayan kişilerin ise 41'inin toplam iş yükü konusunda zorlandığını söyleyebiliriz.

Özetleyecek olursak, özellikle ev kadınlarının ve evinde bakıma muhtaç birey/ler bulunanların pandemi ile birlikte hem işlerine ayırdıkları zamanın diğer kümelerle göre daha çok arttığını hem de iş yükleri konusunda diğer kümelerle göre daha çok zorlandıklarını söyleyebiliriz.

4.4. Online Eğitim, Uzaktan Çalışma ve Pandemi Yardımları

Pandemi döneminde uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte ortaya bazı sorunlar da çıktı. Bu sorunlar bazen elektronik cihaz yetersizliğinden bazen de evdeki fiziksel alanın yetersizliğinden kaynaklanıyordu. Bu konuya dair sorduğumuz soruda toplumun sadece yüzde 34'lük bir bölümünün online eğitim konusunda sıkıntı yaşamadığını görüyoruz. Kısacası her 3 kişiden 2'sinin online eğitim sürecinde sıkıntı yaşadığını söyleyebiliriz.

Salgın sırasında aynı hanede yaşayan okul çağındaki çocukların online eğitimi konusunda sıkıntı yaşadınız mı? Ne tür sorunlar yaşadınız?

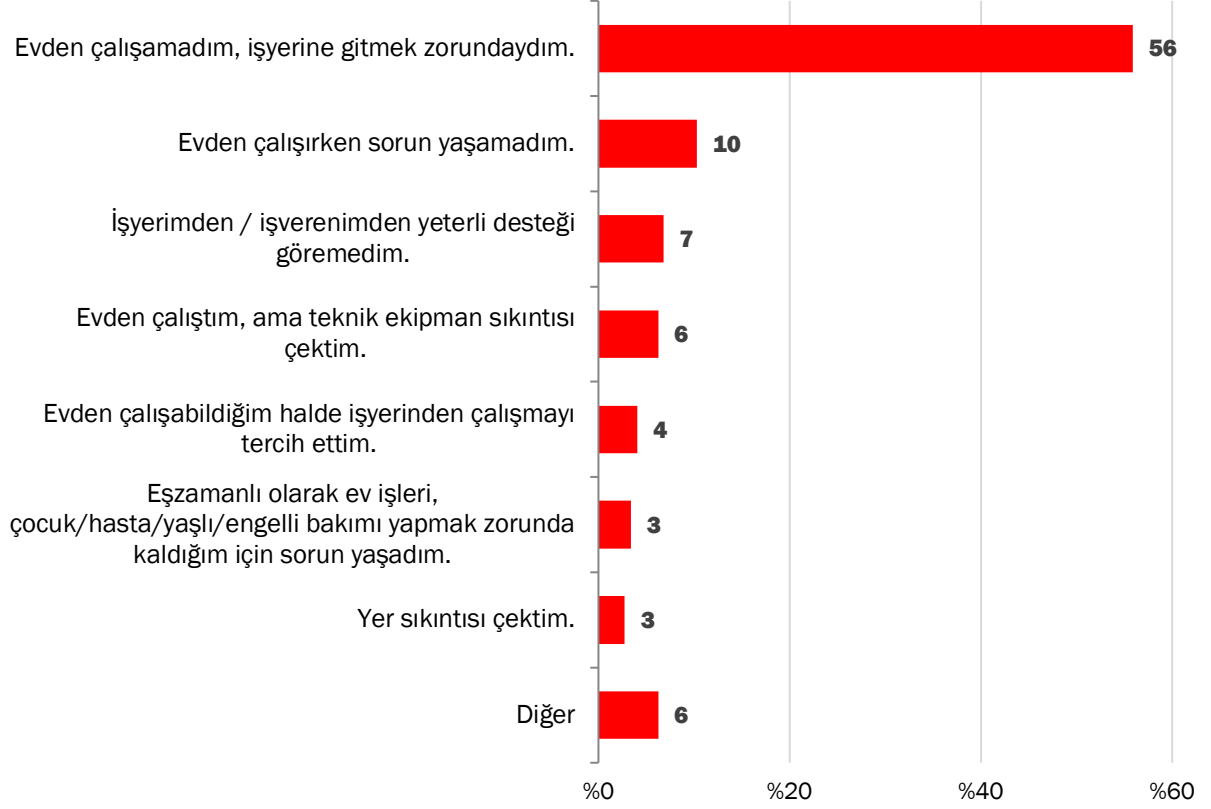
Online eğitim konusunda en çok yaşanan sorunların, sürece uyum sağlama ve internet konusunda olduğunu söyleyebiliriz. Kendisi veya online eğitime katılan çocuğu olanların yüzde 22'si uyum konusunda, yüzde 22'si internet konusunda sıkıntı yaşadığını söylüyor. Telefon ve bilgisayar sıkıntısı çekenlerin oranı yüzde 16, yer sıkıntısı çekenlerin oranı yüzde 7.

Her 10 öğrenciden 1'i online eğitime katılamadı

Bu yaşanan sıkıntıların yanı sıra online eğitim sürecine katılamayan bir kesimin de olduğunu söylemek gerekiyor. "Online eğitim oldu ama çocuğumuz katılamadı" diyenlerin oranı yüzde 9 iken "Okul online eğitim yapmadı" diyenlerin oranı yüzde 2. Online eğitime katılması gereken her 10 öğrenciden 1'inin belirli imkansızlıklardan dolayı bu sürece dahil olamamasının önemli bir veri olduğunu söyleyebiliriz.

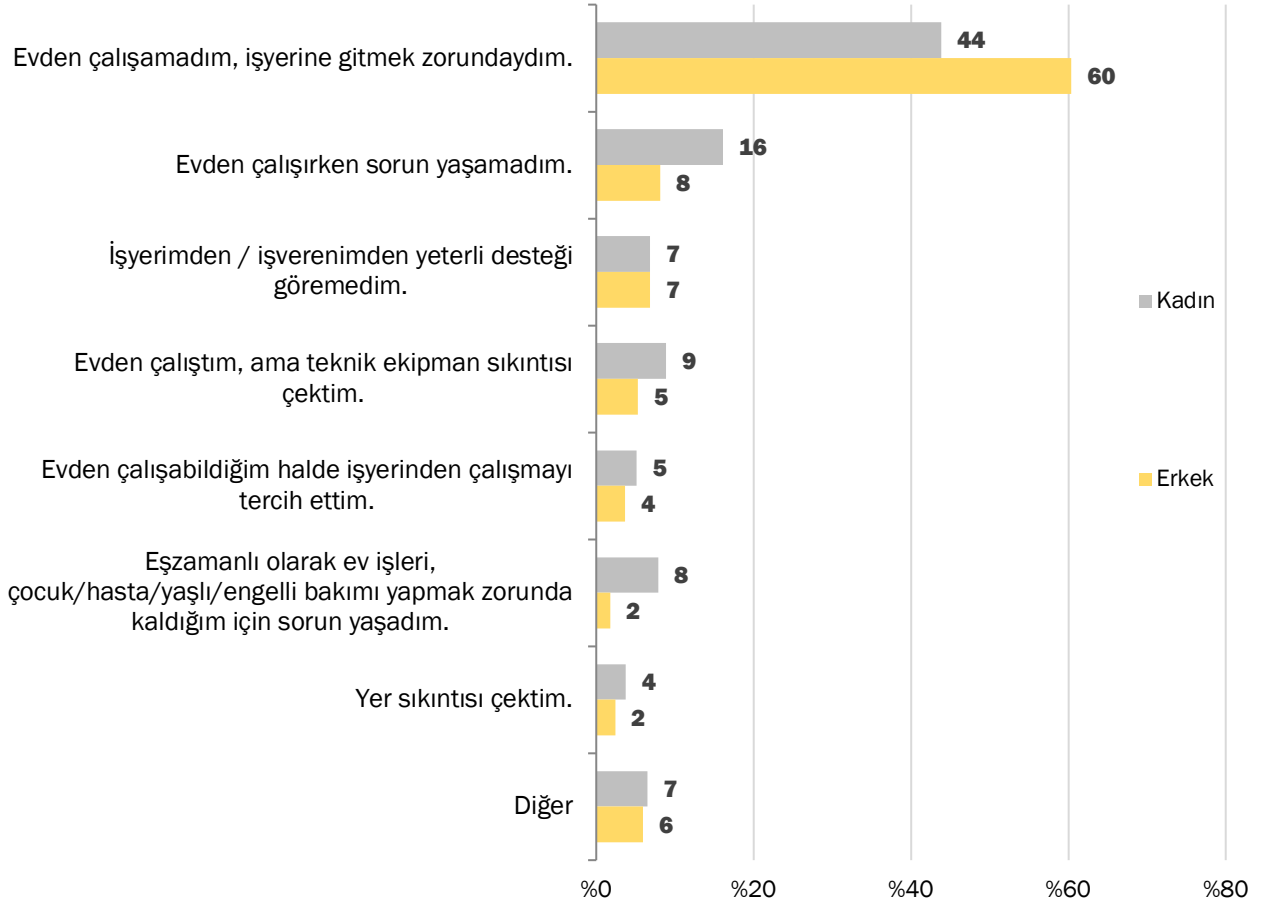
Uzaktan eğitim kadar, uzaktan/evden çalışma sistemi de toplumun pandemi öncesinde çok aşına ve hazırlıklı olduğu bir durum değildi. Bu nedenle uzaktan çalışmak zorunda olanlar da eğitimine online devam etmek zorunda olanlara benzer problemler yaşadı.

Salgın sırasında gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışma konusunda hangi durumlar sizin için geçerlidir?

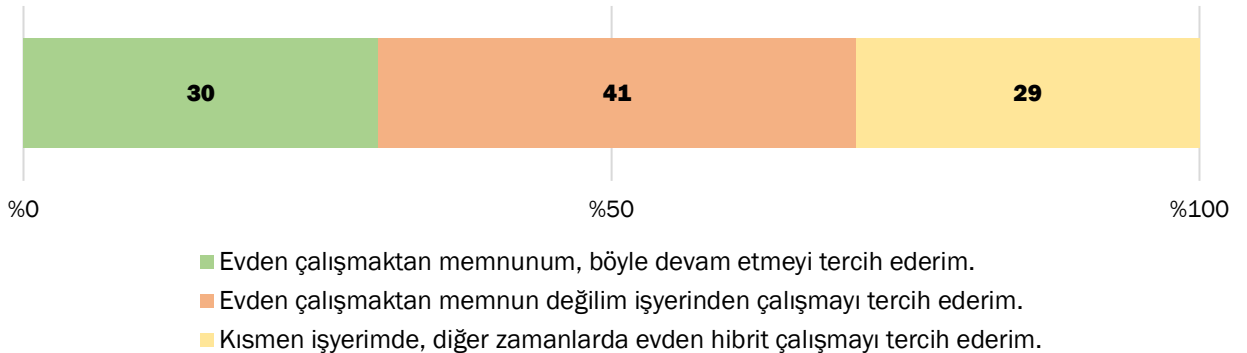
Pandemi döneminde çalışanların yüzde 56'sının evden çalışmayıp, işyerine gitmek zorunda kaldığını görüyoruz. Evden çalışırken sorun yaşamayanlar çalışanların yüzde 10'unu oluşturuyor. Çalışanların yüzde 7'si işyerinden/işvereninden yeterli desteği alamadığını, yüzde 6'sı evde çalışırken teknik ekipman sıkıntısı çektiğini, yüzde 4'ü evden çalışabilme şansı olmasına rağmen işyerinden çalıştığını, yüzde 3'ü eşzamanlı olarak ev işleri, çocuk/hasta/yaşlı/engelli bakımı yapmak zorunda kaldığı için sorun yaşadığını, yüzde 3'ü yer sıkıntısı çektiğini, yüzde 6'sı ise bunlardan başka problemler yaşadığını söylüyor.

Salgın sırasında gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışma konusunda hangi durumlar sizin için geçerlidir?

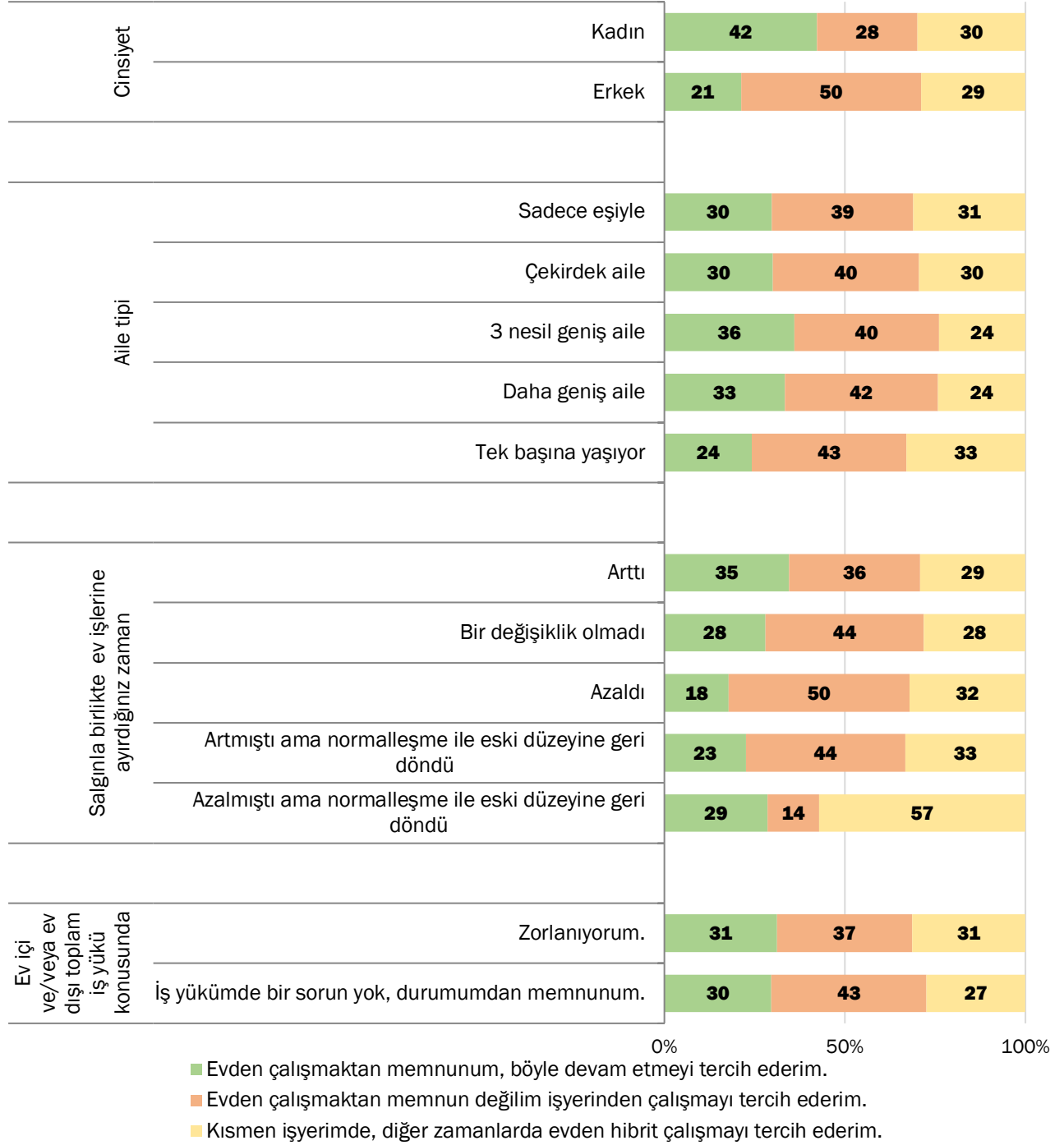
Salgın sırasında istihdamdaki kadınların yüzde 44'ü evden çalışamayıp işe gitmek durumunda kalmışken istihdamdaki erkeklerde bu oran yüzde 60. Kadınların yüzde 16'sı evden çalışırken soru yaşamadıklarını söylüyor, erkeklerin ise yüzde 8'i evden çalışırken sıkıntı yaşamamış. Dikkat çeken bir diğer durum ise evden çalışan kadınların yüzde 8'i aynı zamanda ev işleri ve evdekilerin bakımı sebebiyle zorluk yaşamışken erkeklerde bu oran yüzde 2.

Gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışmak konusunda düşüncenizi hangisi daha iyi ifade ediyor?

Evden çalışırken yaşanan problemlerden sonra evden çalışmak konusundaki fikirlere baktığımızda evden çalışmaktan memnun olanların oranının yüzde 30, evden çalışmaktan memnun olmayıp işyerine gitmeyi tercih edenlerin oranının yüzde 41, kısmen evden kısmen işyerinden çalışmayı tercih edenlerin oranının ise yüzde 29 olduğunu görüyoruz.

Gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışmak konusunda düşüncenizi hangisi daha iyi ifade ediyor?

Kadınlar evden, erkekler işyerinden çalışmayı tercih ediyor

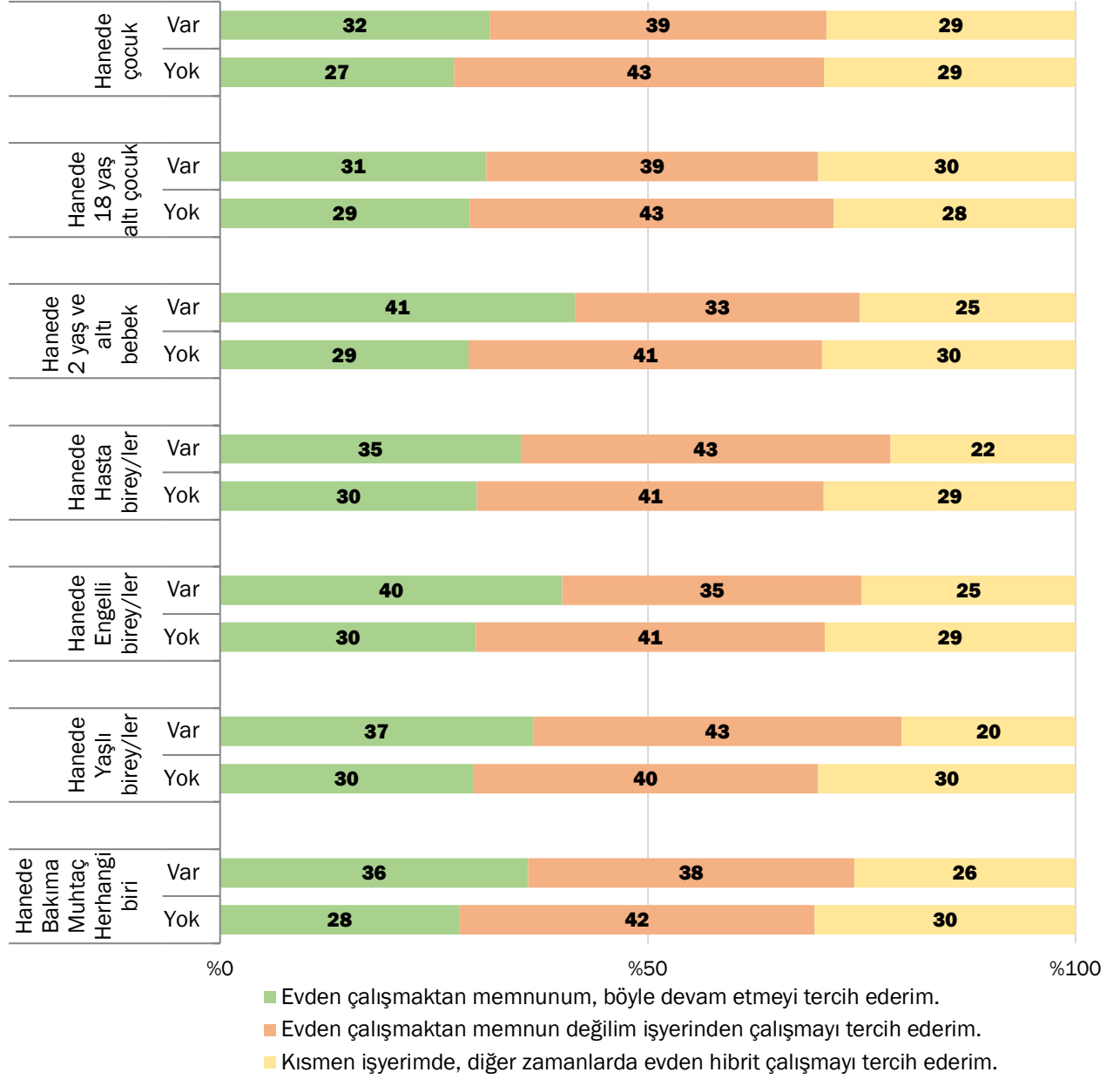
Evden çalışma konusundaki fikirleri belli başlı durumlara göre incelediğimizde cinsiyetin ve aile tipinin bu konudaki düşünceleri doğrudan etkilediğini görüyoruz. Kadınların yüzde 42'si evden çalışmayı, yüzde 30'u ise dönüşümlü olarak çalışmayı tercih ederken, erkeklerin yüzde 21'i evden, yüzde 29'u dönüşümlü çalışmayı tercih ediyor. Ev işlerinde kadınlara düşen yükün daha fazla olduğu göz önüne alınırsa, kadınların ulaşımaya harcayacakları zamanı da hesaplayarak böyle bir tercihte bulundukları şeklinde yorumlanabilir.

Tek başına yaşayan 4 kişiden 3'ü işyerine gitmeyi tercih ediyor.

Aile tiplerine baktığımızda tek başına yaşayanların bu konudaki düşünceleri dikkat çekiyor. Evden çalışmaya geçildiği tecrit döneminde tek başına yaşayan ve evden çalışan bireylerin sosyal hayatı sanal ortama taşındı ve bu dönemde fiziksel sosyal ortamlardan oldukça uzak kaldılar. Bu durum neticesinde tek başına yaşayanların sadece yüzde 24'ünün evden çalışmayı tercih ettiğini görüyoruz. Bu kümenin geri kalan yüzde 76'lık bölümü ise sadece işyerinden veya dönüşümlü olarak bazen ofis/işyerinden bazen evden çalışmayı tercih ettiklerini söylüyor.

Bu konuyla ilgili en dikkat çekici fark ise salgın döneminde ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını söyleyenler ile azaldığını söyleyenler arasında. Bu dönemde ev işleri artanların yüzde 35'i evden çalışmayı, yüzde 36'sı işyerine/ofise giderek çalışmayı, yüzde 29'u ise hibrit sistemle çalışmayı tercih ediyor. Ev işlerine ayırdıkları zaman azalanlarda ise bu oranlar sırasıyla yüzde 18, yüzde 50 ve yüzde 32. Sonuç olarak ev işleri artanların evden çalışmaya ev işleri azalanlara göre daha sıcak bakması çelişiyor gibi görünse de ev işlerine ayrılan zamanın azalmasındaki önemli sebeplerden biri evde çalışırken artan iş yükü olduğu da göz önünde bulundurulmalı.

Gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışmak konusunda düşüncenizi hangisi daha iyi ifade ediyor?

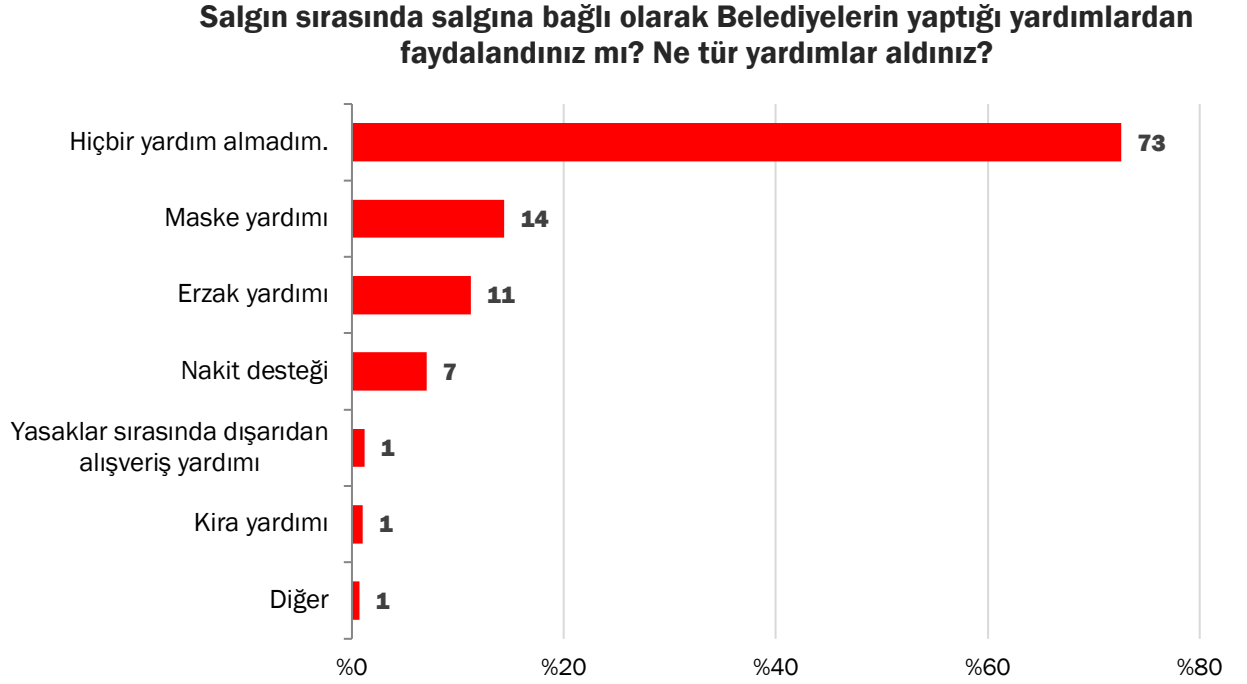
Hanesinde bakıma muhtaç bebek, yaşlı, engelli, hasta bulunan kişilerin genel olarak ev ve iş hayatı, hanesinde bunlardan herhangi biri bulunmayanlara göre daha farklı. Bu kişilerin bakımı iş yükünü oldukça arttıran bir durum ve hayat pratiklerini doğrudan etkiliyor. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere evden çalışma konusundaki fikirler de bu durumdan doğrudan etkileniyor. En çok göze çarpan farkın evinde 2 yaş altı çocuk/lar bulunanlar ile bulunmayanlar arasında olduğunu görüyoruz.

Evinde 2 yaş altı çocuk/lar bulunan kişilerin yüzde 41'i evden çalışma sisteminin daha iyi olduğunu düşünürken bu yaşlarda çocuğu olmayanların yüzde 29'u böyle düşünüyor. Diğer kümelerle bakıldığında da genel olarak hanesinde bakıma ihtiyaç duyan birey/ler bulunan kişilerin

bulunmayan kişilere göre evde çalışma sistemini daha fazla tercih etme eğiliminde olduğunu görüyoruz.

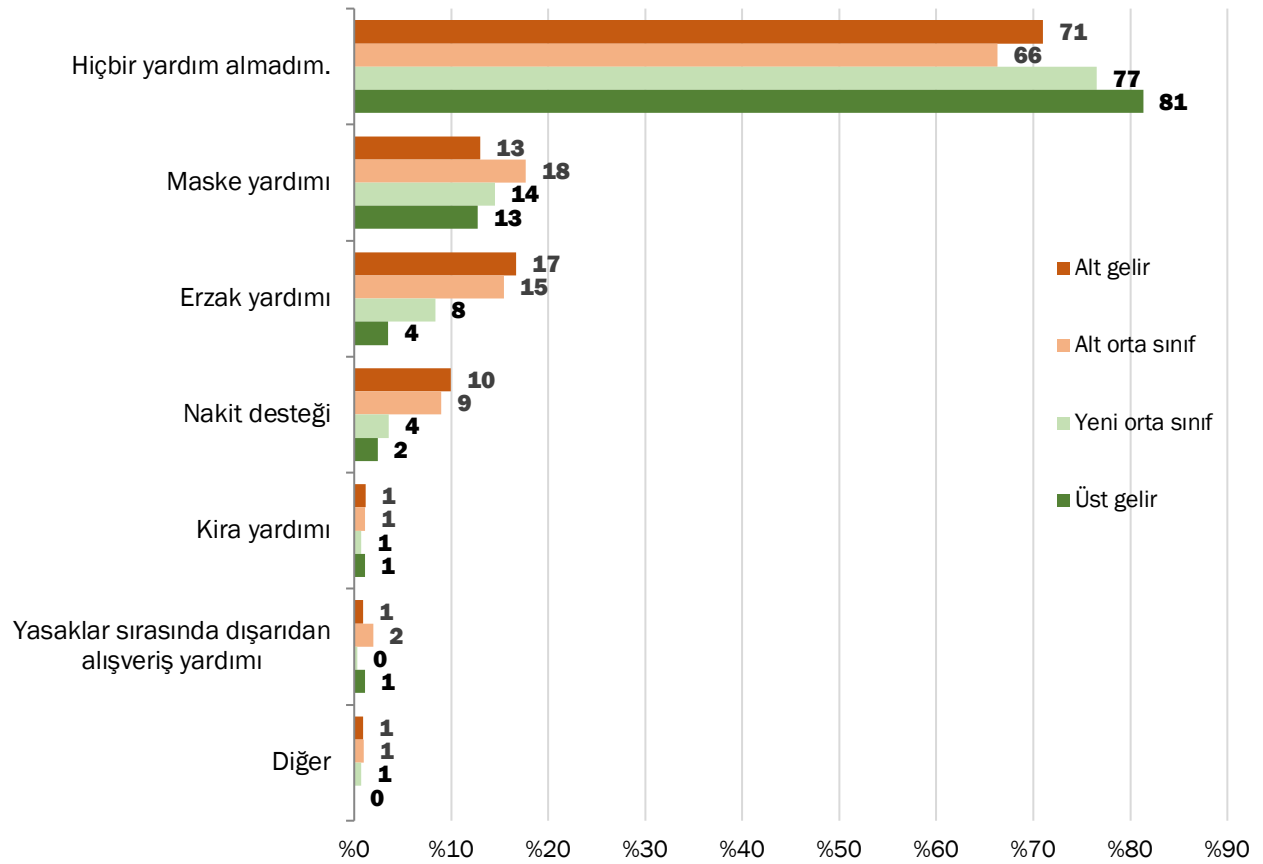
4.5. Salgın Dönemi Yardımları

Salgın döneminde işten çıkarmalarla, tam kapanmayla ve toplumdaki neredeyse herkesin gündelik pratiklerinin değişmesiyle birlikte insanların hem maddi hem de manevi anlamda yardıma ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz.

Bu yardımları yapmakla yükümlü olan kurumlardan biri olan belediyelerin bu dönemde neler yaptığına baktığımızda ise toplumun yüzde 73'ü belediyelerin yaptığı yardımlardan faydalanmadığını söylüyor. Toplumun yüzde 14'ü salgın sırasında belediyelerden maske yardımı, yüzde 11'i erzak yardımı, yüzde 7'si nakit desteği aldığını söylüyor.

Ekonomik Sınıflara Göre Belediyelerden Alınan Yardımlar

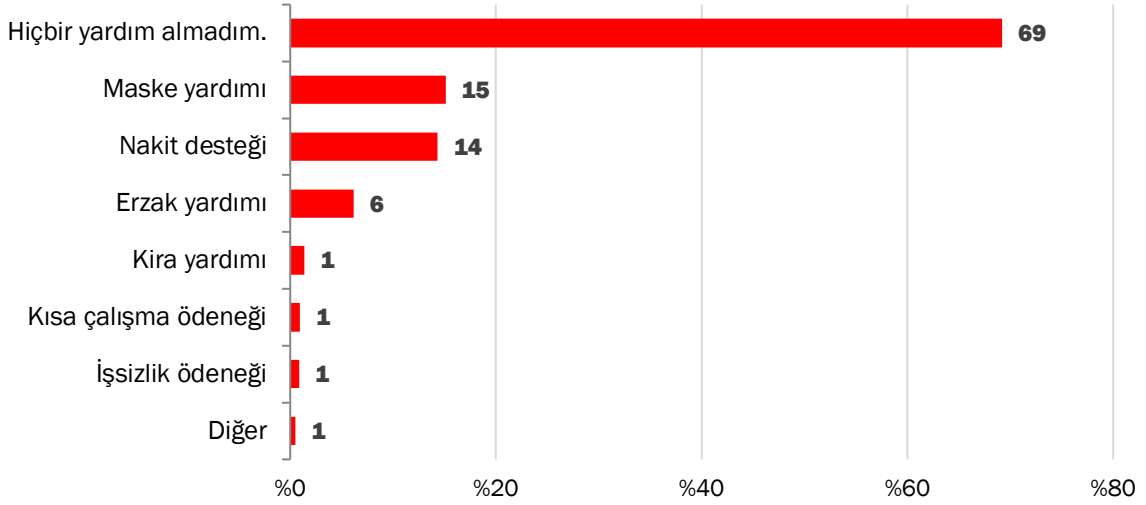

Hangi ekonomik sınıfların belediyelerin salgın dönemindeki yardımlarından daha fazla yararlandığına baktığımızda gelir seviyesi azaldıkça yapılan yardımların arttığını görüyoruz. Alt gelir grubunun yüzde 29'u, alt orta sınıfın yüzde 34'ü, yeni orta sınıfın yüzde 23'ü, üst gelir grubunun ise yüzde 18'u salgın döneminde belediyelerin yaptığı yardımlardan herhangi birinden faydalandığını söylüyor. Özellikle erzak yardımı ve nakit desteği konularında ekonomik sınıf önemli bir belirleyici olarak gözüküyor.

Alt gelir grubunun yüzde 17'si, alt orta sınıfın yüzde 15'i salgın sırasında belediyelerin erzak yardımından faydalanırken, yeni orta sınıfın yüzde 8'i, üst gelir grubunun ise yüzde 4'ü bu yardımlardan faydalanmış.

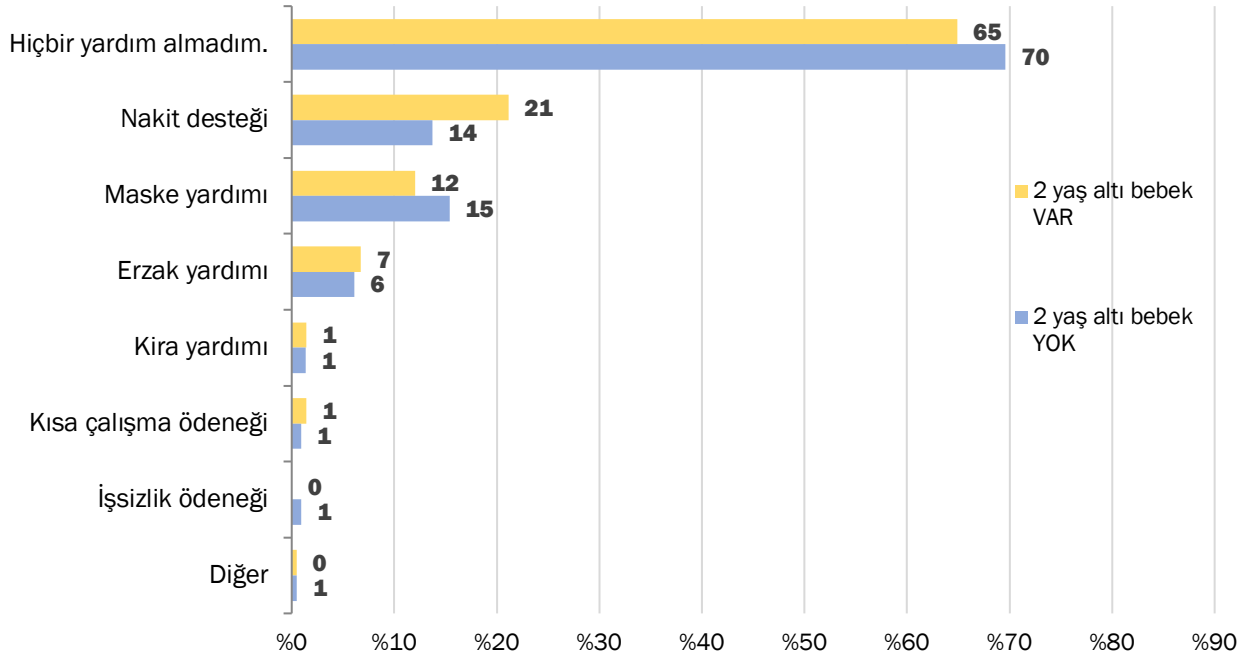
Salgın sırasında belediyelerden nakit desteği alanlara baktığımızda ise alt gelir grubunun yüzde 10'unun, alt orta sınıfın yüzde 9'unun, yeni orta sınıfın yüzde 4'ünün, üst gelir grubunda bulunanların ise yüzde 2'sinin bu yardımlardan faydalanabildiğini görüyoruz.

Salgın sırasında salgına bağlı olarak Devletin, merkezi hükümetin yaptığı yardımlardan faydalandınız mı? Ne tür yardımlar aldınız?

Salgın sırasında devletin yaptığı yardımlara bakıldığında ise toplumun yüzde 69'unun hiçbir yardım almadığını görüyoruz. Maske yardımı alanlar toplumun yüzde 15'ini, nakit desteği alanlar yüzde 14'ünü erzak yardımı alanlar yüzde 6'sını oluşturuyor.

Salgın sırasında salgına bağlı olarak Devletin, merkezi hükümetin yaptığı yardımlardan faydalandınız mı? Ne tür yardımlar aldınız?

Hanesinde 2 yaş altı bebek olanların salgın sırasında devletin yaptığı yardımlardan faydalanıp faydalanmadığına baktığımızda hanesinde 2 yaş altı bebek/ler olanların, hanesinde 2 yaş altı bebek olmayanlara göre devleti yardımlarından biraz daha fazla faydalanabildiğini görüyoruz.

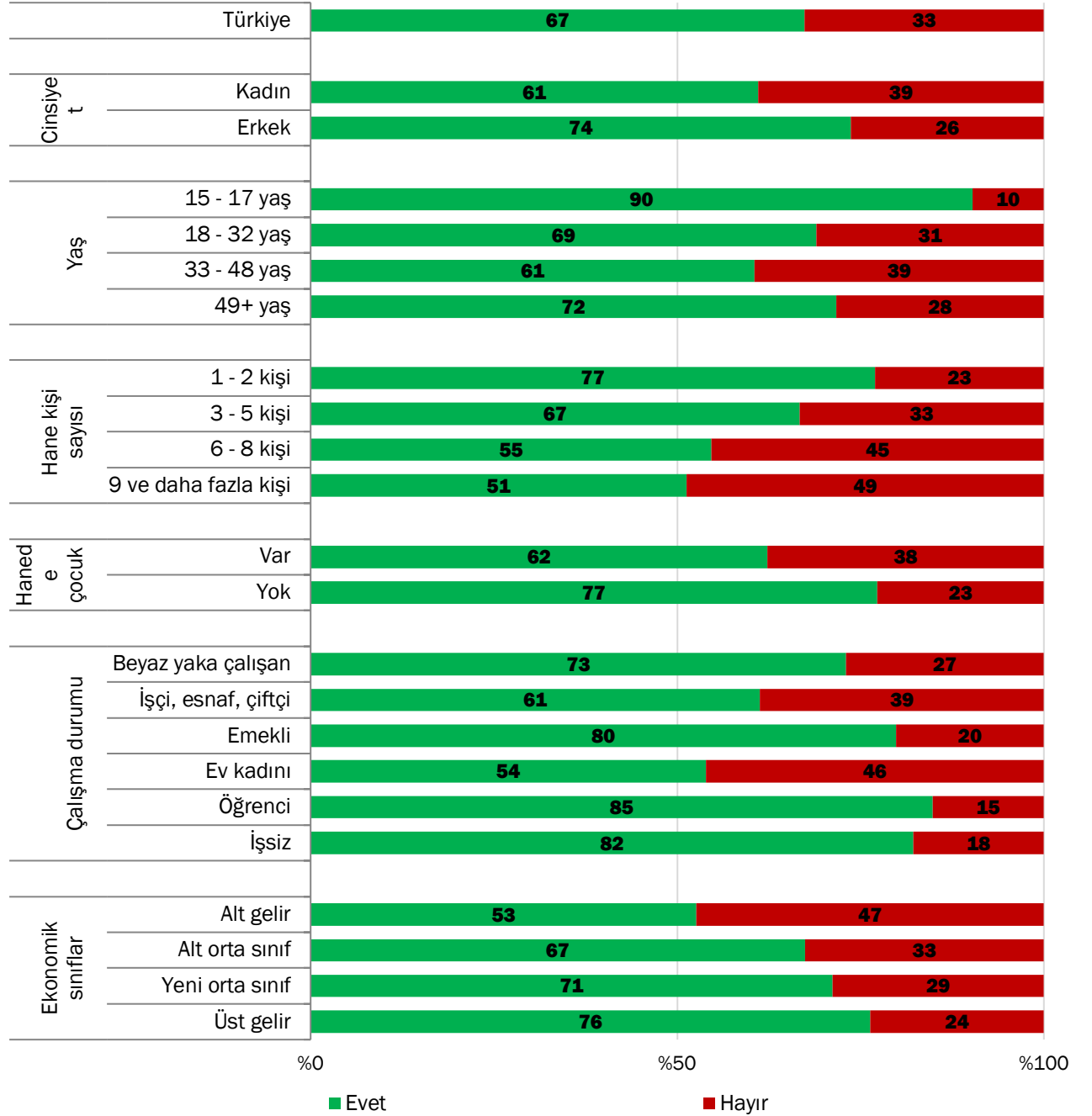
Hanesinde 2 yaş altı bebek/ler olanların yüzde 35'i, olmayanların ise yüzde 30'u salgın döneminde devletin yaptığı herhangi bir yardımdan faydalanmış. Bu iki küme arasında en büyük farkın

nakit desteği konusunda olduğunu görüyoruz. Hanesinde 2 yaş altı bebek/ler olanların yüzde 21'i, olmayanların ise yüzde 14'ü salgın döneminde devletten nakit desteği aldığını söylüyor.

4.6. Salgın Dönemi Aktiviteleri

Pandemi döneminde toplumun büyük bir kısmı evlerine kapanmışken sosyal mecralarda en çok konuşulan durumlardan biri de pandeminin insanların kendine zaman ayırabilmesi için bir fırsat olduğuydu. Tabii ki bu durumun geçim derdi olanlar, ev işleri artan vb. kişiler için ne kadar geçerli olduğu da bir o kadar tartışıldı.

Salgın döneminde kendinize vakit ayırabildiniz mi?

Genel olarak baktığımızda her 3 kişiden 2'si salgın döneminde kendine vakit ayırabildiğini söylüyor.

Salgın döneminde erkeklerin kadınlara göre kendilerine daha çok zaman ayırabildiğini görüyoruz. Erkekler arasında salgın döneminde kendine zaman ayırabilenlerin oranı yüzde yüzde 74 iken kadınlarda bu oran yüzde 61.

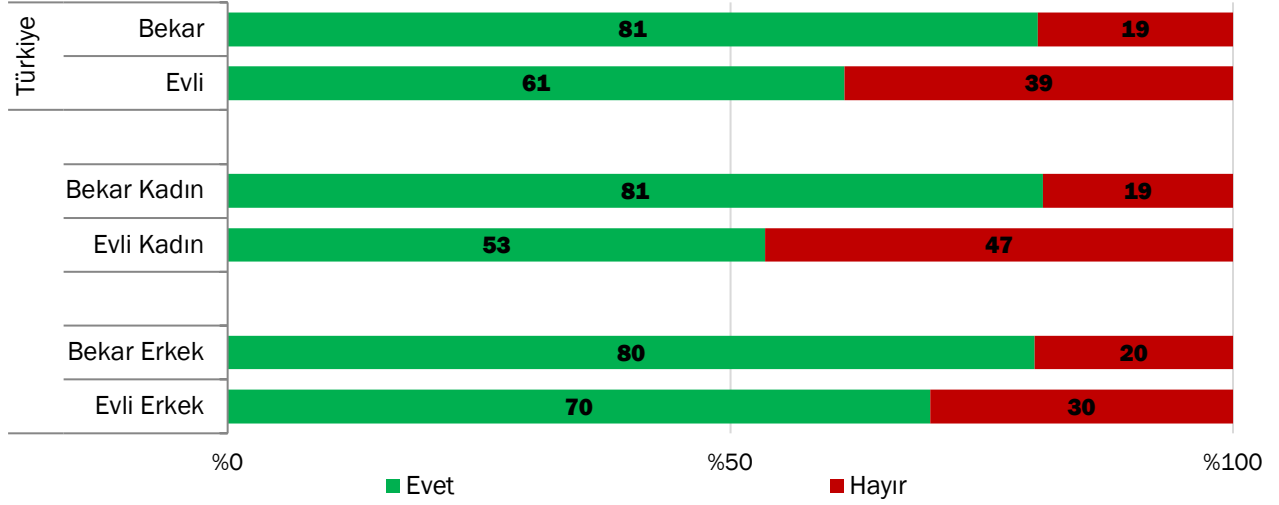
Salgın döneminde kendine en çok zaman ayıranların gençler ve yaşlılar olduğunu görüyoruz. Orta yaş grubundakiler işgücüne en çok dahil olan küme olduklarından dolayı bu dönemde kendilerine gençler ve yaşlılar kadar zaman ayıramamış gibi görünüyor. 15-17 yaş arasındakilerin yüzde 90'ı, 18-32 yaş arasındakilerin yüzde 69'u, 33-48 yaş arasındakilerin yüzde 61'i, 49 yaş ve üzerindekiilerin ise yüzde 72'si salgın döneminde kendilerine zaman ayırabildiklerini söylüyor.

Bu durumu yaş gruplarıyla paralel bir şekilde etkileyen meslek kümelerine baktığımızda ise kendilerine en çok zaman ayıran kümelerin öğrenciler, işsizler ve emekliler olduğunu görüyoruz. Öğrencilerin yüzde 85'i, işsizlerin yüzde 82'si, emeklilerin yüzde 80'i salgın döneminde kendilerine zaman ayırabilmiş. Bu 3 kümeyi yüze 72 ile beyaz yakalı çalışanlar takip ediyor. İşçi, esnaf ve çiftçiler ile ev kadınları ise diğer kümeler göre salgın döneminde kendilerine oldukça az zaman ayırabilmiş. Salgın döneminde kendine zaman ayırabilenlerin oranı işçi, esnaf ve çiftçiler arasında yüzde 61, ev kadınları arasında ise yüzde 54. Ev kadınları bu konuda da dezavantajlı bir küme olarak dikkat çekiyor.

Bu etkenlerin yanında ekonomik sınıflar da salgın döneminde kendine zaman ayırabilme durumunu ciddi anlamda etkileyen bir diğer faktör olarak dikkat çekiyor. Gelir yükseldikçe kendine zaman ayırabilenlerin oranı da artıyor. Alt gelir grubundakilerin 53'ü, alt orta sınıftakilerin yüzde 67'si, yeni orta sınıftakilerin yüzde 71'i, üst gelir grubundakilerin ise yüzde 76'sı pandemi döneminde kendine zaman ayırabilmiş. Buradan yola çıkarak ilk başta bahsettiğimiz, pandeminin insanların kendine zaman ayırabilmesi için bir fırsat olduğu söylemlerinin herkes için geçerli olduğunu söyleyemeyiz.

Yaş, meslek ve ekonomik durumun yanında hane kişi sayısı ve hanede çocuk bulunma durumlarının da pandemide insanların kendilerine zaman ayırmasının üzerinde etkili olduğunu görüyoruz. Hane kişi sayısı arttıkça salgın döneminde kendine zaman ayırabilenlerin oranı azalıyor. Hanesinde çocuk bulunanların da hanesinde çocuk bulunmayanlara göre kendilerine daha az zaman ayırabildiğini görüyoruz.

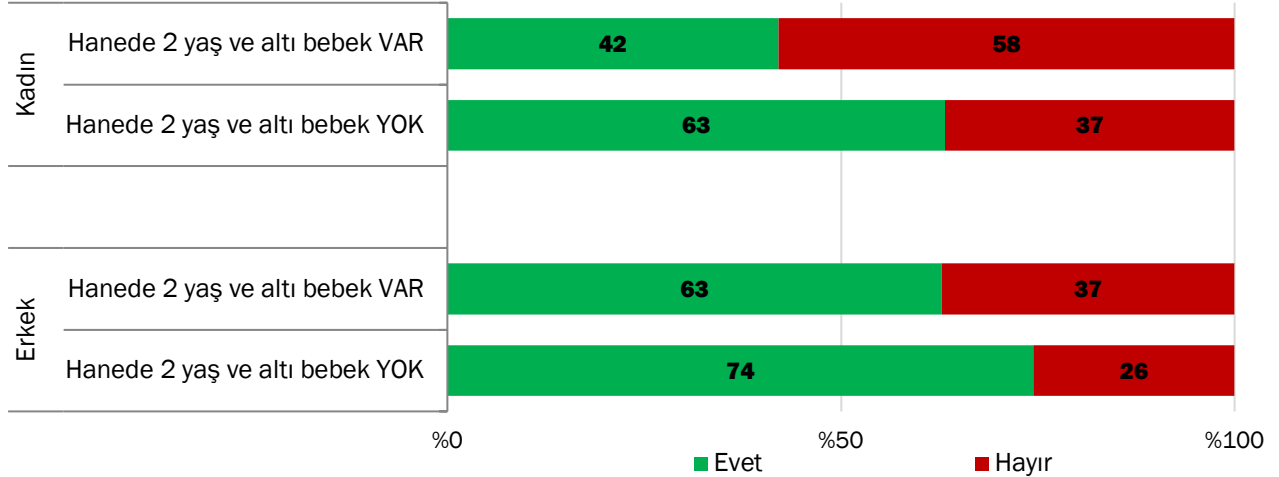
Salgın döneminde kendinize vakit ayırabildiniz mi?

Medeni durum da pandemi döneminde kendine zaman ayırabilme durumun önemli derecede etkileyen bir diğer faktör. Türkiye genelinde bekarların yüzde 81'i evlilerin ise yüzde 61'i pandemide kendine zaman ayırabilmiş.

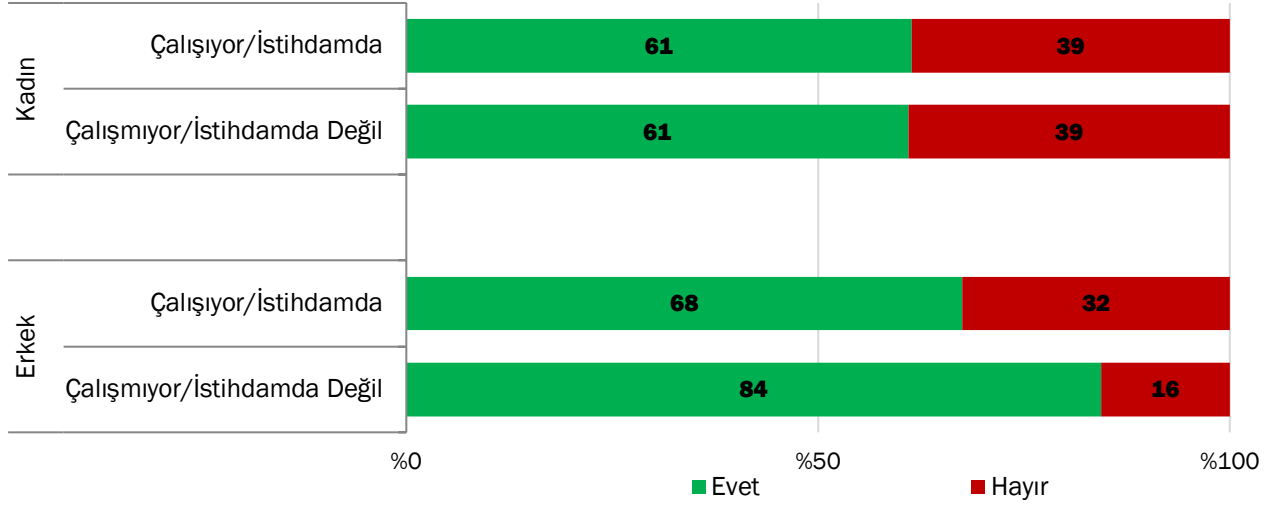
Evli kadınlar hem bekar kadınlara hem de evli erkeklere göre kendine daha az zaman ayırabilmiş. Her 5 Bekar kadından ve bekar erkekten 4'ü kendine pandemi döneminde zaman ayırabildiğini söylüyor. Evli kadınların ise sadece yarısı pandemide kendine zaman ayırabilmiş. Evli kadınlar bu konuda da diğer kümelerle daha dezavantajlı gözüküyor.

Salgın döneminde kendinize vakit ayırabildiniz mi?

Daha dezavantajlı olan bir diğer küme ise evinde 2 yaş ve altı bebek bulunan kadınlar. Bu kümedeki her 5 kişiden sadece 2'si pandemi döneminde kendine zaman ayırabildiğini söylüyor. Evinde 2 yaş ve altı bebek bulunan erkeklerin ise 5'te 3'ü pandemide kendine zaman ayırabilmiş.

Salgın döneminde kendinize vakit ayırabildiniz mi?

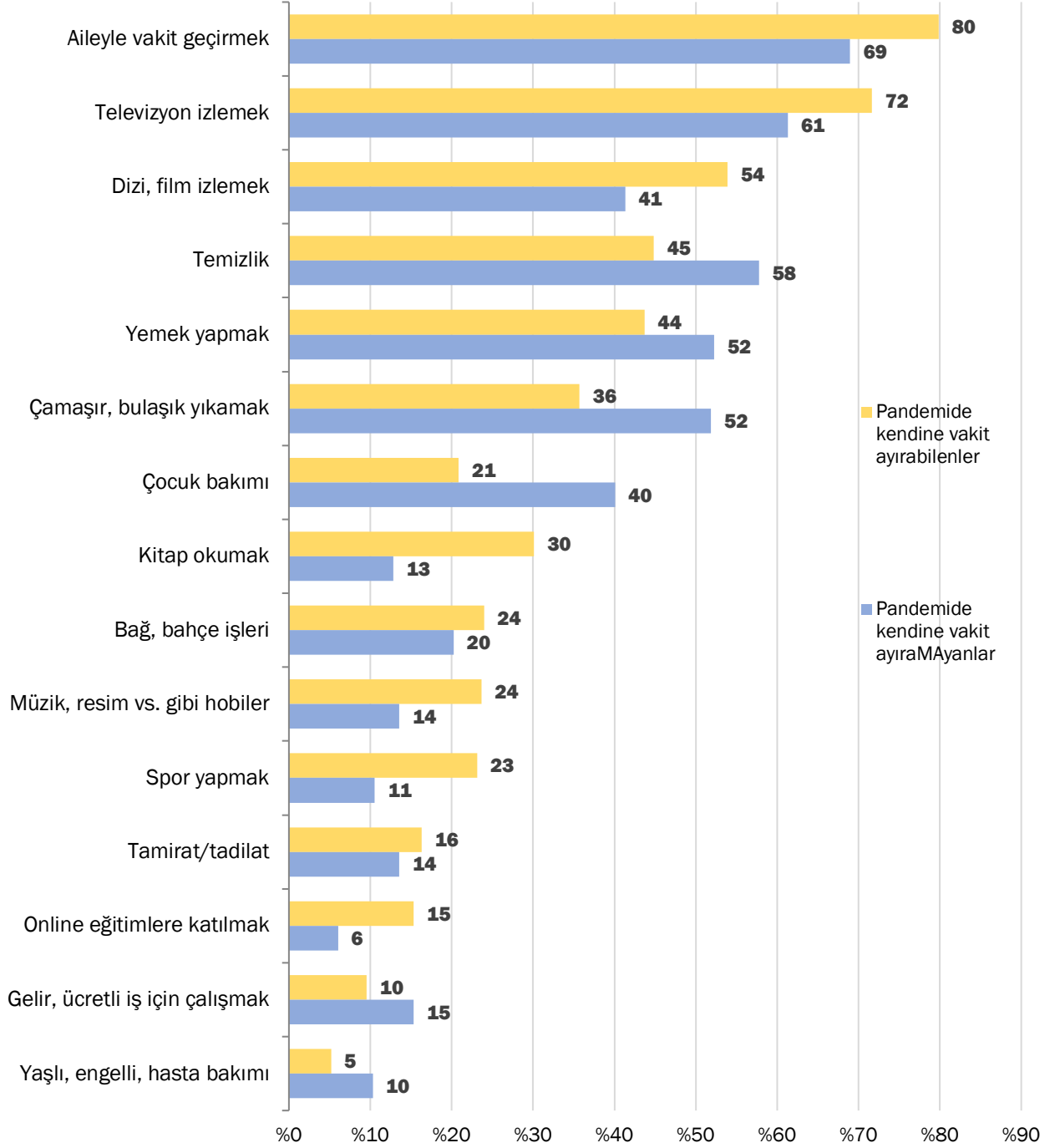
İstihdamda olan ve olmayan kadınların yüzde 61'i salgının döneminde kendine vakit ayırabilmişken istihdamda olan erkeklerin yüzde 68'i, istihdamda olmayan erkeklerin ise yüzde 84'ü salgın döneminde kendilerine vakit ayırabildiklerini söylüyor. Kadınlarda istihdamda olup olmamanın bir fark yaratmaması ev içi harcanan karşılıksız emek ile açıklanabilir.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

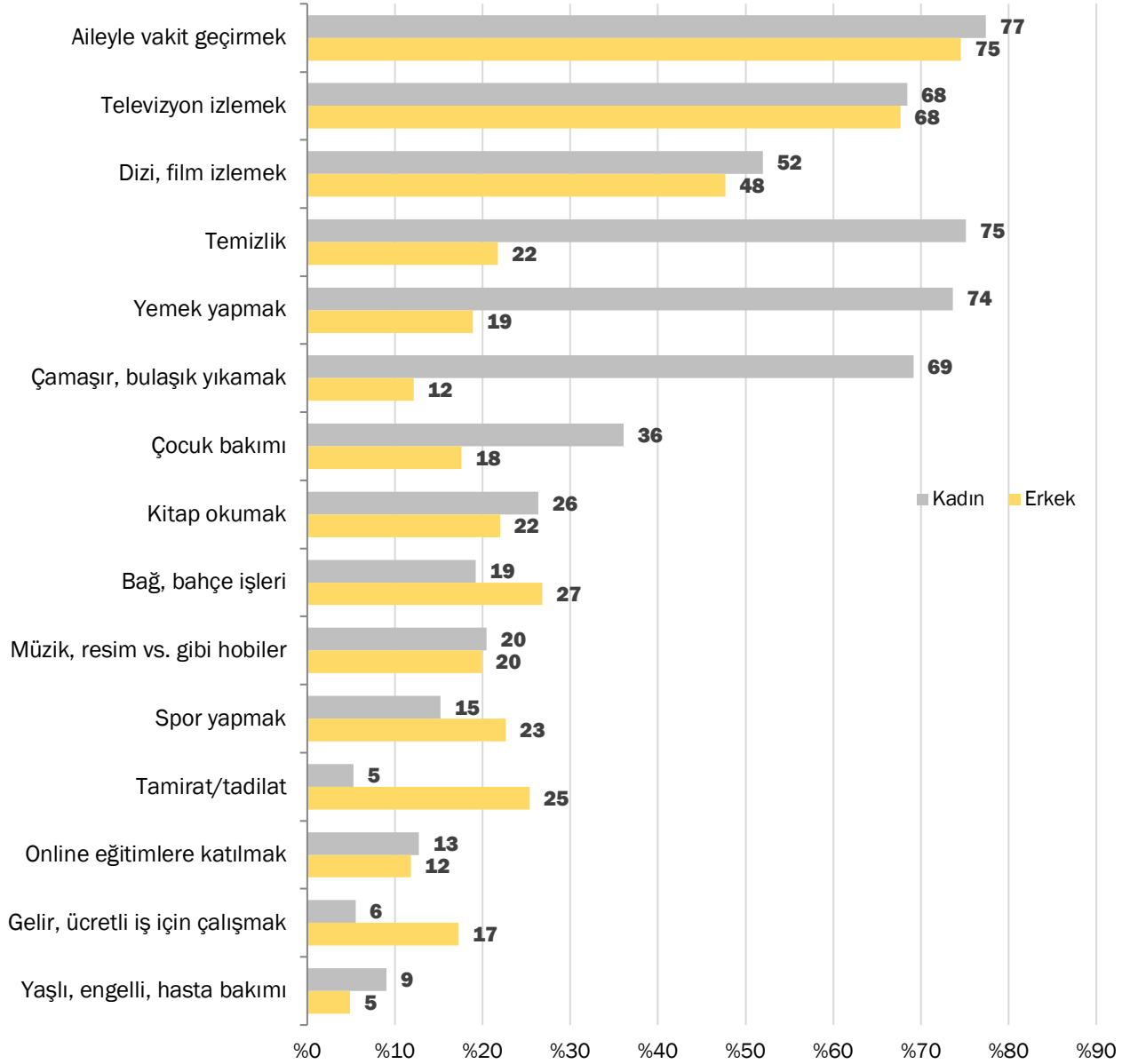
Toplumun salgın sırasında hangi aktivitelere, ne tür şeylere daha çok zaman ayırdığına baktığımızda yüzde 76'sının ailesiyle daha çok zaman geçirdiğini, yüzde 68'inin daha çok televizyon izlediğini yüzde 50'sinin de daha çok dizi/film izlediğini görüyoruz. Bu üç aktiviteyi ise ev işleri takip ediyor. Toplumun yüzde 49'u temizliğe, yüzde 46'sı yemek yapmaya, yüzde 41'i çamaşır, bulaşık yıkamaya, yüzde 27'si ise çocuk bakımına salgından önceki zamana göre daha çok zaman ayırdığını söylüyor. Bu durum bize salgın dönemi zevk ve hobilere ayrılan zaman kadar mecburi ev işlerine ayrılan zamanın da arttığını gösteriyor.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

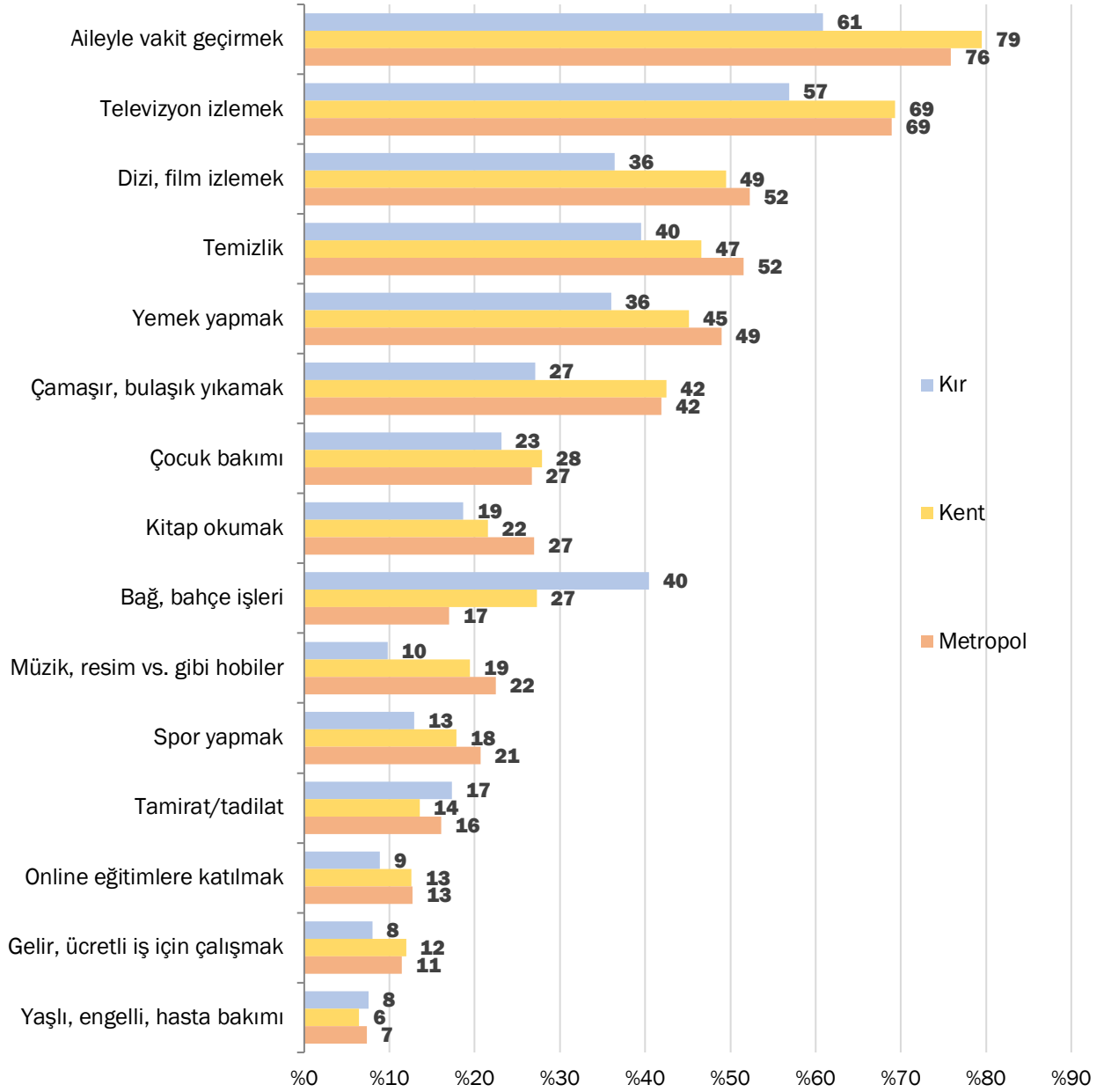
Pandemide kendine zaman ayırabilenler ile ayıramayanların bu dönemde zaman ayırdıkları aktiviteler arasında belli başlı farklar olduğunu görüyoruz. Pandemide kendine zaman ayıramayanların, kendine zaman ayırabilenlere göre daha çok yemek yaptıklarını, çamaşır, bulaşık yıkadıklarını ve daha çok temizlik ve çocuk bakımı yaptığını görüyoruz. Kendine zaman ayırabilenler ise zevk, hobi ve eğlenceye daha çok zaman ayırabilmiş.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

Kadın ve erkeklerin pandemide daha çok yaptıkları aktivite ve işlere bakıldığında, erkekler kadınlara göre tadilat/ tamirat ve bağ bahçe işleriyle daha çok ilgilenmiş ve işe daha çok gitmiş. Kadınların daha fazla yaptığı şeyler ise ev işleri. Pandemide kadınların yüzde 75'i daha çok temizlik, yüzde 74'ü daha çok yemek yapmış. Erkekler arasında bu oranlar sırasıyla yüzde 22 ve yüzde 19. Bunun yanında kadınların çamaşır, bulaşık ve bebek bakımı ile de erkeklerden daha çok ilgilendiğini ve bu farkın çok büyük olduğunu görüyoruz.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

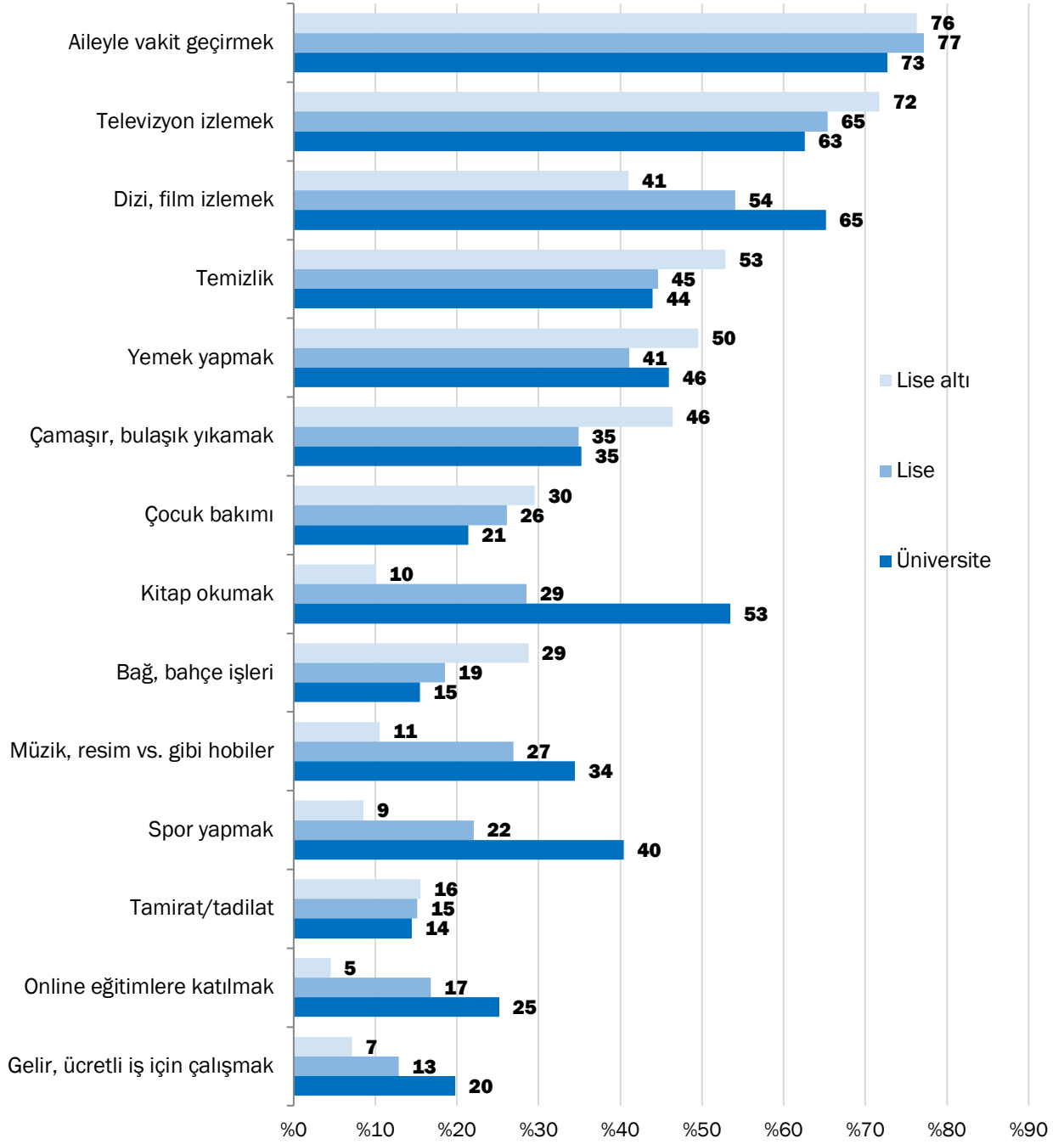

Kişilerin yaşadıkları yer hayat tarzlarını doğrudan etkiliyor, bu doğrultuda pandemi döneminde yapılan aktivitelerin de kır, kent ve metropolde yaşama durumuna göre değişiklik gösterdiğini yukarıdaki grafikte görüyoruz.

Kırda yaşayanların yüzde 40'ı pandemide bağ, bahçe işlerine daha çok zaman ayırmışken, kentte yaşayanlarda bu oran yüzde 27, metropolde yaşayanlarda ise yüzde 17.

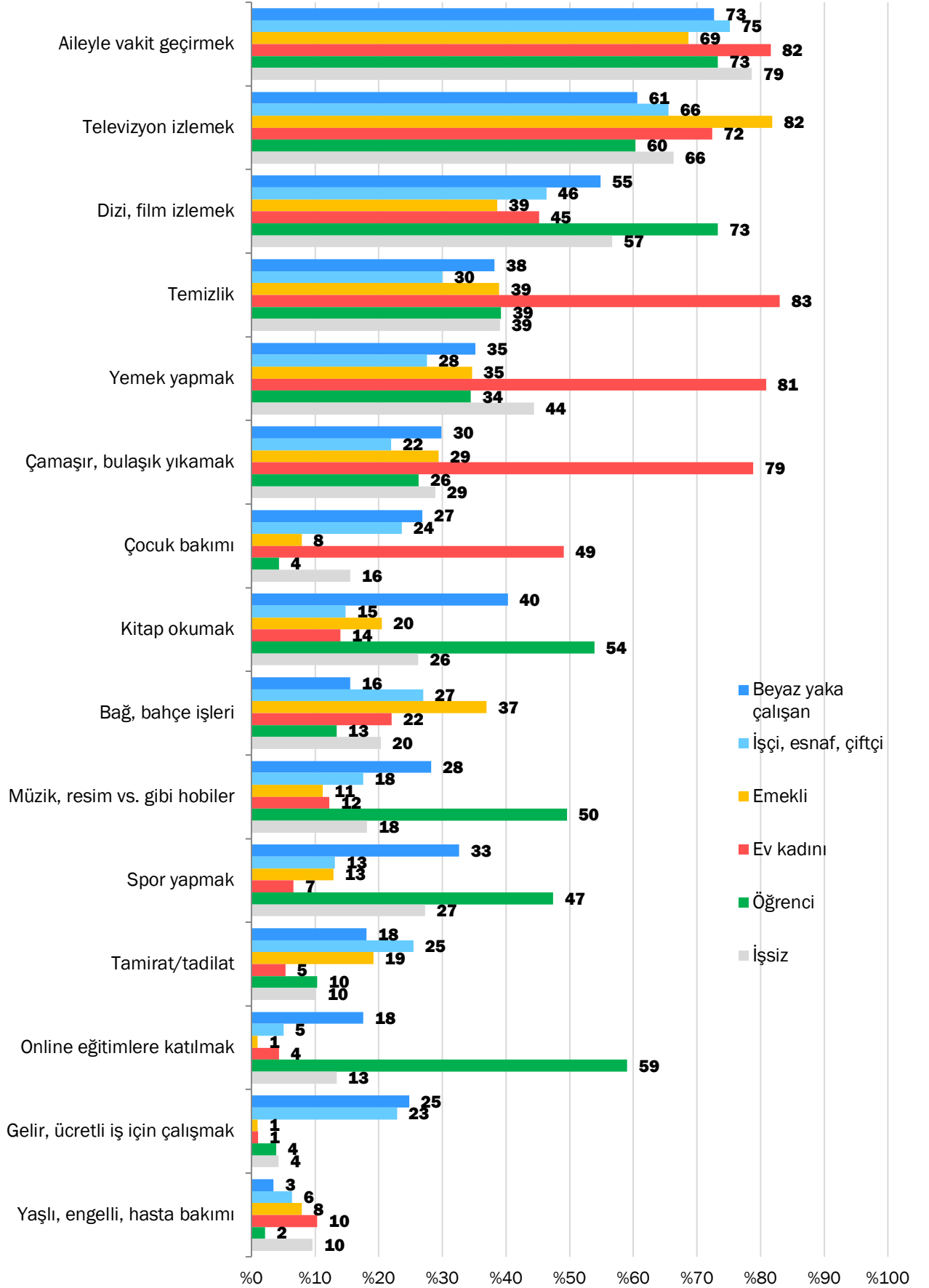
Metropolde yaşayanların kır ve kentte yaşayanlara göre pandemi döneminde yemek ve temizlik yapmaya daha çok zaman ayırdıklarını söylemeleri ise kır ve kenttekilere göre daha çok yemek ve temizlik yapmalarından ziyade, bu alışkanlıklarının pandemi öncesine göre daha çok değiştiği şeklinde yorumlayabiliriz.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

Eğitim seviyeleri de pandemi dönemi aktivitelerini etkileyen bir diğer faktör. Eğitim seviyesi arttıkça pandemide kitap okumaya, dizi film izlemeye ve spor yapmaya, müzik, resim gibi hobilere, online eğitime ve çalışmaya zaman ayıranların veya harcayanların sayısının önemli ölçüde arttığını görüyoruz.

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?

Eğitim durumu çalışma durumlarını, çalışma durumları da pandemide zaman ayrılan aktiviteleri etkiliyor. Kadın ve erkeklerin zaman ayırdığı aktivitelerden ve işlerden bahsederken ev işlerine ayrılan zamanların kadınlarda erkeklere göre çok fazla olduğu söylemiştik. Meslek kümelerinde de ev kadınlarının ev işlerine ayırdıkları zamanın diğer kümelerle göre oldukça fazla olduğunu görüyoruz.

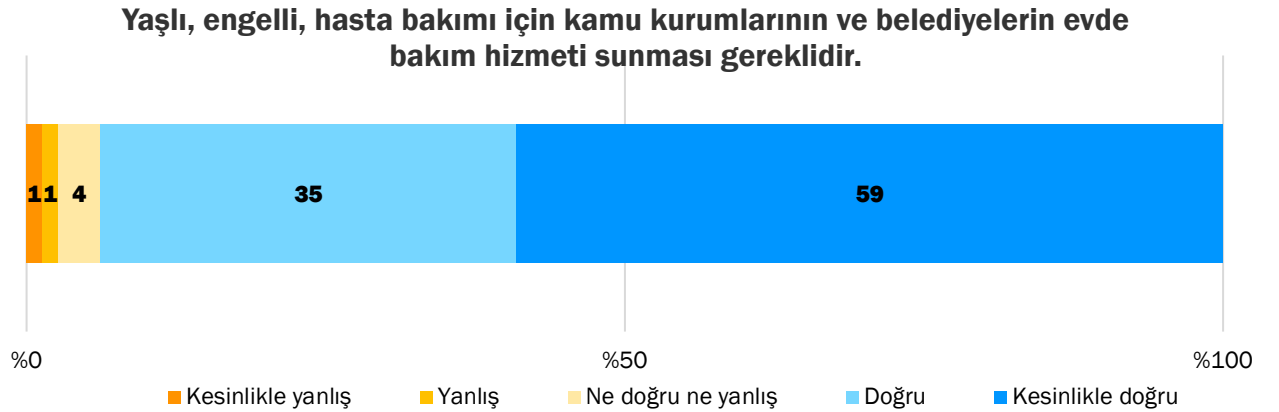
En genç küme olan öğrencilerin pandemide yaptıkları aktiviteler de diğer kümelerle göre farklılık gösteriyor. Online eğitime katılma konusunda doğal olarak öğrenciler diğer kümelerin önünde. Bunun yanı sıra öğrencilerin dizi, film izlemeye, kitap okumaya, spor yapmaya ve hobilere diğer kümelerle kıyasla daha çok zaman ayırdıklarını söyleyebiliriz.

Beyaz yaka çalışanlar ve öğrenciler pandemide benzer şeylere daha çok zaman ayırmış

Pandemi döneminde yapılan aktiviteler konusunda beyaz yaka çalışanlar öğrencilerle benzerlik gösteriyor. Öğrencilerin diğer kümelerle göre daha çok zaman ayırdığı her bir iş ve aktivitede onları beyaz yaka çalışanlar takip ediyor. Bu durum da yaş ve hayat tarzının günlük pratikleri etkilemesinden kaynaklıyor.

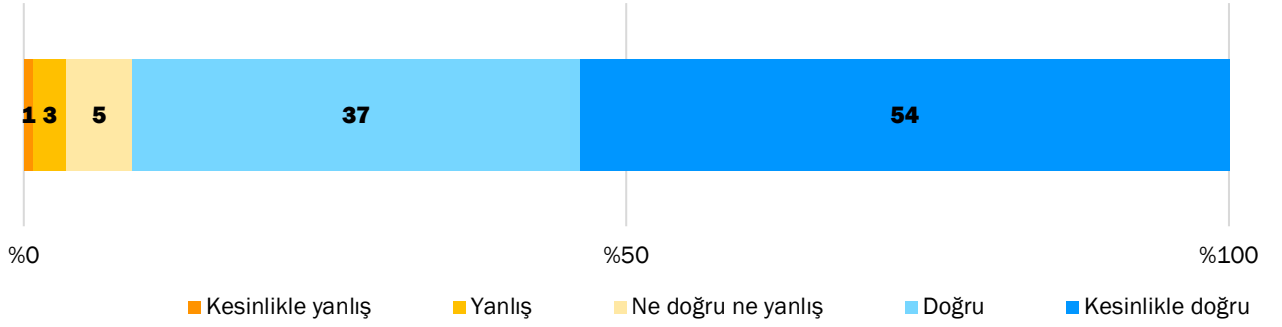
4.7. Kamu Kurumlarının Çocuk ve Bakıma Muhtaç Bireyler Konusundaki Roller

Önceki bölümlerde hasta, yaşlı, engelli bireylerin evde bakımından bahsetmiştik. Bu konuda devletin ve kamu kurumlarının rolleriyle ilgili toplumun ne düşündüğüne de değinmek gerekiyor.

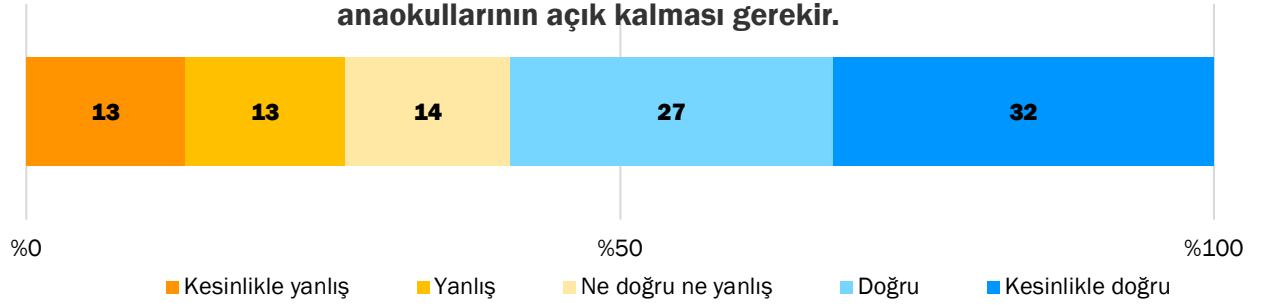
Toplumun yüzde 94'ü "Yaşlı, engelli, hasta bakımı için kamu kurumlarının ve belediyelerin evde bakım hizmeti sunması gereklidir." fikrine katılırken, sadece yüzde 2'si bu fikrin kesinlikle yanlış veya yanlış olduğunu düşünüyor.

Kamu kurumları ve belediyeler yaşlı ve engelli bakımı için gündüzlü merkezler (aktif yaşam merkezleri, toplum merkezleri gibi) aracılığıyla hizmet vermelidir.

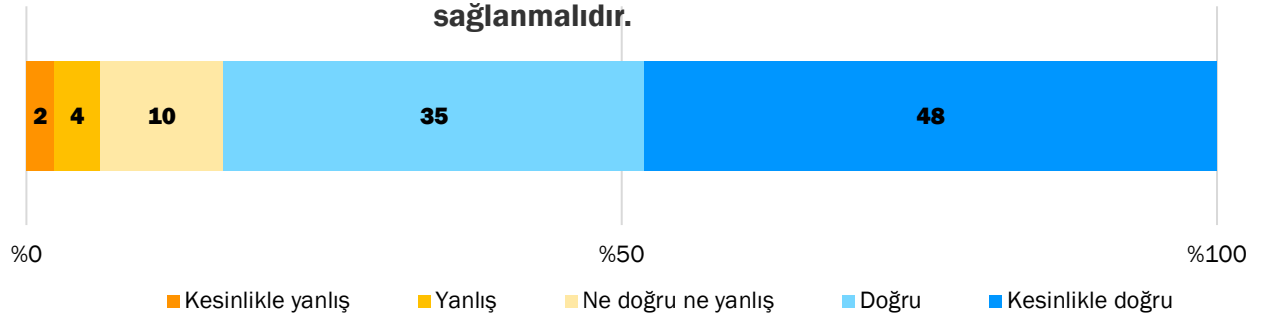
“Kamu kurumları ve belediyeler yaşlı ve engelli bakımı için gündüzlü merkezler (aktif yaşam merkezleri, toplum merkezleri gibi) aracılığıyla hizmet vermelidir.” fikrinin kesinlikle doğru veya doğru olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 91 iken bu fikrin kesinlikle yanlış veya yanlış olduğunu düşünenler toplumun yüzde 4’ünü oluşturuyor.

Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.

Bakıma muhtaç olan diğer bir grup olan çocuk ve bebeklerin bakımının da pandemi döneminde ebeveynlerin yükünü arttığından bahsetmiştik. Ebeveynler ve çalışan ebeveynlerin yükünü hafifletebilecek belli başlı beş duruma toplum nezdinde nasıl bir yaklaşım olduğuna sırasıyla baktığımızda, toplumun yüzde 59’u “Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.” fikrine katılırken toplumun yüzde 26’sı bu fikrin yanlış veya kesinlikle yanlış olduğunu söylüyor.

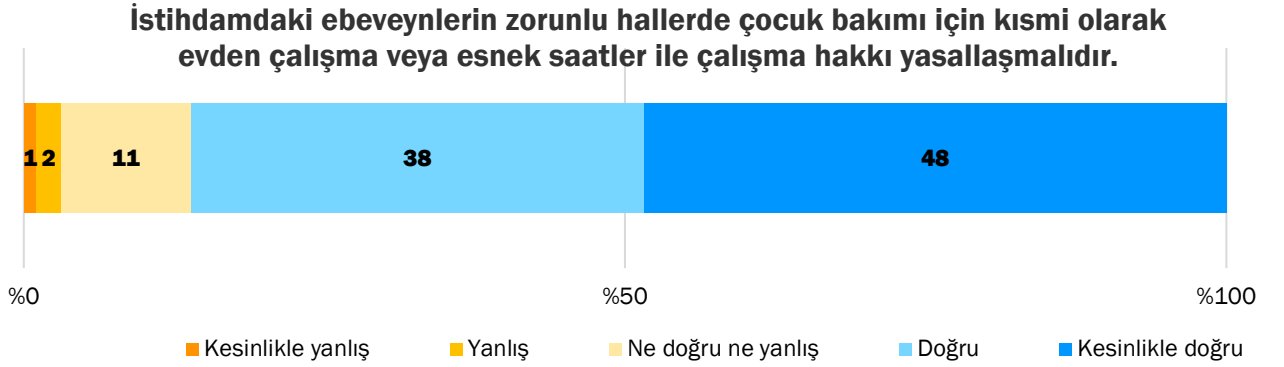
Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.

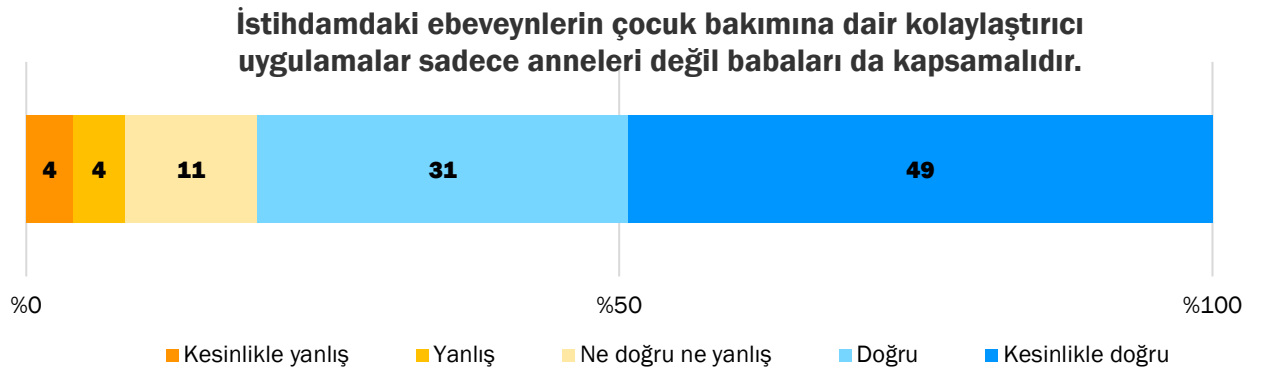
“Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.” düşüncesinin toplumun yüzde 83’ü tarafından doğru veya kesinlikle doğru olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Toplumun sadece yüzde 6’sı bu düşünceye katılmıyor.

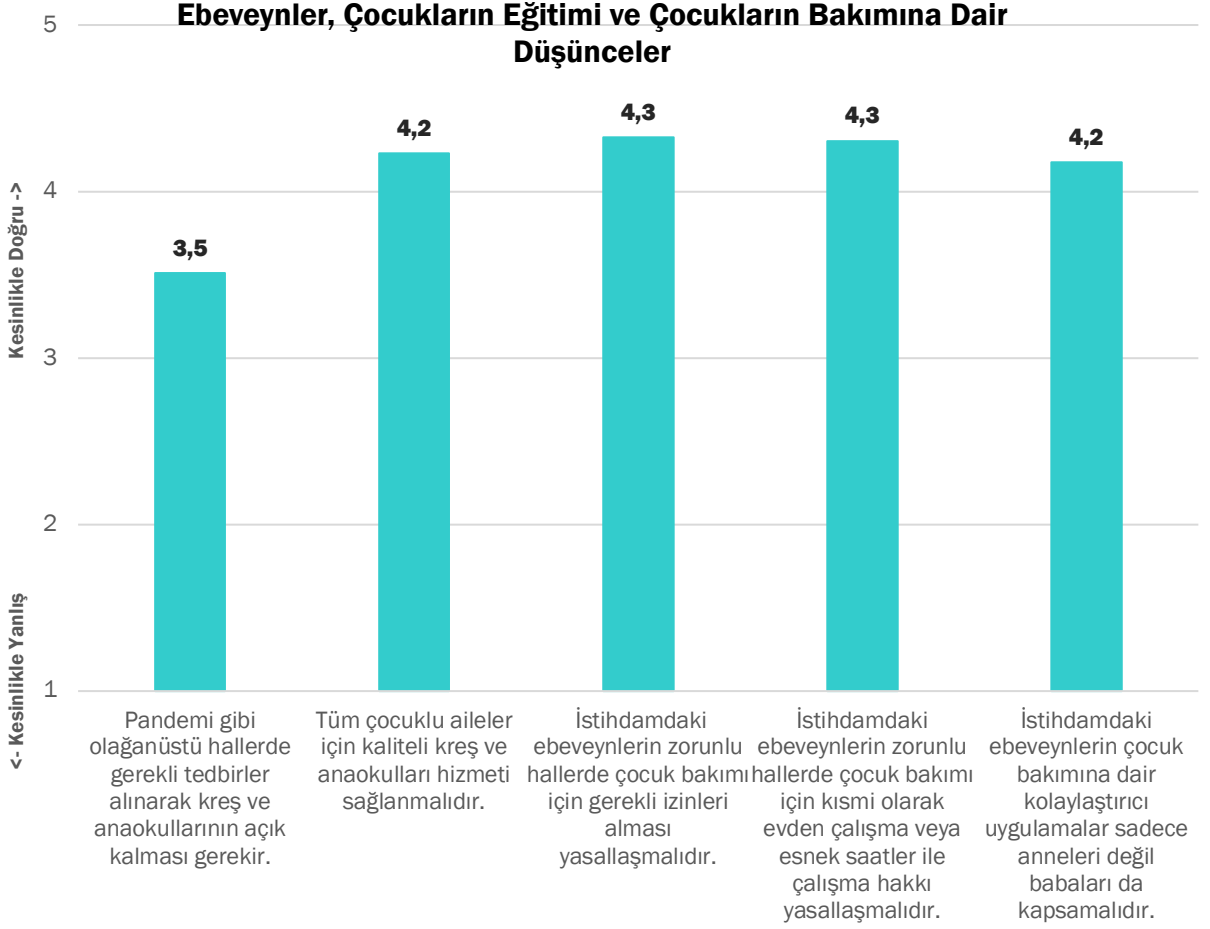
Çalışan ebeveynleri ilgilendiren “İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için gerekli izinleri alması yasallaşmalıdır.” yargısının toplumun yüzde 87 gibi büyük bir kesiminde pozitif karşılığı varken, yüzde 3’ü bu yargıyı yanlış veya kesinlikle yanlış olarak değerlendiriyor.

Toplumun yüzde 86’sı “İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için kısmi olarak evden çalışma veya esnek saatler ile çalışma hakkı yasallaşmalıdır.” düşüncesinin doğru veya kesinlikle doğru olduğunu söylerken yüzde 3’ü bu düşüncenin yanlış veya kesinlikle yanlış olduğunu söylüyor.

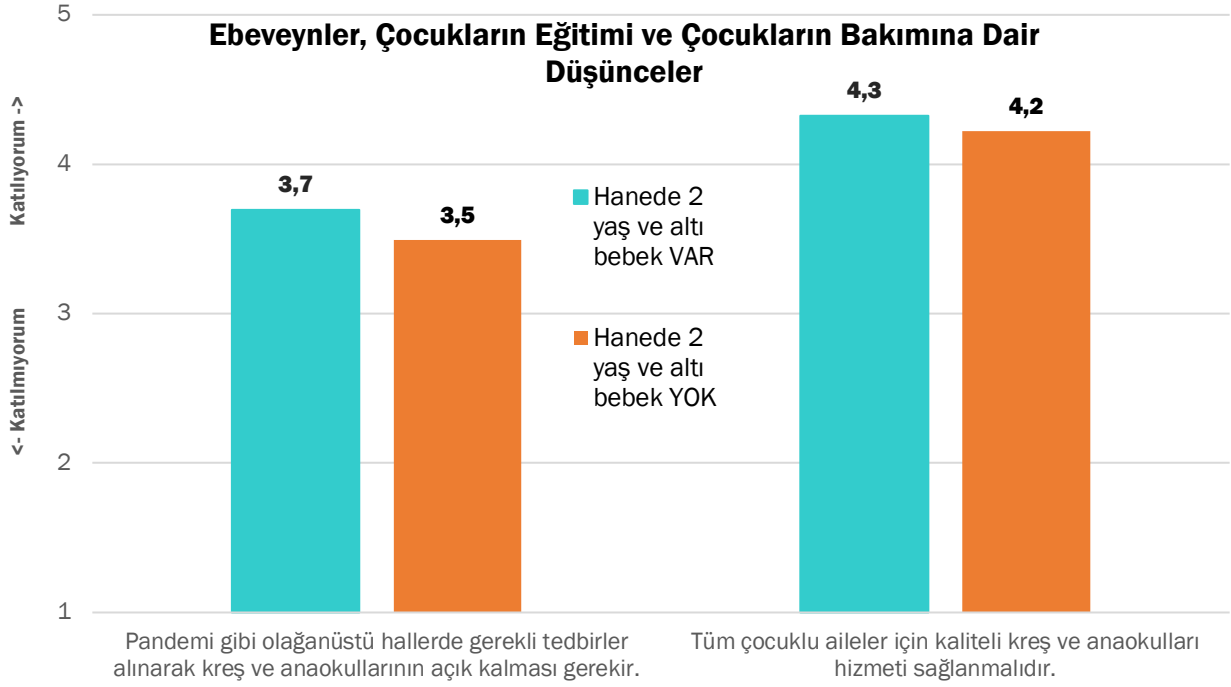

Son olarak “İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.” düşüncesini toplumun yüzde 80’i doğru veya kesinlikle doğru olarak değerlendirirken toplumun yüzde 8’i yanlış veya kesinlikle yanlış olarak değerlendiriyor.

Bu 5 yargının ortalama değerlerine baktığımızda toplumun en çok katıldığı yargının “İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için gerekli izinleri alması yasallaşmalıdır.” olduğunu görüyoruz (Ortalama 4,3). “Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.” yargısı ise toplum nezdinde diğerlerine göre daha az destek buluyor (Ortalama 3,5). Bu yargının diğer dördünden farklı olarak çocuklu ailelerin işini kolaylaştırmasına karşın bahsedilen kurumlarda çalışan insanlara yaşatacağı zorluktan dolayı diğerlerine göre daha az destek bulunduğunu öne sürebiliriz.

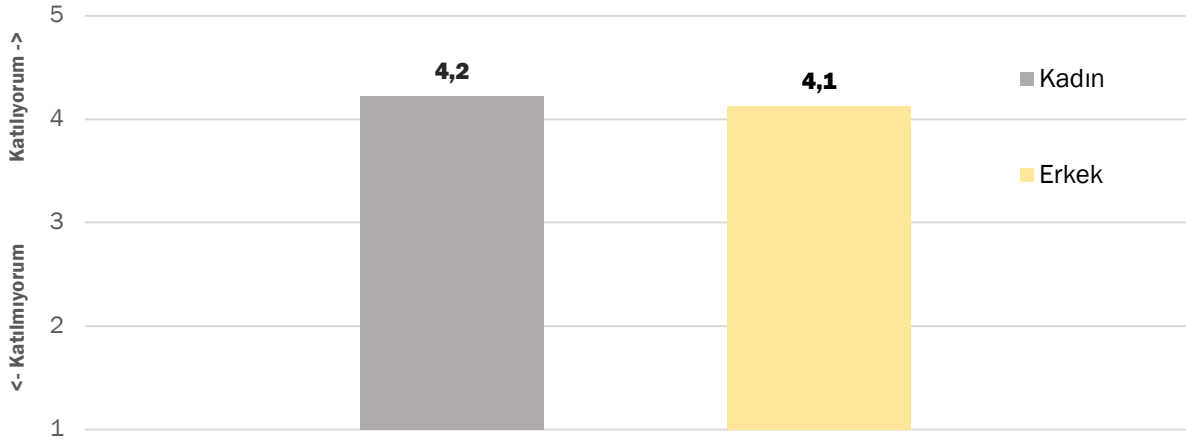
Toplumun genelinde bu yargıları onaylama eğilimi olsa da belli grupların onaylama oranlarında farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz.

Hanesinde 2 yaş altı çocuk olanlar ile olmayanlar ile olmayanların üstteki grafikte gördüğümüz iki konuda birbirlerinden az da olsa farklı fikirlere sahip olduğu söylenebilir. Hanesinde 2 yaş altı bebek bulunanlar, “Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.” düşüncesine hanesinde 2 yaş altı bebek bulunmayan bireylere göre daha fazla katılma eğilimindedir. Hanesinde 2 yaş altı bebek bulunanlar bu fikre 1 ile 5 arasında ortalama 3,7, olmayanlar ise ortalama 3,5 katılma eğilimini gösteriyorlar.

“Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.” fikrine de hanesinde 2 yaş altı bebek bulunanların (ortalama 4,3), hanesinde 2 yaş altı bebek olmayanlara (ortalama 4,2) göre daha fazla katılma eğiliminde olduklarını görüyoruz.

İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.

Kadın ve erkeklerin bu beş yargı arasında en fazla ayrıldıkları nokta, “İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.” Bu yargıya yaklaşımlarında çok büyük bir fark olmasa da kolaylaştırıcı bir uygulamanın erkekleri de kapsamı gerektiği fikrine kadınların daha çok katılma eğiliminde olması dikkat çekiyor.

5. ZAMAN KULLANIMI

Araştırma kapsamında görüştüğümüz kişilerin günlük zaman kullanımını tespit etmek için aşağıdaki gibi bir matris sistem kullandık. Görüşülen kişilerin çalışıp çalışmaması, dini pratikleri yerine getirip getirmemesi gibi farklılıkları ortadan kaldırmak için soruyu “herhangi bir gün” yerine, “geçtiğimiz Salı veya Çarşamba gününü” anlatmalarını isteyecek şekilde yönelttik. Cuma gününün ve hatta Perşembe akşamının dini alışkanlıkları tam anlamıyla uygulayan kişiler için farklı bir günlük pratiği olduğundan bu günleri tercih etmedik. Abonelerimizin bildiği gibi saha uygulamalarımızı sadece hafta sonları gerçekleştiriyoruz. Dolayısıyla, anketin yapıldığı gün üzerinden bu ölçümü yapmıyor olmamız gerekiyordu. Neticede, kişilere “sıradan bir gününüz” ifadesinin yanı sıra “mesela geçtiğimiz Salı veya Çarşamba gününüz” şeklinde tespit yapmaya çalıştık.

Saat	Yemek	Eğlence	İş	Eğitim	Ev İş	Ulaşım	Televizyon	İnternet	İbadet	Alışveriş	Diğer	Uyku	
06:00 - 06:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Sabah
07:00 - 07:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
08:00 - 08:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
09:00 - 09:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10:00 - 10:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11:00 - 11:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Öğlen
12:00 - 12:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
13:00 - 13:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
14:00 - 14:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
15:00 - 15:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
16:00 - 16:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Akşam
17:00 - 17:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18:00 - 18:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
19:00 - 19:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
20:00 - 20:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21:00 - 21:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Gece
22:00 - 22:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
23:00 - 23:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
00:00 - 00:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
01:00 - 01:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
02:00 - 02:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Gece
03:00 - 03:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
04:00 - 04:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
05:00 - 05:59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Araştırmaya katılanlara ilk olarak hangi saatlerde uyudukları ve uyandıkları sorulup, sonrasında geri kalan saat dilimlerinde teker teker ne yaptıklarını, yukarıdaki kategorilere göre söylemelerini

istedik. Elbette ki, bir saat dilimi içinde birden fazla faaliyet göstermek mümkün olması esasına göre bilgileri sistemimize işledik.

Saat	Yemek	Ulaşım	İş	Eğitim	Ev işi	Alışveriş	İbadet	Eğlence	Televizyon	İnternet	Diğer	Uyku
06:00 - 06:59	11,6	3,7	3,2	0,3	3,1	0,1	12,9	0,2	0,8	0,6	0,5	61,4
07:00 - 07:59	23,3	12,6	8,7	1,1	7,0	0,4	1,5	0,4	2,1	2,1	1,6	40,4
08:00 - 08:59	22,8	10,6	23,5	3,2	10,7	0,8	0,8	0,8	4,5	3,8	2,1	23,1
09:00 - 09:59	17,4	5,1	30,5	5,1	15,8	1,2	1,1	1,3	7,2	5,4	2,7	11,8
10:00 - 10:59	13,2	2,5	33,5	6,3	16,9	1,9	0,7	1,6	10,0	6,3	3,6	5,4
11:00 - 11:59	8,0	1,9	34,6	7,0	17,8	2,8	1,6	3,0	10,4	6,4	4,3	2,3
12:00 - 12:59	23,9	1,6	27,5	5,8	15,8	4,1	10,7	3,5	9,5	7,7	4,2	1,3
13:00 - 13:59	18,8	2,2	29,8	5,9	14,4	4,7	7,7	5,2	10,0	7,5	3,8	0,9
14:00 - 14:59	9,4	1,2	33,2	6,2	12,4	5,1	3,8	7,2	10,4	7,6	4,4	0,9
15:00 - 15:59	5,9	1,7	33,3	5,9	11,1	4,5	5,9	7,8	12,3	7,7	4,6	0,9
16:00 - 16:59	5,8	3,5	31,8	4,6	11,5	5,5	8,4	7,2	13,1	7,2	4,0	1,1
17:00 - 17:59	11,2	6,4	25,9	3,3	11,6	4,6	5,1	7,0	14,0	8,5	4,4	1,0
18:00 - 18:59	19,1	7,5	16,8	2,2	11,0	4,5	8,0	7,1	16,5	10,0	5,5	1,1
19:00 - 19:59	24,7	4,2	10,4	2,2	10,2	3,3	7,2	8,4	25,1	13,3	5,0	0,7
20:00 - 20:59	17,3	3,3	6,2	2,1	8,4	2,3	6,2	11,0	33,8	16,8	5,7	2,0
21:00 - 21:59	7,8	1,1	3,9	1,9	6,3	1,3	4,1	9,9	38,4	18,9	6,5	6,1
22:00 - 22:59	3,1	1,1	2,4	1,6	3,7	0,6	3,4	7,2	34,6	21,3	5,7	18,8
23:00 - 23:59	1,4	0,4	2,0	1,1	2,0	0,4	1,7	4,5	21,9	18,2	4,6	41,6
00:00 - 00:59	0,8	0,4	0,8	0,4	0,8	0,2	0,5	2,1	7,1	9,0	2,7	80,7
01:00 - 01:59	0,2	0,1	0,6	0,4	0,3	0,1	0,4	1,2	2,5	4,4	1,3	91,1
02:00 - 02:59	0,0	0,1	0,5	0,3	0,2	0,1	0,0	0,2	1,0	2,0	0,7	96,1
03:00 - 03:59	0,0	0,0	0,4	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,5	0,8	0,4	98,0
04:00 - 04:59	0,1	0,0	0,5	0,1	0,2	0,1	1,2	0,3	0,2	0,4	0,6	97,4
05:00 - 05:59	0,1	0,2	0,5	0,1	0,2	0,2	2,8	0,4	0,3	0,3	0,6	95,9

Faaliyet kategorilerini de aşağıdaki açıklamadaki gibi genişlettik. Buradaki amaç kişiden kişiye değişebilecek eğlence, iş veya alışveriş gibi kavramların diğer hangi faaliyetleri kapsadığını tanımlamaktır.

Yemek: Kahvaltı, öğle yemeği, akşam yemeği vs.

Eğlence: Komşu/akraba ziyareti gibi misafirlik, sosyal yaşam, sinema, tiyatro, gezmek

İş: Esas iş veya ek iş, gelir getirici faaliyet, tarlada çalışma

Eğitim: Okul, ders çalışma, kurslar

Ev işi: Temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri

Ulaşım: Evden işe, okula veya herhangi başka bir yere gidiş-geliş

Televizyon: TV izleme, radyo ve müzik dinleme

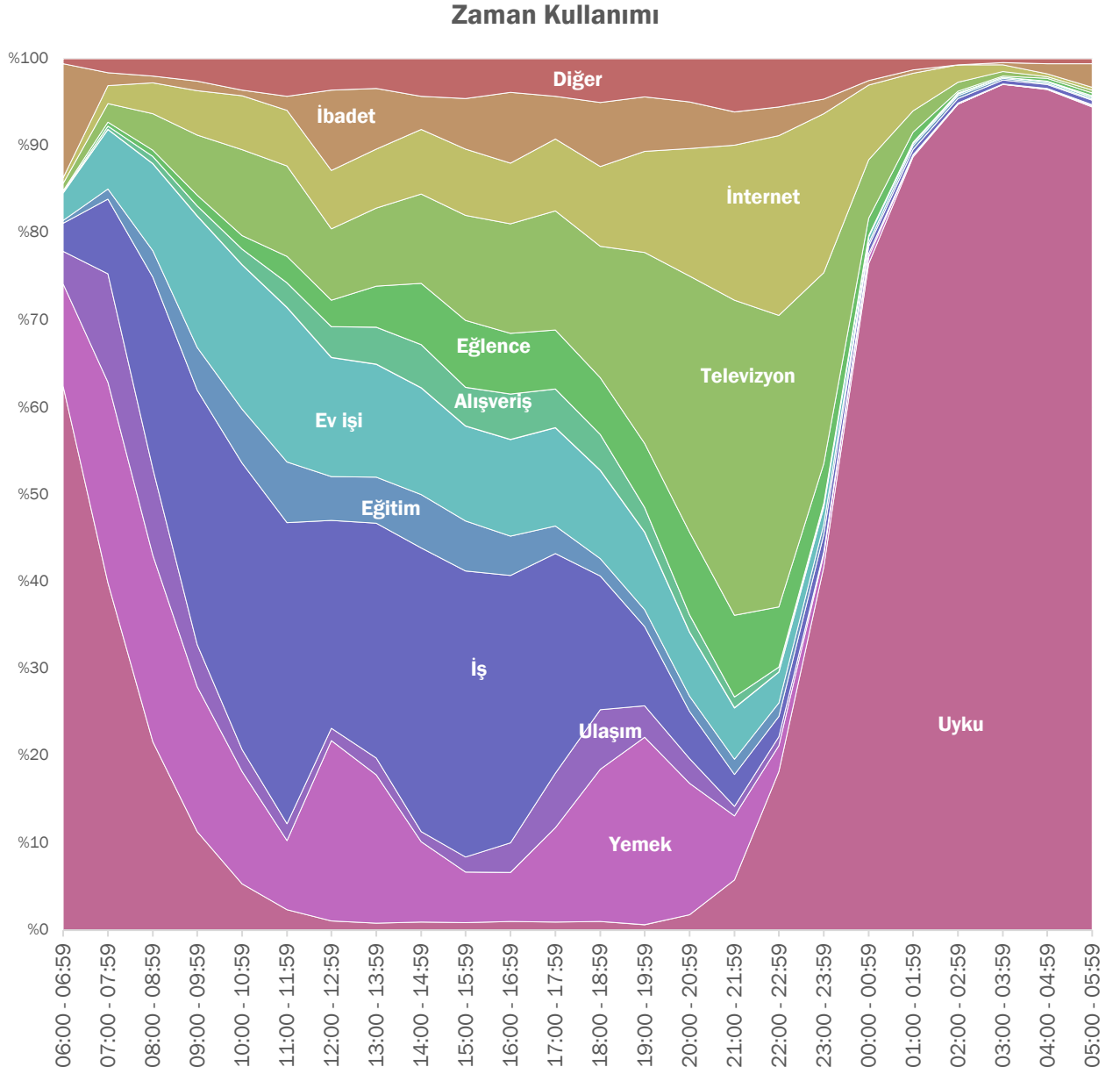
İnternet: Sosyal medya, online oyun vs.

İbadet: Namaz kılmak, Kurân okumak vs.

Alışveriş: Pazar, market alışverişi. Alışveriş için gezinmek.

Diğer: Spor, gönüllü işler, vs.

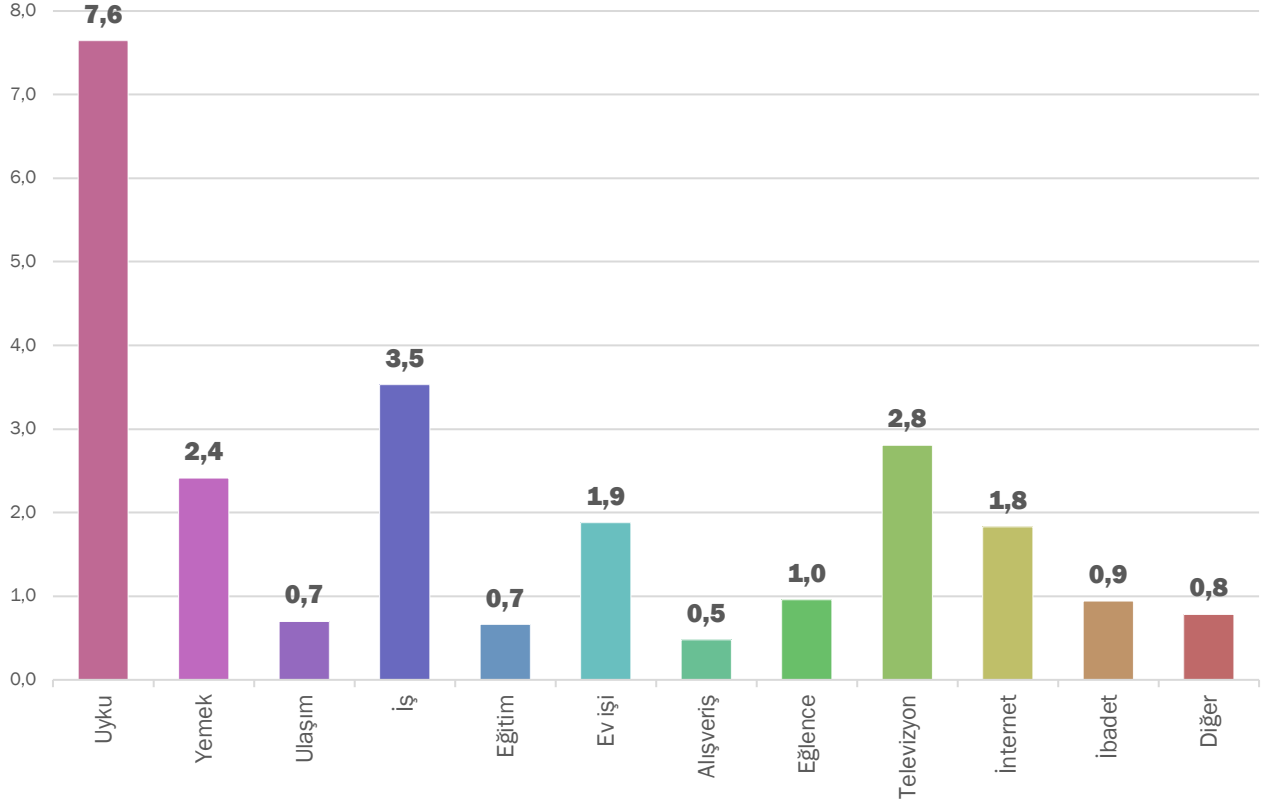
5.1. Bir Günde Ne Yapıyoruz?

Toplumsal hangi saatlerde hangi işlerle uğraştığını ve ne yaptığını yukarıdaki görselde ayrıntılı bir şekilde görüyoruz. Gece saat 23:00-23:59 arası her 5 kişiden 2'sinin uyuduğunu ve sabah 07:00-07:59 arasında toplumun yarısından fazlasının güne başladığını görüyoruz.

İş ve eğitimin genel olarak akşam 19:00-19:59 arası bittiğini ve televizyon izleme ve internete girme alışkanlığının da bu saatlerde artışa geçtiğini görüyoruz. Bütün bu verileri daha detaylı incelemeden önce bir günde hangi işlere ortalama ne kadar zaman harcadığını bakacağız.

Toplumun Bir Günü

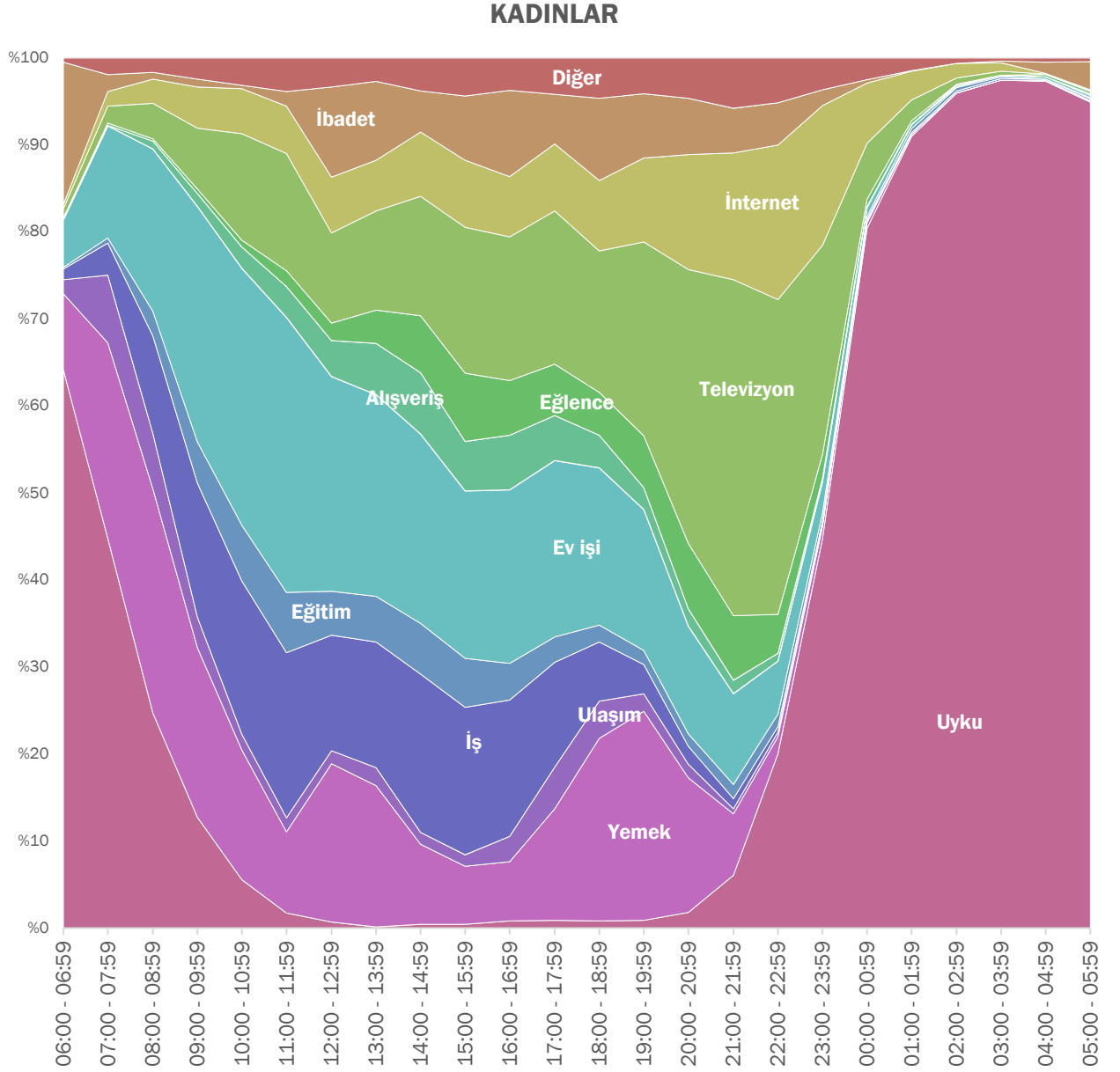

Ev işleri, eğitim ve işe toplam 6 saat, televizyon ve internete 4 buçuk saat ayırıyoruz

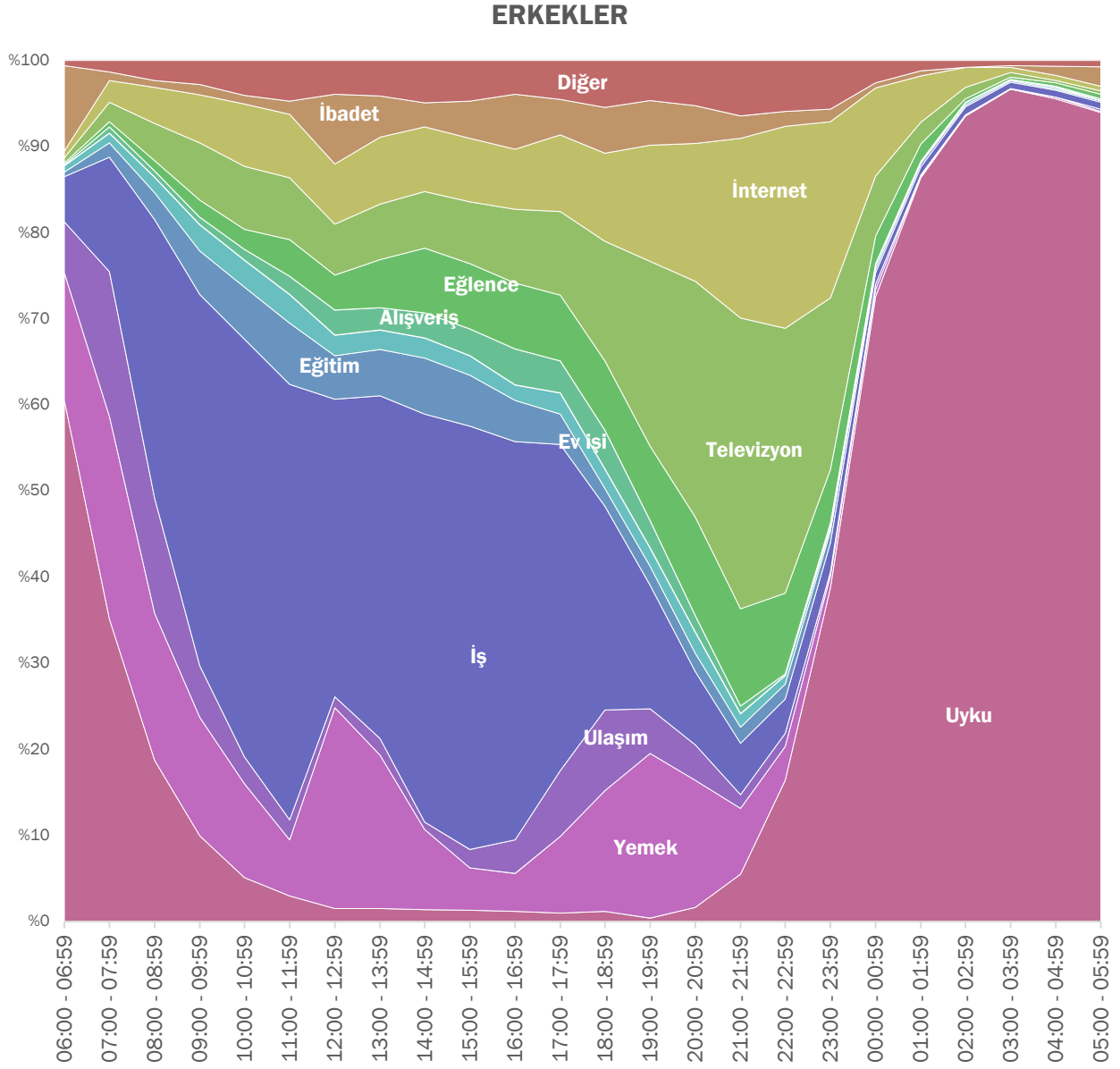
Türkiye’de ortalama uyku süresinin 7,6 saat olduğunu görüyoruz. Geriye kalan yaklaşık 18 saatte neler yapıldığına baktığımızda ortalama 3,5 saatin iş, 1,9 saatin ise ev işiyle geçtiğini görüyoruz, günde 0,7 saat ise eğitim için harcanıyor. Televizyon ve internet ile geçen zamanlar ise oldukça fazla. Türkiye toplumu günde ortalama 2,8 saat televizyon izlerken, 1,8 saatini internette geçiriyor.

5.2. Kadınlar ve Erkeklerin Günü Nasıl Geçiyor?

Türkiye’de iş gücüne dahil olanların önemli bir bölümünü erkeklerin oluşturması erkeklerin ve kadınların günlerini birbirinden oldukça farklı kılıyor. Kadınlar gün içinde ev işlerine yoğunlaşırken, erkeklerin gününün önemli bir bölümü işte geçiyor.

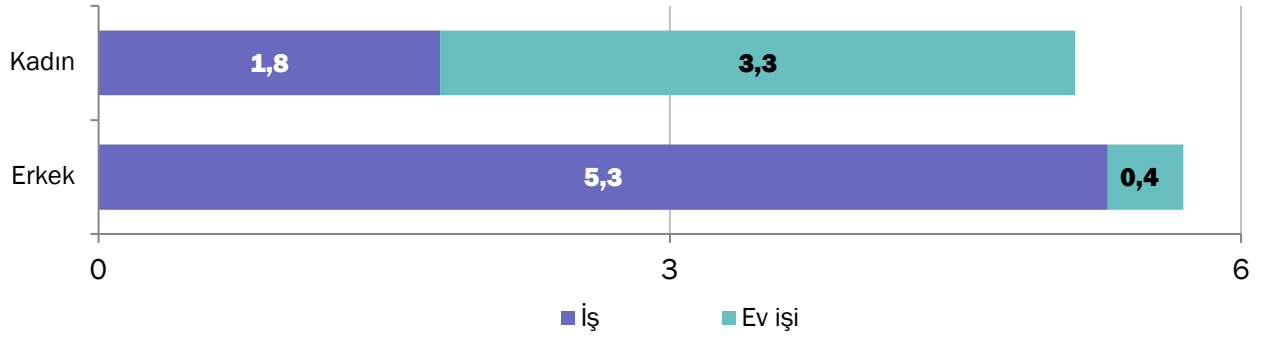
Kadınların ev işleri saat 07:00-07:59 arası başlayıp akşam 21:00-21:59 arasına kadar devam ediyor. Saat 09:00-09:59 arası ile 13:00-13:59 arasındaki zaman dilimi ise ev işlerinin en çok yapıldığı zamanlar.

Yukarıdaki tabloda erkeklerin gününün önemli bir bölümünün işte geçtiğini görüyoruz. Her 3 erkekte 2'sinin 08:00-08:59 saatleri ile 18:00-18:59 saatleri arasında işte olduğunu söyleyebiliriz.

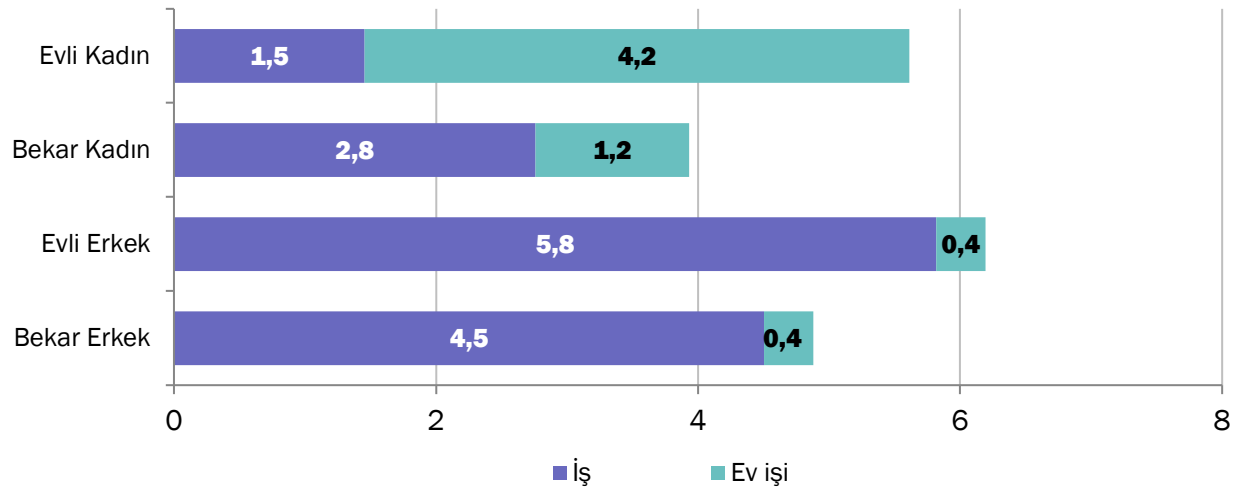
Yukarıda da bahsettiğimiz gibi kadınların ev işine erkeklerin ise işe harcadığı zaman günlerinin önemli bir bölümünü kaplıyor.

Ev İşlerine ve İşe Harcanan Zaman

Kadınlar bir günde ev işlerine ortalama 3,3 saat harcarken erkeklerde bu süre sadece 0,4 saat. İşe harcanan zamana bakıldığında erkeklerin günde ortalama 5,3 saati işte geçirdiğini görüyoruz, kadınlarda ise bu süre 1,8 saat. Kadınlar bir günde ev işlerine ve işe toplam 5,1 saat harcarken erkekler 5,7 saat harcıyor. Kısacası erkekler kadınlardan 36 dakika daha fazla çalışıyor.

Ev İşlerine ve İşe Harcanan Zaman

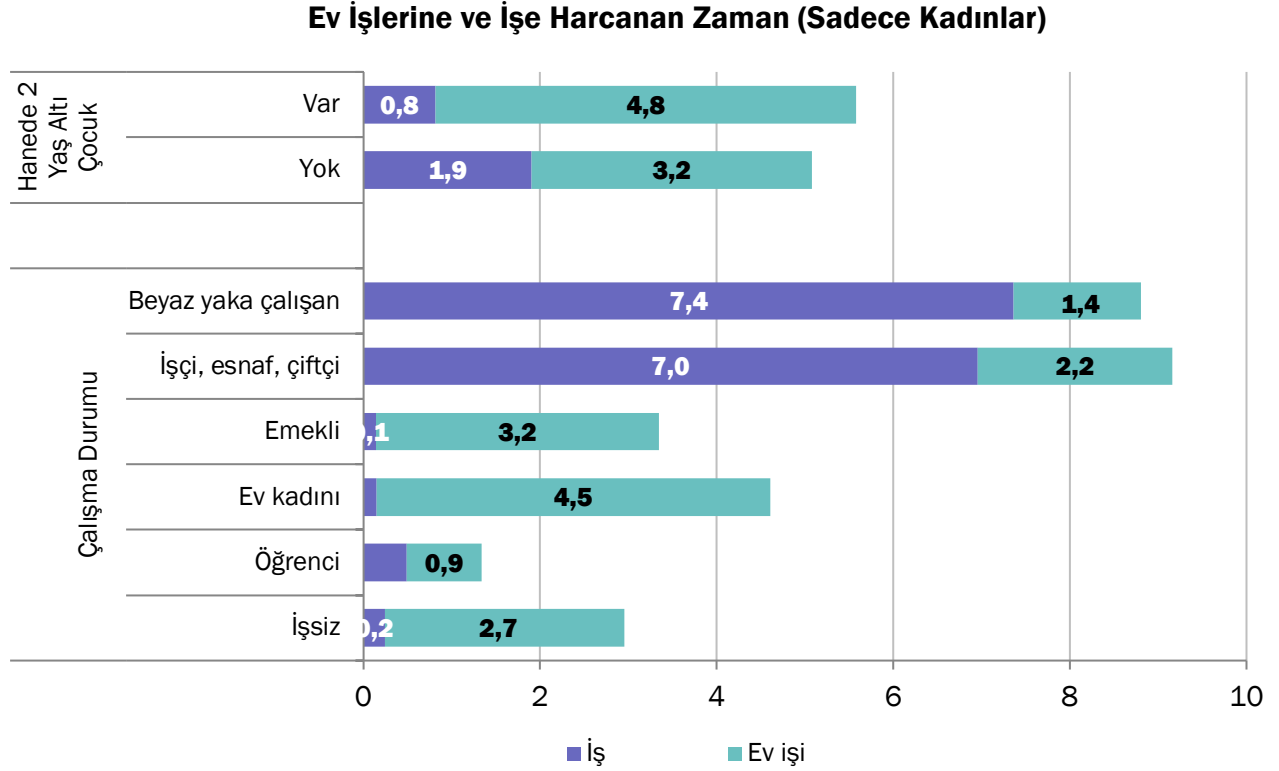

Medeni durum da erkeklerin ve kadınların bir günde işe ve işine ayırdıkları zamanı etkileyen bir faktör. Hem evli hem bekar erkekler ev işlerine bir günde ortalama 0,4 saat ayırırken evli erkekler günlerinin 5,8 saatini, bekar erkekler ise 4,5 saatini işte geçiriyor.

Bekar kadınlar, evli kadınlara göre daha çok zamanlarını işte geçirirken evli kadınlar günlerinin önemli bir bölümünü ev işiyle geçiriyor. Evli kadınların ev işi ve işe ayırdığı toplam zaman bir günde 5,7 saat iken bekar kadınlarda bu süre 4 saat. Bu dört küme arasında evli erkekler bu iki işe toplam 6,2 saat ile bir günde en çok zaman ayıran küme.

5.2.1. Kadınlar

Kadın ve erkeklerin bir gününün farkını incelerken kadınların ev işlerine ayırdığı zamanın fazla olduğunu ifade ettik. Bununla birlikte kadınların ortalama işle geçen zamanının da kayda değer bir seviyede olduğunu görüyoruz. Çalışma durumları ve bebek bakımının bu konuları ne kadar etkilediğine baktığımızda ise kadınların da kendi içinde oldukça farklı durumlarda olduğunu görüyoruz.

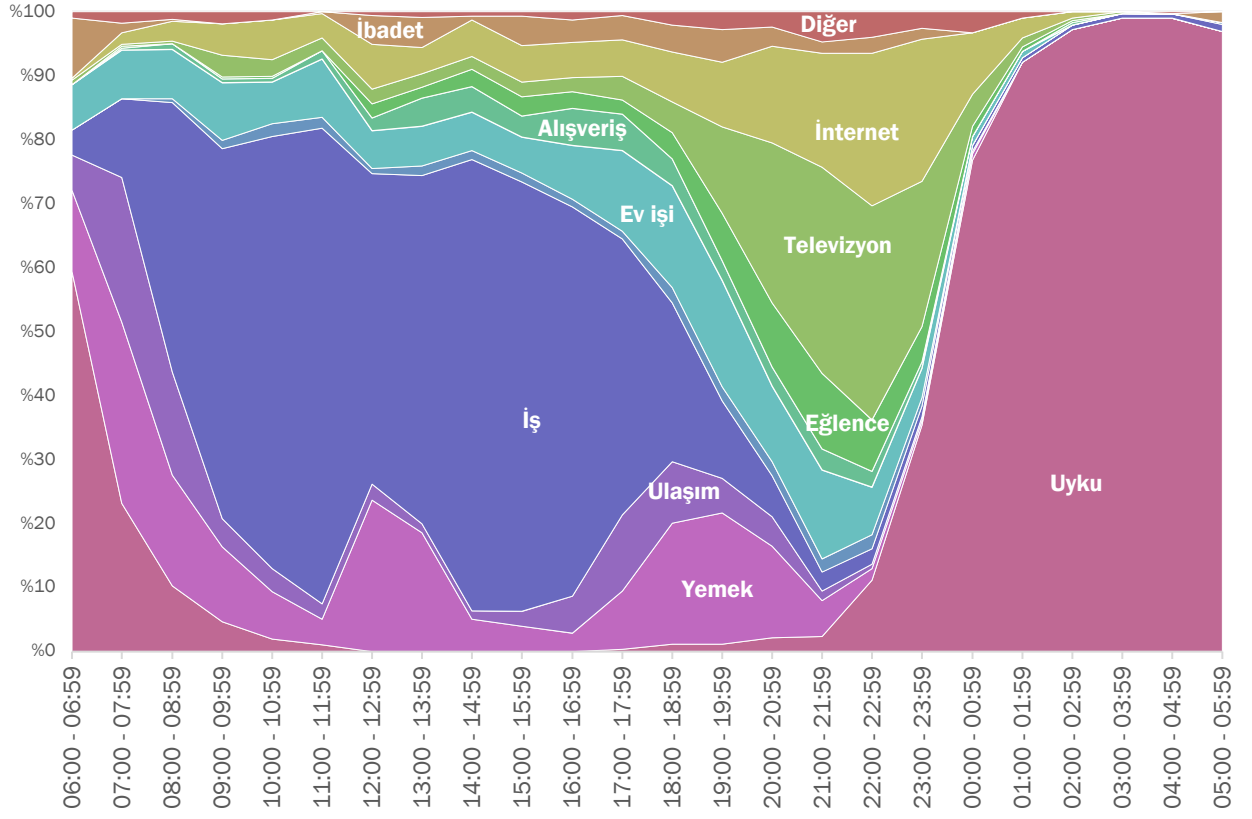
Evde 2 yaş altı çocuğu olan kadınlar olmayanlara göre 1,5 kat fazla ev işi yapıyor

Öncelikle evde 2 yaş altı bir çocuk bulunmasının kadınların ev işlerine ayırdığı zamanı önemli ölçüde etkilediğini görüyoruz. Evinde 2 yaş altı çocuk olan kadınlar günde 4,8 saat ev işi yaparken, evinde 2 yaş altı çocuk olmayan kadınlar 3,2 saat ev işi yapıyor. Evde bir bebek olması ev işlerine ayrılan zamanı 1,5 kat artırıyor.

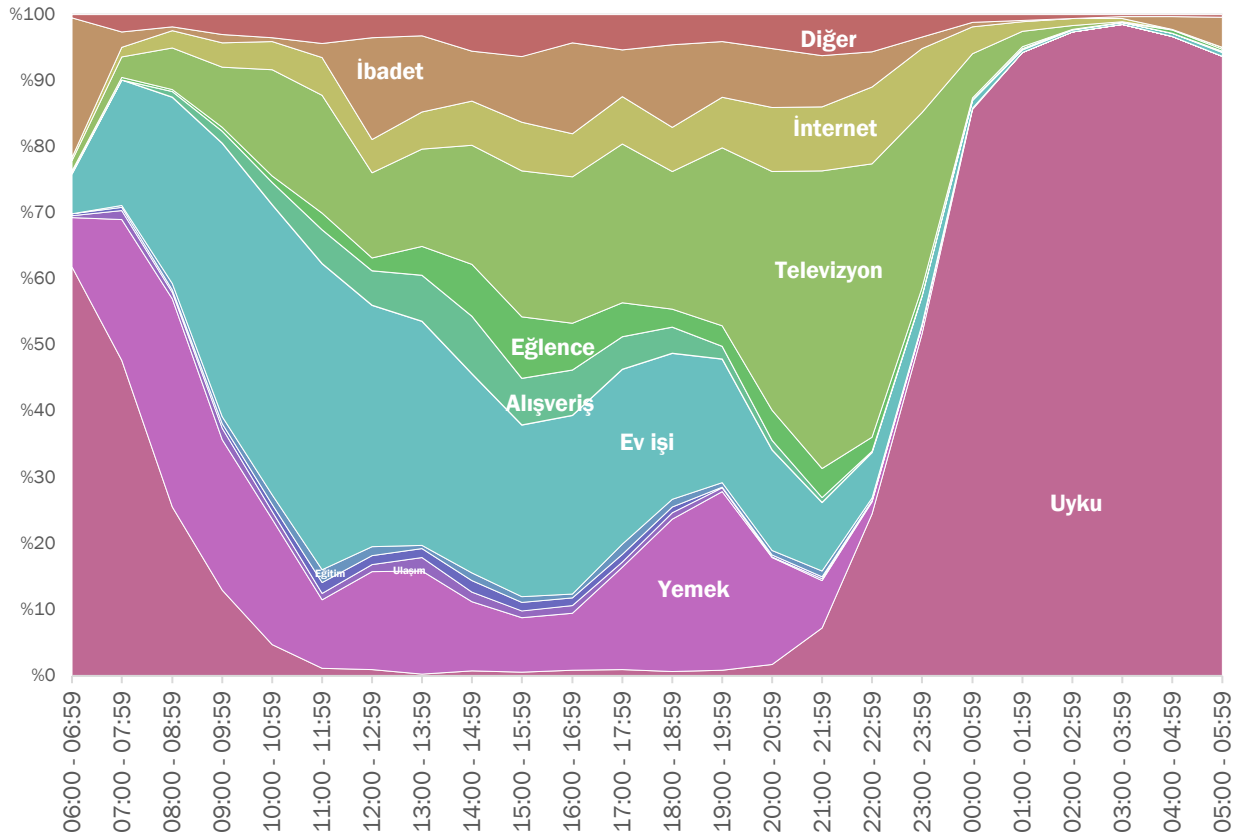
İstihdamda olan kadınların 9 saati ev işi ve iş ile geçiyor

Çalışma durumlarına bakıldığında ise çalışan kadınların ev işlerine ayırdığı zaman işgücüne dahil olmayan veya işsiz olan kadınlara göre daha azken bir günde iş ve ev işine harcadıkları zamanın istihdamda olmayan kadınların yaklaşık olarak 2 katı olduğunu görüyoruz. Beyaz yaka çalışan kadınlar bir günlerinin 7,4 saatini, işçi, esnaf, çiftçi kadınlar ise 7 saatini işte geçiriyor. Ev kadınları ise günde 4,5 saatini ev işi yaparak geçiriyor. Bu süre de uykudan geriye kalan zamanın 3'te 1'ine tekabül ediyor.

ÇALIŞAN KADINLAR

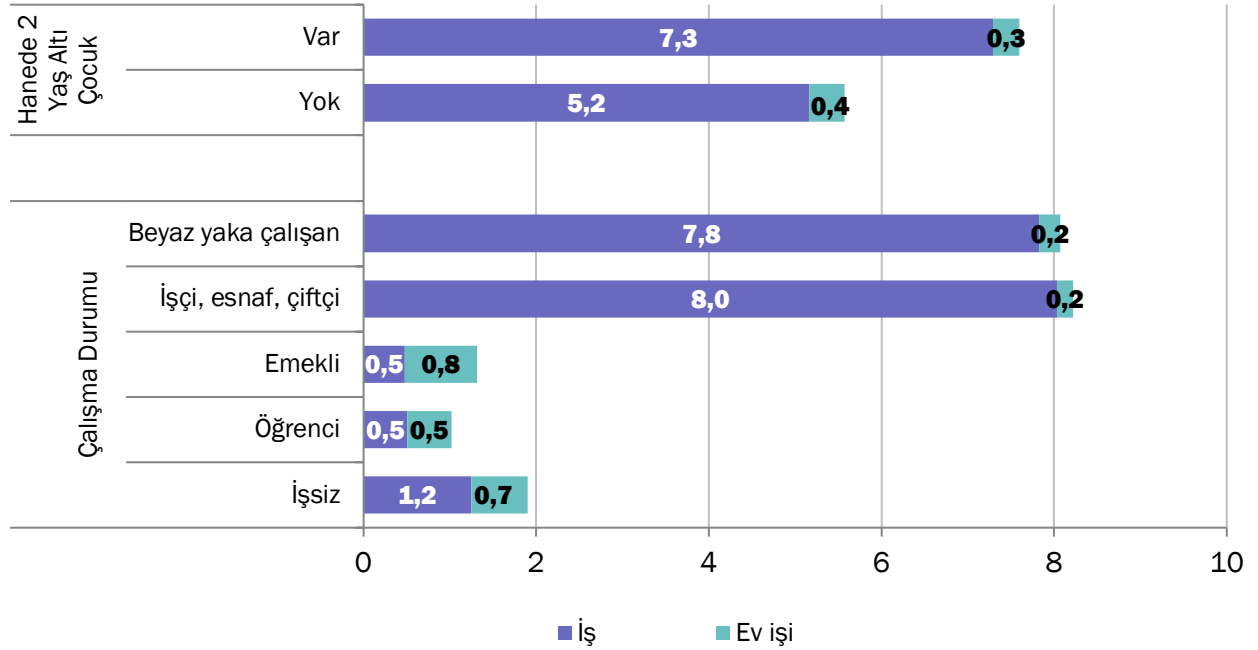
EV KADINLARI

5.2.2. Erkekler

Kadınların aksine evde 2 yaş altı çocuk olma durumu veya çalışma durumları ev işlerine ayrılan zamanı ciddi bir ölçüde etkilemiyor.

Ev İşlerine ve İşe Harcanan Zaman (Sadece Erkekler)

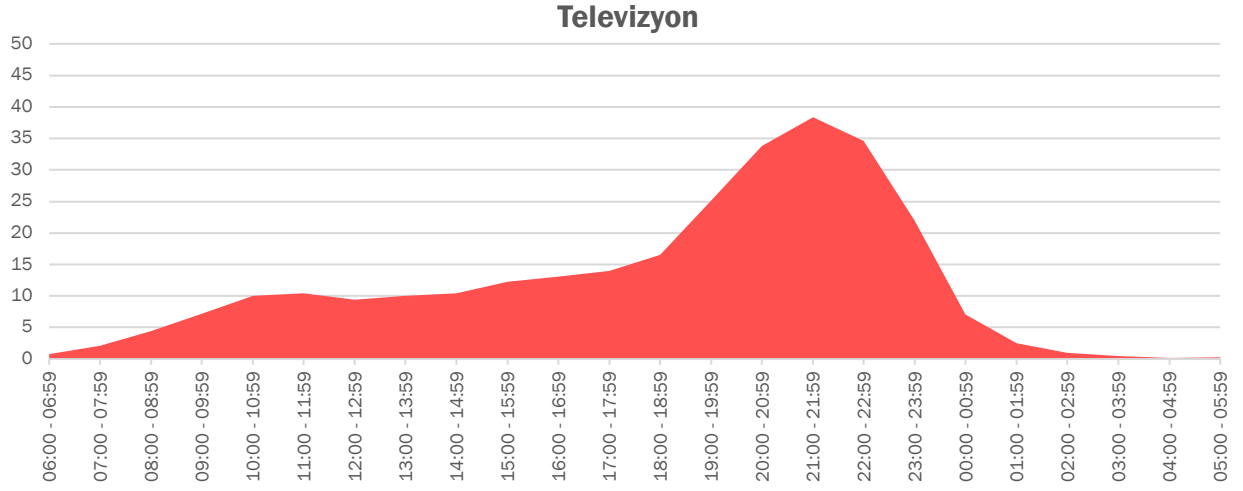

Hanesinde 2 yaş altı çocuk bulunan erkekler, ev işlerine günde ortalama 0,3 saat yani yaklaşık 18 dakika ayırırken hanesinde 2 yaş altı çocuk bulunmayan erkekler ortalama 0,4 saat yani yaklaşık 24 dakika zaman ayırıyor. Buna karşın hanesinde 2 yaş altı çocuk bulunan erkekler bir günde işte ortalama 7,3 saat geçirirken, hanesinde 2 yaş altı çocuk bulunmayan erkekler 5,2 saat geçiriyor.

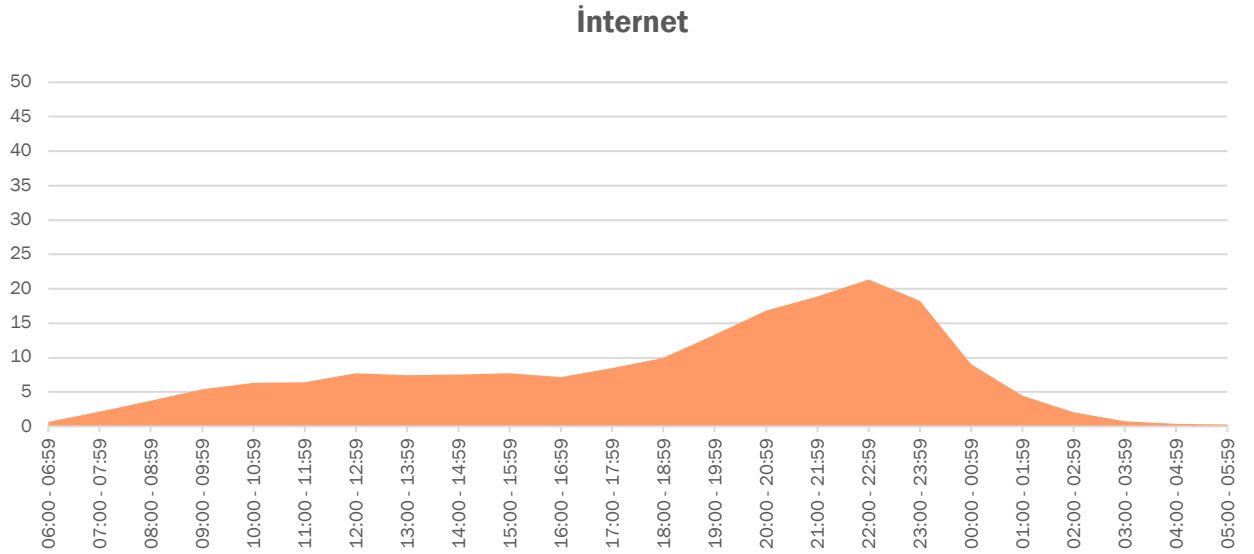
Meslek kümelerine göre bakıldığında ise istihdamda olan erkeklerin işgücüne dahil olmayan erkeklere göre ev işlerine daha az zaman ayırdığını görüyoruz. Beyaz yaka çalışanlar ile işçi, esnaf, çiftçiler ev işlerine günde 10-15 dakika zaman ayırırken işgücüne dahil olmayan emekli, öğrenci ve işsiz erkekler yarım saatten daha fazla zaman ayırıyor. Bunun yanı sıra istihdamdaki erkeklerin bir günde yaklaşık 8 saatlerini ücret karşılığı bir işte çalışarak geçirdiklerini görüyoruz.

5.3. Televizyon ve İnternete Ayrılan Zaman

Pandeminin de etkisiyle birlikte Türkiye’de televizyon ve internet günlük hayatın önemli bir parçası haline geldi. Dışarıda sosyalleşmeyi giderek zorlaştıran ekonomik ortam da normalleşmelere rağmen bu durumun halihazırda devam etmesine sebep oluyor. Gün içinde televizyon izleyerek ve internette geçirilen zamanlar da bu durumun bir göstergesi. Öncelikle günün hangi zamanlarının televizyon ve internetin prime time’ları olduğuna sonra da hangi kümelerin bu mecralarda ne kadar zaman harcadığını inceleyeceğiz.

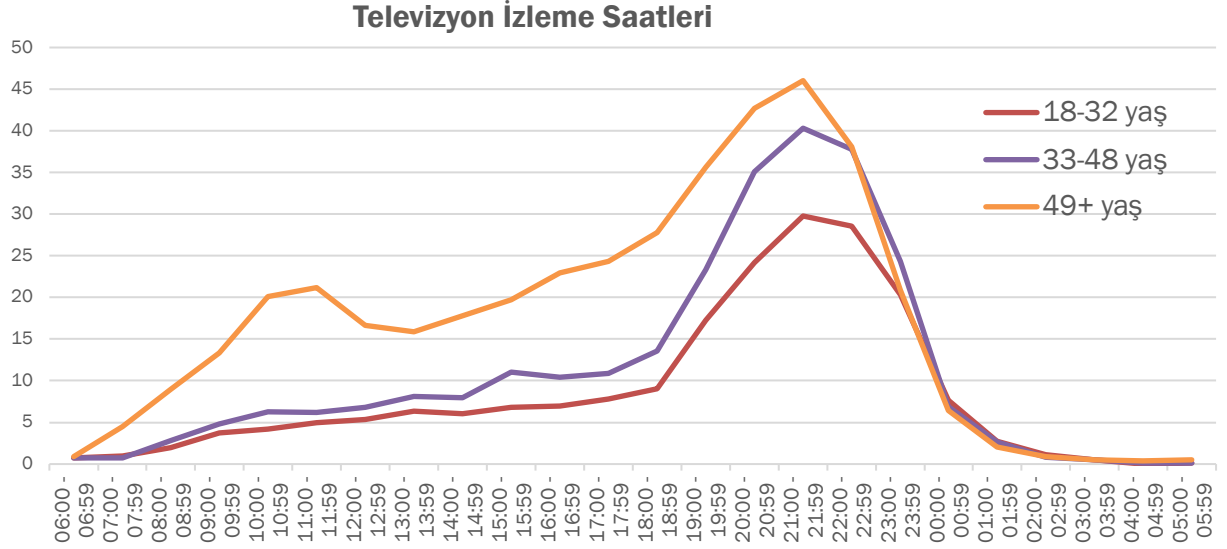
Toplum genelinde televizyon izleme eğilimin saat 18:00-18:59 arası artışa geçip saat 21:00-21:59 arasında en yüksek seviyeye ulaştığını görüyoruz. Prime time olarak ifade edilen en çok televizyon izlenen saat diliminde (21:00-21:59) toplumun yüzde 38’inin televizyon izlediğini görüyoruz.

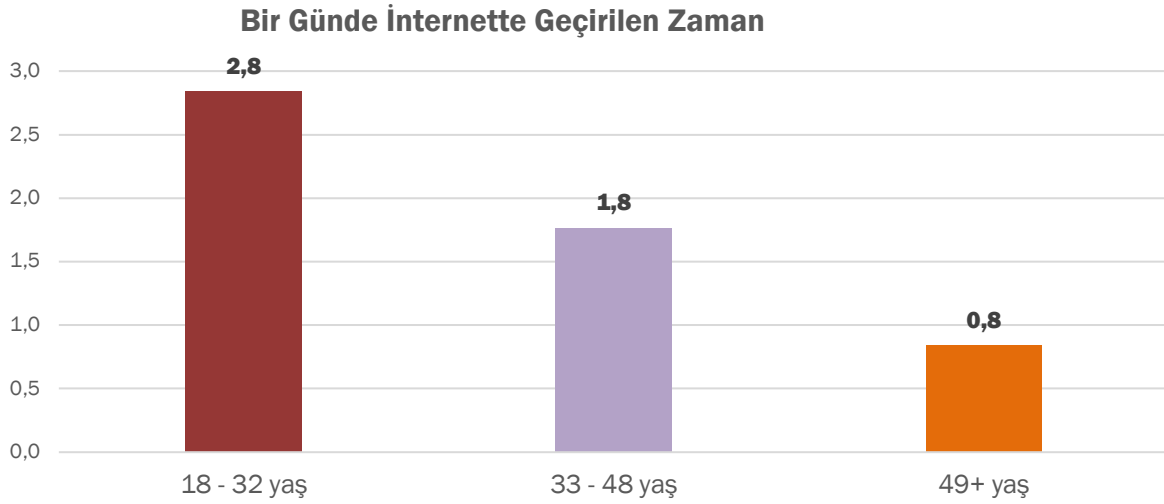
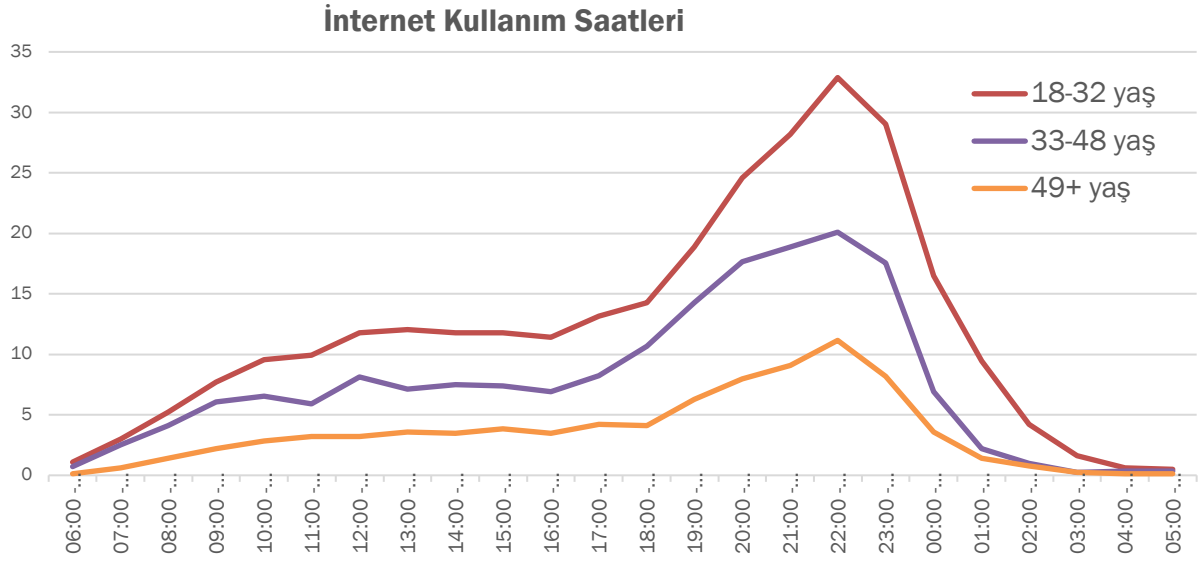
İnternet kullanımı televizyona göre daha düşük olsa da en çok internete girilen saatlerin en çok televizyon izlenen saatlerle benzerlik gösterdiğini görüyoruz. Televizyondan farklı olarak internetin en çok kullanıldığı saat aralığının 22:00-22:59 olduğunu görüyoruz. Toplumun yüzde 21’i bu saat aralığını internette geçiriyor. Kısaca özetlemek gerekirse işten döndükten

sonra uyuyana kadar geçen zaman aralığı toplum genelinde internet ve televizyon ile değerlendiriliyor.

Televizyon ve internetle geçirilen zamanı en çok etkileyen faktörlerden biri yaş grupları. Yaş azaldıkça internetle, yaş arttıkça televizyonla geçirilen zaman artıyor.

18-32 yaş arasının günde ortalama 1,9 saat, 33-48 yaş arası ortalama 2,6 saat, 49 yaş ve üzeri ise 4 saat televizyon izliyor. 18-32 yaş ve 33-48 yaş grubunda öğrenci ve çalışanların 49 yaş ve üzerine göre daha fazla olmasından dolayı bu iki yaş grubun televizyon izlemeye genel olarak saat 18:00-18:59 arası başlarken 49 yaş ve üzerinin sabah ve öğlen saatlerinde de televizyon izleme oranlarının yüksek olduğunu görüyoruz. Ayrıca prime time olan saat 21:00-21:59 arasında 49 yaş ve üzeri kişilerin yüzde 46'sının, 33-48 yaş arasındakilerin yüzde 40'ının, 18-32 yaş arasındakilerin ise yüzde 30'sunun televizyon izlediğini söyleyebiliriz.

Yaş gruplarına göre internet kullanım saatlerine baktığımızda internet kullanımının arttığı ve azaldığı saatlerin benzerlik gösterdiğini görüyoruz ancak gençlerin internette geçirdiği zaman daha fazla. 18-32 yaş arası günde 2,8 saat, 33-48 yaş 1,8 saat, 49 yaş üstü ise 0,8 saat internette vakit geçiriyor.

Sosyal medyanın geleneksel medyaya göre sunduğu imkanların daha fazla olması, ulaşılabilirliğinin kolay olması, sosyalleşme imkanı vermesi, interaktif bir yapıya sahip ve her kesimden insana hitap edecek içerikler bulundurması, interneti doğal olarak teknoloji çağına doğan insanların çoğu için ilk tercihi yapıyor.

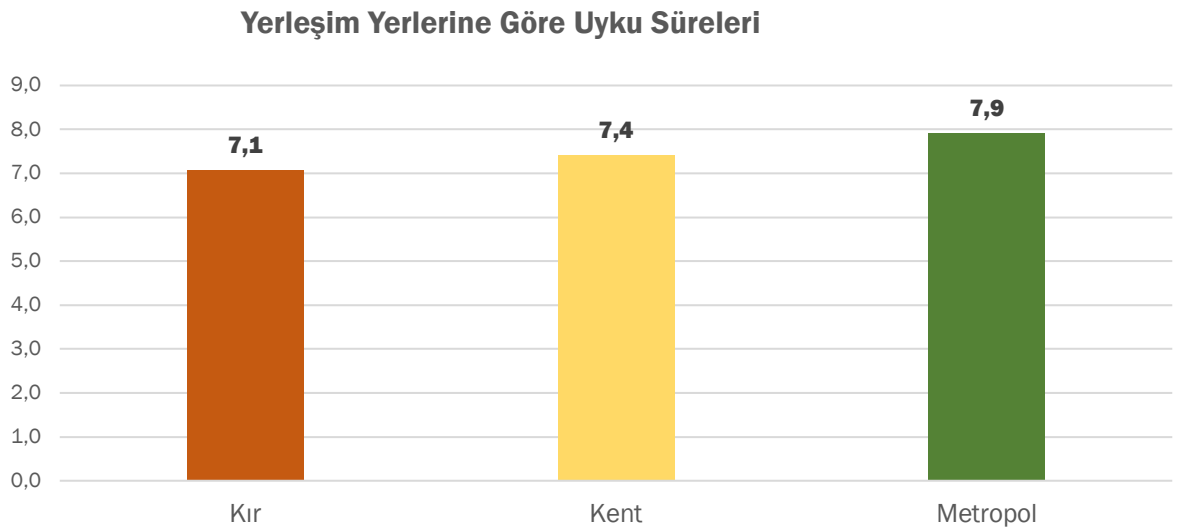
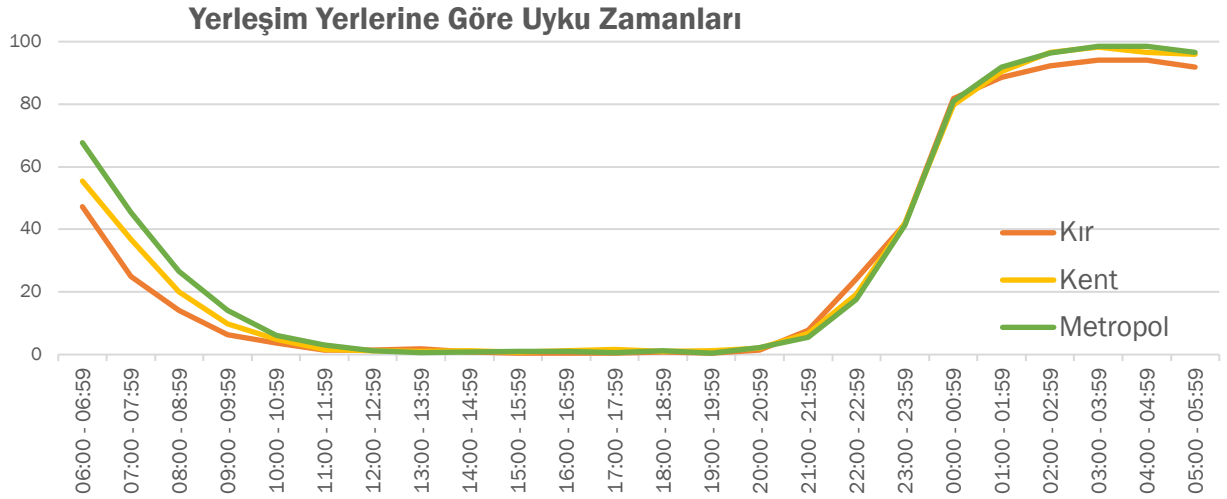
Ulusal bir kanalda gösterilen bir televizyon dizisini gerek reklam süresinin daha kısa olması gerekse istenildiği an durdurabilme özelliği nedeniyle bir dijital platformdan izleme rahatlığı, bir canlı yayın platformunda izlenen yayıncının sorulan soruya anında cevap vermesinin yarattığı interaktif ortam, bir oyun oynarken aynı anda sesli iletişim kanallarından oyun arkadaşlarıyla sanki yan yanaymış gibi iletişime geçebilme olanağı ve tabii ki dünyada ve Türkiye’de yaşanan olaylardan akşam haberlerinden önce haberdar olunabilmesi tüm yaş grupları için cezbedici

olabilir ancak yaş ilerledikçe bu kültüre ve dünyaya ait olabilmek için daha fazla alışkanlığı bir kenara bırakmak ve daha çok şey öğrenmek gerekiyor. Bu nedenle de gençlerin internet dünyasına hakimiyeti ve bu dünyada geçirdikleri zaman orta yaş ve yaşlılara göre oldukça fazla oluyor.

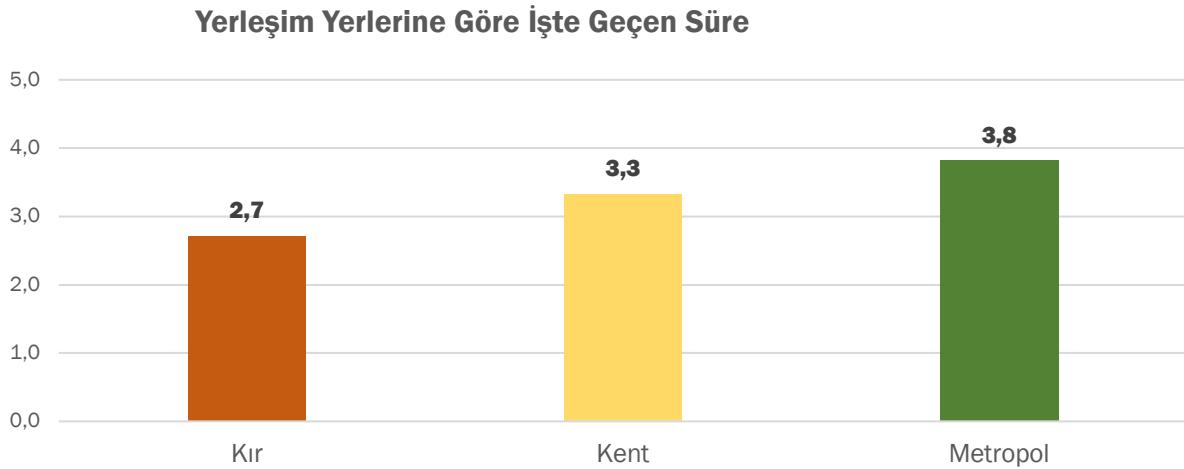
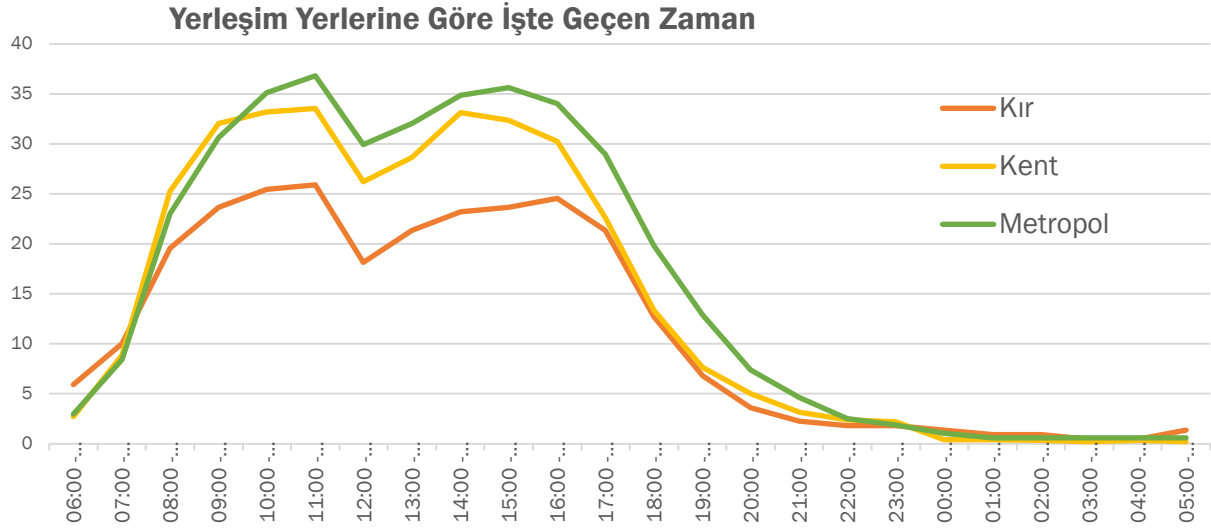
Televizyona ve internete ayrılan zamanlardaki farklılık nesiller arası pratiklerin farkıyla ilgili de bize bir fikir veriyor. Özellikle internete girilen saatlere bakıldığında 33-48 yaş ve 49 yaş üzerinin sadece yüzde 2'ye 00:00-00:59 saatlerinden sonra internete girerken 18-32 yaş grubunun yüzde 5'i gece 03:00-03:59 arasına kadar internette zaman geçirmeye devam ediyor.

5.4. Metropolde ve Kırsalda Yaşayanların Zaman Kullanımları

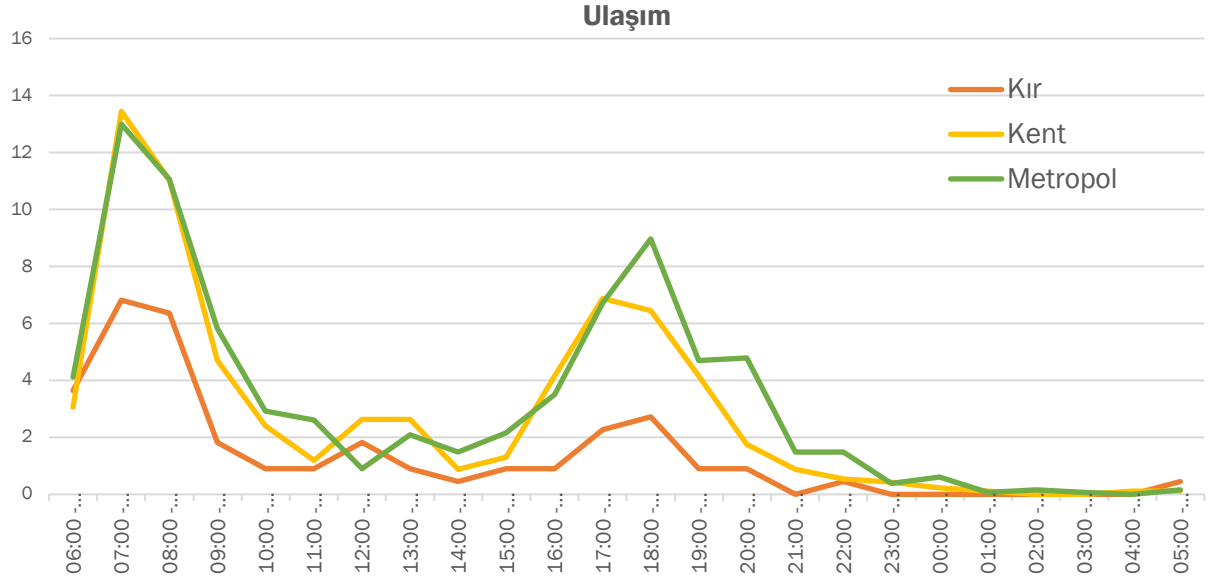
Metropolde yaşayan insanlar ile kent ve kırsalda yaşayan insanların belirli hayat pratiklerinde farklılık gösteriyor. Örneğin kırsaldaki insanlar daha az uyuyup güne erken başlarken metropolde bu durum tam tersi. Bunun yanında metropoldeki insanların kırsalda yaşayanlara göre ulaşım ve işe ayırdığı zaman daha fazla. Genel olarak yerleşim yeri de günlük alışkanlıkları ve zorunlulukları doğrudan etkiliyor.

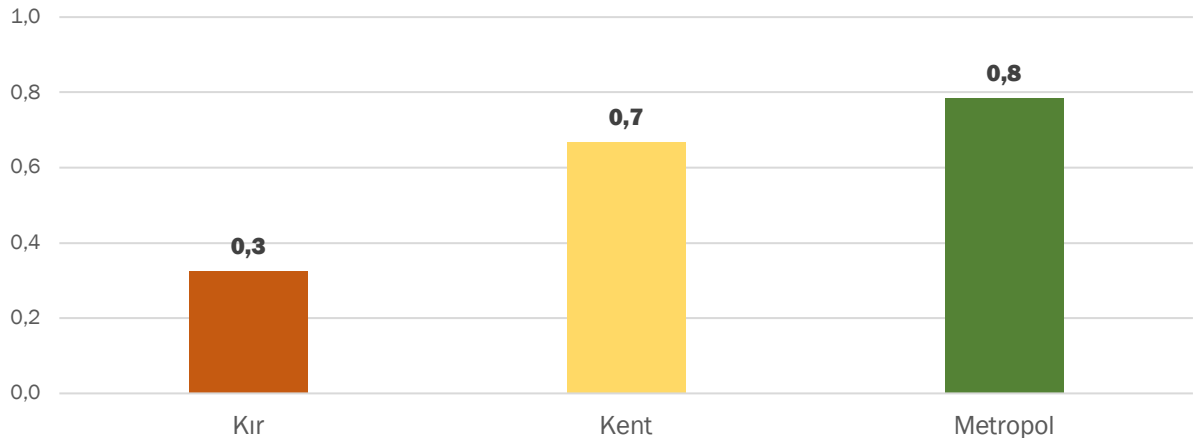
Metropolde yaşayanlar bir günde ortalama 7,9 saat, kentte yaşayanlar 7,4 saat, kırdaki yaşayanlar ise 7,1 saat uyuyor. Genel olarak hangi saat aralıklarında güne başladığına baktığımızda ise kırdaki yaşayanların yarısından fazlasının saat 06:00-06:59 arasında uyandığını görüyoruz. Kırdaki ve metropolde yaşayanların kırsaldakilere göre 1 saat sonra güne başladığını ve bu yerleşim yerlerinde yaşayanların yarısından fazlasının 07:00-07:59 arasında uyandığını görüyoruz. Her ne kadar kırsaldakiler daha az uyuyup güne daha erken başlasa da bunun işe gitmek için olduğunu söylemek zor.

İşte geçirilen zamanlara ve bir günde işe ne kadar zaman harcandığına bakıldığında kırdan metropole gittikçe işte geçen zamanın arttığını görüyoruz. Metropolde yaşayanların bir günde ortalama 3,8 saati, kentte yaşayanların 3,3 saati, kırdaki yaşayanların ise 2,7 saati işte geçiyor. Soldaki zaman çizelgesine bakıldığında ise metropoldekilerin kır ve kenttekilere göre işten 1 saat daha geç çıktığı yorumu yapılabilir. Her bir yerleşim yerine göre işte geçen zamanlara baktığımızda ise her bir bölgede saat 11:00-11:59 arasının işte olanların oranının en fazla saat aralığı olduğunu görüyoruz. Bu saatler arasında metropoldekilerin yüzde 37'si, kenttekililerin yüzde 34'ü, kırsaldakilerin yüzde 26'sı işte oluyor. Her bir yerleşim yerinde çalışan oranlarının farklı olması da doğrudan ulaşım harcanan süreleri de etkiliyor.

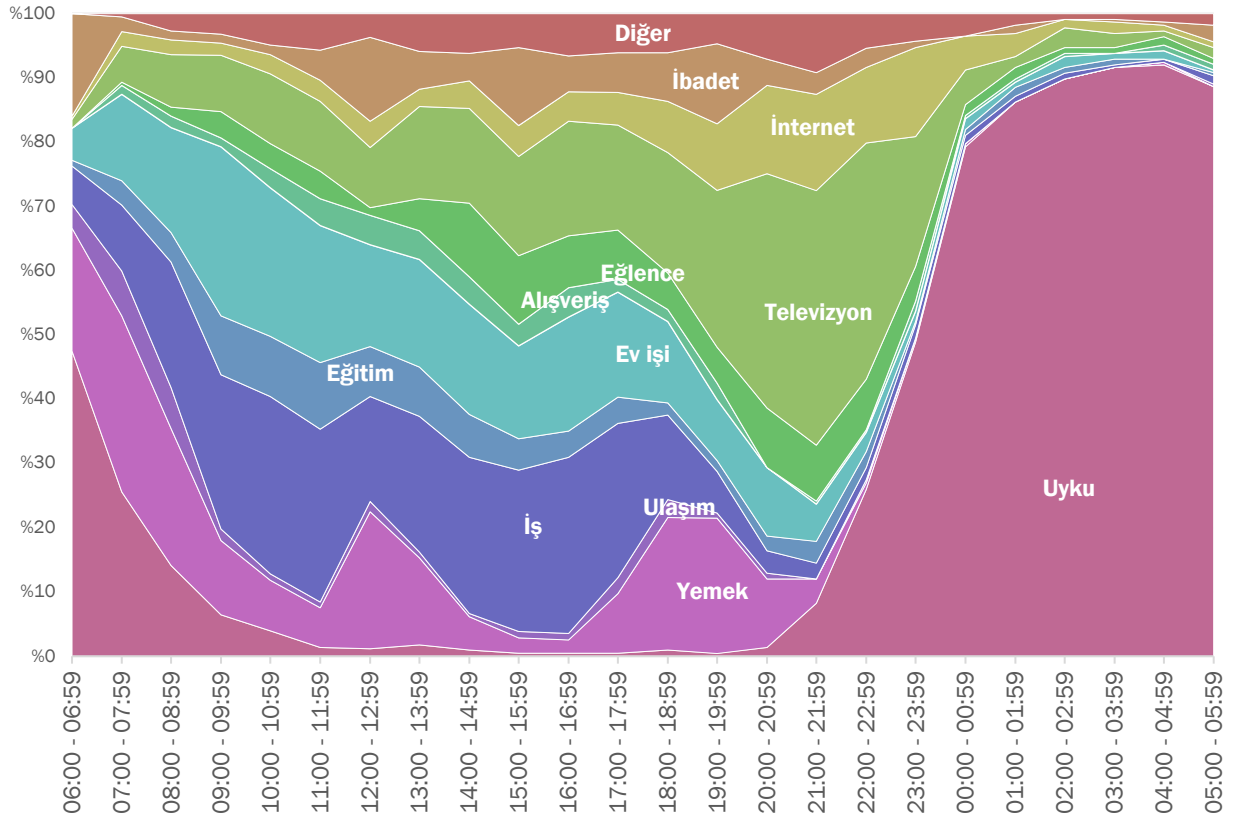

Yerleşim Yerlerine Göre Ulaşımında Geçen Zaman

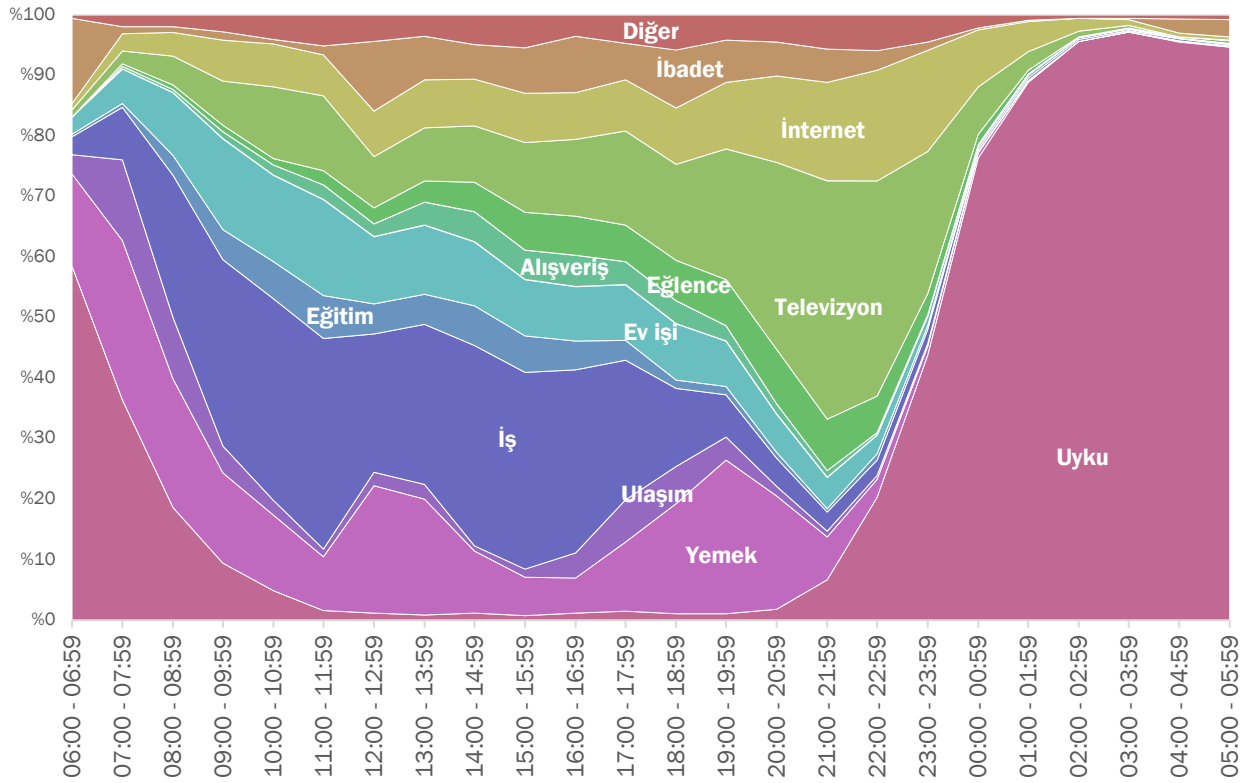

Metropolde yaşayanların bir gün içinde özellikle kırsalda yaşayanlara göre ulaşımına daha fazla zaman harcadığını görüyoruz. Metropolde yaşayanlar bir günde ortalama 0,8 saatlerini, kentte yaşayanlar 0,7 saatlerini, kırsalda yaşayanlar ise 0,3 saatlerini ulaşım için harcıyor. Bu durumun kırsalda ve metropoldeki çalışma oranları ile doğrudan bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz.

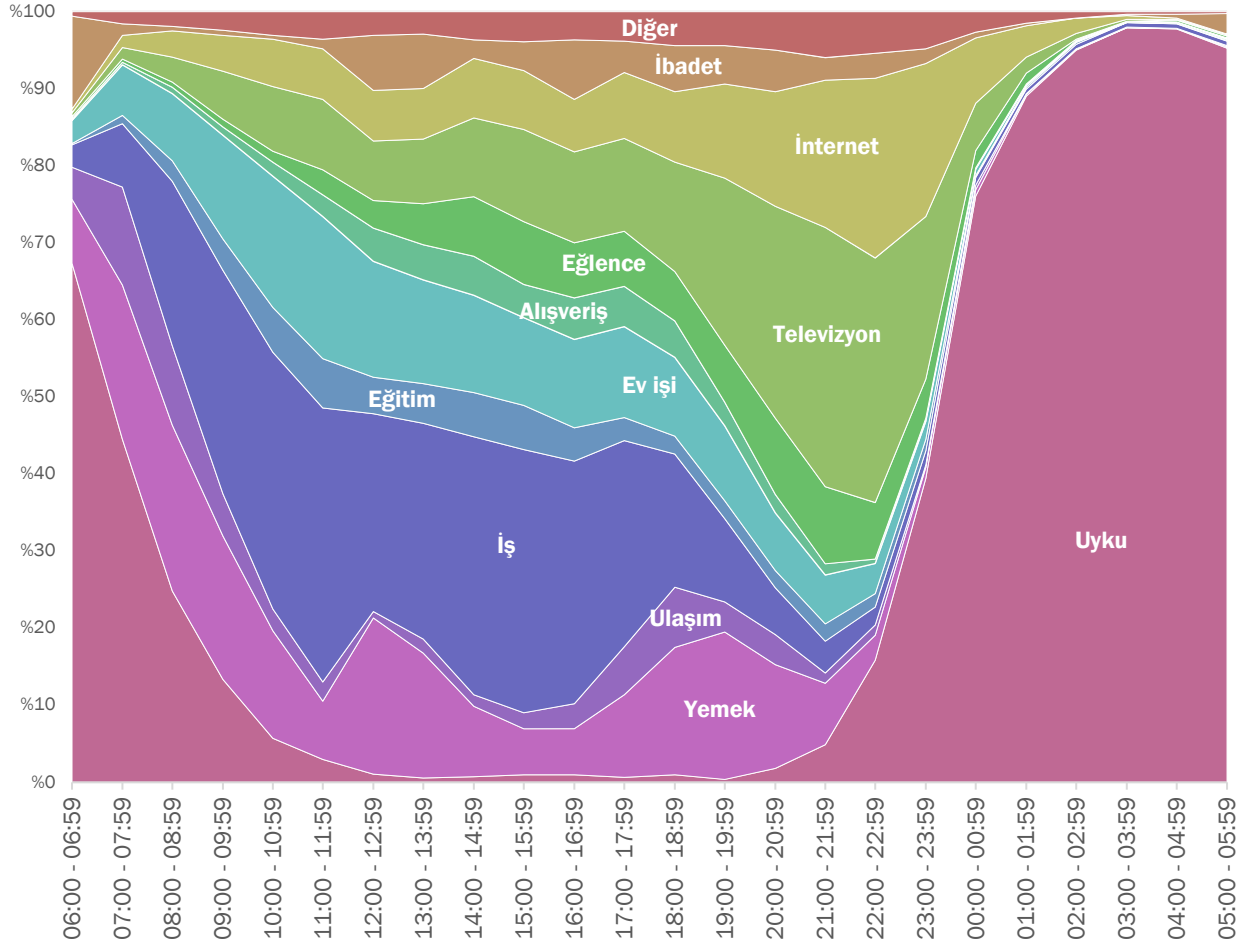
KIR

KENT

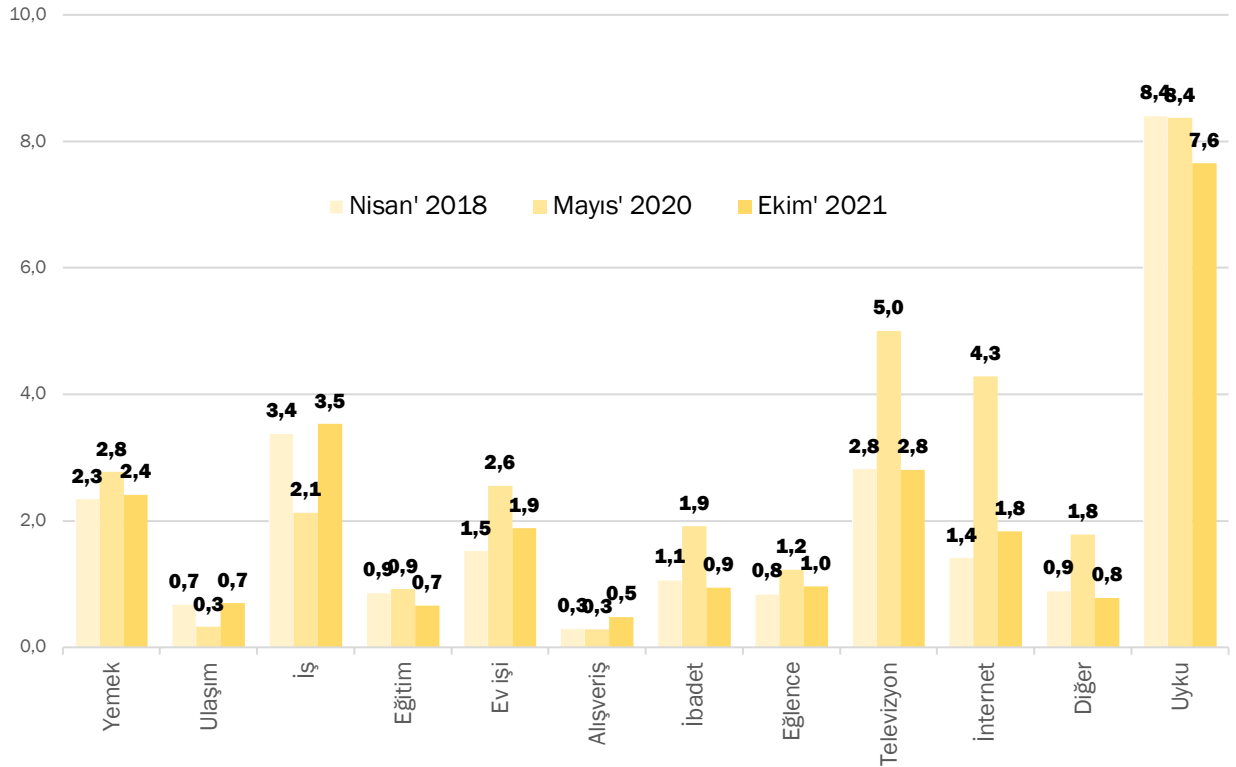
METROPOL

6. PANDEMİ BAŞINDAN BU ZAMANA NELER DEĞİŞTİ

Geçtiğimiz 2 yılda tüm dünyayı kasıp kavuran küresel koronavirüs salgını 2020 yılının Mart ayında Türkiye’de görülen ilk vaka ile birlikte ülkemizi de etkisi altına almıştı. Salgın döneminde toplumun büyük bir kesiminin günlük hayatında, iş hayatında ve ev hayatında büyük değişimler yaşandı. Devamında aşının bulunması ile birlikte 2021’in yaz aylarından itibaren ülkemizde ve dünya genelinde kademeli bir şekilde normalleşme adımları atıldı. Salgının etkisini en çok gösterdiği dönemlerden biri olan Mayıs’20’de yaptığımız araştırma ile Ekim’21’de gerçekleştirdiğimiz araştırmanın bulgularını karşılaştırarak tam kapanma halinden bugüne kadar geçen süreçte toplumun hangi alışkanlıklarının ve günlük hayatındaki hangi pratiklerin değiştiğini inceleyeceğiz.

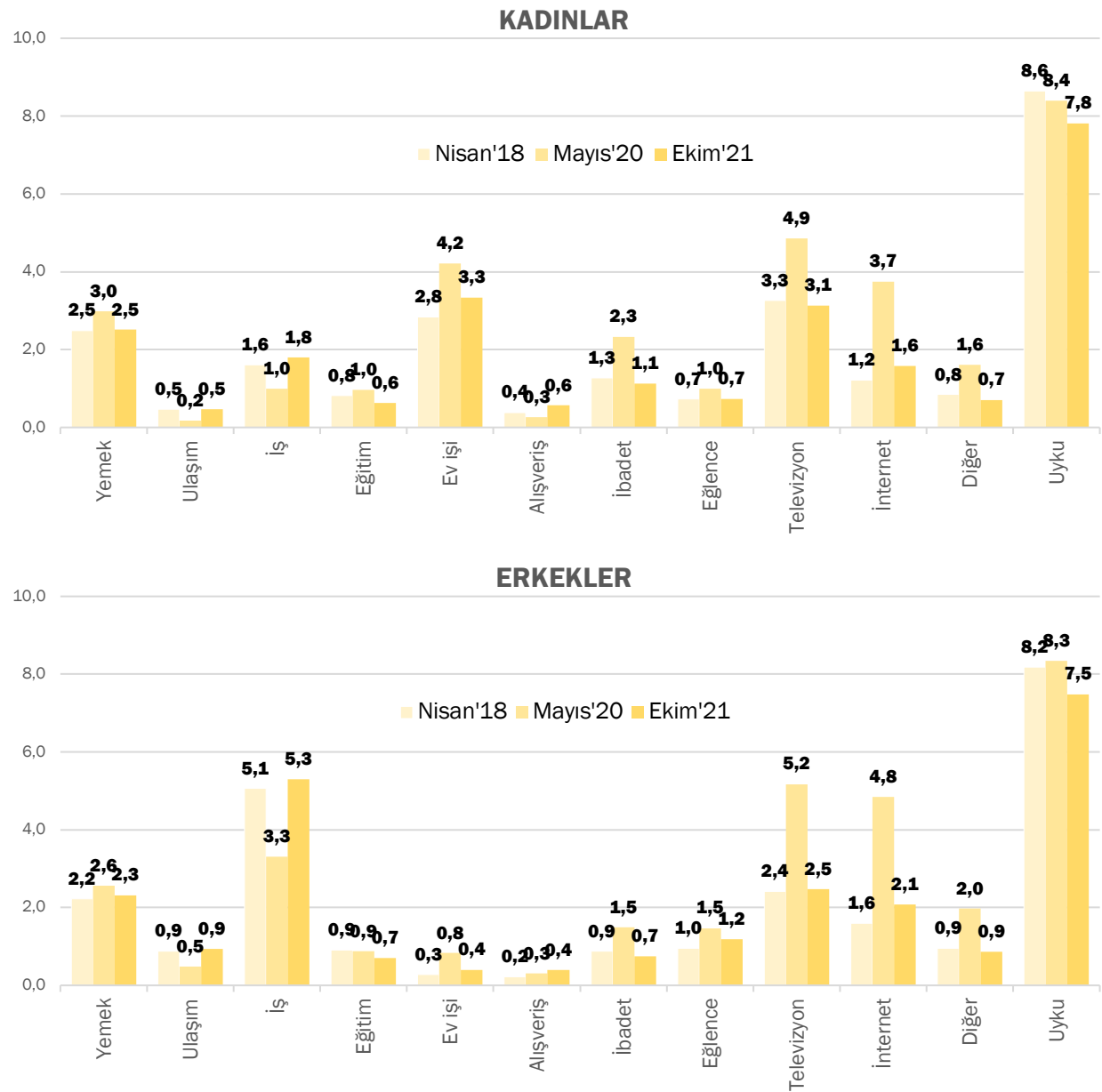
Bilindiği üzere pandeminin en yoğun yaşanıldığı dönemlerde dışarı çıkma yasakları ile birlikte insanların sosyalleşebileceği ve vaktini değerlendirebileceği ortamlar çoğu birey için dijital ve sanal ortama kaymıştı. Mayıs’20’deki araştırmanın bulgularına bakıldığında da televizyon izleme ve internette zaman geçirme süreleri bu durumu doğruluyor.

Mayıs’20’den Ekim’21’e gelindiğinde, bir günde televizyon ve internete harcanan toplam sürenin yarıya indiğini görüyoruz. Mayıs’20’de bu ikisine günde ortalama 9,3 gibi günün çok önemli bir bölümü harcanırken Ekim’21’de bu süre toplamda 4,6 saate düşmüş durumda. Bu değişimdeki en önemli faktör eğitim ve iş hayatının fiziki ortamlarda yani okul, işyeri, ofis vb.’de devam etmeye başlaması. Okula veya işe gitmek için yolda geçen zamanla birlikte ulaşım, iş ve eğitime harcanan zamanın pandemi döneminde televizyon ve internete harcanan zamanın yerini aldığını görüyoruz.

İş, okul ve ulaşım ile birlikte geçen sürelerdeki değişimlerin yanında ev işiyle geçen sürenin Mayıs'20'den bugüne değişimi dikkat çekiyor. Pandemi döneminde toplum genelinde ev işine bir günde ortalama 2,6 saat harcanırken şu an 1,9 saat harcandığını görüyoruz.

Ekim'21'deki verileri Nisan'18'le karşılaştırmak ise pandeminin devamındaki normalleşme süreciyle birlikte eski normallere ne kadar dönebildiğimizi görmek için önemli bir fikir verecektir. Nisan'18 ile Ekim'21 arasında göze en çok çarpan fark uyku sürelerindeki ve internetle geçirilen zamandaki değişimler. Nisan'18'de toplum günde ortalama 8,4 saat uyurken Ekim'21 gelindiğinde uyku süreleri günde ortalama 7,6 saate düşmüş durumda. Geçen bu üç yıllık süreçte internet alışkanlıkları da değişmiş gözüküyor. Nisan'18'de toplum internette günde ortalama 1,4 saat geçirirken Ekim'21'e gelindiğinde bu süre yaklaşık yüzde 30 artarak 1,8 saate gelmiş durumda.

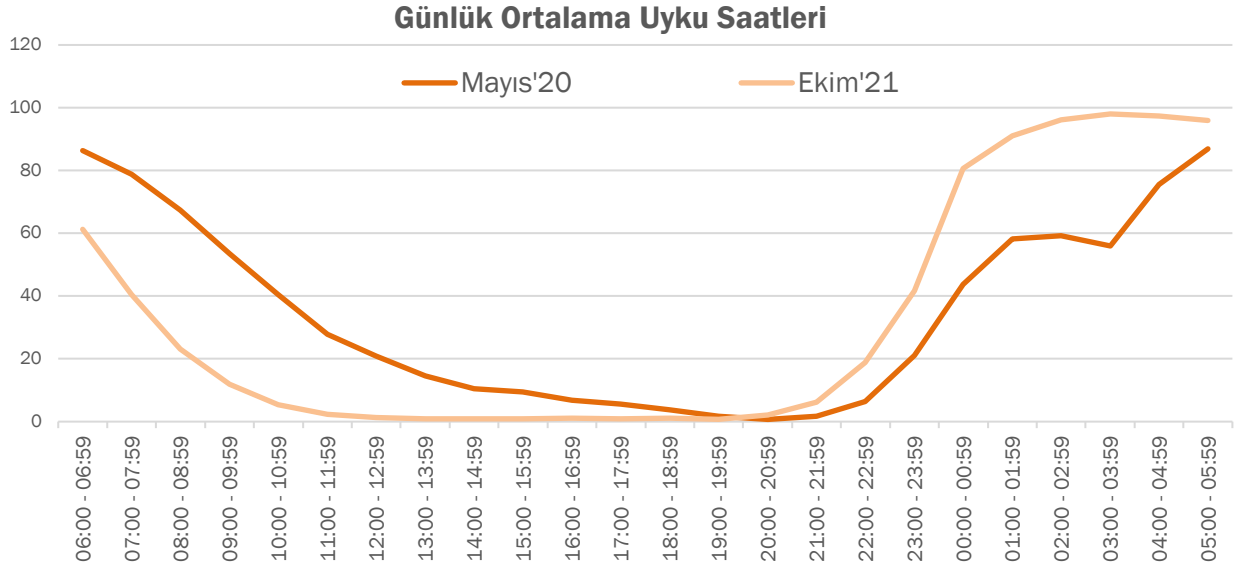

Yukarıdaki iki grafikte sırasıyla kadınların ve erkeklerin Nisan'18, Mayıs'20 ve Ekim'21'de gün içinde belirli aktivite ve işlere ayırdıkları sürelerdeki değişimleri görüyoruz. Bu iki grafikte göze çarpan detaylar:

- Kadınların ev işlerine ayırdığı sürenin Nisan'18 ile Ekim'21 arasındaki değişimi.
- Kadınların Nisan'18'den Mayıs'20'ye geçildiğinde ortalama uyku süreleri azalırken bu dönemde erkeklerin ortalama uyku sürelerinin artması.
- Her iki kümenin de işe harcadıkları zamanın Nisan'18 ile Ekim'21 arasındaki değişimi.

6.1. Tam Kapanmadan Günümüze Değişen Uyku Düzeni

Pandeminin en çok değiştirdiği alışkanlıklardan biri de şüphesiz ki uyku düzeniydi. Toplumdaki insanların çoğu normalden daha geç uyumaya ve buna sebep olarak gün içinde yorulmadıklarını göstermeye başlamıştı.

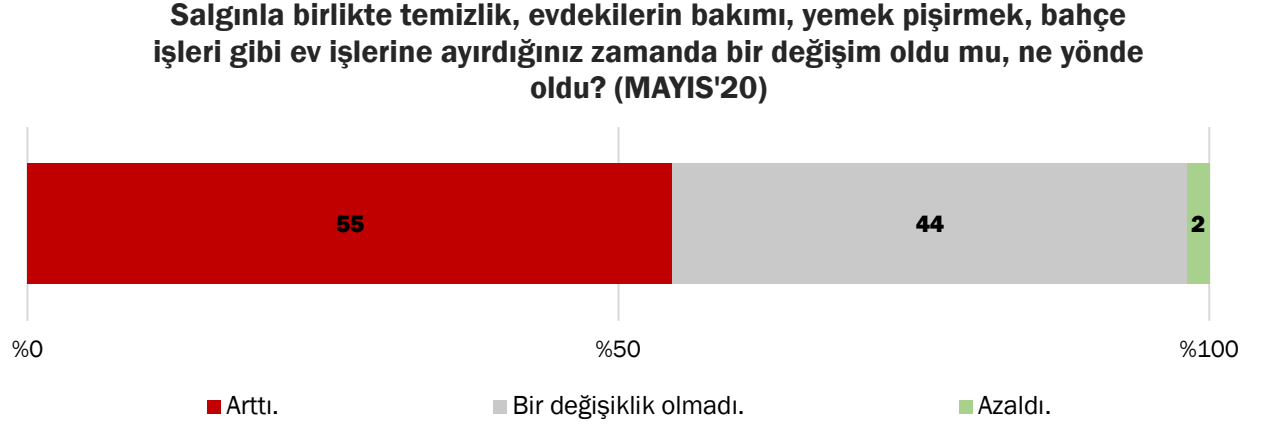

Bu grafik de bu söylemleri doğruluyor. Mayıs'20'den bu yana uyku düzenindeki değişim çok büyük bir seviyede. Bu değişimdeki en önemli sebeplerden birinin de Ramazan ayının 2020 yılında Mayıs ayının önemli bir bölümüne denk gelmesi olduğunu söylemek gerekiyor. Grafikte Mayıs'20'de saat 03:00-03:59 arasından 04:00-04:59 arasına geçerken yaşanan kırımlar da sahur saatlerini gösteriyor. Tabii ki tek sebebin oruç olduğunu söylemek yanlış olur.

Bölümün başında kullandığımız grafikte uyku saatlerinin Mayıs'20'den bu yana günde ortalama 0,8 saat azalarak 7,6 saate düştüğünü görüyoruz. İşe ve okula dönüş bu değişimdeki önemli faktörlerden biri. Ayrıca uyku saatlerine baktığımızda şu an pandemi dönemine göre toplumun yaklaşık 3 saat daha erken güne başladığını söyleyebiliriz. Ekim'21'de toplumun büyük bir bölümü 07:00-07:59 saatlerinden önce uyanırken Mayıs'20'de toplumun büyük bir bölümü 10:00-10:59 saatleri arasında uyanıyordu.

6.2. Ev İşlerine Ayırılan Zaman Nasıl Değişti?

Pandemi ile birlikte evde geçirilen zaman arttı, bu doğrultuda ev işleri de arttı. Mayıs'20'deki araştırmada ve bu ayki araştırmada salgın döneminde ev işlerinin artıp artmadığını sorduk.

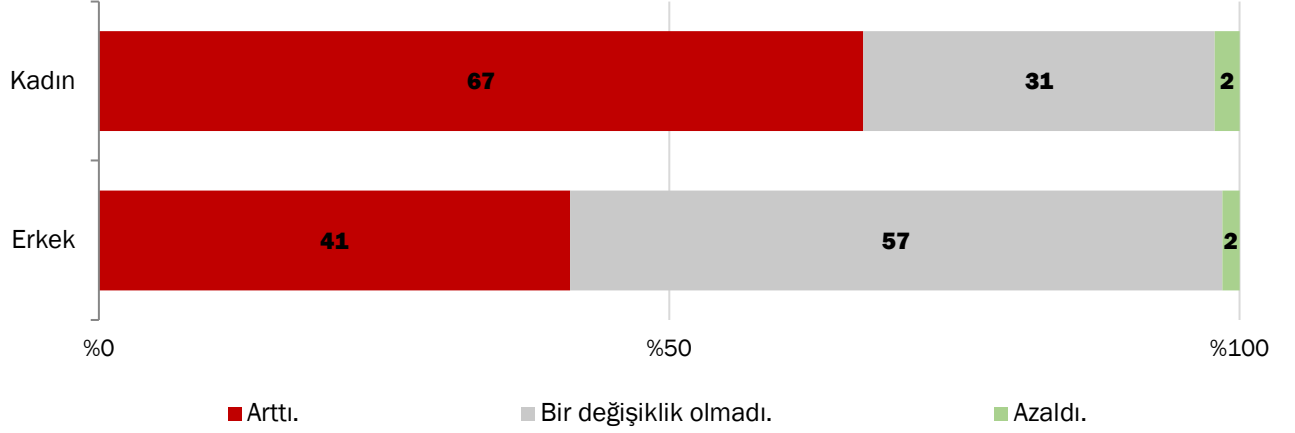
Mayıs'20'de ev işlerinin arttığını söyleyenler toplumun yüzde 55'ini, değişmediğini söyleyenler yüzde 44'ünü, azaldığını söyleyenler ise yüzde 2'sini oluşturuyordu.

Ekim'21'deki araştırmada ise aynı soruyu sorarak salgının yoğun dönemlerinde ev işlerine ayırdıkları zaman artan veya azalanların, normalleşme sürecinden sonra pandemi öncesindeki hallerine dönüp dönmediklerini anlamak için iki seçenek daha ekledik.

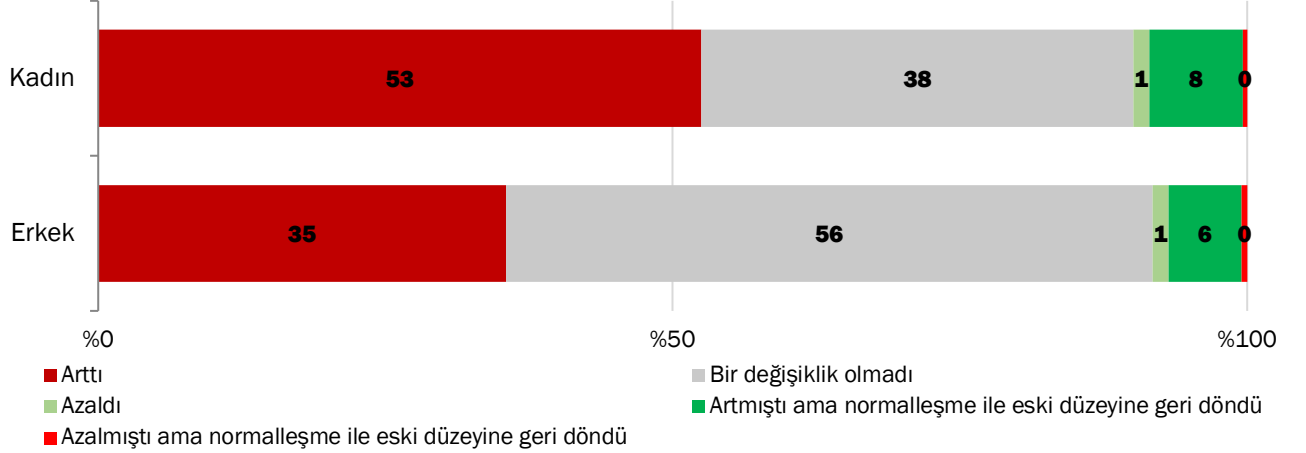

Toplumun yüzde 7'sinin pandemide ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını ancak normalleşme süreci ile eski haline döndüğünü görüyoruz.

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu? (MAYIS'20)

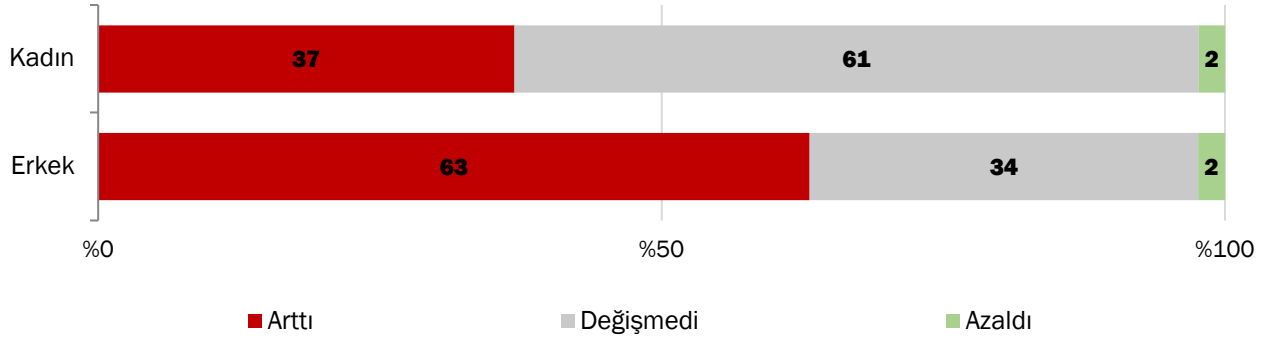
Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu? (EKİM'21)

Yukarıdaki iki tabloda kadınların ve erkeklerin Mayıs'20 ve Ekim'21'de ev işlerine ayırdıkları zamanın ne yönde olduğuna dair verdikleri cevapları görüyoruz. Mayıs'20 de kadınların yüzde 67'sinin erkeklerinin ise yüzde 41'inin ev işlerine ayırdığı zaman artmıştı. Ekim'21'de ise kadınların yüzde 53'ü erkeklerin ise yüzde 35'i bu soruya "Arttı" cevabını veriyor. Her iki kümede de bu ev işlerine ayırdığı zaman artanların oranı belli bir miktarda azalsa da hem Mayıs'20'de hem de Ekim'21'de kadınların ev işlerine ayırdığı zamanın erkeklere göre daha fazla arttığını görüyoruz.

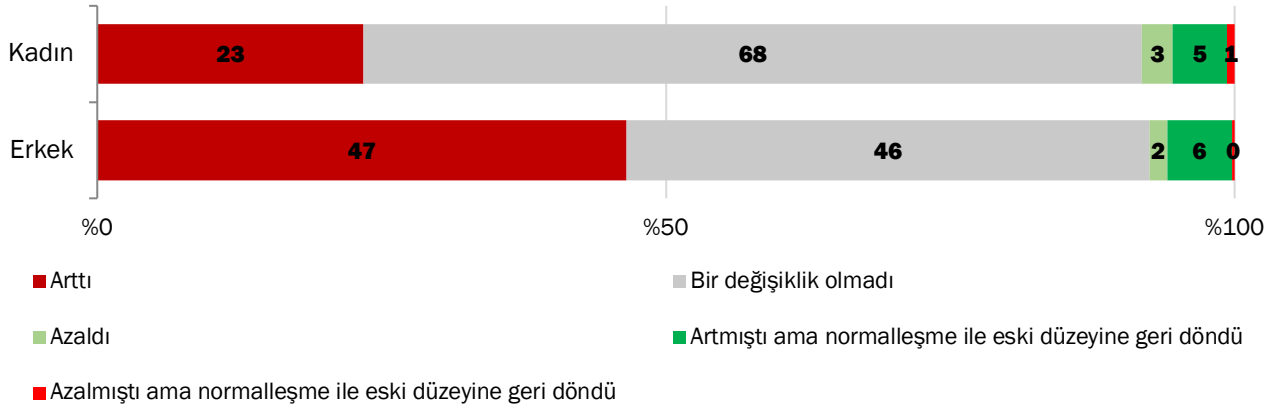
Bununla birlikte daha önceki bölümlerde üzerinde durduğumuz bir diğer soru da evli olanlar için "Salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi?" sorusuydu. Bu soruya verilen cevaplara baktığımızda ise Mayıs'20'de de Ekim'21'de de erkeklerin, kadınlara göre bu soruya daha çok "Arttı" cevabını verdiğini yani kadınların bu dönemde ev işlerine ayırdıkları zamanın daha çok arttığını görüyoruz.

(Evli olanlar için) Salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi? (MAYIS'20)

Mayıs'20'de evli kadınların yüzde 37'si, evli erkeklerin ise yüzde 63'ü eşlerinin ev işlerine ayırdığı zamanın arttığını söylüyordu. Ekim'21'de de verilen cevapların o zamanla benzerlik gösterdiğini görüyoruz.

(Evli olanlar için) Peki salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi? (EKİM'21)

Ekim'21'e gelindiğinde aynı soruya verilen "Arttı" cevabının oranları azalsa da halâ kadınların ev işlerine ayırdıkları zamanın erkeklere göre daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

7. RAPORA DAİR DEĞERLENDİRME

Pandemi ile Ücretli ve Ücretsiz Çalışma Saatleri ve Pratiklerinin Dönüşümüne ilişkin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından bir Değerlendirme

*Prof. Dr. İpek İlkkaracan**

Covid-19 salgınının bir sağlık krizi yaratmasının ötesinde en önemli toplumsal sonuçlarından biri de ekonomik kriz ve çalışma yaşamı üzerine etkileri oldu. “Çalışma yaşamı” dendiğinde ilk aklı gelen *işgücü piyasasında ücretli çalışma*. Ancak Dünyada giderek yaygın uygulanan (Türkiye de dahil takriben 130 ülkede) zaman kullanımı anketleri gösteriyor ki *hane içi üretim için ücretsiz çalışma* da, gerek toplam çalışma saatlerinin önemli bir kısmını oluşturması¹ gerekse yarattığı refah katkıları açısından en az ücretli çalışma kadar önemli. Covid-19 salgını altında ücretli çalışma çoğu kesim için durma noktasına gelip, piyasa üzerinden tedarik edilen mal ve hizmet temini kısıtlanırken, hane tüketiminin büyük ölçüde ev içi ücretsiz hizmet üretimi ile desteklenmesi, bakım ekonomisi ve bakım emeği konusunda farkındalığı arttırdı.

Salgının önemli ekonomik sonuçlarından biri evde kal önlemleri çerçevesinde hane içi üretime olan talebin artması yani ücretsiz çalışma saatlerinin artması, öte yandan istihdamın ve dolayısı ile ücretli çalışma saatlerinin azalması ve büyük ölçüde evden çalışmaya dönüşmesi oldu. Kuşkusuz ki bu dönüşümlerin toplumsal cinsiyet ayrımında incelenmesi, salgının kadınlar ve erkekler arasında farklılaşan ekonomik etkilerine dair ipuçları verecektir. Nitekim aralarında Türkiye’nin de bulunduğu bir grup ülkede² araştırmacılar salgınla birlikte uygulamaya konan evde kal önlemleri altında istihdam, haftalık mesai saatleri ve gelirdeki değişim, uzaktan çalışmaya geçiş, hane içi ücretsiz çalışmadaki artış, bunların kadın-erkek ayrıştırılmış etkileri üzerine saha anketleri yaptılar. Türkiye’de KONDA ile Mayıs 2020’de yaptığımız saha anketi de böyle bir çalışmanın Dünya’daki sayılı örneklerden biri.

Ekim 2021’de yapılan bu anket ise, salgın koşullarının nispeten rahatladığı, evde kal önlemlerinin kaldırıldığı bir ortamda, Mayıs 2020’de gözlemlenen salgın etkilerinin ne ölçüde değiştiği veya kalıcı olduğunu tespit etmeyi, ayrıca ankete dahil edilen yeni sorular çerçevesinde hane

* Prof. Dr. İpek İlkkaracan, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi (ilkkaracan@itu.edu.tr)

¹ Türkiye zaman kullanımı istatistiklerine (TÜİK 2014-15 ZKA) göre günlük toplam çalışma saatlerinin yüzde 49,9’u hane içi ücretsiz emekten, yüzde 50,1’i işgücü piyasası için ücretli emekten oluşmakta. Ücretsiz emeğin çoğunluğu (yüzde 83,4’ü) kadınlar tarafından icra edilirken, ücretli emeğin çoğunluğu (yüzde 77,5’i) erkekler tarafından, toplam (ücretli ve ücretsiz) çalışmanın ise yüzde 53’ü kadınlar tarafından icra edilmekte.

² İngiltere için bkz: Andrew, A., Cattan, S. Costa Dias, M., Farquharson, C., Kraftman, L., Krutikova, S., Phimister, A., Sevilla, A. 2020. “How Are Mothers and Fathers Balancing Work and Family Under Lockdown?” Research Report. Institute for Fiscal Studies, London, UK.; İspanya için bkz: Farré, L., Fawaz, Y., González, L., Graves, J. 2020, How the COVID-19 Lockdown Affected Gender Inequality in Paid and Unpaid Work in Spain, DISCUSSION PAPER SERIES, IZA DP No. 13434, July version, IZA – Institute of Labor Economics, Bonn, Germany; ve Sevilla, A. and S. Smith. 2020. Baby Steps: The Gender Division of Childcare during the COVID-19 Pandemic. IZA DP No. 13302. IZA Institute of Labor Economics; Hindistan için bkz: Deshpande, A. 2020. “The Covid-19 Pandemic and Lockdown: First Order Effects on Gender Gaps in Employment and Domestic Time Use in India.” Discussion Paper, No. 607. Global Labor Organization, Essen, Germany; Türkiye için bkz: İlkkaracan, İ. ve Memiş, E. 2020. “Transformations In The Gender Gaps In Paid and Unpaid Work During The Covid-19 Pandemic: Findings From Turkey”, Feminist Economics.

içi üretimdeki alt faaliyetler, uzaktan çalışma ya da iş-yaşam dengesine dair politika müdahalelerine toplumsal yaklaşımlar gibi konulara odaklanmayı hedeflemektedir.

Ekim 2021 anketinin sonuçlarını değerlendirmeye geçmeden önce, Mayıs 2020 anketinin temel bulgularını özetle hatırlatmakta fayda var.³ Salgınla birlikte gelen ekonomik kriz koşullarında ve evde kal önlemleri altında:

- 1. Hane içi ücretsiz çalışma saatlerinde** gerek kadınlarda gerekse erkeklerde önemli bir artış söz konusu (kadınlarda günde ortalama 1,6 saatlik artışa karşılık erkeklerde 0,8 saat);
 - ancak kadınlardaki artış daha fazla olduğu için ücretsiz bakım emeğindeki toplumsal cinsiyet uçurumu daha derinleşiyor; salgın öncesi günde 2,6 saatlik fark salgın sonrası 3,4 saate yükseliyor;
 - hane içi ücretsiz çalışma saatlerindeki artışın gerek kadın gerekse erkeklerde en önemli üç kaynağı artan hijyen gereksinimleri ile temizlik işleri, okulların kapanması ile çocuk bakımı ve yemek pişirme.
- 2. İşgücü piyasasında ücretli çalışma saatleri** gerek kadınlar gerekse erkekler için ortalamada (istihdamda olan ve dışında kalan tüm nüfus açısından) azalıyor ancak kadınlar için bu azalış erkeklere göre daha düşük (günde -0,6 saate karşılık -1,9 saat);
 - zira kadınların istihdam oranı ve ücretli çalışma saatleri salgın öncesinde de erkeklere göre daha düşük;
 - buna rağmen salgın öncesi istihdamda olan kadınların yüzde 31'i, erkeklerin yüzde 18'i işten çıkarılma ya da ücretsiz izne ayrılma gibi nedenlerle iş ve gelir kaybına maruz kaldıklarını belirtiyorlar;
 - salgın koşulları altında istihdamda devam eden kadınlar için ücretli çalışma günde 0,3 saat artarken erkekler için günde 0,8 saat azalıyor; bu bulgu kadınların ağırlıklı olarak "temel işçiler" olarak adlandırılan sağlık, eğitim, gıda perakende gibi iş kollarında yoğunlaşması ile açıklanabilir;
 - işgücü piyasasında uzaktan çalışma yaygınlaşıyor, özellikle de kadınlar için; istihdamdaki kadınların yüzde 49'u tamamen ya da kısmen evden çalışmaya geçerken bu oran istihdamdaki erkekler için yüzde 39.
- 3. Toplam (ücretli + ücretsiz) çalışma saatleri açısından kadınlar** salgın öncesine göre ortalamada günde 1 saat daha fazla çalışmaya ayırırken, erkekler 1,1 saat daha az çalışmaya başlıyor;
 - salgın koşullarında istihdamda devam eden kadınların toplam iş yükü günde 1,4 saat artmış (1,1'i ücretsiz, 0,3'ü ücretli çalışmada artış); haftalık çalışma saatlerinde 10 saatten fazla artışa işaret eden bu sonuç, kadınlar için istihdamda kalmaya devam etmenin sürdürülebilirliğine dair soru işaretlerini birlikte getirmekte;
 - salgın koşullarında istihdamda devam eden erkeklerin toplam iş yükü ise günde 0,1 saat azalmış (0,7 saat ücretsiz çalışmadaki artışa karşılık 0,8 saat ücretli çalışmada azalış);

³ Mayıs 2020 KONDA Yaşam Tarzları Anketi sonuçlarının toplumsal cinsiyet analizleri için bkz: İlkaraçan ve Memiş 2021 (dipnot 2) ve UNDP 2020, Covid-19 Küresel Salgın sürecinde Türkiye'de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler, Araştırma Notu, Ankara: UNDP Türkiye Ülke Ofisi. Mayıs 2020'de zaman kullanımına dair bulguları salgın öncesi ile karşılaştırmak için KONDA'nın Nisan 2018 anketini temel almıştık; zira burada da bir zaman kullanımı sorusu bulunmaktaydı.

- bu çerçevede salgın başlarında medyada yaygın olarak görülen “ekonomi durma noktasına geldi” gibi manşetlerin daha çok piyasa ekonomisi ve erkekler için geçerli olduğu, hane içi ekonominin ve kadınların çalışma temposunun ise tersine salgınla birlikte hızlandığını tespit ediyoruz.

4. Öte yandan evden çalışmaya geçen ve haftalık ücretli çalışma saatlerini azaltan erkeklerin ev içi ücretsiz çalışma saatlerindeki artış (günde 1 saat), işyerinden çalışmaya devam eden erkeklere göre (günde yarım saat) kayda değer olarak daha yüksek;

- buna dayalı olarak erkeklerin hane içi üretimdeki katılımlarının arttırılmasının, iş-yaşam dengesini gözetken esnek, evden çalışma ve ücretli çalışma saatlerinin regülasyonu gibi müdahalelerin erkeklere yönelik uygulanması ile mümkün olabileceğini düşündürmekte.

5. Kadınlar arasında sosyoekonomik statü, eğitim ya da istihdam durumuna göre gözlemlenen ücretsiz emek saatleri arasında farklar azalıyor; yüksek eğitilmiş, istihdamda olan, yüksek gelirli hanelerde yaşayan kadınların da hane içi çalışma saatlerinde kayda değer bir artış söz konusu;

- salgın öncesi ücretsiz emek payları düşük olan erkekler, yüksek gelirli, istihdamdakiler gibi grupların hane içi üretime artan şekilde katılımı, bakım emeğinin değeri ve koşulları konusunda farkındalığı güçlendirerek, bakım ekonomisine yönelik politika müdahalelerine toplumsal desteğin artmasını beraberinde getirebilir saptamasını yapıyoruz.

Ekim 2021’de salgının sağlık etkilerinin nispeten hafiflediği, evde kal önlemlerinin kaldırıldığı koşullarda yapılan saha anketi, yukarıda özetlediğimiz bu bulguların ne ölçüde kalıcı olduğunu, ne ölçüde dönüştüğünü sorgulamakta. Örneğin, kısmi bir normalleşme ile hane içi ücretsiz emek yükü azalarak eski seviyesine geri döndü mü? Erkeklerin hane içi üretime olan katkısı tekrar bir azalış trendine girdi mi? Uzaktan çalışma istihdamdaki kadın ve erkeklerin ne kadarı için kalıcı hale geldi ve bu konudaki tercihler ne yönde şekillendi? Bakım ekonomisi ve iş-yaşam dengesi politikalarına yaklaşımlar nasıl? Bu konulara ilişkin yeni bulgular raporun tamamında ayrıntılı olarak verilirken, bu bölümde toplumsal cinsiyet ve bakım perspektifinden bir özet yapıyor ve yorumluyoruz.

7.1. İstihdam ve ücret karşılığı çalışma

Ekim 2021’de evde kal önlemlerinin bir süredir uygulanmadığı ve salgının sağlık etkilerinin nispeten rahatladığı bir dönemde, istihdamda Mayıs 2020’ye göre genel olarak bir toparlama gözlemleniyor. Gelir karşılığı bir işte çalıştığını söyleyen erkeklerin oranındaki artış (yüzde 49’dan yüzde 65’e 16 puan) kadınlara göre (yüzde 17’den yüzde 25’e 8 puan) daha güçlü. Salgın öncesi Mart 2020’deki istihdam durumu sorgulandığında kadınların yüzde 25’i, erkeklerin yüzde 61’i gelir karşılığı bir işte çalıştıklarını belirtiyorlar. Salgının hemen öncesindeki 36 puanlık istihdamdaki cinsiyet farkı, Mayıs 2020’de 32 puana gerilemişti; kısmi normalleşmenin yaşandığı Ekim 2021’de salgın öncesinden de yüksek 40 puana yükselmiş.⁴

Uzaktan çalışma Mayıs 2020’ye göre azalmış. Erkeklerde işyerinden çalışmaya dönüş kadınlara göre çok daha yüksek. İstihdamdaki erkeklerin yüzde 13’ü tamamen (yüzde 5) ya da kısmen (yüzde 8) uzaktan çalışırken (Mayıs 2020’de yüzde 39’du), kadınlar için bu oran yüzde 25 ile erkeklerin iki katı (yüzde 15 tamamen uzaktan, yüzde 8 kısmen uzaktan). Kadınlarda da uzaktan çalışma Mayıs 2020’ye göre (yüzde 49) önemli şekilde azalmış ama gene de istihdamdaki her 4 kadından biri, her 10 erkekten 1.3’ü uzaktan çalışmaya devam ediyor.

Uzaktan çalışmanın olumlu tarafı özellikle bakım yükümlülükleri olan çalışanlar için iş-yaşam dengesini desteklemesi. Ancak olumsuz tarafı, bu konuda yapılan çalışmaların gösterdiği üzere, özellikle de kalıcı bir istihdam biçimi olarak uzaktan çalışmanın terfi, karar verici pozisyonlara gelme, gelir kazanma açısından bir dezavantaj oluşturma riski. Bakım yükümlülüğü olan kadınlara uzaktan çalışma seçeneği tanınırken, benzer durumdaki erkekler için bu seçeneğin sunulmaması ya da teşvik edilmemesi, cinsiyete dayalı geleneksel iş bölümünü desteklemekte. Sonuç olarak uzaktan çalışmada kadın ve erkek farkı, kadınların işgücü piyasasında kalmasını desteklerken, bir yandan da toplumsal cinsiyete dayalı yatay ve dikey iş ayrıştırması ve ücret/kazanç uçurumu gibi eşitsizlerin derinleşmesine katkıda bulunuyor.

Uzaktan çalışmaya dair tercihlere bakıldığında, sonuçlar bu tip esnek çalışma pratiklerinin yaygınlaştırılmasının sadece kadınlar değil, erkekler tarafından da önemli destek gördüğüne işaret etmekte. Kadınların yüzde 42’si evden çalışmayı, yüzde 30’u kısmen evde kısmen işyerinde hibrit çalışmayı tercih ettiklerini belirtiyorlar. Erkekler için bu oranlar sırasıyla yüzde 21 ve yüzde 29; yani her iki erkekten biri uzaktan çalışmayı tercih etmekte. Hanede bakıma muhtaç bebek, çocuk, yaşlı, hasta, engelli bireylerin bulunması uzaktan ve hibrit çalışmaya desteği arttıran önemli faktörler.

⁴ TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) resmi verileri kadın-erkek istihdam oranları arasındaki fark için benzer trendleri doğrulamakla birlikte düzeyler farklıdır. TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre Mart 2020’de 33 puanlık fark (erkek ve kadın istihdam oranı sırasıyla yüzde 58,6 ve yüzde 25,8) Mayıs 2020’de 32 puanla benzer (erkek ve kadın istihdam oranı sırasıyla yüzde 57,4 ve yüzde 25,8); 2021 üçüncü çeyrek itibarıyla (bu raporun hazırlandığı sırada en son erişilebilir veriler) 35 puanın üstüne çıkmıştır (erkek ve kadın istihdam oranı sırasıyla yüzde 64,3 ve yüzde 28,9). TÜİK HİA ve KONDA YTA tarafından tespiti edilen istihdam oranları arasında gözlemlenen fark, metodolojik farklar ile açıklanabilir. HİA’da işgücüne katılım sorularını uluslararası işgücü istatistikleri ile de kısmen uyumlu daha detaylı sorgulamakta, çoğunluğu kadın ve kırsalda olan ücretsiz aile işçileri de istihdama dahil edilmektedir. Ayrıca pandemi döneminde ücretli ve ücretsiz izne ayrılanlar da istihdam dahilinde sayılmaktadır. Yukarıda verdiğimiz KONDA anketi bulguları ise “geçtiğimiz hafta para karşılığında çalıştığınız bir işiniz var mıydı?” sorusuna yanıt verenlerin oranıdır.

İşgücü piyasasındaki haftalık mesai saatleri kadınlar için ortalama 43 saat ile erkeklere göre (haftada ortalama 50 saat) yüzde 15 daha düşüktür. İstihdamdaki her 5 kişiden biri 60 saat ve üstü çalıştığını belirtmektedir. Bu uzun mesai saatlerinin (işe gidiş-geliş zamanı da eklendiğinde) iş-yaşam dengesini olumsuz etkilediği söylenebilir. İşyeri mesai saatlerinin insana yaraşır işler çerçevesinde düzenlenmesi özellikle bakım yükümlülükleri olan işçiler için önem taşımaktadır. Uzaktan çalışmanın ise mesai saatlerini azaltıcı etkisi belirgin şekilde gözlemlenmektedir; uzaktan çalışmaya geçen kadınların yüzde 35'i, erkeklerin yüzde 28'i mesai saatlerinin azaldığını belirtmektedirler. Uzaktan çalışma mekânsal olarak iş-yaşam dengesini desteklemenin ötesinde, uzun mesai saatlerini azaltmak üzerinden de katkı sağlamaktadır.

Kadınların yüzde 20'si, erkeklerin yüzde 17'si sosyal güvencesiz çalışmaktadırlar. Lise altı eğitilmiş kadınlarda sosyal güvencesiz çalışma oranı yüzde 44 ile benzer eğitim grubundaki erkeklere göre (yüzde 28) çok daha yaygındır. Sosyal güvenceden yoksun istihdama dayalı olarak salgında iş kaybına uğrayan kadın ve erkeklerin üçte biri ya işten çıkarıldıklarını (kadınlar ve erkekler için sırasıyla yüzde 18 ve 16), ya da ücretsiz izne ayrıldıklarını (kadınlar ve erkekler için sırasıyla yüzde 18 ve 20) belirtmektedirler.

7.2. Hane içi bakım işleri ve ücretsiz çalışma

Hanelerin üçte ikisinde 18 yaş altı çocuk, yüzde 12'sinde bebek, yüzde 10'unda bakım desteği gerektiren yaşlı bireyler, yüzde 6'sında engelli ya da hasta bireyler bulunmaktadır. Kadınların ezici çoğunluğu (üçte ikisi) ev işlerini tek başlarına yaptıklarını ifade ederken, bu oran erkekler için yüzde 14'tür. Evli kadınlarda tek başına ev işleri üstlenenlerin oranı daha da artarken (yüzde 75), evli erkeklerde iyice azalmaktadır (yüzde 8). Lise altı eğitime sahip kadınlarda ev işlerini tek başına üstlenenler (yüzde 74), lise (yüzde 59) ve üniversite eğitilmiş (yüzde 53) kadınlara göre çok daha yüksektir. Ancak en yüksek eğitimlilerde bile her iki kadından birinin ev işlerini tek başına üstlendiğini belirtmesi dikkat çekicidir.

Kadınların yarısından çoğu (yüzde 53), erkeklerin ise üçte birinden çoğu (yüzde 35) salgınla birlikte ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını belirtmektedir. Bu oranlar Mayıs 2020 anketine göre daha düşüktür (evde kal önlemleri altında kadınların yüzde 67'si, erkeklerin yüzde 41'i ev işlerine ayırdıkları zamanın arttığını belirtmekteydiler).⁵ Hanede bebek, yaşlı, engelli, hasta gibi özel bakım desteğine ihtiyacı olanların bulunması, ev işlerine ayrılan zamanı da arttırmaktadır. Özellikle bebek olan hanelerde ev işlerine daha fazla zaman ayırdığını söyleyen erkeklerin oranı yüzde 41'e çıkmaktadır. Evli olanları eşlerinin ev işlerine ayırdığı zamandaki değişim sorulduğunda, kadınların sadece yüzde 24'ü, erkeklerin ise yüzde 48'i eşlerinin daha fazla ev işi yapmaya başladığını belirtmektedir. Bu oranlar gene Mayıs 2020'ye göre daha düşüktür; evli kadınların yüzde 37'si, evli erkeklerin yüzde 63'ü eşlerinin ev içi çalışma zamanının arttığını belirtmişlerdi.

⁵ Salgınla birlikte ev işlerine ayırdığım zaman artmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine döndü diyen kadınların oranı yüzde 8, erkeklerin oranı yüzde 6. Mevcut durumda arttı diyenlere eklendiğinde erkekler Mayıs 2020 bulguları ile tutarlı bir şekilde yüzde 41 oranında bir noktada ya da halen ev işlerine ayırdıkları zamanın salgınla arttığını belirtiyorlar; kadınlar için ise toplam yüzde 61 ile (53 mevcut durumda salgın öncesine göre daha yüksek diyenler + 8 artmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine döndü diyenler), Mayıs 2020'de daha çok ev işi yaptığını söyleyen kadınların (yüzde 67) kısmen altında kalıyor.

Her iki kadından en az biri (yüzde 53), her üç erkekten en az biri (yüzde 37) ev içi ücretsiz ve/veya ev dışı ücretli işyükü konusunda zorlandıklarını belirtmektedirler. İş yükü konusunda zorlandıklarını ifade edenlerin oranı Mayıs 2020’de kadınlar için yüzde 50, erkekler için yüzde 24 ile daha düşüktü. Bu durum, kısmi normalleşme ile işyeri mesai saatlerinin tekrar artmaya başlaması, uzaktan çalışmanın azalması, öte yandan salgın koşullarına bağlı olarak bakım işlerinin nispeten daha yoğun olması ile açıklanabilir. Buna paralel olarak kadınların yüzde 39’u, erkeklerin ise yüzde 26’sı salgın döneminde kendilerine zaman ayıramadıklarını belirttikler. İstihdamda olanlar, ya da hanede bebek, çocuk, hasta/engelli/yaşlı bakıma muhtaç bireyler bulunanlar için iş yükünde zorlandıklarını ve kendilerine yeterli zaman ayıramadıklarını söyleyenlerin oranı belirgin şekilde artmaktadır. Kendine zaman ayıramadığını söyleyenler arasında yüzde 47 ile evli kadınlar ve yüzde 58 ile bebek bulunan hanelerde yaşayan kadınlar için daha yoğun (evli erkekler için yüzde 30; bebek bulunan hanede yaşayan erkekler için ortalama ile benzer yüzde 37). Bu bulgular hanelerin refah düzeyini arttırmak, istihdamdakilerin işe bağlılıklarını desteklemek ve iş başında verimliliklerini arttırmak için bakıma yönelik politikaların önemine işaret etmektedir.

Anket bulguları bakım hizmetlerinin ve iş-yaşam dengesi için işgücü piyasası düzenlemelerinin yaygınlaştırılmasının ötesinde, daha etkin hale getirilmesine olan gereksinimlere de işaret etmektedir. Okul çağında çocuğu bulunan hanelerin yüzde 66’sı, çevrimiçi eğitime geçişle birlikte ciddi sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir. Her 10 haneden birinde çocuklar çevrimiçi eğitime katılamamış, katılanların ise yüzde 22’si uyumda sorun yaşadıklarını, yüzde 22’si internet sıkıntısı çektiklerini, yüzde 25’i teknik ekipman eksiği olduğunu belirtmektedirler. Öte yandan uzaktan çalışmaya geçenlerin de yüzde 77’si işyerinden yeterli desteği görememek, teknik ekipman sıkıntısı, eş zamanlı olarak bakım işleri yapmanın getirdiği stres gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler.

7.3. Ücretli ve Ücretsiz Çalışma Saatlerinde Toplumsal Cinsiyete göre Değişimler

Zaman kullanımı sorusuna verilen yanıtlar Mayıs 2020 anketi ile karşılaştırıldığında, hane içi ücretsiz çalışma saatlerinde gerek kadınlarda gerekse erkeklerde bir azalış söz konusu (kadınlarda günde ortalama 1,2 saatlik azalışa karşılık erkeklerde 0,7 saat). Ancak ücretsiz çalışma saatleri hem kadınlar hem erkekler için salgın öncesi (2018'de) gözlemlenen seviyenin kısmen üstünde; 2018'de kadınlarda ortalama günde 2,9 saate karşılık 2021'de 3,3 saat; erkeklerde 0,3 saate karşılık 0,4 saat. Kadın-erkek arasındaki ücretsiz çalışma saatlerindeki fark salgın öncesi (2018) günde 2,6 saatten, salgın ve evde kal uygulamalarında 3,4 saate çıkıp, Ekim 2021'de 2,9 saate iniyor; bu haliyle ücretsiz bakım emeğindeki toplumsal cinsiyet uçurumu 2018'e göre daha yüksek. Salgın öncesi kadınlar haftada ortalama erkeklerle göre 18 saat daha fazla ev işi yaparken, salgınla 24 saat daha fazla ev işi yapmaya başlamışlardı; salgının kısmen hafiflediği 2021 sonbaharında 20 saat daha fazla ev işi yapıyorlar.

İşgücü piyasasında ücretli çalışma saatleri gerek kadınlar gerekse erkekler için Mayıs 2020'den Ekim 2021'e ortalamada artıyor ancak kadınlar için bu artış erkeklerle göre daha düşük (günde 0,8 saate karşılık 2 saat). Toplam (ücretli + ücretsiz) çalışma saatleri kadınlar için Mayıs 2020'ye göre 0,4 saat azalırken, erkeklerde 1,3 saat artıyor. Salgın öncesine göre toplam çalışma hem kadınlar hem erkekler için daha yüksek: 2018'de kadınlarda ortalama günde 4,5 saate karşılık 2021'de 5,1 saat; erkeklerde 5,3 saate karşılık 5,7 saat.

Ancak toplam çalışma saatleri için burada metodolojiye ilişkin düşünülmesi gereken bir not var. Zaman kullanımı sorusu anketin yapıldığı tarihten önceki hafta içinde tipik bir iş günü için sorulmakta. Ücretli çalışma genelde çoğunluk için hafta içi 5 gün ile sınırlı iken, ücretsiz hane içi çalışma haftanın tüm 7 gününü kapsıyor.⁶ Haftalık çalışma saatleri olarak düşünüldüğünde, ücretsiz çalışmayı 7, ücretli çalışmayı 5 ile çarpmak gerekiyor. Bu yüzden toplam ücretli + ücretsiz çalışma saatlerindeki fark, haftalık üzerinden değerlendirildiğinde aslında kadınlar aleyhine bir uçuruma işaret ediyor. Haftalık ücretli + ücretsiz toplam çalışma saatleri kadınlar için salgın öncesi ortalama 28 saatten, evde kal önlemleri altında 36 saate çıkıp, Ekim 2021'de 32 saate iniyor, yani kadınların Ekim 2021 itibarıyla mevcut çalışma yükü salgın öncesi seviyenin üstünde. Erkekler için salgın öncesi ortalama 27 saatten, evde kal önlemleri altında 25 saate inip, Ekim 2021'de yükselerek 29 saat ile gene salgın öncesi seviyenin üstünde seyretmekte. Kadınlar salgın öncesi erkeklerden haftada 1 saat fazla çalışırken, evde kal önlemleri altında 11 saat daha fazla, Ekim 2021 itibarıyla 3 saat daha fazla çalışıyorlar.

⁶ TÜİK ZKA 2014-2015'e göre hanehalkı ve aile bakımı için ücretsiz çalışma saatleri hafta içi ve hafta sonu kadınlar için benzer, erkekler için haftasonu kısmen daha yüksektir.

Tablo 1: Ücretli ve Ücretsiz Çalışma Saatleri: Salgın sürecindeki Değişimler (saat/gün; tipik hafta içi bir gün)

	Hane içi ücretsiz çalışma		İş için ücretli çalışma		Toplam çalışma	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
1. Salgın öncesi (Nisan 2018)	2,85	0,27	1,6	5,06	4,45	5,53
Kadın-Erkek fark	2,58		-3,46		-0,88	
2. Salgın ve evde kal önlemleri i (Mayıs 2020)	4,49	1,13	0,99	3,31	5,48	4,44
Kadın-Erkek fark	3,36		-2,32		1,04	
Değişim 1-2	1,64	0,86	-0,61	-1,75	1,03	-0,89
3. Kısmi normalleşme (Ekim 2021)	3,30	0,40	1,80	5,30	5,10	5,70
Kadın-Erkek fark	2,90		-3,50		-0,60	
Değişim 2-3	-1,2	-0,7	0,8	2,0	-0,38	1,26
Değişim 1-3	0,45	0,13	0,20	0,24	0,65	0,37

Kaynak: Nisan 2018 ve Mayıs 2020 KONDA Yaşam Tarzları Anketine dayalı olarak İlkaracan ve Memiş 2021; Ekim 2021 KONDA Yaşam Tarzları Anketi sayfa 89.

7.4. Bakım hizmetleri ve iş-yaşam dengesi politikalarına yaklaşımlar

Yukarıda değinildiği üzere Mayıs 2020 anketinin önemli saptamalarından biri salgın koşullarında kadın-erkek, eğitimi ve hane geliri (satın alma gücü) yüksek-düşük, istihdamda olan-olmayan, toplumun tüm kesimlerinin hane içi üretim, ücretli ve ücretsiz bakım emeğinin önemi konusundaki farkındalıklarının artmasına ilişkindi. Buradan yola çıkarak, bakım politikalarına olan toplumsal desteğin güçlenebileceğini öngörmüştük. Bu ankettten çıkan sonuçlar toplumda bakım hizmetlerinin yaygınlaşması ve iş-yaşam dengesi için işgücü piyasası düzenlemelerinin yapılmasına dair beklentilerimizin de ötesinde bir destek olduğunu gösteriyor. Bu desteğin ne derecede salgın koşullarında güçlendiğini saptamak için salgın öncesine ait verilerimiz yok; ancak desteğin kadın-erkek tüm kesimler tarafından yüzde 90 ve üstünde olmasını, salgınla gelen farkındalığa bağlamak mümkün.

Bakım politikalarına ilişkin sorularımızı altı başlık altında topladık.

- “Yaşlı, engelli, hasta bakımı için kamu kurumlarının ve belediyelerin evde bakım hizmeti sunması gereklidir.” fikrinin kesinlikle doğru veya doğru olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 94 ile büyük bir toplumsal desteğe işaret etmekte.
- “Kamu kurumları ve belediyeler yaşlı ve engelli bakımı için gündüzlü merkezler (aktif yaşam merkezleri, toplum merkezleri gibi) aracılığıyla hizmet vermelidir.” fikri toplumun yüzde 91’i tarafından kesinlikle doğru veya doğru olarak değerlendirilmekte.
- “Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.” fikrinin kesinlikle doğru veya doğru olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 83; yüzde 11 fikri ne doğru-ne yanlış bulurken, yanlış veya kesinlikle yanlış olduğunu söyleyenler ise toplumun sadece yüzde 6’sını oluşturuyor.
- “Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.” fikrinin doğru veya kesinlikle doğru olduğunu toplumun yüzde 59’u düşünürken, toplumun yüzde 26’sı bu fikrin yanlış veya kesinlikle yanlış olduğunu söylüyor (geriye kalan yüzde 15, önermeyi ne doğru-ne yanlış olarak değerlendirmekte). Olumsuz yaklaşanların oranının nispeten yüksek olması, salgın koşullarında küçük çocukların okula gitmelerinin hastalık riskini arttırıcı olacağına dair endişelere dayalı açıklamak mümkün. Öte yandan kreş ve ana okullaşma oranlarının neredeyse yüzde 100’e yakın evrensel olduğu çoğu ülkede (İskandinav ülkeleri başta olmak üzere), salgına rağmen gerekli önlemlerin alınarak, kreş ve anaokullarının olabildiğince açık tutulmasının toplumsal bir öncelik olarak benimsendiğine de dikkat çekmek gerekir.
- “İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için gerekli izinleri alması yasallaşmalıdır.” önermesinin toplumun yüzde 87 gibi büyük bir kesimi kesinlikle doğru veya doğru olduğunu düşünürken, toplumun yüzde 3’ü bu fikri yanlış veya kesinlikle yanlış olarak değerlendiriyor.
- “İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.” şeklindeki eşitlikçi yaklaşım ise toplumun yüzde 80’i tarafından kesinlikle doğru veya doğru olarak değerlendirirken, toplumun sadece yüzde 8’i yanlış veya kesinlikle yanlış olarak değerlendiriyor.

Genel olarak çok yüksek toplumsal destek alan bu politika önermeleri için değişik grupların yaklaşımları kayda değer bir farklılık göstermemekte. Bu altı önermenin 1 ile 5 arasında ortalama ne kadar doğru olarak değerlendirildiğine dair skorlar (5 çok doğru, 1 çok yanlış), kadın ve erkek ortalamalarının birbirleriyle büyük ölçüde benzeştiği görülmekte. Kadın ve erkeklerin bu altı fikir arasında en fazla ayrıldıkları fikir, “İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.” Ancak bu fikre yaklaşımda bile kadınlarda 5 üzerinden 4,22, erkeklerde 4,12 ile destek çok yüksek ve fark yok denecek kadar az.

Benzer şekilde hanesinde 2 yaş altı çocuk olanlar ile olmayanların skorlarını “Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.” ya da “Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.” önermeleri için karşılaştırdığımızda, hanesinde 2 yaş altı bebek bulunmayanların da bu politikalara büyük ölçüde destek verdiği görülmekte. İlk önerme için hanesinde 2 yaş altı bebek bulunanların ortalama skoru 3,70 iken, bebek olmayanlar için ortalama 3,49. İkinci önerme için hanesinde 2 yaş altı bebek bulunanların ortalaması 4,33 iken, hanesinde 2 yaş altı bebek olmayanların ortalaması 4,22 ile sadece kısmen daha düşük.

7.5. Sonuç ve Politika Çıkarımları

Salgın öncesi (Mart 2020) ile evde kal önlemlerinin uygulandığı salgının başlangıç dönemi (Mayıs 2020) anket verileri karşılaştırıldığında, gerek erkekler gerekse kadınlarda ciddi bir istihdam kaybı söz konusu idi, ancak kadınlarda erkeklere göre daha güçlü bir kopuş gözlemlenmişti. Salgının nispeten hafiflediği ve evde kal önlemlerinin kaldırıldığı Ekim 2021’de ise gerek kadın gerekse erkek istihdamında önemli bir toparlama söz konusu, ancak kadınlardaki artış erkeklere göre daha zayıf, ve bunun sonucu olarak gelir karşılığı bir işte çalıştığını beyan eden erkeklerin ve kadınların arasındaki fark (40 puan) salgın öncesine göre (36 puan) daha yüksek.⁷ Salgının yanı sıra Türkiye’ye özgü makroekonomik istikrarsızlık ortamında derinleşen krizle birlikte kadınların işgücü piyasasındaki zaten kırılgan olan konumlarının daha da kötüleştiğini gözlemliyoruz. Bu geriye gidişin önüne geçilmesi için işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliği için müdahalelere acil bir gereksinim bulunmakta.

Uzaktan çalışma (tamamen uzaktan çalışma, ya da kısmen uzaktan kısmen işyerinden hibrit çalışma) Mayıs 2020’de istihdamdaki erkeklerde yüzde 39, kadınlarda yüzde 49 ile en üst seviyelere ulaşmıştı. Ekim 2021’de kısmi normalleşme ile uzaktan çalışma oranında ciddi bir düşüş var; erkeklerde yüzde 13’e, kadınlarda yüzde 25’e. Gene de istihdamdaki her 4 kadından biri, her 10 erkekten 1.3’ü uzaktan çalışmaya devam ediyor. Salgın öncesi karşılaştırılabilir veriler bulunmamasına rağmen, TÜİK hanehalkı işgücü istatistiklerine dayalı bir değerlendirme evden çalışanların (çoğunluğu evde parça başı iş yapanlar ve serbest çalışanlar olmak üzere) toplam istihdamın yüzde 2,6’sını oluşturduğunu göstermektedir.⁸ Yani uzaktan çalışmanın salgın ile Türkiye’de de daha yaygın bir pratik haline geldiğini ve özellikle kadın istihdamında daha yoğun olduğu görülüyor.

Bu durum iş-yaşam dengesi için olumlu sonuçları çerçevesinde kadınların işgücü piyasasına bağlılığını arttırsa da, uzaktan çalışmada kadın-erkek oranlarındaki fark, cinsiyete dayalı iş ayrımı ve ücret uçurumu gibi diğer eşitsizlikleri daha da derinleştirmeyi tehdit ediyor. Buradan yapılacak ilk politika çıkarımının, kadınların uzaktan çalışma oranını azaltmaktan ziyade, bakım yükümlülükleri olan erkeklerin de eşitlikçi bir yaklaşımla esnek ve uzaktan çalışma

⁷ TÜİK HİA istatistiklerine göre metodolojik olarak farklı ölçülen istihdam oranları (bkz.dipnot 5) arasındaki cinsiyet farkı Mart 2020’de 32,8 puan. Ekim 2021 aylık veriler TÜİK websitesi’nde bu rapor yazılırken henüz yayımlanmamıştı; en yakın karşılaştırılabilir olan 2021 1. çeyrekteki fark 34,2 puan, 3. çeyrekteki fark ise 33,4 puan.

⁸ Bkz: Dedeoğlu, S. 2020. Evden içeri bir Dünya: Türkiye’de Evden Çalışanlar, Araştırma Raporu, Ankara: ILO Türkiye Ofisi, s.6.

pratiklerinin yasal düzenlemeler ve işyeri pratikleri ile düzenlenmesine ilişkin. Bu tip düzenlemeler işyerinde kadın ve erkekler için eşit koşul ve fırsatları sağlamanın ötesinde, erkeklerin hane içindeki bakım sorumluluklarını daha etkin üstlenmelerini de destekleyecektir. Zira Mayıs 2020 anketinin bulgularına dair analizlerimiz, evden çalışmaya geçen erkeklerin hane içi ücretsiz çalışma saatlerinin işyerinden çalışan erkeklere göre belirgin şekilde arttığını bulgulamaktadır. Öte yandan uzaktan çalışmaya dair tercihlere bakıldığında, bu tip esnek çalışma pratiklerinin sadece kadınlar değil, erkekler tarafından da önemli destek gördüğüne işaret etmektedir. Kadınların yüzde 42'si evden çalışmayı, yüzde 30'u kısmen evde kısmen işyerinde hibrit çalışmayı tercih ettiklerini belirtirken, erkekler için bu oranlar sırasıyla yüzde 21 ve yüzde 29'dur. Yani her iki erkekten biri uzaktan çalışmayı tercih etmektedir.

Hane içi ücretsiz çalışma saatlerine dair bulgular, kısmi normalleşme ile hane içi üretime talebin salgının ilk dönemine göre hafiflediğini, gerek kadın gerekse erkeklerin ücretsiz çalışma saatlerinin azaldığını göstermektedir. Gene de ücretsiz çalışma özellikle kadınlar, kısmen de erkekler için salgın öncesi döneme göre daha yüksek düzeydedir; ücretsiz çalışma saatlerinde zaten yüksek olan cinsiyet uçurumu da salgın öncesine göre daha da artmış görünmektedir. Salgın öncesi kadınlar haftada ortalama erkeklere göre 18 saat daha fazla ev işi yaparken, salgınla 24 saat daha fazla; salgının kısmen hafiflediği 2021 sonbaharında ise 20 saat daha fazla ev işi yapıyorlar. Eş zamanlı olarak kısmi normalleşme ile ücretli işyeri çalışma saatleri artarak, eski düzeylerine, hatta kısmen salgın öncesi mesai saatlerinin üstüne çıkmıştır. İstihdamdaki her beş kişiden biri 60 saat ve üstü çalıştığını beyan etmektedir.

Ev içi bakım işleri ve iş yerindeki çalışma ile toplam iş yükünde zorlandıklarını söyleyenlerin oranı (kadınların yüzde 53'ü, erkeklerin yüzde 37'si) salgının ilk dönemine göre (kadınların yüzde 50'si, erkeklerin yüzde 24'ü) daha da artmıştır. Kendilerine zaman ayıramadığını söyleyen kadınların oranı oldukça yüksektir. Bu durum, kısmi normalleşme ile işyeri mesai saatlerinin tekrar artmaya başlaması, uzaktan çalışmanın azalması, öte yandan salgın koşullarına bağlı olarak bakım işlerinin nispeten daha yoğun seyretmesi ile açıklanabilir. Buna paralel olarak kadınların yüzde 39'u, erkeklerin ise yüzde 26'sı salgın döneminde kendilerine zaman ayıramadıklarını belirtmektedirler. Kendine zaman ayıramadığını söyleyenler arasında yüzde 47 ile evli kadınlar , yüzde 58 ile çocuklu kadınlar en üst sıradadır (evli ve çocuklu erkekler için sırasıyla yüzde 30 ve 37).

Bu bulgular hanelerin refah düzeyini arttırmak, istihdamdakilerin işe bağlılıklarını desteklemek ve iş başında verimliliklerini arttırmak için bakıma yönelik politikaların önemine işaret etmektedir. Küçük çocuklar için kreş ve anaokullarının, okul çağındaki çocuklar için okul içi ve dışı destek hizmetlerinin (etüt saatleri, okul dışı faaliyetler, öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için destek hizmetleri, vb.), yaşlı ve engelliler için gündüzlü aktif yaşam merkezlerinin, ev içi hasta/yaşlı/engelli bakımı için profesyonel bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması bu amaca hizmet edecektir. Aynı zamanda bakım yükümlülükleri olan çalışanlar için iş-yaşam dengesini sağlayan esnek çalışma biçimleri, mesai saatlerinin azaltılması, işyeri ve hane içi iş sorumluluklarının uzlaştırılmasını destekleyen işyeri pratikleri önem taşımaktadır.

Nitekim araştırma bulguları da bakım ekonomisi ve iş-yaşam dengesi politika önermelerine toplumun her kesiminden (çoğu önerme için yüzde 90 üstünde) büyük bir destek olduğunu göstermektedir. Aşağıda sıralanan altı başlık altında anket katılımcıları ile paylaşılan politika önermelerinin neredeyse tamamı 5'lik bir ölçek üzerinden yapılan değerlendirmede (kesinlikle katılıyorum 5, kesinlikle katılmıyorum 1), dört üstü skorlar almıştır:

1. *“Yaşlı, engelli, hasta bakımı için kamu kurumlarının ve belediyelerin evde bakım hizmeti sunması gereklidir.”*
2. *“Kamu kurumları ve belediyeler yaşlı ve engelli bakımı için gündüzlü merkezler (aktif yaşam merkezleri, toplum merkezleri gibi) aracılığıyla hizmet vermelidir.”*
3. *“Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.”*
4. *“Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.”*
5. *“İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için gerekli izinleri alması yasallaşmalıdır.”*
6. *“İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.”*

En düşük skor 3,51 ile dördüncü önermeye aittir; burada küçük çocukların salgında okula devamının getireceği sağlık risklerinin rol oynadığı düşünülebilir. Öte yandan anne ve babaların bakım işlerini eşit paylaşımları yönündeki altıncı önermenin sadece kadınlar değil (ortalama skor 5 puan üzerinden 4,22) erkekler tarafından da destek görmesi (4,12), toplumun mevcut eşitsiz yasal çerçeve ve pratik uygulamaların çok daha ilerisinde olduğuna işaret etmektedir.

Bu sonuçlar kaliteli bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve iş-yaşam dengesine yönelik işgücü piyasası düzenlemelerinin gerek hane halklarının refahını, gerekse işyerinde verimliliği arttırmak, özellikle kadınların işgücü piyasasına bağlılıklarını desteklemek, Covid-19 salgını gibi şoklara karşı toplumsal direnci güçlendirmek açısından aciliyetine ve çarpan etkilerine işaret etmektedir. Bu yöndeki olası politika müdahalelerine tüm kesimlerden ifade edilen büyük destek ise uygulama için toplumun hazır olduğunu göstermektedir.

8. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

8.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırma, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 22 - 24 Ekim 2021 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki algı, pratik, tercih ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 1,17, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 1,54'tür.

8.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 24 Haziran 2018 Genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır. Yerleşim yerleri önce kır/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında:

Türkiye'de, 32 ilin merkez dahil 99 ilçesine bağlı 145 mahalle ve köyünde 2523 kişiyle hanelerinde yüz yüze görüşülmüştür. Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Gidilen il	32
Gidilen ilçe	99
Gidilen mahalle/köy	145
Görüşülen denek	2523

Yaş grubu	Kadın	Erkek
18-32 yaş	3 denek	3 denek
33-48 yaş	3 denek	3 denek
49 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzy 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Çanakkale, Edirne
3	Ege	Aydın, Denizli, İzmir, Manisa, Uşak
4	Doğu Marmara	Bolu, Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
8	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Ordu, Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Erzincan, Kars
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			18,0%	18,0%
2	Batı Marmara	1,4%	3,6%	,7%	5,7%
3	Ege	1,4%	6,2%	7,6%	15,2%
4	Doğu Marmara		4,3%	5,4%	9,7%
5	Batı Anadolu		2,9%	7,3%	10,1%
6	Akdeniz	,7%	4,5%	5,7%	10,9%
7	Orta Anadolu	1,4%	2,9%	1,4%	5,7%
8	Batı Karadeniz	1,4%	2,7%	1,2%	5,3%
9	Doğu Karadeniz	,4%	2,0%	1,3%	3,7%
10	Kuzeydoğu Anadolu	,7%	1,4%		2,1%
11	Ortadoğu Anadolu	,7%	2,9%	1,4%	5,0%
12	Güneydoğu Anadolu	,7%	4,3%	3,6%	8,6%
	Toplam	8,9%	37,5%	53,6%	100,0%

9. FREKANS TABLOLARI

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	50,5
Erkek	49,5
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
15 - 17 yaş	1,7
18 - 32 yaş	32,8
33 - 48 yaş	33,9
49+ yaş	31,6
Toplam	100,0

Eğitim	Yüzde
Lise altı	50,4
Lise	29,5
Üniversite	20,1
Toplam	100,0

Medeni durum	Yüzde
Bekar	25,8
Sözlü/Nişanlı	2,0
Evli	64,6
Dul	5,8
Boşanmış	1,8
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Beyaz yaka çalışan	17,2
İşçi, esnaf, çiftçi	26,2
Emekli	12,1
Ev kadını	27,7
Öğrenci	9,3
İşsiz	7,5
Toplam	100,0

Oturduğunuz bu ev size mi ait, kiracı mısınız?	Yüzde
Bize ait.	65,5
Kiracıyız.	34,5
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
2000 TL ve altı	11,7
2001 - 3000 TL	23,1
3001 - 5000 TL	32,4
5001 - 8000 TL	21,3
8001 - 10000 TL	6,0
10001 TL ve üstü	5,5
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Gecekondu / Dış sivasız apartman	5,1
Müstakil, geleneksel ev	32,6
Apartman	55,9
Site içinde	6,2
Çok lüks bina, villa	,2
Toplam	100,0

Çalışma şeklinizi şimdi okuyacaklarımdan hangisi açıklıyor?	Yüzde
Çalışmak için ofise / fabrikaya / işyerine gidiyorum.	38,2
Dönüşümlü / bazen işyerinde, bazen evden çalışıyorum.	4,6
Yalnızca evden / uzaktan çalışıyorum.	2,9
Şu anda çalışmıyorum.	54,3
Toplam	100,0

(ÇALIŞIYORSA) mevcut işinizden dolayı bir sosyal güvenceniz var mı?	Yüzde
Evet	81,8
Hayır	18,2
Toplam	100,0

Salgından önce yani Mart 2020'den önceki iş durumunuz neydi?	Yüzde
Bir yerde / kendi işimde çalışıyordum.	43,4
İşsizdim, çalışmıyordum.	5,8
İşgücüne dahil değil (öğrenci, emekli, ev kadını, engelli, hasta, iş aramayan.)	50,8
Toplam	100,0

Evin geçimini hangileriyle sağlıyorsunuz?	Yüzde
---	-------

Hanedeki çalışanların maaşları, ücretleri	76,5
Emekli maaşı	20,9
Hanedekilerin sahip olduğu şirket, dükkan taksi vb'den gelen kâr	5,0
Kira geliri	4,0
Memleketten gelen erzak vs.	3,1
Tanıdık akraba yardımı	2,3
Borsa, faiz geliri	1,1
Diğer	6,5

Salgınla birlikte, Mart 2020'den sonra işinizi yapmayı bıraktıysanız, neden/nasıl bıraktınız?	Yüzde
İşten çıkartıldım	16,5
Ücretsiz izne ayrıldım	19,0
Ücretli olarak izne ayrıldım	14,0
İşten kendim ayrıldım çünkü hastalık riskinden korkuyordum.	8,0
İşten kendim ayrıldım çünkü evde çocuk/yaşlı/hasta bakmam gerekti.	2,3
Kendi işyerim vardı işler durduğu/siparişler durduğu için kapattım.	17,7
Serbest çalışandım, kendi işlerim faaliyetler durdurulduğu için çalışmayı bıraktım.	22,5
Toplam	100,0

Salgınla birlikte, Mart 2020'den Temmuz 2021'e kadar, yani normalleşme öncesi çalışma düzeninizde bir değişiklik oldu mu?	Yüzde
Öncesindeki gibi işyerimde çalışmaya devam ettim.	69,9
Bir dönem evden çalıştım.	15,4
Kısmen işyerimde, diğer zamanlarda evden çalıştım.	14,6
Toplam	100,0

Peki bu dönemde iş için çalışma saatlerinizde bir değişiklik oldu mu?	Yüzde
Arttı	10,1
Bir değişiklik olmadı	59,8
Azaldı	19,1
Artmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	1,8
Azalmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	9,1
Toplam	100,0

Ev İşlerini Kim Yapıyor	Yüzde
Tek başına yapıyor	40,9
Eş	37,2
Anne	25,7
Kardeş	5,8
Baba	4,4
Diğer akraba, diğer	2,9
Yardımcı, çalışan	1,4
Büyükanne	0,7
Kayınvalide	0,5
Torun	0,5
Büyükbaba	0,2
Kayınpeder	0,0

Peki ev işleri en çok kimin üzerinde?	Yüzde
Eş	31,1
Anne	24,1
Baba	0,7
Çocuk	1,6
Kardeş	1,1
Büyükanne	0,1
Büyükbaba	0,1
Kayınpeder	0,0
Kayınvalide	0,1
Torun	0,2
Diğer akraba, diğer	2,0
Tek başına yapıyor	38,0
Yardımcı, çalışan	0,8

Hanenizde bakım ihtiyacı olan şu sayacağım bireylerden hangileri yaşıyor?	Yüzde
Bebek/ler	12,2
Yaşlı birey/ler	10,1
Hasta birey/ler	3,0
Engelli birey/ler	3,0
Hiçbiri	71,1

Bu hanede bebek BAKIMINI kim(ler) yapıyor?	Yüzde
Hanede Bebek, engelli veya yaşlı yok.	77,7
Eş	7,0
Tek başına yapıyor	6,4
Anne	3,8
Diğer akraba, diğer	0,9
Çocuk	0,8
Baba	0,6
Kardeş	0,4
Büyükanne	0,2
Yardımcı, çalışan	0,2
Kayınvalide	0,2
Büyükbaba	0,1
Kayınpeder	0,0
Torun	0,0

Bu hanede hasta, engelli, yaşlı BAKIMINI kim(ler) yapıyor?	Yüzde
Hanede Bebek, engelli veya yaşlı yok.	76,6
Tek başına yapıyor	8,3
Eş	6,0
Anne	2,7
Çocuk	1,7
Kardeş	0,9
Baba	0,7
Diğer akraba, diğer	0,6
Büyükanne	0,4
Kayınvalide	0,4
Torun	0,4
Yardımcı, çalışan	0,4
Kayınpeder	0,1
Büyükbaba	0,0

Salgınla birlikte temizlik, evdekilerin bakımı, yemek pişirmek, bahçe işleri gibi ev işlerine ayırdığınız zamanda bir değişim oldu mu, ne yönde oldu?	Yüzde
Arttı	44,2
Bir değişiklik olmadı	46,8
Azaldı	1,4
Artmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	7,2
Azalmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	0,4
Toplam	100,0

Arttıysa daha fazla zaman ayırmanıza hangileri neden oldu/olmaya devam ediyor?	Yüzde
Salgının gerektirdiği hijyen koşullarına uymak (el yıkamak, eve girenleri yıkamak)	48,9
Okulların kapanması ile çocuk bakımı	18,2
Dışarıda yemeyi/eve siparişi kesmemiz/azaltmamız	14,6
Normalde temizlikçi/bakıcı/yardımcı vb.'nin yaptığı ev işleri	5,3
Aile içi veya dışı yaşlılara, engellilere destek/bakım (hanede yaşamayanlar dahil)	4,3
Aile içi veya dışı hasta bakımı ve/veya dışarıdan sağlık hizmetleri almayı kesmek (hanede yaşamayanlar dahil)	1,4
Diğer	5,0

(Evli olanlar için) Peki salgınla birlikte EŞİNİZİN ev işlerine ayırdığı süre değişti mi?	Yüzde
Arttı	34,7
Bir değişiklik olmadı	57,5
Azaldı	2,2
Artmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	5,2
Azalmıştı ama normalleşme ile eski düzeyine geri döndü	0,5
Toplam	100,0

Ev içi ve/veya ev dışı toplam iş yükünüz konusunda ne düşünüyorsunuz?	Yüzde
Zorlanıyorum.	45,3
İş yükümde bir sorun yok, durumumdan memnunum.	54,7
Toplam	100,0

Salgın sırasında aynı hanede yaşayan okul çağındaki çocukların online eğitimi konusunda sıkıntı yaşadınız mı? Ne tür sorunlar yaşadınız?	Yüzde
Sorun yaşamadık.	34,2
Online eğitim sürecine uyum sağlamakta sıkıntı çektik.	22,1
İnternet sıkıntısı çektik.	21,8
Telefon, tablet, bilgisayar sıkıntısı çektik.	16,0
Online eğitim oldu ama çocuğumuz katılamadı.	8,5
Yer sıkıntısı çektik.	7,0
Okul online eğitim yapmadı.	2,3

Salgın sırasında gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışma konusunda hangi durumlar sizin için geçerlidir?	Yüzde
Evden çalışmadım, işyerine gitmek zorundaydım.	25,6
Evden çalışırken sorun yaşamadım.	6,1
İşyerimden / işverenimden yeterli desteği göremedim.	3,8
Evden çalıştım, ama teknik ekipman sıkıntısı çektim.	3,2
Eşzamanlı olarak ev işleri, çocuk/hasta/yaşlı/engelli bakımı yapmak zorunda kaldığım için sorun yaşadım.	3,1
Evden çalışabildiğim halde işyerinden çalışmayı tercih ettim.	2,1
Yer sıkıntısı çektim.	1,7
Diğer	22,2

Gelir karşılığı, ücretli iş için evden çalışmak konusunda düşüncenizi hangisi daha iyi ifade ediyor?	Yüzde
Evden çalışmaktan memnunum, böyle devam etmeyi tercih ederim.	30,2
Evden çalışmaktan memnun değilim işyerinden çalışmayı tercih ederim.	40,6
Kısmen işyerimde, diğer zamanlarda evden hibrit çalışmayı tercih ederim.	29,2
Toplam	100,0

Salgın sırasında salgına bağlı olarak Belediyelerin yaptığı yardımlardan faydalandınız mı? Ne tür yardımlar aldınız?	Yüzde
Hiçbir yardım almadım.	72,6
Maske yardımı	14,4
Erzak yardımı	11,2
Nakit desteği	7,1
Yasaklar sırasında dışarıdan alışveriş yardımı	1,2
Kira yardımı	1,0
Diğer	0,7

Salgın sırasında salgına bağlı olarak Devletin, merkezi hükümetin yaptığı yardımlardan faydalandınız mı? Ne tür yardımlar aldınız?	Yüzde
Hiçbir yardım almadım.	69,2
Maske yardımı	15,1
Nakit desteği	14,3
Erzak yardımı	6,2
Kira yardımı	1,4
Kısa çalışma ödeneği	1,0
İşsizlik ödeneği	0,9
Diğer	0,5

Salgın döneminde kendinize vakit ayırabildiniz mi?	Yüzde
Evet	67,4
Hayır	32,6
Toplam	100,0

Salgın sırasında ne tür aktiviteleri, ne tür şeyleri daha çok yaptınız?	Yüzde
Aileyle vakit geçirmek	75,9
Televizyon izlemek	68,0
Dizi, film izlemek	49,8
Temizlik	48,6
Yemek yapmak	46,4
Çamaşır, bulaşık yıkamak	40,8
Çocuk bakımı	26,8
Kitap okumak	24,2
Bağ, bahçe işleri	22,9
Müzik, resim vs. gibi hobiler	20,2
Spor yapmak	18,9
Tamirat/tadilat	15,2
Online eğitimlere katılmak	12,3
Gelir, ücretli iş için çalışmak	11,3
Yaşlı, engelli, hasta bakımı	7,0

Yaşlı, engelli, hasta bakımı için kamu kurumlarının ve belediyelerin evde bakım hizmeti sunması gereklidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	1,3
Yanlış	1,4
Ne doğru ne yanlış	3,5
Doğru	34,8
Kesinlikle doğru	59,0
Toplam	100,0

Kamu kurumları ve belediyeler yaşlı ve engelli bakımı için gündüzlü merkezler (aktif yaşam merkezleri, toplum merkezleri gibi) aracılığıyla hizmet vermelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	0,8
Yanlış	2,7
Ne doğru ne yanlış	5,5
Doğru	37,2
Kesinlikle doğru	53,8
Toplam	100,0

Pandemi gibi olağanüstü hallerde gerekli tedbirler alınarak kreş ve anaokullarının açık kalması gerekir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	13,4
Yanlış	13,5
Ne doğru ne yanlış	13,9
Doğru	27,2
Kesinlikle doğru	32,1
Toplam	100,0

Tüm çocuklu aileler için kaliteli kreş ve anaokulları hizmeti sağlanmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	2,3
Yanlış	3,8
Ne doğru ne yanlış	10,4
Doğru	35,3
Kesinlikle doğru	48,1
Toplam	100,0

İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için gerekli izinleri alması yasallaşmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	0,9
Yanlış	1,8
Ne doğru ne yanlış	10,8
Doğru	36,9
Kesinlikle doğru	49,6
Toplam	100,0

İstihdamdaki ebeveynlerin zorunlu hallerde çocuk bakımı için kısmi olarak evden çalışma veya esnek saatler ile çalışma hakkı yasallaşmalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	1,1
Yanlış	2,1
Ne doğru ne yanlış	10,8
Doğru	37,7
Kesinlikle doğru	48,4
Toplam	100,0

İstihdamdaki ebeveynlerin çocuk bakımına dair kolaylaştırıcı uygulamalar sadece anneleri değil babaları da kapsamalıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,9
Yanlış	4,4
Ne doğru ne yanlış	11,2
Doğru	31,3
Kesinlikle doğru	49,2
Toplam	100,0

